
UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Igor Mekina

Vloga mednarodnih priznanj ob odcepitvi Kosova

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Igor Mekina

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Vloga mednarodnih priznanj ob odcepitvi Kosova

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

»... nepriznanje je lahko preprosto del splošne politike neodobravanja in bojkota. Po drugi strani pa je lahko priznanje del politike agresije in vzpostavljanja marionetnih držav ... Pomemben poudarek je, da uporaba pojma 'priznanje' pravnika torej ne razrešuje dolžnosti, da preišče namene vpletenih vlad in da to umesti v kontekst vseh relevantnih dejstev in norm.« (Ian Brownlie)

»The history of our race, and each individual's experience, are sown thick with evidence that a truth is not hard to kill and that a lie told well is immortal.« (Mark Twain)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Milanu Brglezu za pomoč in strokovno svetovanje pri izdelavi magistrskega dela.

POVZETEK

Vloga mednarodnih priznanj ob odcepitvi Kosova

V magistrskem delu sem obravnaval vprašanje priznanj v primeru odcepitve Kosova po enostransko razglašeni neodvisnosti Kosova. Brez priznanj nove države ne morejo sodelovati v mednarodni skupnosti in pogosto ne uspejo preživeti. Ukvarjal sem se tudi s posvetovalnim mnenjem Meddržavnega sodišča o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti glede Kosova ter ugotovil, da je vloga priznanj pri nastanku nove države pomembna, vendar ne odločilna in je še posebej v državah, ki so entiteto priznale kot državo, pogosto precenjena.

V zadnjih letih so teorije o »humanitarnih intervencijah« kot delu doktrine o dolžnosti zaščititi (P2P) ter »zdravilne odcepitve« sicer postale široko sprejete (kar so dokazala tudi zaslišanja pred Meddržavnim sodiščem v primeru Kosova), vendar praksa držav, odločitve mednarodnih sodišč in dela mednarodnih pravnikov še vedno dokazujejo, da v tem trenutku nova pravila običajnega prava, povezana s temi vprašanji, še vedno ne obstajajo. Primera Kosova ne ocenjujem kot primer *sui generis* ali celo kot »precedens« (v pravnem pomenu) in prav tako zavračam popularne »dvojne standarde« pri presoji podobnih primerov, ki so se pojavili potem, ko je Kosovo postalo »političen precedens« na področju mednarodnih odnosov. Dvojni standardi pri oceni sodobnih primerov odcepitev so se pojavili zlasti v trenutku, ko je bilo Kosovo priznано kot država s strani številnih drugih držav, kar je sprožilo podobne, zrcalne in povračilne odgovore s strani nedržavnih entitet (v Abhaziji, Južni Osetiji, na Krimu itd.) ter s strani druge skupine držav, še posebej Ruske Federacije, ki izvajajo politiko nepriznanja Kosova. Ločujem med procesi razpada držav in odcepitev entitet od držav ter raziskujem razloge za neuspešne in uspešne primere odcepitev v zgodovini in še posebej po nastanku OZN.

Priznanja držav, še posebej kadar so soočena z *estoppelom*, resnimi kršitvami običajnega prava ali kogentnimi normami ter z zavrnitvijo odcepitve s strani matične države, ne morejo ozdraviti težav, ki nastopijo kot posledica enostranskih odcepitev, vendar so istočasno pomembna kot dokaz pravnega statusa in dejanske neodvisnosti nastajajoče države. Najbolj pomembno med priznanji izven kolonialnega konteksta v primeru enostranskih odcepitev je zato še zmeraj priznanje matične države.

Ključne besede: Enostranska deklaracija o neodvisnosti (UDI), Evropska Unija, ICJ, Kosovo, odcepitev, posvetovalno mnenje o deklaraciji o neodvisnosti glede Kosova, precedens, priznanje, razpad, samoodločba, *sui generis*, Srbija, zdravilna odcepitev.

ABSTRACT

The role of international recognitions in respect of secession of Kosovo

In this work, the author deals with the role of recognition in the case of secession of Kosovo after the unilateral declaration of Kosovo's independence. Without of new states are not able to interact with international community and they often fail to survive. Author also deals with advisory opinion of International Court of Justice about Accordance with International Law of Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo and argues that the role of recognition is important, but not crucial and is often overvalued, especially in the states, which have recognized seceding entity as a state.

The theories of »humanitarian interventions« as part of »P2P« doctrine and of »remedial secession« have gained wide acceptance in recent years, (and that was proven during the hearings at ICJ in case of *Kosovo*) but the practice of the states, decisions of the international courts and work of international lawyers still proves, that the new rules of customary law concerning this questions have not yet emerged at the present time. I'm not judging the Kosovo case as *sui generis* case or even as »precedent« (in legal meaning) and I also decline popular »double standards« when judging similar cases, which emerged after the Kosovo became »political precedent« in the realm of international relations. Double standards have emerged especially in the moment, when Kosovo was recognized as state from many other states and that triggered similar, mirrored and retaliatory responses from non-state actors (in Abkhazia, South Ossetia, Crimea etc.) and other group of states, which are enforcing policy of non-recognition, especially Russian Federation. Author distinguishes between the processes of dissolution of states and secession of states and explores the cusses of attempted or successful secessions in history and especially after the emergence of OUN.

Recognitions of new state, especially when they are confronted with *estoppels* ', serious breaches of customary law or peremptory norms and with rejection of secession from parent often cannot cure problems which emerge as consequence of unilateral secessions, but at the same time are important as evidence of its legal status and factual independence of emerging state. The most important recognition in the case of unilateral secession outside colonial context, which can cure these problems, is still parent state's recognition of seceding entity.

Key words: Unilateral Declaration of independence (UDI), European Union, ICJ, Kosovo, secession, advisory opinion on Kosovo's declaration of independence, precedent, recognition, dissolution, self-determination, *sui generis*, Serbia, remedial secession.

KAZALO

1	UVOD	11
2	METODOLOŠKI IN TEORETIČNI OKVIR	14
3	KONCEPTUALNI OKVIR	
3.1	Opredelitev ključnih pojmov	18
3.2	Kosovo v zgodovinski perspektivi	21
4	NASTANEK DRŽAV	
4.1	Nujni pogoji za nastanek držav	29
4.2	Vloga mednarodnih priznanj ob nastanku države	33
4.3	Konstitutivna teorija	37
4.4	Deklarativna teorija	41
4.5	Vloga efektivnosti ob nastanku držav	48
4.6	Vloga mednarodnega prava ob nastanku držav	55
4.7	Samoodločba in državnost: Opredelitev subjektov samoodločbe	63
4.8	Načelo samoodločbe in načelo varovanja celovitosti držav	66
4.9	Učinek nezakonite uporabe sile na oblikovanje držav	76
5	NASTANEK DRŽAVE Z ODCEPITVIJO KOT METODA NASTANKA DRŽAV	
5.1	Odcepitev in priznanje v zgodovinski perspektivi	90
5.2	Pomen priznanja matične države in priznanja tretjih držav	96
5.3	Odcepitev kot zanikanje in kot potrditev pravice do samoodločbe	101
5.4	Razlike med odcepitvami v pogojih kolonializma in odcepitvami izven kolonialnega konteksta	104

5.5	Primerjava odcepitve Kosova z drugimi primeri odcepitev	111
5.6	Geopolitični razlogi za odcepitev Kosova	117
6	MEDNARODNE POSLEDICE ODCEPITVE KOSOVA	
6.1	Razlogi za in proti enostranski odcepitvi Kosova	129
6.2	Kosovo kot primer »sui generis«?	137
6.3	Vloga in namen kolektivnega priznanja in kolektivnega nepriznanja	144
6.4	Zgodovinski razvoj načela nepriznanja	150
6.5	Stimsonova doktrina	153
6.6	Drugi primeri uporabe načela nepriznanja	155
6.7	Vloga mednarodnih priznanj in načela nepriznanja v primeru odcepitve Kosova	158
6.8	Političnost priznanja	167
6.9	Možnosti naknadne potrditve veljavnosti odločitev nastalih s kršitvijo kogentnih norm in odgovornost držav v primeru njihovih kršitev	174
7	POSVETOVALNO MNENJE MEDDRŽAVNEGA SODIŠČA V HAAGU O SKLADNOSTI RAZGLASITVE DEKLARACIJE O NEODVISNOSTI KOSOVA GLEDE KOSOVA Z MEDNARODNIM PRAVOM IN NJEGOVE POSLEDICE	
7.1	Vprašanje GS OZN v resoluciji 63/3 in njeno reinterpretacija s strani Meddržavnega sodišča	179
7.2	Najpomembnejše ugotovitve Meddržavnega sodišča o skladnosti deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom in njihova kritika	181
7.3	Primer Kosova – primer »sui generis« ali presedan za podobne primere odcepitev?	200
7.4	Vpliv posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča o skladnosti deklaracije o neodvisnosti glede Kosova na odnose med Kosovom in Srbijo ter ravnanje drugih držav	206

8 VLOGA SPORAZUMOV O NORMALIZACIJI ODNOSOV, SKLENJENIH MED BEOGRADOM IN PRIŠTINO OB POSREDOVANJU EU	209
9 SKLEP	211
10 LITERATURA	220

SEZNAM KRATIC

Kratica:

BiH	Bosna in Hercegovina	<i>Bosnia and Herzegovina</i>
ČSSR	Češkoslovaška socialistična republika	<i>Czechoslovak Socialist Republic</i>
DRV	Demokratska republika Vietnam	<i>Democratic Republic of Vietnam</i>
ES	Evropska skupnost	<i>European Community</i>
EU	Evropska Unija	<i>European Union</i>
EULEX	Misija vladavine prava EU na Kosovu	<i>The European Union Rule of Law Mission in Kosovo</i>
GS	Generalna skupščina	<i>United Nations General Assembly</i>
ICJ	Meddržavno sodišče	<i>International Court of Justice</i>
ICTY	Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo	<i>International Criminal Court for former Yugoslavia</i>
ILC	Komisija za mednarodno pravo	<i>International Law Commission</i>
JLA	Jugoslovanska ljudska armada	<i>Yugoslav People's Army</i>
KFOR	Kosovske sile	<i>Kosovo Force</i>
KVSE	Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi	<i>Conference on Security and Cooperation in Europe</i>
NAM	Gibanje nevrščenih	<i>Non-Aligned Movement</i>
NATO	Organizacija severnoatlantskega sporazuma	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i>
OVK	Osvobodilna vojska Kosova	<i>Kosovo Liberation Army</i>

OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi	<i>The Organisation for Security and Co- operation in Europe</i>
OZN	Organizacija Združenih narodov	<i>The United Nations Organisation</i>
R2P	Odgovornost za zaščito	<i>Responsibility to Protect</i>
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija	<i>The Socialist Federal Republic of Yugoslavia</i>
TRNC	Turška republika Severni Ciper	<i>Turkish Republic of Northern Cyprus</i>
UDI	Enostranska deklaracija o neodvisnosti	<i>Unilateral Declaration of Independence</i>
UNHCR	Urad Visokega komisariata OZN za begunce	<i>United Nations High Commissioner for Refugees</i>
UNMIK	Prehodna Misija OZN na Kosovu	<i>United Nations Interim Administration Mission in Kosovo</i>
VB	Velika Britanija	<i>Great Britain</i>
VJ	Vojska Jugoslavije	<i>Yugoslav Army</i>
VS	Varnostni svet	<i>United Nations Security Council</i>
ZDA	Združene države Amerike	<i>United States of America</i>
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija	<i>Federal Republic of Yugoslavia</i>
ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik	<i>Union of Soviet Socialist Republics</i>

1 UVOD

Razglasitev neodvisnosti Kosova je sprožila vrsto mednarodnih vprašanj. Strokovna in mednarodna javnost se je ob problemu Kosova razdelila na dva tabora. O legalnosti razglasitve neodvisnosti Kosova je tekla razprava tudi pred Meddržavnim sodiščem v Haagu, kjer so argumente soočile številne države. Neodvisnost Kosova je s pismenimi nastopi pred sodiščem v prvem krogu razprave podprlo 14 držav, 12 pa ji je nasprotovalo. V drugem krogu razprave je svoja mnenja podalo 29 držav, med njimi tudi Srbija in »avtorji deklaracije.« Skupaj je tako 43 držav ob predstavnikih Kosova podalo svoja mnenja o deklaraciji o neodvisnosti Kosova. Prvič v zgodovini se je zgodilo, da je pred petnajstčlanskim senatom Meddržavnega sodišča svoja stališča soočilo tudi vseh pet članic Varnostnega sveta OZN. ZDA, Velika Britanija in Francija so podprle pravico Kosova do neodvisnosti, Rusija in Kitajska pa sta ji nasprotovali.

Hkrati je prišlo tudi do odziva dveh oziroma treh skupin držav. Kosovo je že kmalu po sprejemu deklaracije glede neodvisnosti priznala skupina razvitih držav, večinoma članic EU in ZDA, na drugi strani pa so izjave pooblaščenih predstavnikov držav, ki Kosova niso priznale, nakazovale, da v primeru nepriznanja Kosova ne gre zgolj za odrekanje priznanja zaradi političnih razlogov, pač pa da imamo morda opraviti z novim primerom uporabe načela nepriznanja s strani skupine držav. Nekatero države ter strokovnjaki so namreč priznanju Kosova pripisovali veliko vlogo pri nastanku nove države. Obenem so številne države pričele z lobiranjem za ali proti priznanju neodvisnosti Kosova.¹ To bi lahko pomenilo, da imajo priznanja Kosova kljub danes prevladujoči deklaratorni teoriji o vlogi priznanj držav morda večjo vlogo od tiste, ki se ji običajno pripisuje. Medtem je na zahtevo Srbije Generalna skupščina OZN ob veliki podpori članic zaprosila Meddržavno sodišče za posvetovalno mnenje o zakonitosti razglasitve neodvisnosti. Položaj je še zmeraj zapleten: skupina držav, ki je Kosovo že priznala, ocenjuje odcepitev Kosova in njegovo mednarodno priznanje kot korak, potreben za stabilizacijo razmer na Balkanu, druga skupina držav pa enostransko odcepitev in mednarodno priznanje Kosova vidi kot dejanje, ki je v popolnem nasprotju s temeljnimi pravili mednarodnega prava in celo kot »precedens« za nove odcepitve, ki bi lahko ogrožale mednarodni mir in varnost.

---

¹ Glej na primer: *Balkan Insight* (2008), *Beta* (2008), *RTVSLO* (2008), *New Kosova Report* (2009), *Serbianna* (2009), *SE Times* (2009).

Države, ki so zagovarjale ali še zagovarjajo odcepitev Kosova, so na tej podlagi trdile, da vprašanje neodvisnosti Kosova sploh ni vprašanje, v zvezi s katerim bi mednarodno pravo lahko odigralo pomembnejšo vlogo, saj naj bi šlo za vprašanje, ki je v izključni pristojnosti suverenih držav, te pa naj bi imele neomejeno pravico, da same, v skladu z notranjimi postopki in pristojnostmi lastnih organov, ki so določeni v vsaki posamezni članici, svobodno odločijo o priznanju ali nepriznanju neodvisnosti Kosova. Zagovorniki enostranske razglasitve samostojnosti obenem zatrjujejo, da gre za upravičeno uporabo načela samoodločbe (Drenik 2008, 19), za primer *sui generis*² in poudarjajo odločilen primer učinkovitosti odcepitve, saj naj bi Kosovo izpolnjevalo tri bistvene pogoje za državo: ozemlje, prebivalstvo in organe oblasti (Kristan 2008, 2) oziroma zato, ker je Srbija »učinkovito oblast nad tem ozemljem že zdavnaj izgubila« (Švarc 2008), izpodbijanje diplomatskega priznanja pa naj bi bilo jalovo početje, ker priznanje ne vpliva na obstoj države. V skladu s temi pogledi mednarodno pravo nima nobene ali pa ima zgolj obrobno vlogo v procesu nastanka novih držav, saj naj bi bil nastanek nove države »stvar dejstev in ne zakonov« (Oppenheim 1957, 264), na katerega mednarodno pravo in predvsem njegove temeljne, kogentne norme, nimajo nikakršnega učinka.

Priznanje države je namreč svobodna odločitev vsake države, v kateri se zgolj ugotavlja obstoj države in izkazuje volja, da se nova država smatra za člana mednarodne skupnosti (Andrassy 1987, 66). Takšna ocena, da je nastanek države predvsem »stvar dejstev in ne zakonov,« pa je danes celo splošno sprejeta (Bučar 1997, 76). Pooblaščeni predstavniki držav, ki so priznale neodvisnost Kosova, so najpogosteje zatrjevali, da je neodvisnost Kosova z dnem razglasitve države postala dejstvo in del nove realnosti, prav ta nova realnost pa naj bi tudi opravičevala priznanja neodvisnosti Kosova.³ Nekateri drugi avtorji poudarjajo, da gre v primeru Kosova tudi za samoodločbo ogrožene manjšine, oziroma da gre za izjemen primer odcepitve, ki je tudi s stališča

---

² Martti Ahtisaari je v sklepu predloga, ki ga je poslal generalnemu sekretarju OZN Ban Ki-Moonu zapisal, da je »Kosovo poseben primer, ki zahteva posebno rešitev« in »ne predstavlja precedensa za druge nerešene konflikte« (OZN. Generalni sekretar 2007).

³ Da naj bi po razglasitvi Kosova kot neodvisne države generalni sekretar OZN Ban Ki Moon zgolj ugotovil, da je prišlo na terenu do »nove realnosti,« so slovenskim diplomatom pred osamosvojitvijo sporočili tudi najvišji uradniki Busheve administracije (Mekina in Roglič 2008). Generalni sekretar OZN je pozneje v poročilu res zahteval »rekonfiguracijo« in »prilagoditev« prisotnosti OZN na Kosovu, v poročilu o delu začasne administracije na Kosovu pa je julija 2008 zapisal, da je kosovska deklaracija o neodvisnosti »oblikovala popolnoma novo realnost na terenu.« Več o tem OZN (Generalni sekretar 2008).

mednarodnega prava upravičena, ker gre za samoobrambo proti represiji (Simma 2002, 57), kar so kot možnost dopuščali že teoretiki v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja (Petrič 1984, 115–16). Nekatere države so tudi priznanju Kosova kot države priznavale pomembno, celo odločilno vlogo pri nastanku nove države,⁴ ali pa so v priznanju Kosova videle tudi dejanje, s katerim se na podoben način kot v primeru predhodnega razpada SFRJ končuje proces razpada Jugoslavije.⁵ Prav mednarodna priznanja naj bi namreč v skladu z ocenami zagovornikov neodvisnosti Kosova odigrala izjemno pomembno vlogo pri spreminjanju neke entitete v državo.⁶ Vse to je podlaga za več vprašanj, povezanih z vlogo mednarodnih priznanj ob razglasitvi neodvisnosti Kosova. Cilj naloge je ugotoviti, kakšna je dejansko vloga mednarodnih priznanj v odcepitvi Kosova. Da bi to ugotovil, sem postavil več delovnih hipotez.

Prva hipoteza predpostavlja, da nepriznavanje odcepitve Kosova v primeru večjega števila držav ni niti nenamerno niti naključno, pač pa gre za namerno uporabo načela nepriznanja kot posebne metode, ki se v mednarodni skupnosti uporablja v primeru obrambe spoštovanja temeljnih načel mednarodnega prava. Da bi hipotezo preveril, bo potrebno določiti vlogo načela nepriznanja, efektivnosti, razmerja med pravico do samoodločbe in načelom ohranitve ozemeljske celovitosti držav ter temeljnih načel mednarodnega prava.

---

⁴ Kot je že pred razglasitvijo neodvisnosti Kosova ugotavljal Bruno Cappieters, naj bi bila enostranska razglasitev neodvisnosti Kosova in priznanje Kosova »s strani najpomembnejših držav« ena od alternativ, pri čemer bi evropske države storile ta korak »v smeri delnega priznanja v pričakovanju, da bodo druge države sledile temu koraku,« saj bi »ta možnost spremenila neodvisnost v nepovratno dejstvo in povečala verjetnost za njen uspeh.« Vendar pa bi takšna strategija lahko morda zahtevala »precej časa,« še posebej, če članice EU v svojih namerah ne bi bile enotne (Cappieters 2007).

⁵ *Delo* (2008). Podobna je izjava francoskega zunanjega ministra, da je »neodvisnost, kar se tiče Francije, nepovratna« (B-92 2010).

⁶ Posebni odposlanec GS OZN Martti Ahtisaari je poudarjal predvsem pomen bogatih držav pri priznanju Kosova: »V resnici ni pomembno, če je Paragvaj priznal Kosovo. Več kot 65 odstotkov bogatih držav sveta ga je« (Karjakov 2008). Ključno vlogo je priznanjem pripisovala tudi Mednarodna krizna skupina (ICG), ki je v svoji analizi »Prelom s kosovsko blokado: evropska odgovornost« državam priporočila, da se v 120 dnevem »prehodnem obdobju« po razglasitvi neodvisnosti za to, da se »zberejo izjave o priznanju pogojno neodvisne države s strani toliko vlad, kot je le mogoče« (International Crisis Group 2007). Velik pomen medsebojnih priznanj na Zahodnem Balkanu sta poudarila tudi slovenski predsednik vlade Borut Pahor in hrvaška predsednica vlade Jadranka Kosor na konferenci na Brdu pri Kranju 20. marca 2010, ko sta »izpostavila pomen medsebojnih priznanj držav Zahodnega Balkana,« pri čemer je predsednik slovenske vlade kot ključni problem regije izpostavil to, da bi »vsak moral priznati vsakega« (Urad vlade za informiranje 2010).

Druga hipoteza naloge predpostavlja, *da se vloga mednarodnega prava v procesu nastajanja držav v zadnjih desetletjih ne zmanjšuje, ter da je zato za nastanek države odločilnega pomena predvsem odgovor na vprašanje, ali je država nastala v skladu s temeljnimi načeli ali s kršitvijo temeljnih načel mednarodnega prava.* Potrditev te hipoteze bi lahko pomenila, da zmanjševanje vloge mednarodnega prava v procesu nastanka držav s strani dela mednarodne skupnosti ni utemeljeno ter da je s stališča sodobne teorije mednarodnih odnosov utemeljeno na že preseženih doktrinah.

Tretja hipoteza naloge je povezana z vprašanjem vloge mednarodnih priznanj v primeru Kosova. V skladu z večinskim mnenjem v državni praksi, doktrini in sodni praksi ima priznanje nove države le deklaratorni (in ne konstitutivni) učinek v odnosu do novonastale države. *Tretja hipoteza je, da je od zakonitosti nastanka določene države odvisna tudi veljavnost mednarodnih priznanj. Če je država nastala v nasprotju s temeljnimi normami mednarodnega prava, potem priznanje takšne entitete kot države lahko predstavlja mednarodni delikt.*

Cilj četrte hipoteze je odgovoriti na vprašanje, ali lahko v primeru, ko je neka država nastala s kršitvijo kogentnih ali drugih temeljnih norm mednarodnega prava, mednarodna skupnost njen obstoj naknadno legitimizira oziroma »legalizira«. *Četrta hipoteza naloge predpostavlja, da bi bilo to v skladu s sedanjim razvojem mednarodnega prava teoretično mogoče, vendar le v primeru, če bi svetovna skupnost na jasen, nedvoumen in enoten način priznala upravičenost kršitve kogentnih in norm običajnega prava.*

V nalogi bi bilo potrebno preveriti tudi možnost nastanka novih mednarodnih norm glede pravice do samoodločbe manjšin. Zanima me, ali lahko že govorimo o obstoju nekaterih novih pravic predvsem v zvezi z dolžnostjo držav, da ščitijo svoje prebivalstvo oziroma ali imajo ogrožene manjšine, ki jih država ne ščiti, pač pa proti njim nastopa z represivnimi ukrepi, morda že pravico do »eksterne« samoodločbe oziroma do odcepitve, kar bi bilo mogoče preveriti predvsem z analizo t.i. teorije o »zdravilni odcepitvi.«

2 METODOLOŠKI IN TEORETIČNI OKVIR

Zaradi ugotavljanja dejanskega stanja se ne bo mogoče izogniti temu, da »pozitivistično« predstavim tudi prakso držav kot tudi norme mednarodnega prava, ki urejajo nastanek držav. Pri

tem nisem sledil tisti tradiciji pozitivizma, ki pozitivizma ni razvijala »v smeri krepitve mednarodnopravnih instrumentov za omejevanje samovolje in krepitve volje držav za kolektivno ohranitev miru, pač pa v službo ideologije totalitarne države« (Türk 2007, 41). Kritiko evropskih normativističnih pristopov, ki jo je mogoče razumeti tudi kot apologijo državnih praks med sodobnimi teoretiki analizira tudi Martti Koskeniemi (Koskeniemi 1990, 4).⁷ Pozitivističen pristop ima namreč resne omejitve. Te omejitve je v delu *Sociological Reasoning: Towards Past-modern Sociology* opredelil tudi Rob Stones, ko navaja recenzijo teoretičnega prispevka Anthonyja Giddensa, ki jo je leta 1985 napisal Nigel Thrift in nam s prisposodobno »ponazarja ujetost ljudi v konvencionalne jezikovne kategorije, ki nam svet tako poenostavljajo kot odtujujejo« (Brglez 2008, 27).

Smisel raziskovanja mednarodnih odnosov bi torej moral biti predvsem »iskanje kvalificiranega (torej ne 'črno-belega') odgovora na zastavljena vprašanja,« zato me zanima predvsem »idealizem, instrumentalizem in zdravorazumskost tradicije političnega realizma ter empiricizem, instrumentalizem in objektivizem (zlo)rabe in (ne)razumevanja znanstvenega realizma v teoretičnem premisleku mednarodnih odnosov« (Brglez 2008, 28). Zahtevnosti in kompleksnosti se lahko v družbeni znanosti izognemo, če nismo ontološko realistični, odgovornosti pa, če smo epistemološko pozitivistični. V obeh primerih bi področje preučevanja »prikrojili po svoji (samo)podobi in/ali kakšnim drugim ideološkimi (iz obstoječih družbenih struktur neenakosti izvirajočih) 'plašnicami' ter povemo bore malo (če sploh kaj) o mednarodnih odnosih 'v njihovi podobi'« (Brglez 2008, 226).

---

⁷ Koskeniemi (1990, 4) še zlasti opozarja na dejstvo, da mednarodno pravo zmeraj oscilira med tem, da postaja vse bolj »apologija« državne prakse ali pa »utopija« zaradi vztrajanja pri »neuresničljivih normah.« Ena skupina kritikov obtožuje mednarodno pravo, da je preveč politično v smislu, da je preveč odvisno od moči držav. Druga skupina je trdila, da je preveč politično, ker je utemeljeno na spekulativnih utopijah. Običajna točka kritike obeh skupin je neobstoj legislativnega mehanizma, obveznega presojanja in izvršitve odločitev. Iz enega zornega kota kritika poudarja neskončno fleksibilnost mednarodnega prava in njegovo bistvo kot manipulativno fasado za politiko moči. Iz druge perspektive kritika poudarja moralističen značaj mednarodnega prava, njegovo oddaljenost od realnosti politike moči. V skladu s prvo kritiko je mednarodno pravo preveč apologetsko, da bi ga jemali resno pri konstrukciji mednarodnega reda. V skladu z drugim je preveč utopično za isto nalogo.

Pri tem se je potrebno zavedati – in to je še posebej opazno tudi pri tako prelomnem vprašanju kot je vloga mednarodnih priznanj ob razglasitvi neodvisnosti Kosova – »da je vsako človeško bitje zelo na poseben in kompleksen način postavljeno v presečišče številnih socialno-zgodovinskih, geografskih in intelektualnih dimenzij« ter da le-te »materialno vplivajo na kakršenkoli in na vsak poskus vzpostavitve univerzalne 'resnice'« (Hannah 1999, 21). Prav zato se tudi skozi ocene razglasitve neodvisnosti Kosova jasno opazijo različni pogledi avtorjev, ki to entiteto zdaj uvrščajo med »države,« drugič pa med »entitete« in »mednarodne režime« ter primere neuspešnih odcepitev ne samo glede na objektivne kriterije, pač pa tudi glede lastnih, zelo subjektivnih in včasih očitno političnih stališč ali celo stereotipov. Ti vplivi tudi znanstvenikom pogosto onemogočajo sposobnost izrekanja objektivne resnice. To ne pomeni, da nekatere teorije, tudi npr. glede statusa Kosova niso resnične ali napačne. Res pa je, da »ne moremo nikoli zagotovo vedeti, katere med njimi so v resnici resnične« (Fay 1999, 206 v Hannah 1999, 21).

Tudi vprašanje Kosova in njegove odcepitve spada v zgoraj opisano kategorijo preučevanja. Da bi bili ontološko realistični (in se s tem izognili črno-belemu poenostavljanju) je potrebno prakso držav prikazati takšno kot je in ne takšno kot naj bi (na podlagi naših želja ali celo predsodkov) morala biti. Da pa dejansko ne bi bili neodgovorni, ne smemo spoznavati le neposredno dano, pač pa je potrebno opisana dejstva predstaviti v širšem kontekstu sprememb. Prvemu delu naloge je posvečena večina poglavij, drugemu pa predvsem poglavje, ki podrobneje raziskuje geopolitične razloge za izjemen pomen vprašanja določitve statusa Kosova v mednarodni skupnosti ter analizira posvetovalno mnenje Meddržavnega sodišča o deklaraciji o neodvisnosti »glede Kosova.«

Pri tem pa brez ugotavljanja tega, kar je in velja - preprosto ni mogoče. Seveda je mogoče, da se bo to, kar velja, spremenilo – in morda tudi pod vplivom politike – toda to ne pomeni, da norme, ki veljajo, lahko preprosto omejimo na »politiko«. Ugotavljanje prakse držav in veljavnega prava ima lahko tudi zelo pozitivno vlogo. Kajti:

Pomembnost pravnega pozitivizma je v njegovi discipliniranosti pri razlikovanju med pravom, ki se uporablja (tu je pozitivizem natančen in strogo upošteva pravno relevantno prakso) in aspiracijami, ki so značilne za naravnopravno gledanje na mednarodno pravo. Te te kaj hitro zavedejo na področja morale in drugih zunajpravnih kategorij. Zato privrženci pravnega pozitivizma vztrajajo pri preučevanju prakse držav, kar omogoča precizno sliko odnosov med državami. Dober mednarodni pravnik bo namreč vselej razlikoval med pravom, ki velja in se

uporablja (*lex lata*) in predlogi *de lege ferenda*, ki utegnejo vsebovati pomembne in celo nujne predloge, vendar v tem trenutku še niso pravo. Zaradi teh kvalitativnih vrednosti ima pravni pozitivizem trajno vrednost v mednarodnem pravu (Türk 2007, 38-39).

Med to opisano »utopijo« in »apologijo« državne prakse ves čas niha tudi osnovna metoda mojega raziskovanja. Osnovna metoda raziskovalnega dela je bila zato omejena predvsem na zbiranje, analizo ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov v zvezi z zastavljeno nalogo. V raziskovalnem procesu sem uporabil različne vire, predvsem pa temeljno in strokovno literaturo, dokumente, nastale tudi v okviru slovenskih in tujih državnih institucij ter najnovejša strokovna dela, ki se nanašajo na v nalogi opredeljena vprašanja.

Pri konceptualni opredelitvi vloge mednarodnih priznanj in kognitivnih norm ob odcepitvi Kosova ter posledične uporabe načela nepriznanja s strani dela mednarodne skupnosti sem uporabil analizo znanstvenih virov ter relevantnih dokumentov, ki so že nastali v procesu odcepitve Kosova, pri predstavitvi teoretičnega razvoja temeljnih konceptov pa sem uporabil tudi zgodovinsko analizo. Ob delu in raziskavi utemeljenosti posameznih delovnih hipotez sem uporabil logično analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov, primerjalno metodo, metodo predstavitve posameznih in primerljivih primerov odcepitev, pri analizi primarnih virov pa tudi funkcionalno in sistematično metodo interpretacije ali tolmačenja.

V nalogi sem kljub neopredeljenosti Meddržavnega sodišča v Haagu do najpomembnejših vprašanj, ki jih je odprl proces osamosvajanja Kosova, preveril tudi možnost nastanka novih mednarodnih norm glede pravice do samoodločbe manjšin zaradi morebitnega precedenčnega primera Kosova in drugih podobnih primerov odcepitev v zadnjem času ter ovrednotil pomen različnih posebnosti, ki Kosovo vsekakor ločujejo od nekaterih drugih primerov odcepitev. V tem smislu sem pomen odcepitve Kosova preveril tudi s stališča različnih teorij mednarodnih odnosov, predvsem v luči razmerij med velikimi silami kot najpomembnejšimi ustvarjalci vsakokratnega pravnega reda v svetu, da bi tudi na ta način poskusil ugotoviti, katere med njimi najbolj pojasnjujejo spremembe v mednarodni skupnosti in procese, ki so privedli do odcepitve Kosova in drugih podobnih primerov odcepitev.

V zadnjem delu analize sem poseben prostor posvetil tudi zelo različnim mnenjem številnih najbolj uglednih strokovnjakov za mednarodno pravo in mednarodne odnose glede posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča v Haagu o skladnosti deklaracije o neodvisnosti Kosova z

mednarodnim pravom. Preveril sem, ali lahko že govorimo o obstoju nekaterih novih pravic, o katerih potekajo strokovne razprave predvsem v zvezi z dolžnostjo držav, da ščitijo svoje prebivalstvo, oziroma ali imajo ogrožene manjšine, ki jih država ne ščiti, pač pa proti njim nastopa z represivnimi ukrepi, morda že pravico do »eksterne« samoodločbe oziroma do odcepitve, kar bi bilo mogoče preveriti predvsem z analizo t.i. teorije o »zdravilni odcepitvi,« ki ima svojo podlago predvsem v Resoluciji Generalne skupščine OZN (GA Res. 2625 XXV) o prijateljskih odnosih med državami, ki po oceni Tomuschata (2006), Dugarda in Raiča (2006) ter še nekaterih avtorjev že omogočajo odcepitev ogroženih manjšin. Opisanemu konceptualnemu okvirju sledijo tudi poglavja v nalogi.

Najprej sem opredelil ključne pojme ter teoretični in konceptualni okvir naloge, nato sem predstavil Kosovo v zgodovinski perspektivi, orisal nujne pogoje za nastanek držav ter najpomembnejši teoriji o vlogi mednarodnih priznanj, nato pa podrobneje predstavil nastanek države z odcepitvijo kot eno od metod nastanka držav. Posebno pozornost sem posvetil geopolitičnim razlogom odcepitve Kosova. Ker je Kosovo ob številnih mednarodnih priznanjih naletelo tudi na praktično uporabo načela nepriznanja, sem orisal tudi zgodovinski razvoj tega načela in prakse držav od Stimsonove doktrine pa do primera Kosova. Zaradi nasprotovanja matične države neodvisnosti Kosova, sem poskusil odgovoriti tudi na vprašanje, ali je mogoče naknadno potrditi kršitve mednarodnega prava do katerih bi morebiti lahko prišlo ob enostranski odcepitvi Kosova, hkrati pa sem orisal tudi zelo omejen odgovor Meddržavnega sodišča na reinterpretirano vprašanje GS OZN v zvezi s sprejemom deklaracije glede neodvisnosti Kosova in njene skladnosti z mednarodnim pravom ter na posledice te odločitve na prihodnje ravnanje držav v mednarodni skupnosti. Na koncu sem predstavil tudi sporazume med Beogradom in Prištino, ki so bili doseženi ob posredovanju EU in ocenil njihov pomen glede morebitnega *de facto* priznanja Kosova s strani Srbije.

3 KONCEPTUALNI OKVIR

3.1 Opredelitev ključnih pojmov

Skupščina Kosova je (vsaj po prepričanju začasnih institucij Kosova, GS OZN in Srbije, ne pa tudi po mnenju Meddržavnega sodišča) 17. februarja leta 2008 Kosovo razglasila za samostojno

državo. Predsednik vlade Kosova je dejal, da so od tega dne »ponosni, neodvisni in svobodni« (BBC 2008). Predsednik srbske vlade je takoj zatem obsodil razglasitev »lažne države« (Reuters 2008). V tem smislu je vprašanje, kdaj neka entiteta postane država ključno tudi za razumevanje odcepitve Kosova. Pri opredeljevanju vloge priznanj v primeru odcepitve Kosova bo zato najprej potrebno opredeliti nekatere ključne pojme, predvsem pojem države, neodvisnosti in odcepitve.

Vsi opisani dogodki so vplivali tudi na razmere v mednarodni skupnosti. Mednarodno skupnost v najširšem pogledu opredeljujejo njeni konstitutivni elementi, to pa so objektivni dejavniki (faktorji), subjekti mednarodnih odnosov in mednarodnega prava, procesi in odnosi ter norme, ki te odnose uravnavajo (Benko 2000, 133). Za mednarodno skupnost je značilno tudi to, da v njej centralna oblast, ki bi sprejemala zakone in sankcionirala njihovo nespoštovanje ne obstaja (Benko 1987, 419; Morgenthau 1995, 383-385), vendar države iz različnih razlogov večinoma ravnajo v skladu s sprejetimi normami obnašanja.

Pri vprašanju nastanka nove države je ključna predvsem opredelitev vsebina pojma države. Toda kljub velikemu pomenu, ki ga ima pojem države v mednarodnih odnosih ne obstaja splošno sprejeta definicija pojma države. Znanih je več primerov definicije, na primer predlog Indije in Velike Britanije Komisiji za mednarodno pravo (*International Law Commission*), ki pa je odločila, da določitev tega termina ne bi služila nobenemu »uporabnemu namenu« ter da bo Komisija za mednarodno pravo uporabljala termin v tistem smislu, v katerem je splošno sprejet v mednarodni praksi (Crawford 2006, 31). To bi lahko pomenilo, da je pojem »države,« ki je uporaben v enem primeru uporaben tudi v drugem, vendar v praksi pogosto ni tako.⁸

Najbolj splošno sprejeta definicija države je kodificirana v Konvenciji o pravicah in dolžnostih držav ali Konvenciji iz Montevidea (Društvo narodov 1933). Prvi člen konvencije določa, da mora »država kot oseba mednarodnega prava imeti naslednje značilnosti: a) stalno prebivalstvo; b) definiran teritorij; c) vlado; in d) sposobnost, da vstopa v odnose z drugimi državami. Tretji člen konvencije določa, da je »političen obstoj države neodvisen od priznanja drugih držav ...« Države

---

⁸ Zelo nevarne pa so lahko tudi preveč toge definicije, kar bi na primer ob splošni prepovedi uporabe sile lahko povzročilo, da bi morale tudi dobronamerne države čakati, da na primer raven kršitev človekovih pravic v neki drugi državi doseže neko arbitrarno določeno raven, predno bi lahko ukrepale. Zato je bila tudi definicija agresije, ki naj bi med drugim omejila tudi moč VS OZN na koncu razširjena do te mere, da lahko VS OZN ob vseh primerih agresije tudi sam odloči, katera druga dejanja predstavljajo agresijo »v skladu z Ustanovno listino OZN« (Koskenniemi 2002, 167-8).

lahko torej nastanejo samo na določenem prostoru, poseljenem z določeno populacijo. Vendar pa ob tem sodobno mednarodno pravo postavlja še nekatere zahteve, predvsem pa zahtevo, da nova država nastane zakonito.

Enostransko razglasitev neodvisnosti Kosova⁹ je mogoče opredeliti kot odcepitev¹⁰ oziroma po mnenju Meddržavnega sodišča kot »poskus« odcepitve Kosova. Odcepitev je ena od metod nastanka držav. Odcepitev v ožjem pomenu besede pomeni »oblikovanje nove neodvisne entitete ob pomoči ločitve dela ozemlja in prebivalstva obstoječe države in brez pristanka te države« (Kohen 2006, 3). Odcepitev je torej potrebno razumeti kot ločitev dela obstoječe države, pri čemer entiteta, ki se odceplja, želi postati samostojna država ali pa se želi združiti z neko drugo državo, pri čemer prvotna država obstaja še naprej, ne da bi propadla. Enostranska odcepitev je lahko tudi nastanek države zato, da bi bila pripojena drugi državi, prav tako brez priznanja prejšnje države. V primeru pristanka prejšnje države na odcepitev lahko govorimo o »prenosu« suverenosti in ne o »odcepitvi«. Za odcepitev je značilna odsotnost sporazuma med stranema v sporu. Primer Kosova ustreza tem pogojem, saj Srbija ni pristala na odcepitev Kosova.

Odcepitev ima »kontroverzen« status v mednarodnih odnosih, saj so obstoječe države »alergične na koncept odcepitve,« njihovi predstavniki pa se celo previdno izogibajo terminu 'odcepitev' in ob kodifikaciji pravil o nasledstvu držav raje govorijo o 'ločitvi dela države'. To zavračanje ni samo terminološko, pač pa je dokaz, da »države niso pripravljene dovoliti niti potencialne možnosti, da bi odcepitev postala situacija, urejena z mednarodnim pravom, celo po uspehu odcepljene države« (Kohen 2006, 4). Vsi mednarodni dokumenti o sukcesiji držav tako na primer veljajo le za države, »ki so nastale v skladu z mednarodnim pravom« (Zimmerman 2006, 212). Pri tem je izjemnega pomena razlikovanje med enostransko odcepitvijo dela države in razpadom predhodne države kot celote. V drugem primeru že po definiciji ni nikakršne predhodne države, ki bi nadaljevala obstoj in katere soglasje k novi situaciji bi bilo potrebno. Razlikovanje med razpadom in odcepitvijo je jasno opredeljeno tudi v obeh Dunajskih konvencijah o sukcesiji držav.

---

⁹ Celoten tekst *Deklaracije o neodvisnosti Kosova* je objavljen v angleškem jeziku tudi na strani skupščine Kosova (2008).

¹⁰ Odcepitev je pri tem potrebno razumeti kot »ločitev dela obstoječe države, pri čemer entiteta, ki se odceplja želi postati samostojna država ali pa se želi združiti z neko drugo državo, pri čemer prvotna država obstaja še naprej, ne da bi propadla« (Dunoff, Ratner in Wippman 2006, 112).

Pri razpadu je najpomembnejša značilnost ta, da nobena država nima moči veta, s katerim bi lahko zaustavila proces razpada.

Pomembna se zdi tudi opredelitev pojma priznanja. Priznanje razumemo kot postopek, ki se ne nanaša samo na priznanje držav, pač pa ga je mogoče uporabiti v vsaki pravni nejasni situaciji, brez omejitev glede subjektov na katere se takšno priznanje lahko nanaša (Orakhelashvili 2006a, 372). V skladu z uveljavljenimi načeli mednarodnih odnosov in mednarodnega prava ima priznanje učinek na vrsto pravic in dolžnosti držav v mednarodni skupnosti, zato je za vsako državo in mednarodno skupnost v celoti izjemno pomemben akt. Priznanje je manifestacija volje države, pri čemer vsaka država sama presoja, ali je neka situacija legitimna. Priznati neko skupnost kot državo pomeni, da izpolnjuje pogoje za državnost kot jih zahteva mednarodno pravo (Lauterpacht 1944, 385). Priznanje lahko opredelimo tudi kot enostranski pravni akt deklaratorne narave, s katerim se potrdi že obstoječe dejstvo (Türk 2007, 90). Države niso popolnoma svobodne pri odločitvi o priznanju ali nepriznanju neke entitete, hkrati pa nimajo niti dolžnosti priznati neko entiteto, ki je ne smatrajo za državo. Še vedno torej veljajo besede Hansa Kelsena, da »... imajo obstoječe države moč, ne pa dolžnost, da priznajo« (Grant 1999, 127).

3.2 Kosovo v zgodovinski perspektivi

Kosovo (albansko *Kosova* ali *Kosovë*, srbsko *Kocovo*, *Kosovo*) je entiteta v jugovzhodni Evropi. Na Kosovu danes živi nekaj čez dva milijona ljudi, predvsem Albancev, pa tudi Srbov, Turkov, Romov, Goranov, Bosancev in drugih etničnih skupnosti. Glavno in največje mesto Kosova je Priština (Wikipedia 2006).

Kosovo je bilo v zgodovini poseljeno s pripadniki različnih narodov. V zgodnjem srednjem veku je postalo središče srbske države in pravoslavne cerkve. Leta 1389 pa se je na Kosovem polju med pripadniki srbske vojske in silami Otomanskega imperija odvila pomembna bitka, v kateri so bile srbske sile poražene, kar je za skoraj pol tisočletja označilo konec srbske države. Bitka na Kosovu je imela za Srbe pogosto skorajda mitski pomen, to pa je v osemdesetih letih 20. stoletja izkoristil tudi takratni vodilni srbski politik Slobodan Milošević ob svojem pohodu na oblast.

Kosovo so naseljevali tudi pripadniki Ilirov, ki jih kosovski zgodovinarji vidijo kot svoje prednike in na podlagi njihove naselitve poudarjajo zgodovinske pravice Albancev do tega ozemlja.¹¹ Srbija je znova postala neodvisna leta 1878 na Berlinskem kongresu. Kosovo je bilo nato del Otomanskega cesarstva vse do Balkanskih vojn leta 1912-13, ko so ga zasedle srbske sile. Ta dogodek se v srbskem zgodovinopisju opisuje kot osvoboditev, medtem ko ga albanski zgodovinarji vidijo kot okupacijo.¹² Kosovo je v skladu z odločitvami Londonske konference pripadlo Kraljevini Srbiji. Združitev Kosova z ostalimi deli Albanije je po nastanku države SHS leta 1918 ostala cilj albanskih nacionalnih gibanj in strank, tudi zaradi zatiranja albanske manjšine v prvi Jugoslaviji.¹³ V nekaterih srbskih krogih so razmišljali celo o odkritem etničnem čiščenju Albancev s Kosova.¹⁴

Eden od temeljnih problemov vseh balkanskih držav pa je bila tudi želja, da se zgledujejo po idealno homogenih nacionalnih državah v zahodni Evropi, kajti »kljub tako obsežnim premikom prebivalstva niti ena balkanska država ni dosegla cenjene in vzorne značilnosti evropske nacionalne države: etnične in verske enovitosti« (Todorova 2001, 268). Prav zato je bil »položaj najbolj zapleten v t.i. stičnih predelih: v Makedoniji, Bosni, Dobrudži, na Kosovu, v Vojvodini, Transilvaniji in samem Istanbulu. Že ko jih naštejemo, vidimo, da so bila nekatera med njimi stična področja v avstro-ogrskem cesarstvu,« nato pa so se »vse balkanske države (vključno s Turčijo) zatekle k podobnim rešitvam, da bi odpravile zaplete z manjšinami: k izseljevanju in asimilaciji« (Todorova 2001, 268, 270).

---

¹¹ Ilirstvo na Balkanu je sicer »argument zgodovinske fikcije,« saj tudi »zgodovinski viri pred 11. stoletjem n. št. Albancev ne omenjajo« (Skupina avtorjev 1984, 86-87).

¹² Danes se pravzaprav malo ve tudi o tem, da so med Srbi in Albanci obstajali tudi številni primeri medsebojne pomoči in sodelovanja. Srbski kapetan Mihajlo Nik, ki je prevedel knjigo avstrijskega vicekonzula J. H. Jana o Albancih leta 1867 je zapisal: »Arnavtsko pleme, ki je naseljeno od Arte pa do Kosova je bilo včasih v posebnih odnosih z našo državo in samo nerazumevanje naših skupnih interesov, našega in albanskega je pomagalo razbojniškemu turškemu plemenu, da nas tako loči in naredi na nek način za sovražnike. Albanec nima druge domovine od te, kjer je in ne drugega naravnega zaveznika za svojo prihodnost, kot narodov Balkanskega polotoka, najprej pa nas Srbov« (Imami 2000, 124).

¹³ »Politika terorja in fizičnega pritiska na albansko narodnost v Jugoslaviji je bila trajna oblika ravnanja vseh vlad in vseh organov oblasti v buržoazni Jugoslaviji. S tem so hoteli prisiliti albansko prebivalstvo, da zapusti Jugoslavijo ali se vsaj preseli v druge kraje Jugoslavije, da ne bi več živelo na strnjenem ozemlju« (Skupina avtorjev 1984, 170-171).

¹⁴ Glej zlasti referat srbskega akademika Vase Čubrilovića, ki je predlagal »jemanje zemlje Arnavtom« pa tudi »globe, aretacije, neusmiljeno uporabo vseh policijskih predpisov, kaznovanje tihotapljenja, sekanja gozdov,« vse to pa zaradi »hitrejše izselitve« (Horvat 1988, 45-46).

V času druge svetovne vojne je bilo Kosovo protektorat Italije, po zlomu sil Osi pa je bilo pripojeno novi Jugoslaviji. V času avnojske Jugoslavije je imelo Kosovo status avtonomne pokrajine v okviru SFRJ. Zahteve po spremembi statusa avtonomne pokrajine v status republike¹⁵ so se izražale v več protestih.

V Srbiji se je medtem okrepil srbski nacionalizem, zlasti po Osmi seji CK Zveze komunistov Srbije, s katero je na oblast prišel Slobodan Milošević. Povod za srbsko nezadovoljstvo so bili tudi pritiski na srbsko prebivalstvo na Kosovu s strani albanske večine, deloma pa ekonomsko pogojeno izseljevanje kosovskih Srbov s Kosova. Težave kosovskih Srbov so srbski politiki poskusili rešiti s povečano represijo na Kosovu, ki je dosegla vrhunec z omejitvijo kosovske avtonomije leta 1989, s spremembami srbske ustave in nasiljem zvezne vojske in policije zoper albansko prebivalstvo na Kosovu. Medtem ko so bili kosovski Albanci predvsem v času mandata srbskega notranjega ministra Aleksandra Rankovića ter nato zlasti po letu 1989 žrtve diskriminacije in represije srbskih organov, so se kosovski Srbi v tem času tudi zaradi pritiskov albanske večine množično izseljevali iz pokrajine.¹⁶

Napačen način reševanja problema in neustavna omejitev kosovske avtonomije je pripeljala do odkritega konflikta Srbije z drugimi republikami SFRJ in je vplivala tudi na hiter proces razpada države. Nekateri avtorji so sicer mnenja, da je šlo morda za prvi »test postkolonialne vrste odcepitve v Evropi« vendar so bila med procesom razpada SFRJ sprejeta stališča Badinterjeve komisije o razpadu države (Pazartis 2006, 364). V trenutku razpada Jugoslavije leta 1991-1992 je bilo Kosovo kljub poskusom osamosvojitve (kosovski politiki so neodvisnost razglasili že leta 1992, vendar jo je priznala zgolj Albanija) del Srbije v okviru Zvezne republike Jugoslavije (ZRJ),

---

¹⁵ Za zgodovino zahtev za status Kosova kot republike glej: Petrović (1996).

¹⁶ Po podatkih, ki jih navaja Aleksa Đilas, so se kosovski Srbi iz Kosova izseljevali od konca šestdesetih let: »Do sredine osemdesetih jih je odšlo med dvesto in tristo tisoč – številni s silo pregnani s strani albanskih ekstremistov ...« Srbi naj bi večinoma kot slabost ocenjevali »dejstvo, da je jugoslovanska Ustava iz leta 1974 v glavnem ločila Kosovo od Srbije, kot tudi njeno drugo pokrajino, Vojvodino. Kosovo in Vojvodina sta imeli svoje predstavnike v državnih in partijskih telesih, ki so večinoma glasovali proti Srbiji. Dve pokrajini sta imeli prav tako pravico do veta na kakršnekoli spremembe Ustave Srbije. Ker je ostalih pet republik (Bosna in Hercegovina, Črna gora, Hrvaška, Makedonija in Slovenija) imelo polno suverenost na svojem ozemlju, je bila Srbija prepričana, da se z jugoslovansko ustavo nepravilno postopa samo do nje« (Đilas 1995, 109-110). Srbi so sicer manjšina na Kosovu postajali že ob prelomu stoletja. Med leti 1876 in 1912 je okoli 400.000 Srbov zapustilo Kosovo, Metohijo in severno Makedonijo (Olševski 1999, 117). Po štetjih prebivalstva je leta 1948 na Kosovu bilo 23,62 odstotka Srbov, leta 1981 pa samo še 13,2 odstotka (Bogdanović 1985, 252).

ki je nastala 27. aprila 1992 iz republike Srbije in republike Črne gore. Leta 2003 je bila država spremenjena v Državno skupnost Srbija in Črna gora.¹⁷ Potem ko je Črna gora leta 2006 razglasila svojo neodvisnost, je Srbija postala samostojna država in pravni naslednik ZRJ. Različni poskusi dogovorne ureditve avtonomnega statusa Kosova po letu 1992 so bili neuspešni.¹⁸

Od leta 1998 naprej se je s problemom Kosova ukvarjal tudi VS OZN in sicer na podlagi poglavja VII Ustanovne listine OZN. Resolucija S/RES1160 (1998) z dne 31. marca 1998 je obsojala aktivnosti zveznih sil ZRJ proti prebivalstvu Kosova in tudi teroristične napade »Osvobodilne vojske Kosova« (OVK), ki je svoje napade intenzivirala zlasti leta 1998. Resolucija S/RES/1203 (1988) z dne 24. oktobra 1998 je podrobneje določila vlogo OVSE in njene opazovalne misije pri nadzorovanju humanitarnih razmer na Kosovu. Pretirana in nediskriminatorna uporaba sile ZRJ tudi proti civilnemu prebivalstvu po napadih OVK je povzročila veliko trpljenje predvsem albanskemu prebivalstvu na Kosovu, ki je bilo zaradi represije jugoslovanskih oziroma srbskih sil prisiljeno tudi zapuščati svoje domove (Helsinki Comitee for Human Rights in Serbia 1998a).

Članice EU in ZDA so od srbskih oblasti zahtevale normalizacijo razmer. Po spopadih v Račku, za katerega so bile obtožene srbske sile, je prišlo do pogajanj v Rambouilletu (Sporazum iz Rambouilleta – osnutek, 1999). Ker pa delegacija ZRJ ni pristala na »aneks B« sporazuma, po katerem bi imela zveza NATO v mirovni operaciji pravico do prostega prehoda čez vse ozemlje ZRJ - so pogajanja propadla. ZRJ prav tako ni sprejela določila, po katerem naj bi se status Kosova po treh letih določil tudi na osnovi referendumu prebivalcev Kosova. Zato je 24. marca 1999 prišlo do napada zveze NATO na ZRJ.¹⁹ Napade je uradno napovedal generalni sekretar zveze NATO

---

¹⁷ Zahteva ZRJ, da postane edina naslednica SFRJ ni bila splošno sprejeta, kot je potrdila tudi resolucija VS OZN SC/RES/777 in tudi zato je primer SFRJ primer razpada države in ne primer zaporednih odcepitvev.

¹⁸ Primerjave različnih modelov avtonomnih statusov je zbral in v srbskem in albanskem jeziku objavil tudi Helsinški komite za človekove pravice Srbije (1998c).

¹⁹ ZDA so po 18 dneh pogajanj in 18 ur pred koncem konference v Rambouilletu delegaciji ZRJ ponudile v podpis 56 strani novega besedila. Med petimi novimi aneksi kontaktna skupina, ki je vodila pogajanja, tri nikoli ni potrdila, dva pa ruski predstavnik Boris Majorski sploh ni nikoli videl. Med njimi je bilo ključno določilo, da bo »tri leta po uveljavitvi tega sporazuma sklicana mednarodna konferenca, da bi se določil mehanizem za dokončno rešitev Kosova, na osnovi volje naroda, mnenja relevantnih oblasti in naporov vsake od strani do izvajanju Sporazuma in zaključnega akta iz Helsinkija, ter da bi se dala celovita ocena izvajanja tega sporazuma in ocenili predlogi katerekoli strani za sprejemanje dodatnih ukrepov.« Ker ni bilo jasno, kaj bo odločilen faktor o določanju statusa, je Madeleine Albright, ameriška zunanja ministrica v pismu delegaciji kosovskih Albancev zapisala, »da bodo ZDA smatrale, da navedeni predlog ali katerakoli druga formulacija, ki bi bila potrjena v Rambouilletu, potrjuje pravico naroda Kosova, da organizira

(NATO 1999b). Med napadi, ki so trajali 78 dni, se je število žrtev na obeh straneh stopnjevalo, naraslo pa je tudi število beguncev s Kosova, ki so bili med operacijo preganjani s strani varnostnih sil ZRJ in so se zatekli v sosednje države.²⁰ O zločinih na Kosovu je v več primerih presojalo tudi Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo (ICTY). Nekdanji predsednik Srbije Milan Milutinović je bil spoznan za nedolžnega, medtem ko so bili bivši podpredsednik vlade ZRJ Nikola Šainović, poveljnik 3. armade Vojske Jugoslavije Nebojša Pavković in general policije Sreten Lukić obsojeni na po 22 let zavora, bivši načelnik Generalštaba VJ Dragoljub Ojdanić in general VJ Vladimir Lazarević pa na po 15 let zavora (Sodba ICTY *Milutinovic & all* 2009). Obtožnica jih je označila kot ključne sodelavce v »skupnem zločinskem dejanju« ubijanja in pregona albanskih civilistov iz Kosova v trenutku napada zveze NATO na ZRJ, od marca do junija leta 1999, katerega cilj je bila »sprememba etničnega ravnotežja, da bi obdržali srbski nadzor.« Intervencija zveze NATO se je končala s Kumanovskim sporazumom (NATO 1999a) in sprejemom resolucije VS OZN 1244/99.

Nekateri strokovnjaki za mednarodno pravo so intervencijo zveze NATO opredelili kot legitimno in kot primer »humanitarne intervencije,«²¹ vendar jo je večina strokovnjakov označila za primer nezakonite uporabe sile v mednarodnih odnosih.²² Ob koncu zračnih napadov, ki so trajali 78 dni je ob posredovanju Maartija Ahtisaarija prišlo do sporazuma, po katerem so se jugoslovanske sile umaknile s Kosova, nadzor nad pokrajino pa je v skladu z resolucijo VS OZN 1244 (1999) z dne 10. junija 1999 prevzela uprava Združenih narodov (*Interim Administration Mission in Kosovo*) oziroma UNMIK. Resolucija je potrdila, da je Kosovo del ZRJ, določila pogoje za vračanje

---

referendum o končnem statusu Kosova čez tri leta ...« to pa pod pogojem, da podpišejo sporazum, ki ga je Srbija zavrnila (Kovačević 2007, 256-257).

²⁰ Visoki so bili tudi stroški vojne: »Ocenjuje se, da so izgube Srbije skupaj s Kosovom v času trimesečne vojne znašale med sedem in deset milijardami dolarjev. Samo rekonstrukcija Srbije in Kosova bo stala okoli deset milijard dolarjev v času treh do petih let« (Gleni 2001, 360).

²¹ Za podrobnejšo utemeljitev doktrine glej: Frye (2000).

²² Henry Kissinger je tako pojasnil razloge za vojno: »Humanitarni impulz, ki je motiviral ultimatum NATO, si zasluži spoštovanje. Toda kdorkoli, ki pozna zgodovino Srbije, je vedel, da predlogi iz Rambouilleta zagotovo vodijo v vojno. Dežela, ki se je borila z Otomanskim in Avstroogrskim imperijem, pogosto sama, in ki je nudila hud odpor Hitlerju in Stalinu brez pomoči zaveznikov, ne bi nikoli dovolila prehoda tujih enot ali pa pokrajino s svojimi svetinjami predala NATU. In tudi OVK ni bila navadno politično gibanje, ki se bori za avtonomijo. OVK je nastala sledeč idejam albanskega avtoritarno-stalinističnega vladarja Enverja Hoxhe, posebni Clintonov predstavnik na Balkanu ambasador Robert Gelbard pa je še nedavnega leta 1998 opisal OVK kot 'brez dvoma teroristično skupino'. Njen cilj je bilo neodvisno Kosovo in verjetno velika Albanija, vključujoč obstoječo Albanijo in albanski del Makedonije. Pluralistična, multietnična demokracija, vključujoč Srbe, to ni bil koncept, ki bi bil razumljiv v okviru OVK« (Kisindžer 2003, 294).

manjšega števila vojakov in policistov ZRJ na Kosovo ter postavila osnove za rešitev konflikta ob pomoči pogajanj in zagotovitvi široke avtonomije za prebivalstvo Kosova.

Istočasno je bil za zagotavljanje varnosti in reda v pokrajini ustanovljen KFOR (*Kosovo Force*), ki so ga večinoma sestavljale sile članic zveze NATO. Skupaj z jugoslovanskimi silami se je s Kosova umaknila tudi večina srbskega prebivalstva, istočasno pa je prihajalo do številnih ubojev, ropov, ugrabitev in drugih nezakonitih dejanj, žrtev katerih so bili večinoma pripadniki srbske manjšine. Begunci s Kosova, večinoma kosovski Albanci, so se po prihodu KFOR-ja večinoma vrnili na Kosovo, ki pa ga je zapustila večina kosovskih Srbov. Misija OZN na Kosovu (*The United Nations Mission in Kosovo*, UNMIK) je prevzela vse zakonodajne in sodne funkcije na Kosovu do 15. maja 2001, ko je bil z »Ustavnim okvirjem za začasno samoupravo na Kosovu« (UNMIK 2001) del pristojnosti z UNMIK-a prenesen načasne kosovske organe.

Leta 2004 se je položaj na Kosovu znova poslabšal zaradi pogromov albanske večine zoper pripadnike srbske manjšine. Mednarodna administracija je v tem času nadaljevala s politiko »standardi pred statusom« (UNMIK 2004), vendar so se nato pogajanja pod vodstvom Maartija Ahtisaarija osredotočila na vprašanje statusa Kosova. EU je pričela tudi s pripravami na svojo misijo na Kosovu (Svet EU 2008b).

Pogajanja med delegacijo srbske vlade in predstavniki kosovskih Albancev niso bila uspešna. Stalne članice VS OZN so na vprašanje gledale iz različnih zornih kotov. Rusija je podpirala zahteve Srbije po ohranitvi ozemelske celovitosti države in rešitev, ki bi Kosovu zagotovila široko stopnjo avtonomije. Kosovsko vodstvo je takšno ponudbo zavračalo, tudi ob podpori diplomatov iz ZDA in držav EU, ki so ocenjevali, da je popolna neodvisnost Kosova edina realna možnost za ohranitev miru v regiji, saj bi kakršnakoli drugačna odločitev lahko privedla do ponovnega nasilja s strani organizacij kosovskih Albancev.²³ Leta 2007 je Martti Ahtisaari v vlogi posebnega poročevalca generalnega sekretarja OZN za rešitev spora predlagal poseben načrt, katerega bistvo

---

²³ Predstavniki Argentine pred Meddržavnim sodiščem v Haagu je dejal, da trditve, da so možnosti pogajanj izčrpane ter da priporočilo posebnega odposlanca generalnega sekretarja OZN Maartija Ahtisaarija, da mora Kosovo postati neodvisno zaradi krepitve stabilnosti - ne morejo biti osnova za razglasitev neodvisnosti. »Kako je mogoče, da lahko nestabilnost izzovejo pogajanja, ne pa tudi odločitev ene strani, ki je nezadovoljna s potekom pogajanj,« se je vprašal predstavnik Argentine in poudaril, da resolucija 1244 poziva na iskanje politične rešitve in izključuje možnost odcepitve Kosova, saj bi bili s tem kršeni suverenost in celovitost Srbije (RTS 2009c).

je bila »nadzorovana neodvisnost« Kosova.²⁴ Načrt so že pred tem zavrnili srbska vlada in srbska skupščina, podprli pa so ga voditelji kosovskih začasnih institucij in albanska javnost na Kosovu (OZN. Generalni sekretar 2007). Predstavniki Srbije so trdili, da do pravih pogajanj sploh ni prišlo, ker so kosovski Albanci ob podpori zahodnih držav zahtevali zgolj neodvisnost ter da je Martti Ahtisaari prekršil svoj mandat in Ustanovno listino OZN, ko je predlagal razdelitev Srbije.

Leta 2007 je Varnostni svet OZN petkrat zavrnil sprejem Ahtisaarijevega načrta. Pogajanja je nato prevzela Trojka, ki so jo sestavljali diplomati ZDA, Rusije in EU, vendar po treh mesecih ni bil dosežen napredek (OZN 2007). Nato so 17. februarja 2008 oblasti začasne samouprave na Kosovu razglasile neodvisnost Kosova. Postopek razglasitve neodvisnosti je bil usklajen z nekaterimi največjimi državami članicami EU in ZDA. Na Kosovo je bila nato s strani EU, ki se je vse bolj vključevala v operacijo na Kosovu (UNMIK 2006) poslana misija EULEX. Misija zaradi nasprotovanja Rusije ni zamenjala UNMIK, pač pa je začela mandat na podlagi resolucije VS OZN 1244 (UNMIK 2008). Srbija je razglasitev neodvisnosti na posebnem zasedanju skupščine razglasila za nično in neveljavno, vendar so takoj po razglasitvi številne države članice EU in ZDA medtem že priznale Kosovo.

Kosovo je doslej priznalo 110 držav (Wikipedia 2008), med njimi tudi večina članic EU. V občinah s srbskim prebivalstvom organi oblasti niso priznali institucij Kosova, vendar so po poznejših

---

²⁴ Albert Rohan, namestnik posebnega odposlanca generalnega sekretarja OZN Maartija Ahtisaarija je kot razloge za razglasitev neodvisnosti navedel »pričakovanja prebivalstva« ter »rigidna in nezdržljiva« stališča obeh strani. Ocenil je, da se je zaradi grožnje z ruskim vetom mednarodna skupnost znašla pred »dvema le malo atraktivnima možnostma.« Ena je bila v tem, »da bi konflikt pustili nerešen ter podprli v celoti nevzdržen *status quo*, z zagotovo posledico hitre destabilizacije Kosova in celotne regije. Druga je bila priznanje neodvisnosti Kosova na podlagi našega predloga, vsekakor proti volji Srbije in brez odločitve Varnostnega Sveta OZN, z vsemi težavami, ki bi lahko nastale na tej podlagi. ZDA in prav tako večina članic EU so se odločile za drugo alternativo in reakcija Beograda ni izostala« (Rohan 2008, 119–123; 123). V primeru »Minske skupine«, ki poskuša ob pomoči »praškega procesa« razrešiti podoben spor Armenije in Azerbajdžana v zvezi z Gorskim Karabahom, ki je razglasil neodvisnost od Azerbajdžana in se želi priključiti Armeniji, pa sta sopredsednika Minske skupine ob koncu podobno neuspešnih pogajanj namesto neodvisnosti Gorskega Karabaha predlagala nadaljevanje pogajanj: »Dosegli smo meje naše kreativnosti v identifikaciji, formulaciji in dokončanju teh načel. Ne verjamemo, da bodo dodatne alternative, ki bi jih razvili posredniki skozi dodatna srečanja s stranema prinesla drugačen rezultat. Če sta obe strani nesposobni, da se sporazumeta o načelih, ki smo jih predlagali, potem menimo, da je čas, da na njihovi strani delajo skupaj, da bi dosegli sporazum, ki bi bil sprejemljiv za obe strani« (International Crisis Group 2007, 5-6). Crawford ob podobnem primeru opozarja, da tudi v primeru Somalilanda kljub neobstoju osrednje vlade, ki ni mogla niti pristati na neodvisnost Somalilanda, »tretje države niso sprejele iniciative, da bi vprašanje spravile do razrešitve, kot je bilo storjeno v nekdanji Jugoslaviji« (Crawford 2006, 417).

pritskih iz Beograda, ki je zaradi evropskih integracij Srbije pristal na pogoje EU, pričeli sodelovati z osrednjimi oblastmi Kosova. Po prejemu posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča o deklaraciji o neodvisnosti glede Kosova z dne 22. julija 2010 je GS OZN sprejela mnenje sodišča in »pozdravila pripravljenost EU, da posreduje v procesu dialoga med stranema«, saj bo že ta proces sam predstavljal »faktor mira, varnosti in stabilnosti« hkrati pa bo »vzpodbujal sodelovanje in napredek na poti v Evropsko Unijo« ter »izboljšal življenje ljudi« (OZN. Generalna skupščina 2010). Na tej podlagi in na osnovi izjave predsedujoče VS OZN (2008) je EU na Kosovo decembra leta 2008 napotila »statusno nevtralno« misijo EULEX, med predstavniki kosovskih začasnih oblasti in Srbije pa se je pričel proces dialoga oziroma »normalizacije«, v okviru katerega je bila podpisana vrsta sporazumov (Vlada Republike Srbije 2015). Med njimi so bili sporazumi o sodelovanju na regionalnih srečanjih (»sporazum o pripombi«) in o režimu na meji med Kosovom in preostalim delom Srbije.

Srbija je Kosovu izročila katastrske knjige, omogočila prehode meje prebivalcem Kosova s kosovskimi dokumenti in pristala na »statusno nevtralno« sodelovanje s predstavniki Kosova na regionalnih srečanjih. Kosovo je po drugi strani v tem času postalo član več regionalnih in mednarodnih organizacij, pri katerih kot pogoj ni bilo predhodno članstvo v OZN. Najpomembnejši med sporazumi, ki so bili sprejeti med Prištino in Beogradom je bil Bruseljski sporazum (»Prvi sporazum o načelih normalizacije odnosov Beograda in Prištine«) podpisan 19. aprila 2013, ki je zagotovil vključitev srbske manjšine v institucije Kosova in opredelil, da se Kosovo in Srbija odrekata blokadi druga druge na poti v evropske integracije, ter predvidel ustanovitev Skupnosti srbskih občin, ki bi imele avtonomijo in številne pristojnosti iz področja šolstva, zdravstva, sodstva in policije (Wikipedia 2013a; 2013b).

Srbsko ustavno sodišče je februarja leta 2014 razveljavilo vladno uredbo o katastru, sprejeto na podlagi »Bruseljskega sporazuma«, s katerim se je začel proces predaje katastrskih knjig oblastem v Prištini (*Politika* 2014), že pred tem pa se je izreklo za nepristojno za izrekanje o »političnem« bruseljskem sporazumu, kar so izpodbijali nekateri srbski pravniki (Wikipedia 2013a). Omenjene sporazume ni mogoče šteti za konkludentna dejanja, s katerimi bi Srbija priznala Kosovo kot državo.

Glasovanje in razprave v OZN ter izjave najvišjih predstavnikov držav so medtem pokazale, da so se v mednarodni skupnosti oblikovale tri skupine držav – prva, ki je priznala Kosovo kot državo,

druga, ki je izrecno nasprotovala priznanju Kosova in tretja skupina »molčečih« držav, ki še vedno čaka z odločitvijo. Srbija se je takoj po priznanju Kosova s strani večine držav članic EU – ne pa tudi Španije, Grčije, Cipra, Slovaške in Romunije – znašla pod pritiskom s strani institucij EU oziroma nekaterih funkcionarjev, ki so Srbiji priporočali priznanje Kosova oziroma vzpostavitev dobrih odnosov z vsemi sosedi, tudi Kosovom, kar so v srbski vladi zavrnilo s trditvijo, da Srbija ne namerava vzpostaviti dobrososedskih odnosov sama s seboj oziroma z delom svojega ozemlja (Ministrstvo za zunanje zadeve Srbije 2008).

4 NASTANEK DRŽAV

4.1 Nujni pogoji za nastanek držav

Da bi neko entiteto lahko označili kot »državo« mora izpolnjevati nekatere pogoje. To predvsem pomeni, da mora imeti stalno prebivalstvo, definiran teritorij, vlado in sposobnost, da vstopa v odnose z drugimi državami. Države pa se pri svojem ocenjevanju, ali naj priznajo neko državo ali ne, odločajo še o celi vrsti naravnih in socioloških dejstev, ki sestavljajo državo (Bučar 1997, 77). Poleg že omenjenih petih pogojev države ocenjujejo tudi možnosti za dolgoročen obstoj, odločenost entitete, da postane država, spoštovanje človekovih pravic, priznanje s strani drugih držav in še vrsto drugih pogojev.

Pogoj definiranega ozemlja v splošnem pomeni, da mora entiteta posedovati dovolj celovito ozemlje, dokončne in mednarodno priznane meje pa niso pogoj za priznanje. Sicer pa so meje držav zavarovane z načelom *uti possidetis juris*, ki ga omenja tudi Ustanovna listina Organizacije afriške enotnosti, v Evropi pa je načelo o nedotakljivosti meja zapisano v zaključnem aktu iz Helsinkija. Načelo nespreminjanja meja ob razpadih držav je potrdilo tudi Meddržavno sodišče (Meddržavno sodišče 1986b). Stalno prebivalstvo je drugi konstitutivni element države, vendar pa je pri določanju tega elementa veliko težav, zlasti ko imamo opraviti s primeri odcepitev, kjer je težko potegniti natančno mejo med prebivalstvom, ki želi pripadati novi državi in tistim, ki to zavrača. Kajti »če je bila dezintegracija države rezultat želje dela prebivalstva, ki ni želelo biti obravnavano kot manjšina, potem se zastavlja vprašanje, kako lahko zavrnemo iste želje obstoječim manjšinam v novi državi,« še posebej, če vemo, da je zaščita manjšin po vsem svetu »... precej slaba« (Bučar 1997, 79).

Kriterij vlade pomeni, da na ozemlju nove države ni druge suverene oblasti, ki bi bila nadrejena oblasti nove države. V primerih odcepitev postane izpolnjevanje tega pogoja ključno, kar dokazujeta tudi primera Slovenije in Litve, kjer so osrednji državni organi poskusili z zanikanjem suverenosti novih držav zaustaviti želje prebivalcev po nastanku novih držav in priznanje teh držav s strani novih držav (Bučar 1997, 79). Pogoj sposobnosti nove države, »da vstopa v odnose z drugimi državami,« se zdi danes manj pomemben. Ob tem se mora predhodna država v skladu z splošno sprejeto prakso najprej odpovedati svojim pretenzijam ali pa očitno ne sme biti več v stanju, da si podredi neko entiteto. Ocena tega dejstva, vključno z oceno o efektivni oblasti, je bila ključna tudi za določen čas, ki je moral preteči, predno so bile na primer priznane nekdanje jugoslovanske republike ter baltske države (Bučar 1997, 79).

Znani so tudi primeri, ko so bile priznane države, ki niso ali niso v celoti izpolnjevale teh pogojev. Pravniki so sicer »... nagnjeni k temu, da takšna priznanja ocenijo kot prezgodnja in kot kršitev mednarodnega prava,« vendar pa »države uporabljajo politične in ne pravne argumente pri opravičevanju takšnih dejanj,« saj je »priznanje predvsem političen akt« (Visscher 1968, 236-46 v Bučar 1997, 80). Šesti pogoj za priznanje državnosti je, da mora entiteta, ki želi biti priznana kot država »... zatrjevati državnost« oziroma izkazati odločenost, da »postane subjekt mednarodnega prava,« kar je tudi glavni razlog, da Tajvan nikoli ni bil priznan kot neodvisna in suverena država (Bučar 1997, 80). Vendar so države Evropskih skupnosti (ES) prav zato od republik nekdanje SFRJ zahtevale, da se izjasnijo, ali želijo biti priznane kot neodvisne države.

Sedmi pogoj je odvisen od mednarodnega prava oziroma legalnosti nastanka države. V bistvu to pomeni, da »... država ne more nastati s kršitvijo mednarodnega prava.« V zvezi s tem je bila zgodovinsko najpomembnejša Stimsonova doktrina, ki zavrača priznanje marionetnih držav ter ozemeljskih pridobitev, pridobljenih s silo.²⁵ Ta načela so pomembna tudi danes. Običajno pravo, mnenja Meddržavnega sodišča v Haagu in veljavna določila mednarodnih konvencij pa potrjujejo, da kršitve, ki bi imele značaj kršitev *jus cogensa*, torej temeljnih norm mednarodnega prava

---

²⁵ Stimsonovo doktrino je prvič formuliral zunanji minister ZDA Lewis Stimson, ki je napovedal, da ZDA ne bodo priznale ozemeljskih sprememb doseženih s silo. Oblikovana je bila v diplomatski noti 7. januarja 1932 v zvezi z napadom Japonske na Kitajsko ter preoblikovanjem kitajske pokrajine Mandžurije v »neodvisno« državo Mandžuko. Več o tem: *Stimson Doctrine* (2008).

privedejo do nezakonnosti obstoja države.²⁶ Res je sicer, da so »... se v zgodovini meje spreminjale, ko so manjšine mobilizirale dovolj veliko silo za rešitev« ter da so »po določenem času takšne rešitve pridobile podporo nasproti mogočim alternativam ...« (Bučar 1997, 80), vendar pa je to praviloma veljalo za osamosvojitve kolonij na ameriški celini in države pred nastankom Društva narodov ter pred nastankom OZN. Sodobna praksa, zlasti še po letu 1945, je drugačna, pri tem pa je potrebno primere razpadov držav (SFRJ, ZSSR, ČSSR), ki so s stališča mednarodnega prava večinoma neproblematični, razlikovati od veliko bolj spornih primerov odcepitev.

Primeri uspešnih *de facto* odcepitev zato danes niso najboljši primeri nastanka držav z metodo odcepitve. Kot namreč opozarja Crawford, je pomen mednarodnega prava zlasti v tem, da nekatere probleme »drži odprte« tudi dalj časa, pri čemer prav primeri baltskih držav kažejo, da tudi obdobje 70 let okupacije za mednarodno pravo ni ovira, da ne bi država, ki je praktično »izginila« znova nastala, njen obstoj pa bi bil brez prekinitev priznan za nazaj.

Med vsemi opisanimi pogoji je najpomembnejši predvsem kriterij »neodvisnost,« ki je »...osrednji kriterij državnosti« (Crawford 2006, 62). Za neodvisnost pa mora država znova izpolnjevati dva bistvena pogoja in, kot kaže mednarodna pravna praksa, to pomeni »ločen obstoj entitete z razumno celovitimi mejami« ter izpolnjevanje zahteve, da entiteta »ni podrejena avtoriteti katerekoli druge države ali skupine držav,« kot ugotavlja Crawford ob navajanju mnenja sodnika Anzilottija v primeru Avstro-Nemške carinske unije (Crawford 2006, 66). Pri tem nekatere situacije ne pomenijo zanikanja neodvisnosti. To velja za ustavne omejitve svobode delovanja države, nezakonnost obstoja neke *de facto* države po zakonu te države, pogodbene obveznosti, obstoj vojaških baz na ozemlju entitete, izvajanje pravic vlade ob pomoči posrednika, obstoj skupnih organov za določene naloge ter članstvo v mednarodnih organizacijah (Crawford 2006, 71).

Toda po drugi strani obstajajo tudi situacije, ki pomenijo odstopanje od formalne neodvisnosti. V primeru obstoja posebnih pravic druge države, da izvaja vladni nadzor nad ozemljem formalno neodvisne države in v primeru obstoja pravice do intervencije v notranje zadeve domnevne države,

---

²⁶ Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb (DKPP), ki je bila sprejeta 27. januarja 1969 in je stopila v veljavo 27. januarja 1980, uvaja termin »imperativne« pravne norme (*jus cogens*) in ga definira v 53. členu Dunajske konvencije, ki opredeljuje »normo, ki jo je sprejela in priznala vsa mednarodna skupnost kot normo, od katere ni dovoljen noben odmik in je ni mogoče spremeniti, razen z [razvojem] nove norme splošnega mednarodnega prava enakega značaja.«

pomeni obstoj takšne podrejenosti nove države tuji državi ali več državam, zanikanje njene neodvisnosti. Nekaj podobnega velja tudi za ugotavljanje »dejanske neodvisnosti«. Majhnost in omejenost virov, politična zaveznitva, tuja okupacija in nezakonite intervencije ne morejo izničiti dejanske neodvisnosti (Crawford 2006, 72-73). V nasprotju s tem za »entitete, oblikovane pod tujo okupacijo« in ki so pod »bistvenem zunanjem nadzoru države« predstavljajo situacije, ki pomenijo odstopanje od dejanske neodvisnosti neke domnevne države. Največ težav pri opredelitvi primerov je tam, kjer imamo opravka z »vmesnimi primeri« – kjer ob pomanjkanju formalne neodvisnosti obstaja dejanska *de facto* neodvisnost. In prav v takšnih »mejnih primerih« so lahko dolgotrajni obstoj neke entitete ter tudi »faktorji, kot so priznanje« zelo pomembni (Crawford 2006, 88).

Ob tem je »... neodvisnost kot podlago državnosti potrebno predpostaviti tam, kjer je neka entiteta formalno neodvisna in katere nastanek ni spremljala resna nezakonitost,« v nasprotnem primeru pa je predpostavka proti neodvisnosti veljavna tam, kjer entiteta ni formalno neodvisna ali pa je formalno neodvisna, vendar so bile ob njenem nastanku prisotne resne nezakonitosti, oziroma v primeru ozemlja pod tujo okupacijo, ko je bil nov režim oblikovan pod pokroviteljstvom okupacijske sile. V takih primerih je v veljavi »močna presumpcija v korist nadaljnjega obstoja obstoječih držav, kljub včasih zelo ekstenzivni izgubi dejanske avtoritete,« ter »predpostavka v korist neodvisnosti ozemeljske enote kot celote, če ji je prejšnja matična država priznala popolno formalno neodvisnost« (Crawford 2006, 89).

Med kriteriji za priznanje držav je potrebno uvrstiti tudi nekatere nove pogoje. Smernice za priznanje novih držav v vzhodni Evropi in Sovjetski zvezi, ki jih je sprejela Evropska skupnost (ES) so od novih držav zahtevale tudi spoštovanje manjšinskih in človekovih pravic. S tem so bili v pomembni meri razširjeni klasični kriteriji iz Montevidea.

Glede na opisane kriterije za priznanje državnosti je mogoče sklepati, da Kosovo vsekakor zadovoljuje tradicionalne kriterije za priznanje državnosti, saj ima stalno prebivalstvo, vlado, določene meje z vsemi sosednjimi državami (razen s Srbijo, ki mejo priznava le kot »administrativno linijo«), sposobno pa je tudi vstopati v odnose z drugimi državami, kar je očitno tudi na podlagi deklaracij o priznanjih. Kosovo torej zadovoljuje vsaj štiri osnovne pogoje za priznanje svoje državnosti. Zelo verjetno pa bi bilo v primeru Kosova težko dokazati popolno

formalno ali dejansko neodvisnost, saj zakonodajno, izvršno in sodno oblast še zmeraj nadzirajo UNMIK, KFOR, EULEX in posebni predstavnik generalnega sekretarja OZN.²⁷

4.2 Vloga mednarodnih priznanj ob nastanku države

Dejstvo, da v mednarodni skupnosti ne obstaja centraliziran organ, ki bi lahko avtoritativno odločal o vprašanih, povezanih s statusom držav in drugih entitet, povečuje pomen mednarodnega priznanja s strani posameznih držav, ki na sedanji stopnji mednarodnega prava ostaja v domeni vsake suverene države. Poskusi, da bi namreč natančneje kodificirali in določili pravila za priznanja držav so bili namreč doslej »vedno zavrjeni« (Crawford 2006, 38). To vprašanje je na dnevnem redu Komisije za mednarodno pravo že vse od leta 1949, vendar je bilo »v zvezi s to temo izkazanega le malo interesa« (Crawford 2006, 40). Mnoge države se zato ob sprejemanju odločitev o priznanjih držav sklicujejo zgolj na svojo diskrecijsko pravico.

Priznanje namreč ni pogoj za obstoj države, pač pa praviloma sledi zakoniti vzpostavitvi državnosti in ne more biti »magično orodje« za oblikovanje državnosti (Orakhelashvili 2008a, 27). Kajti če bi bilo mednarodno priznanje odločilno za obstoj države, potem bi bilo težko sprejeti nezakonito priznanje ali takšno, ki je nično in neveljavno. Pa vendar je bila razveljavitev takšnih aktov v praksi že sprejeta²⁸ in to upravičeno, saj bi bilo priznanje sicer »intervencija v drugačni obliki, potencialno zmeraj na voljo in brez omejitev« (Crawford 2006, 21).

Priznanje je lahko neposredno ali posredno. Do priznanja zagotovo pride v primeru sklenitve dvostranske pogodbe ali z »konkludentnim dejanjem,« torej z jasno izjavo predstavnika neke države, da neko dejanje države pomeni tudi priznanje doslej nepriznane države. Andrassy v tem smislu navaja izjavo državnega sekretariata za zunanje zadeve Jugoslavije, da pomeni prisotnost jugoslovanske vladne delegacije na proslavi ob razglasitvi neodvisnosti Kameruna tudi priznanje

---

²⁷ Ruska Duma je na primer v obsodbi priznanja Kosova poudarila razliko med Kosovom, ki je samostojnost razglasilo po intervenciji zveze NATO in drugimi entitetami, ki so se odcepile večinoma same ter zapisala, da »pravica do samoodločbe ne more opravičiti neodvisnosti Kosova ob istočasni zavrnitvi pripravljenosti do razprave o podobnih samorazglašeni državah, ki so dosegle *de facto* neodvisnost izključno same« (Borgen 2008).

²⁸ ZDA so leta 1978 preklicale priznanje Republike Kitajske (Grant 1999, 70).

nove države s strani Federativne Ljudske Republike Jugoslavije (Andrassy 1987, 67). Tudi Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (18. april 1961) v svojem 2. členu določa, da je za vzpostavitev diplomatskih odnosov med državami in odprtje stalnih diplomatskih predstavništev potrebno medsebojno soglasje. Država lahko zato drugo državo prizna ne zgolj z jasno izjavo pooblaščenega predstavnika, pač pa tudi z vzpostavitvijo diplomatske misije, imenovanjem vodje diplomatskega predstavništva ali drugim podobnim dejanjem.

Kljub nekaterim poskusom kodifikacije pravice do priznanja novih držav pa še zmeraj ni mogoče govoriti o pravici do priznanja. Zato trditev, da je priznanje svoboden akt opisuje resnično prakso držav (Andrassy 1987, 66). Leta 1950 je generalni sekretariat OZN v zvezi z vprašanjem priznanj podal mnenje, da je »priznanje nove države ali vlade enostranski akt ... in čeprav lahko države ocenjujejo, da sledijo določenim pravnim načelom, ko priznavajo ali zavračajo priznanje, praksa držav kaže, da se akt priznanja še zmeraj smatra za v bistvu politično odločitev, kjer se vsaka država odloča v skladu s svojo svobodno oceno položaja.«²⁹ Priznanje v tem smislu velja za diskrecijsko pravico vsake države, zato je nepriznanje države mogoče razumeti samo kot neprijaznost, ne pa kot kršitev prava (Andrassy 1987, 67).

Priznanje samo ima lahko različne učinke. Predvsem je lahko konstitutivno ali deklaratorno. Pomembna je tudi skladnost priznanja z mednarodnim pravom. Odlašanje priznanja entitete, ki je nastala na osnovi pravice do samoodločbe lahko pomeni ne zgolj neprijaznost, pač pa tudi poskus zanikanja te pravice in lahko novi državi povzroči škodo, kljub odsotnosti dolžnosti priznanja.

Škoda pa lahko nastane tudi v primeru prezgodnjega priznanja, ko še zmeraj ni jasno, kakšen bo končen uspeh odcepitve. V tem primeru imamo opraviti ne zgolj z neprijaznostjo določene države, pač pa imamo opraviti z intervencijo, mednarodnopravno prepovedanim vmešavanjem v notranje zadeve neke države. V kolikor je s prezgodnjim ali neutemeljenim priznanjem storjen delikt, je država kršiteljica dolžna odpraviti kršitev. Priznanje neke države namreč ni dovoljeno, če je sam proces nastanka države na kakršenkoli način resno v nasprotju z *jus cogensom* oziroma s temeljnimi normami mednarodnega prava. V tem primeru bi prezgodnje priznanje države lahko opredelili tudi kot mednarodni delikt.

---

²⁹ Na primer stališče Bangladeša (*Kosovo News* 2008).

Priznanje je tudi oblika potrditve. Potrditev pa je pomembnejša, če obstaja spor ali dvom o nekem naslovu. Kot poudarja Crawford, je priznanje »institucija državne prakse, ki lahko razreši nejasnosti glede statusa in omogoči, da se uredijo nove situacije. Da je neka entiteta priznana kot država je dokaz njenega statusa. Tam, kjer je priznanje splošno, je lahko dokončno. Države lahko v forumu Združenih narodov ali drugače dajejo izjave o statusu in entitetam 'priznavajo' status, ki je nejasen: v odvisnosti od stopnje soglasja in drugih faktorjev je to lahko prepričljiv dokaz. Celo posamezna dejanja priznanja lahko prispevajo k utrditvi statusa in oblikujejo novo situacijo« (Crawford 2006, 27).

To pa pomeni, da ima celo v primeru, ko mednarodno priznanje neke entitete ni »konstitutivno«, število priznanj velik pomen za državo, ki zahteva priznanja. Število priznanj ima velik pomen tudi v sporu pred mednarodnim sodiščem in pri prepričevanju drugih držav, ki se še odločajo o priznanju nove entitete. Kot ugotavlja Fabry »je priznanje nujen predpogoj za status politične skupnosti kot suverene države v mednarodnih odnosih in pravu« (Fabry 2010, 7); kajti kljub temu, da odločitev o tem, da neka skupnost postane država, običajno nastane znotraj politične skupnosti, država »zgolj na podlagi trditve o lastni ustavni neodvisnosti in lastne ustave ne more postati neodvisna država« (Fabry 2010, 7).

Suverenost je v enaki meri, kot so na primer meje, hkrati pojem mednarodnega in notranjega prava – istočasno pripada državi in skupnosti drugih držav. To kar povezuje »notranjost« ali notranje vidike suverenosti z »zunanjostjo« pa je prav - priznanje. Zato je »državno priznanje konstitutivna, temeljna praksa moderne mednarodne družbe« (Fabry 2010, 7). To potrjujejo tudi empirični podatki. Nepriznanje držav je v zgodovini vodilo do hudih posledic za nepriznane države. Nepriznane države so zelo pogosto propadle ali pa so postale plen svojih sosedov.

Alexis Heraclides je ocenil rezultate sedmih poskusov odcepitev v mednarodni skupnosti (Katanga, 1960–63; Biafra, 1967–70; Južni Sudan, 1961–72; Bangladeš, 1971; iraški Kurdistan, 1961–90; Eritreja, 1961–90; regija Moro na Filipinih, 1972–90) in ugotovil, da je bila diplomatska podpora v obliki priznanj odcepljenih držav odločilnega pomena za zavarovanje mednarodne subjektivitete nastalih držav. Vendar je hkrati ugotovil, da bi v »primeru, če bi bile besede bolj poceni, kot dejanja ... bilo politično-diplomatske ali moralne podpore na voljo več in na višji ravni« (Heraclides 1990, 341 v Grant 1999, 28). Do »prezgodnjega« priznanja je namreč prišlo samo v petih primerih v primeru Biafre, do enega v primeru Bangladeša ter do enega v primeru

Turške republike severni Ciper (TRNC), ki jo je priznala le Turčija. Če bi bila mednarodna priznanja zgolj deklaratorna in brez večjega učinka, potem tudi ne bi bilo toliko zadržkov pri njihovi »simbolični« uporabi. Toda prav zato, ker ima mednarodno priznanje veliko moč, države priznanje uporabljajo »pazljivo« (Grant 1999, 28).

Če je potrditev pomembnejša, kadar obstaja spor ali dvom o nekem naslovu, potem je v primeru Kosova mogoče sklepati, da bi lahko bila vloga priznanj pomembnejša prav zato, ker spor o naslovu dejansko obstaja. Zato je mednarodno priznanje Kosova zelo pomembno za državnost Kosova, pomen mednarodnih priznanj pa bi lahko bil še toliko večji, kolikor bolj bi bil proces mednarodnega priznavanja Kosova kot države univerzalen.

Značilnost priznanja je tudi praksa, po kateri priznanje držav pogosto oblikujejo največje in najpomembnejše države, še posebej velike sile. Toda, kolikor bolj so bila nasprotja med velikimi silami večja, toliko bolj negotova je bila praksa priznanj držav (Fabry 2010, 8). Hkrati je praksa priznanj razkrila potrebo po razlikovanju dveh različnih situacij ob nastanku nove države. Na eni strani gre za države, ki so nastale »od zunaj,« drugo skupino držav pa predstavljajo tiste države, ki so rezultat procesov »znotraj« posamezne države. Pri tem se entitete iz prve kategorije, ki so nastale kot neposredna posledica grožnje s silo ali uporabe sile s strani neke tuje sile izven mednarodnih meja, »običajno označuje kot 'satelite' ali 'marionetne' države, medtem ko drugo in veliko večjo skupino sestavljajo politične skupnosti, ki so izvorno nastale v okviru meja ob pomoči odcepitve od države, razpada države, združitve dveh ali več držav ali v procesu dekolonizacije« (Fabry 2010, 9).

Na koncu je potrebno opozoriti, da nam akt priznanja (ali nepriznanja) neke države sam po sebi še nič ne pove o zakonitosti tega dejanja, pač pa je potrebno preiskati vse okoliščine konkretnega dejanja. Kajti:

... nepriznanje je lahko preprosto del splošne politike neodobravanja in bojkota. Po drugi strani pa je lahko priznanje del politike agresije in vzpostavljanja marionetnih držav. Pravne konsekvence bodo razvidne šele iz kršitev mednarodnega prava. Pomemben poudarek je, da uporaba pojma 'priznanje' pravnik torej ne razrešuje dolžnosti, da preišče namene vpletenih vlad in da to umesti v kontekst vseh relevantnih dejstev in norm (Brownlie 2008, 89).

4.3 Konstitutivna teorija

Zgodnji teoretiki mednarodnih odnosov Pufendorf, Vitoria in Vattel vlogi priznanj pri nastanku držav niso posvečali velike pozornosti. Osnovni kriterij za obstoj države je bila po Vattlu na primer ugotovitev, ali so države »svobodne in neodvisne druga od druge« (Crawford 2006, 7). Ti pogledi so bili skladni s pozitivističnim zavračanjem univerzalne veljavnosti mednarodnega prava. Priznanje države ni imelo velikega pomena. Zatem pa se je z oblikovanjem »konstitutivne« teorije priznanja držav zlasti v 19. stoletju uveljavilo stališče, po katerem šele s priznanjem nova država postane subjekt mednarodne skupnosti. Priznanje ima v tem smislu konstitutiven učinek. V skladu s temi pogledi mednarodno pravo nima nobene ali pa ima zgolj obrobno vlogo v procesu nastanka novih držav, saj je nastanek nove države »stvar dejstev in ne zakonov« (Oppenheim 1957, 264).

Kot poudarja Oppenheim, »mednarodno pravo ne trdi, da država ne obstaja tako dolgo, dokler ni priznana, vendar se nanjo ne ozira pred njenim priznanjem. Samo in izključno skozi priznanje država postane mednarodna osebnost in subjekt mednarodnega prava« (Oppenheim 1957, 110 v Crawford 2006, 15). Istočasno raziskovanje tega, kako je neka država postala država s stališča mednarodnega prava, ni bilo pomembno, saj je imelo mednarodno priznanje vlogo nekakšnega »vratarja,« ki je skrbel za »sprejem« novih držav v »civilizirano skupnost.« Nepriznane države so ostajale izven dometa mednarodnega prava.

Države v nastajanju (*in statu nascendi*) niso bile subjekti mednarodnega prava in mednarodnih odnosov. Kako so si pridobile ozemlje, kakšne pravice in dolžnosti so jih vezale na druge države, to je bilo za mednarodne pravnike tega časa irelevantno, saj so bila to vprašanja »dejstev in ne zakonov.« Ali, kot poudarja Oppenheim: »Nastanek nove države je, kot je bilo zapisano v prejšnjih navedbah, vprašanje dejstev in ne prava. Skozi priznanje, ki je stvar prava takšne nove države postanejo članice družine narodov in subjekt mednarodnega prava. Takoj zatem, ko je bilo priznanje dano, je ozemlje nove države priznано kot ozemlje subjekta mednarodnega prava in ni pomembno, kako je bilo to ozemlje pridobljeno pred priznanjem« (Oppenheim 1957, 264 v Crawford 2006, 16).

V mejnih primerih, ko se odloča o usodah entitet, ki zaradi določenih razlogov ne izpolnjujejo nujnih pogojev za obstoj države se lahko zgodi, da so kljub temu priznane kot države. Kot ugotavlja tudi Crawford, je takšno priznanje lahko konstitutivno glede pravnih obveznosti za

državo, ki priznava in državo, ki prosi za priznanje. Priznanje lahko v takšnih primerih konsolidira splošen pravni položaj v ključnem trenutku v procesu oblikovanja države. To ponazarja primer Bosne in Hercegovine, ki v času mednarodnega priznanja ni efektivno nadzorovala vsega svojega ozemlja. Tudi Warbrick in Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (ICTJ) v primeru genocida opredeljujeta priznanje BiH kot »konstitutivno« (Grant 1999, 73), nekaj podobnega pa velja tudi za primer Kambodže ali pa za primere evropskih »mikro držav,« kjer se pojavljajo dvomi v njihovo formalno ali dejansko neodvisnost.

To dokazuje, da imajo v nekaterih primerih, med katere nesporno spada tudi Kosovo, mednarodna priznanja večjo težo ali pa se jim takšna teža vsaj pripisuje. V tem smislu je še posebej zanimiv primer »Smernic za priznanje novih držav v Sovjetski zvezi in vzhodni Evropi«, ki so po eni strani vpeljale nove pogoje za priznanje držav (predvsem spoštovanje človekovih pravic in pravic manjšin), kar kaže na »premik od deklaratornega pogleda na priznanje držav v smeri konstitutivnega pristopa« (Fierstein 2008, 24). Na podobno vlogo priznanj je opozorilo tudi kanadsko Vrhovno sodišče v primeru ocene zakonitosti odcepitve Quebeca. Čeprav je sodišče zavrnilo zakonitost odcepitve Quebeca v skladu s kanadskim in mednarodnim pravom, je zapisalo, da »zanikanje pravice do odcepitve« istočasno »ne izključuje možnosti neustavne deklaracije o odcepitvi, ki bi privedla do *de facto* odcepitve.« Končni uspeh odcepitve bi bil po mnenju Vrhovnega sodišča Kanade v tem primeru »odvisen od priznanja s strani mednarodne skupnosti« (Fierstein 2008, 24).

Priznanje je zato še posebej pomembno v primerih, ko obstaja spor o zakonitosti določenega naslova ali situacije. Prav zato je priznanje v vlogi orodja za potrditev, kot ugotavlja Orakhelashvili, »v večji meri konstitutivno kot deklaratorno« ne glede na to, da je priznanje držav »v splošnem deklaratorno« (Orakhelashvili 2006, 372). Te navedbe znova potrjujejo že zapisano, da je namreč predvsem tam, kjer je status vprašljiv, vloga mednarodnih priznanj večja. Še posebej to velja tudi za situacije, ko države ne zadovoljujejo temeljnih pogojev za priznanje državnosti.

Kot opozarja Milena Sterio, danes sicer večina teoretikov priznava deklaratoren pristop k priznanju, toda »konstitutiven pristop ima kljub temu oporo v praksi. Kajti v resnici se zdi eden od štirih pogojev za priznanje državnosti – sposobnost vstopiti in vzdrževati mednarodne odnose – tesno povezan s priznanjem. Entiteta, ki želi postati država, ne more vzdrževati mednarodnih

odnosov z drugimi državami, če te niso pripravljene vstopiti v takšne odnose s to entiteto« (Sterio 2008, 14).

To kažejo tudi izjemno pomembni učinki priznanj držav v primeru Tajvana, Monaka, Avstrije po letu 1938 ter tudi »neizginutja« Nemčije po letu 1945 (Crawford 2006, 93). Priznanje države, ki še ni v celoti oblikovana, ima zato lahko »konstitutivni učinek«, kar sprejemajo tudi nekateri drugi avtorji, na primer Danilo Türk, ki po oceni Granta »pozdravlja konstitutivni pristop.«³⁰ Lauterpacht navaja zanimiv primer Vatikana, ki je sicer priznan kot država, vendar nima stalnega prebivalstva, kot enega od nujnih elementov za priznanje države, saj v Vatikanu živi zgolj »birokracija« katoliške cerkve. Vendar je »prav mednarodno priznanje – in ne 'obstoj' Vatikana kot države – tisto, ki je bilo odločilno« (Lauterpacht 1944, 431). Na podoben način je »konstitutivno tudi priznanje Monaka.« Lauterpacht je ob tem poudarjal, da morajo prav zaradi tega, ker v mednarodni skupnosti ne obstaja osrednji organ, ki bi ob nastanku novih držav ocenjeval dejstva in zakone, to nalogo opraviti obstoječe države same. Istočasno pa je Lauterpacht države pri opravljanju te naloge tudi kritiziral, saj naj bi to nalogo opravljale »kot stvar arbitrarne politike, ločeno od pravne dolžnosti« (Lauterpacht 1944, 385).

Na to je pravzaprav opozarjal že Lorimer, namreč, da »... vsaka država ne samo odloča, ali neka skupnost izpolnjuje pogoje za mednarodni obstoj, pač pa ji je prepuščeno tudi, da določi, kateri so ti pogoji.« Tako lahko »upogiba dejstva in zakone, da bi zadovoljila svoje strasti in predsodke« (Lorimer v Grant 1999, 83). Konstitutivna vloga priznanj je bila potrjena tudi v mnenju Badinterjeve komisije št. 8 z dne 4. julija 1992. V tem mnenju je med drugim zapisano, da »čeprav ima priznanje ene države s strani drugih držav samo deklarativno vrednost, takšno priznanje, skupaj s članstvom v mednarodnih organizacijah, predstavlja dokaz o prepričanju držav, da je tako priznana politična entiteta realnost in da v skladu z mednarodnim pravom prenašajo nanjo določene pravice in obveznosti« (Crawford 2006, 399).

Konstitutivna teorija ima tudi svoje napake. Ni na primer dokazov, da bi države z nepriznanimi državami ravnale kot z »nikogaršnjo zemljo« (*terra nullius*). Crawford opozarja, da bi v primeru, če bi bil zgolj od držav odvisen pravni status določenih situacij mednarodno pravo prenehalo biti

---

³⁰ Grant navaja oceno Danila Türka, da morajo »države in mednarodne organizacije v kolikor priznajo državo z 'deficitom učinkovitosti', biti pripravljene učinkovito podpirati novo priznane države« (Türk 1995, 626 v Grant 1999, 72).

sistem z možnostjo za reševanje problemov (Crawford 2006, 20). Če bi bilo priznanje odločilno in nepovratno, si prav tako ni mogoče predstavljati »nezakonitega« priznanja, vendar je »v praksi držav upravičeno sprejeta ničnost določenih aktov priznanj« (Crawford 2006, 21). Resna težava konstitutivne teorije je tudi njena relativnost, saj država v tem primeru obstaja samo v relaciji do držav, ki so jo priznale, ne pa »absolutno«, kar nekateri pravniki ocenjujejo kot v nasprotju z zdravim razumom. Tudi stališče, po katerem je priznanje nekakšna »pogodba« med priznано državo in drugo državo, ki priznava, ni naletelo na splošno odobravanje. Celo Lauterpacht je to ocenjeval kot »očitno anomalijo« in »groteskni spektakel,« ki ga je želel prekiniti z uvajanjem dolžnosti priznanja držav – ki pa jo praksa držav še vedno ne sprejema.³¹

Ključna težava konstitutivne teorije je zato postala njena političnost oziroma orodje oblikovanja držav, pri čemer je bil status priznanja kot pravnega procesa porinjen v ozadje. Kot je v pogosto citirani izjavi dejal Warren Austin, veleposlanik ZDA pri OZN med leti 1947 in 1953, je »visoko političen akt priznanja« tisti, ki ga »nobena država na svetu ne more postaviti pod vprašaj.«³² Priznanje na ta način ni bilo več načelen odgovor na določene spremembe v mednarodni skupnosti, pač pa je postalo samovoljna odločitev, ki jo je enostransko in v skladu s svojo diskrecijsko pravico sprejela posamezna država. Takšno stališče je bilo seveda v skladu s pogledi, ki so za vse mednarodne obveznosti držav predpostavljale predhodni pristanek države.

Konstitutivni model je v bistvu minimaliziral vlogo zakonitosti in mednarodnega prava pri priznavanju držav (Grant 1999, 3). Toda če je priznanje popolnoma svobodna in diskrecijska pravica vsake države, potem ne obstajajo niti nikakršne strukturne omejitve, ki bi preprečile, da država, ki priznava, s tem priznanjem krši pravna pravila. Ugovori tretjih držav bi bili torej nepomembni, priznanje pa bi postalo orodje »realpolitike«, ki omogoča nekaterim državam, da iz nekaterih entitet oblikujejo države. Ker pravila za priznavanje držav v tem sistemu ne obstajajo, priznanje postaja, kot omenja James L. Brierly, »odvetniški plašč, umetelno razprostrt preko ramen arbitrarne sile« (Brierly 1944, 13 v Grant 1999, 3). To pomeni, da priznanja pravzaprav ne bi bila uravnavana z nobenimi pravili.

---

³¹ Iz istega razloga je Hans Kelsen zapisal, da je »sprejeti, da je pravna osebnost države rezultat akta, ki ga je oblikovala ta ista država podobno kot trditev, da se je Baron Munchhausen uspel s svojimi kitami rešiti iz močvirja, v katerega je padel« (Hans Kelsen 1933, v Grant 1999, 2).

³² Warren Austin, citirano v Philip Marshall Brown 1948. »*The Recognition of Israel*«, 42 *American Journal of International Law* (AJIL) 620, 621 (1948) (v Grant 1999, 3).

Čeprav je konstitutivna teorija večinoma zavržena, pa nas vloga mednarodnih priznanj na področju nekdanje Jugoslavije opozarja, da so konstitutivni učinki priznanj zelo pomembni. Prav v primeru BiH, Hrvaške in Kosova so namreč države Evropske skupnosti in kasnejše Evropske Unije računale na »konstitutivni« učinek svojih priznanj. Tudi izjave predstavnikov držav, ki so trdili, da je proces priznanja »ireverzibilen,« dokazujejo, da so računali na »konstitutivnost« svojih priznanj, saj naj bi bilo za nastanek države odločilno oziroma »dovolj« že to, da novo državo prizna primerno število drugih, predvsem pa evropskih držav.³³

4.4 Deklarativna teorija

V nasprotju s konstitutivno teorijo, ki zatrjuje, da je priznanje nujno za obstoj države zagovorniki deklarativne teorije trdijo, da je priznanje zgolj potrditev že obstoječe državnosti. Če je s stališča konstitutivne teorije priznanje prostovoljni akt države, ki »podeljuje« priznanje, je v deklarativni teoriji priznanje zgolj avtomatska dolžnost, v kolikor so za priznanje državnosti izpolnjeni nujni pravni pogoji in določena nujna dejstva. Ko določena skupnost pridobi določene attribute državnosti, naj bi skladu z deklarativno teorijo države preprosto priznale takšno skupnost kot državo. S tem naj bi deklarativna teorija aktu priznanja odvzela njegovo političnost in funkcijo orodja za oblikovanje držav ter priznanje približala mednarodnemu pravu oziroma izpolnjevanju določene pravne dolžnosti.

Toda ker deklarativna teorija zahteva priznanje držav, ki so nastale, je v tem primeru priznanje nujno povezano tudi z jasno opredelitvijo pojma države. Vendar pa so kriteriji iz Montevidea v praksi izjemno raztegljivi, kar omogoča, da se političnost odločanja, ki naj bi jo deklarativna teorija »izgnala« iz procesa določanja državnosti - znova vrne skozi stranska vrata.³⁴ Še večjo težavo ima

---

³³ Prav to je bila ključna domneva State Departmenta. »Po mnenju DiCarlo bi bilo smiselno, da je seja kosovskega parlamenta, na kateri sprejmejo deklaracijo o neodvisnosti v nedeljo, ker Ruska federacija tako ne bi imela časa za sklic Varnostnega sveta OZN. Vmes pa bi že prišlo do prvih priznanj. Glede priznanj vseh držav članic EU po mnenju Frieda ni treba skrbeti,« je zapisano v t.i. washingtonski depeši slovenskega veleposlaništva v ZDA o pogovorih političnega direktorja MZZ Mitje Drobniča v ZDA dne 24. decembra 2007. Ameriški sogovorniki so tudi pozvali Slovenijo, da naj »v fazi priznavanja prva prizna Kosovo ... Po ocenah ZDA 6 držav članic v začetku ne bo priznalo Kosova, vendar, če ga bo priznalo 15 od 17 bo že dovolj« (Mekina in Roglič 2008).

³⁴ Crawford ugotavlja, da je status vsake entitete kot države v načelu neodvisen od priznanja, ter da so razlike med obema teorijama »manj v praksi kot v teoriji,« vendar pa ta sklep predpostavlja, da v

deklarativna teorija s pretiranim poudarjanjem »efektivnosti« kot najpomembnejšega pogoja kriterijev iz Montevidea. Efektivnost namreč danes, kot ugotavlja Crawford, še zdaleč ni edini ali celo odločilen kriterij za priznanje državnosti. Države, ki so bile s strani Nemčije ali Sovjetske zveze anektirane od leta 1936 do leta 1940 so namreč tudi še leta ali desetletja zatem uživale pravno kontinuiteto. Kljub temu, da so Poljska, Jugoslavija, Češkoslovaška in baltske države izgubile celo vso oblast nad svojim ozemljem so namreč obdržale svoje priznanje, vsaj s strani zavezniških sil. Kot dokazuje primer Somalije pa lahko državnost preživi ne samo nezakonite okupacije, pač pa tudi dezintegracijo države (Crawford 2006, 78-79).

Francija je Poljsko in Češkoslovaško priznala kot »naciji« med drugo svetovno vojno, čeprav je imel poljski Nacionalni komite sedež v Parizu in nikoli ni imel sedeža v sami Poljski. Poljska in Češkoslovaška nista imeli ozemlja, vendar jima je bilo s priznanjem omogočeno, da organizirata vojsko, imata nacionalno zastavo in vojaška sodišča za sojenje svojim državljanom. Prav zato najpomembnejši kriterij za priznanje državnosti ni »dejanska oblast«, temveč »neodvisnost«. Zmanjšanje ozemlja, politična zavezištva, okupacija in nezakonite intervencije namreč same po sebi ne odpravljajo neodvisnosti. Vendar lahko nekateri drugi faktorji kljub temu bistveno vplivajo na to, da entiteta, ki želi postati država, dejansko ne doseže tega statusa. Kot ugotavlja Crawford, »resna nezakonitost ob nastanku lahko postavi naslov entitete kot države ... pod vprašaj« (2006, 58). V tem smislu še posebej oblikovanje marionetne države pod tujo okupacijo (kot kaže primer marionetne države Mandžuko) sproža dvome o neodvisnosti.

Po določitvi kriterijev iz Montevidea namreč v mednarodni skupnosti ni bilo nobenega poskusa kodifikacije priznanj. Razlog za to je najverjetneje odpor držav do določitve jasnih kriterijev za državnost (Türk 2007, 31). Definicijo države, ki je ključna za razumevanje sodobne deklarativne teorije priznanja pa so poskusili kodificirati najprej leta 1949, med pripravami za sprejem Deklaracije o pravicah in dolžnostih držav, nato leta 1956 ob pripravi Dunajske pogodbe o pravu mednarodnih pogodb in nato ob razpravah, povezanih z urejanjem problematike sukcesije držav. Vsi poskusi so bili neuspešni (Grant 1999, 11). Kriteriji iz Montevidea so bili nato do določene mere razširjeni, predvsem ob priznavanju novih držav na področju nekdanje Sovjetske zveze in

---

mednarodnem pravu in praksi obstaja uporaben kriterij državnosti. Če takšnih kriterijev ni, ali pa so tako nenatančni, da so praktično neuporabni, potem se bo konstitutivni pristop vrnil, tako kot se je res - »skozi zadnja vrata« (Crawford 2006, 28).

Jugoslavije, vendar imajo nekateri od teh kriterijev »dvomljiv pravni status« (Grant 1999, 11). Zato se je mogoče strinjati s sklepom, da je v tem trenutku »definicija državnosti nejasna in kontroverzna,« ter da ima to vsekakor »določen pomen za naravo priznanja« (Grant 1999, 12).

Ne glede na težave, s katerimi se srečuje teorija, ko poskuša celovito pojasniti pravila nastanka držav v mednarodni skupnosti, pa je v teoriji mednarodnih odnosov večinoma uveljavljeno prepričanje, da ima priznanje držav deklaratorni učinek. Nova država obstaja, ne glede na priznanje, že na osnovi določil mednarodnega prava in v skladu z načelom učinkovitosti. Takšna država se je takoj dolžna ravnati v skladu z načeli mednarodnega prava, ki istočasno zavezujejo tudi novo državo. Nova država torej nastane takoj, ko so izpolnjena dejstva, na katera mednarodno pravo veže to posledico, razprave o konstitutivnem ali deklaratornem pomenu priznanja pa naj bi v zadnjem času tudi izgubljale na pomenu zaradi dejstva, da priznanje deluje retroaktivno, torej od trenutka, ko je nova država nastala (Andrassy 1987, 69). Mednarodno priznanje države zato ni pogoj za državnost.

Entiteta, ki ni priznana kot država, vendar izpolnjuje pogoje za priznanje ima vse pravice, ki pripadajo državam v skladu z mednarodnim pravom v odnosu do držav, ki jo ne priznavajo kot državo. Temeljne pravice torej niso odvisne od priznanja drugih držav. Država ni država zato, ker je priznana: priznana je zato, ker je država (Crawford 2006, 93).

Deklarativno teorijo podpira tudi mednarodna praksa držav.³⁵ Da priznanja ne morejo imeti zmeraj odločilne vloge, kaže primer Avstrije. Aneksija Avstrije s strani Nemčije leta 1938 je bila izvedena kot očitna kršitev 80. člena Pogodbe iz Versaillesa, toda *de facto* priznanje tega dejstva je bilo

---

³⁵ V zvezi s tem je zanimiv primer vprašanja nasledstva nekdanje NDH, kjer je po drugi svetovni vojni prav tako prevladal »deklaratorni« pristop. Podjetje *Socony Oil Company* je namreč zaradi ropa in zaplomb njenega premoženja v času druge svetovne vojne s strani NDH od Jugoslavije zahtevalo odškodnino. Podjetje *Socony* je trdilo, da je Jugoslavija pravna naslednica NDH, saj je Jugoslavija izvajala *de facto* nadzor nad dobrim delom NDH v omenjenem času in je bila ob tem še *de jure* suverena država, če ne drugače, pa s strani ZDA. Kot svoj argument je podjetje *Socony* navedlo, da so ZDA tudi v času okupacije Jugoslavije priznavale vlado kralja Petra II. v izgnanstvu kot legitimno vlado. O sporu je odločala posebna mednarodna komisija, ki je zavrnila zahteve podjetja. »Hrvaška je imela vse značilnosti lokalne *de facto* vlade oziroma vlade z odločujočo oblastjo,« je odločila komisija. Pravna kontinuiteta Jugoslavije zato ni vplivala na dejstvo, da je bila v določenem obdobju njena vlada brez nadzora in odgovornosti za dejanja, ki so se zgodila v Hrvaški. Priznanje vlade Petra II. torej ni bilo odločilno za to, da bi bila država Jugoslavija »na terenu« spoznana odgovorno za dejanja, ki jih je dejansko storila NDH. V tem primeru je torej prevladal »deklaratorni« pristop pri priznanju držav, ki predvideva, da priznanje ali nepriznanje države nima odločilne vloge pri nastanku držav (Grant 1999, 52).

splošno sprejeto. Vendar pa je Moskovska deklaracija z dne 30. oktobra 1943 potrdila, da je priključitev Avstrije Nemčiji »nična in neveljavna« ter razglasila skupno željo zaveznikov po »ponovni ustanovitvi svobodne in neodvisne Avstrije.« Avstrija je imela zato v letih 1938–1945 s stališča mednarodnega prava podoben položaj kot Etiopija – njena suverenost ni bila uničena, pač pa samo suspendirana (Crawford 2006, 520).³⁶

Vendar pa ima tudi deklarativna teorija nekatere resne napake. Praksa držav je v nekaterih primerih ne podpira. Prav tako je težko dokazati, da države pridobijo svoje pravice že preden so sploh priznane. Največji problem deklarativne teorije pa so predvsem različni in nejasni kriteriji za priznanje državnosti, pa tudi hipokrizija pri uporabi različnih kriterijev v primeru različnih držav.

Dodaten razlog za večji pomen vloge priznanj izhaja tudi iz kritike danes sicer prevladujoče deklarativne teorije glede vloge mednarodnih priznanj v primeru nastanka države. Deklarativna teorija namreč ne uspe učinkovito pojasniti situacij, ko lahko celo entitete, ki ne zadovoljujejo niti najmanjših kriterijev za priznanje državnosti postanejo države že zgolj z mednarodnim priznanjem. Druga velika napaka deklarativne teorije je v njenem implicitnem pristajanju na političnost odločanja o tem, katera entiteta je, in katera entiteta ni - država. Čeprav je bil glavni namen deklarativne teorije, da preseže »voluntarističnost« in tudi političnost konstitutivnih pogledov na pomen priznanj, se je političnost v teorijo vrnila skozi stranska vrata: praksa držav je namreč pokazala, da priznanje držav ne poteka avtomatsko, na podlagi preproste ugotovitve nekega objektivnega dejstva o nastanku države, pač pa je tudi ta odločitev dejansko podrejena politični, partikularni volji držav.

V idealnih pogojih bi ta postopek očitno moral potekati precej drugače, kot poteka v resnici. Lauterpacht na vprašanje, »kakšen je pomen načela, da je vprašanje ali neka država obstaja, vprašanje dejstev,« odgovarja s trditvijo, da to pomeni, da »priznanje ni vprašanje neomejene diskrecije, pogodbe, trgovanja ali pa sredstva politike« (Lauterpacht 1944, 407). Nasprotno, to

---

³⁶ Za deklarativno teorijo je bila zelo pomembna tudi arbitražna odločitev sodnika Williama Howarda Tafta v primeru *Tinoco* med Veliko Britanijo in Costa Rico, ki je zasegla premoženje Velike Britanije in je slednja ni priznala. Sodnik je odločil, da je nepriznanje vlade s strani drugih vlad ponavadi dovolj velik dokaz za to, da država ni neodvisna, da pa v trenutku, ko se priznanje odreka ne zaradi vladnega izvajanja *de facto* nadzora, pač pa zaradi nezakonnosti pri njenem oblikovanju »njihovo nepriznanje izgubi nekaj glede dokazne teže v tem primeru,« saj to ne more izpodbiti »*de facto* oblasti,« ki jo je izvajal general Tinoco. Priznanje oziroma nepriznanje države v tem primeru ni bilo odločilno (Grant 1999, 38).

pomeni, da mora država, ki je poklicana k temu, da poda priznanje oceniti, ali zahtevani pogoji obstajajo. To naj bi bila »pravna presoja,« usmerjena na ugotavljanje obstoja relevantnih dejstev. Poudarjanje načela, da je obstoj države vprašanje dejstev kaže, da zmeraj, kadar so izpolnjeni zahtevani pogoji, priznanje postane stvar »pravne dolžnosti.«

To stališče sicer mednarodnemu priznanju odvzema pridih političnosti, ki se ga proces mednarodnih priznanj ne more otresti v vsakdanji praksi, vendar pa je bilo to Lauterpachtovo stališče pozneje precej kritizirano. Lauterpacht je vsekakor zelo jasno orisal ideal, za katerega naj bi si države prizadevale,³⁷ da bi se izognile vsem možnim konfliktom v zvezi s priznanji, vendar je očitno, da takšno ravnanje še zmeraj ni splošno sprejeto, pač pa ostaja v sferi »pogodbe, trgovanja in sredstev politike.«

V skladu s temeljnimi predpostavkami deklarativne teorije mednarodno priznanje ne ustvari države, pač pa je priznanje zgolj akt, s katerim se države, članice mednarodne skupnosti, nepristransko odzivajo na dejstvo vznika nove države. Vendar pa v praksi ta teorija zapada v nerazrešljiva nasprotja, saj konkretni primeri odločanja držav dokazujejo, da: (a) se o obstoju nove države odloča od primera do primera, brez jasnih kriterijev, ker sploh ni jasno, kaj je država; (b) države, ki »odkrivajo« obstoj novih držav, pravzaprav ne postopajo kot objektivni, nepristranski opazovalci, pač pa same »soustvarjajo« tako imenovana »nova dejstva« oziroma nove države, ko ustvarjajo in vzdržujejo pogoje za njihov nastanek.³⁸ Tudi države, ki v skladu z deklarativno teorijo

---

³⁷ Lauterpachtova vizija je vsekakor vredna resne obravnave in ostaja relevantna tudi danes. »Lahko samo upamo, da bo politična integracija mednarodne skupnosti, ki je na dolgi rok absolutni pogoj za poln razvoj potencialov človeka in človeštva, istočasno z drugim napredkom omogočila kolektivizacijo procesa priznanj in obdržala najboljše, kar je vsebovano v njeni naravi in namenu« (Lauterpacht 1947, 458).

³⁸ David Chandler ob tem zlasti v primeru BiH opozarja na »dialektiko simulacije,« ki bi bila zelo primerna tudi za opis primera Kosova in navaja Baudrillardovo opozorilo, da bo »od sedaj naprej, nemogoče postaviti znano vprašanje: 'S kakšnega položaja govorite?' – 'Kako veste?' – 'Od kod ste dobili moč?', ne da bi takoj dobili odgovor: 'Toda to ste vi (iz katerih) jaz govorim' – kar pomeni, da ste vi, ki govorite, vi, ki veste, moč ste vi.« Kot praktičen primer navaja besede visokega predstavnika EU v BiH Paddy Ashdowna, ki je leta 2002 dejal, da bi lahko odločitve sprejemal tako, da bi »natančno meril« oddaljenost stališč »vseh treh strani« v BiH, da pa on sam raje »stori to, kar misli, da je prav za deželo.« Chandler sklepa, da »bosanska formalna mednarodna suverenost daje videz, da gre za neodvisno entiteto, prostovoljno vključeno v to, da gosti svoje goste, ki gradijo državo« (Chandler 2009, 75-76). Michael Ignatieff opozarja tudi na povezavo med »virtualnostjo« same vojne in njenih rezultatov na Kosovu: »To je bila virtualna vojna v političnem in pravnem smislu. Ni imela eksplicitne potrditve niti v Združenih narodih niti s strani zakonodajalcev narodov, ki so šli v vojno. Vodili so jo z ambivalentnim pravnim statusom, s katerim je bila določena podrobnost v obliki prihoda enot NATO na Kosovo, medtem ko je prihodnji status samega ozemlja, okoli

o vlogi mednarodnih priznanj priznavajo države na podlagi »objektivnih dejstev«, s tem dejansko samo ustvarjajo *simulakrum*, v katerem države priznavajo neodvisnost entitet, ki pogosto – dejansko sploh niso neodvisne.³⁹

Težava deklarativne teorije je tudi v tem, da v celoti ne pojasnjuje prakse držav. To dokazujejo štiri dejstva. Prvič, izjave za zunanje zastopanje pooblaščenih predstavnikov držav kažejo, da priznanje ni »ušlo orbiti bilateralne politike ter prešlo pod vladavino prava« (Grant 1999, 22). Drugič, ob vprašanju priznanja posameznih držav je bila v preteklosti pogosto uporabljena izjemno velika količina »politične energije, ki je bila popolnoma v neskladju z vlogo, na katero so jo omejili zagovorniki deklarativne teorije« (Grant 1999, 22). Na tretjem mestu so »nesrečne izkušnje nepriznanih skupnosti, ki na krut način dokazujejo težo priznanja v skupnosti držav,«⁴⁰ na četrtem pa spoznanje, da je tudi sama presoja o obstoju elementov državnosti kot kriterijev za priznanje v nasprotju s predpostavko, da je zgolj obstoj elementov državnosti to, kar pogojuje priznanje. Terry Nardin zato ocenjuje, da je »državnost sama status, ki je oblikovan v skladu z mednarodnim pravom,« pri čemer »mednarodna skupnost ni množica ločenih skupnosti, pač pa je tudi sama skupnost: skupnost skupnosti povezanih med seboj s svojimi konstitutivnimi praksami, vključno s tistimi, ki določajo attribute državnosti« (Nardin 1992, 32-29 v Grant 1999, 27).

Če bi bil obstoj države res »avtomatska« posledica izpolnjevanja vseh treh najnujnejših pogojev za obstoj države, potem se ne bi moglo zgoditi, da je leta 1965, ko je rasistična Južna Rodezija razglasila svojo neodvisnost, Varnostni Svet OZN kljub temu, da je država izpolnjevala kriterije iz Konvencije iz Montevidea, razglasitev neodvisnosti ocenil za nezakonito. Ker pa so takoj zatem skoraj vse države zavrnile vzpostavitev diplomatskih odnosov s to entiteto, Južna Rodezija nikoli ni bila »država«.

---

katerega se je vodila vojna, pustila nerazrešenega. Ta rezultat kaže na to, da bi zmaga, celo če bi jo izbojevali, bila prav tako samo virtualna« (Ignjatijef 2001, 7-8).

³⁹ Hannes Hofbauer opisuje, kako so predstavniki mednarodne skupnosti Kosovu napisali ne samo ustavo, pač pa tej entiteti »v ozkem krogu neznanih oseb« izbrali tudi grb in zastavo, ki sta bila takoj in brez razprave potrjena v parlamentu Kosova. Na »isti način je bila določena tudi himna 'Evropa' – brez besedila« (Hofbauer 2008, 217–18).

⁴⁰ O velikem pomenu mednarodnega priznanja za obstoj držav govorijo tudi empirični podatki, ki kažejo, da imajo nepriznane države – kljub temu, da tudi te entitete uživajo posebno zaščito s strani veljavnih norm mednarodnega prava – veliko več možnosti za propad kot priznane države. David Strang je ugotovil, da je bilo med leti 1415 in 1987 celo 274 neevropskih tvorb žrtev osvajanj. Med njimi jih je bilo samo 11 priznanih s strani evropskih držav, 263 pa jih je bilo nepriznanih, kar pomeni, da je skoraj vsaka entiteta, ki ni bila priznana, utrpela izgubo neodvisnosti in aneksijo (Grant 1999, 27).

Na večji pomen priznanj, kot ga priznava deklarativna teorija kažejo tudi številni primeri odločitev sodišč, ki se po navadi navajajo kot primeri deklaratorne prakse mednarodnih priznanj.⁴¹ Sodišča držav, ki določenih entitet v določenem obdobju namreč niso priznale, so v nekaterih primerih te entitete vendarle obravnavala kot *de facto* države in to tako, da so navajala druge države, ki so priznale omenjene entitete. V tem primeru je bilo izrednega pomena ugotavljanje »neuniverzalnega nepriznanja.« Če so sodišča verjela, da je pomembno, da so vsaj nekatere države priznale te entitete, potem so »sodišča morala priznanje oceniti kot odločilno za pravno osebnost – morda tudi v formativnem smislu« (Grant 1999, 57).

Na podoben način je sodišče v primeru *Deutsche Continental Gas-Gesellschaft* (Društvo narodov 1929) zavrnilo nemški argument, da Poljska v trenutku spora ni bila država in to zato, ker je Nemčija pristala na sodelovanje na mirovni konferenci skupaj s Poljsko⁴² in to brez pridržka, ter nato skupaj s Poljsko podpisala zaključni dokument. S tem naj bi Nemčija implicitno priznala Poljsko (Grant 1999, 57), toda sodišče je istočasno navedlo tudi priznanje Poljske s strani drugih držav. Tako kot v primeru *Tinoco*⁴³ je bilo pomembno dejstvo, da je bilo »nepriznanje« neke države »neuniverzalno«, kar posredno dokazuje konstitutivno vlogo priznanj, »saj bi bilo opozarjanje na priznanje drugih držav odveč, če bi bila državnost zgolj rezultat notranjih procesov«

---

⁴¹ Gre za primere *American Banana Co. v. United Fruit Co.*, *Rucaud v. American Metal Co.*, *Oetjen v. Central Leather Co.*, *Wulfsohn v. Russian Socialist Federated Soviet Republic*, *Sokoloff v. National City Bank of New York*, *Russian Reinsurance Co. v. Stoddard*, *Reparations for Injuries, Socony Vacuum Oil Company Claim v. NDH*, *Hassard v. United States of Mexico*, *Klinghoffer v. SNC Achuille Lauro*, *Republic of Liberia v. Bickford*, in še nekatere druge (Grant 1999, 49–71).

⁴² Do zelo podobnega problema je prišlo tudi ob organizaciji diplomatske konference na Brdu pri Kranju 21. marca 2010, ki je nastal zaradi zahtev predstavnikov Kosova, ki so v nasprotju z dotedanjo prakso vztrajali, da jih predstavijo kot predstavnike Republike Kosova; slovenski predsednik vlade Borut Pahor je na koncu na te zahteve tudi pristal in s tem odstopil od drugačnega dogovora s predsednikom Srbije. Na začetku pogovorov o organiziranju konference na Brdu je Srbija vztrajala, da lahko predstavniki Kosova na Brdu sodelujejo le pod oznako Kosovo-Unmik. Pozneje je bila sprejemljiva tudi ideja, da bi pred predstavniki vseh držav stal napis z imenom držav, medtem bi bila vodja misije ZN na Kosovu (UNMIK) Lamberto Zannier in premier Kosova Hasim Thaqi označena le z njunimi imeni. To je bilo dogovorjeno že pred ptujskim srečanjem 5. marca 2010, nato pa so se začeli zapletiti. Srbski predsednik Boris Tadić je sporočil, da se konference ne bo udeležil, kot razlog neudeležbe pa so srbski viri poudarjali problem »implicitnega priznanja« Kosova kot države (Mekina 2010).

⁴³ Čeprav se primer *Tinoco* navaja kot primer »deklaratorne« prakse držav, lahko služi tudi kot dokaz »konstitutivnih« učinkov priznanj. Sodnik Tafta je namreč opozoril, da bi »univerzalno nepriznanje pravno izbrisalo Tinocovo vlado iz mednarodne sfere. Če bi mu bilo univerzalno zanikano priznanje držav, potem režim ne bi imel statusa, ki je potreben, da bi imele njegove odločitve pravno moč. Mednarodna pravna osebnost je, kot meni sodnik Taft, potrebovala vsaj nekaj priznanj.« *Tinoco* je bil zato v enaki meri v skladu s konstitutivno kot deklarativno teorijo (Grant 1999, 60).

(Grant 1999, 58). Še več, »neuniverzalno nepriznanje se razlikuje od zavrnitve priznanja s strani celotne mednarodne skupnosti ... Priznanje – celo samo s strani dela skupnosti – je lahko še kako razlog za to, da prizadeti državi podeli nekatere vidike njene mednarodnopravne vitalnosti« (Grant 1999, 61). Tudi listina Organizacije afriških držav (OAS) sicer formalno določa, da je »političen obstoj države neodvisen od priznanja,« vendar kljub temu ne omogoča nepriznanim državam vstopa v večstranske mednarodne pogodbe, kar znova kaže na velik pomen priznanj.

Če sklenemo: deklarativna teorija priznanja je danes sicer prevladujoča, toda »zreducirati problem na izbiro med dvema nasprotujočima teorijama bi bilo pretirano poenostavljanje pravne situacije« (Brownlie 2008, 88). Zato se zdi upravičen sklep, da je priznanje deloma konstitutivno in deloma deklaratorno, ter da je morda pomembnejše vprašanje sam proces, na osnovi katerega pride do priznanja držav (Grant 1999, 33).

4.5 Vloga učinkovitosti ob nastanku držav

Ob odcepitvi Kosova je bilo s strani držav, ki so Kosovo priznale kot državo večkrat poudarjeno, da gre za sprejemanje nove realnosti in novih dejstev ali pa celo (ob intervenciji zoper ZRJ) za ravnanje v skladu z novimi pravili običajnega prava. Novim dejstvom, ki so nastala z enostransko razglasitvijo neodvisnosti se je torej pripisovala odločilna vloga, priznanje nove države pa naj bi bilo v skladu s prevladujočo deklarativno teorijo zgolj priznanje nove situacije ter »odločilnih dejstev«. ⁴⁴ Prepričanje o odločilni vlogi dejstev je vse do danes ostalo živo in se pogosto izraža tudi

---

⁴⁴ V t.i. washingtonski depeši, v kateri so bili razkriti pogovori političnega direktorja slovenskega Ministrstva za zunanje zadeve Mitje Drobniča z najvišjimi predstavniki ameriške administracije neposredno pred prevzemom predsedovanja EU s strani Slovenije in razglasitve neodvisnosti Kosova, je vprašanju »sprememb na terenu« ob istočasni izključitvi organov OZN namenjena ključna vloga. Rosemary DiCarlo, tedanja namestnica pomočnika ameriške zunanje ministrice, odgovorna za evropske in evrazijske zadeve v ameriškem State Departmentu tako v dokumentu navaja: »Preprijanje velja (pogovor Lehne – DiCarlo) da generalni sekretar ZN Ban težko pozove k prevzemu misije EDSP predno pride do deklaracije o neodvisnosti. Obstaja sicer možnost, da bi generalni sekretar v poročilu Varnostnemu svetu 8. januarja vključil stavek (dikcijo je dal Lehne), ki bi EU omogočil napotitev Mednarodnega civilnega urada. Po deklaraciji o neodvisnosti mora takoj priti do priznanja držav, saj lahko tako generalni sekretar ZN ugotovi, da je na terenu prišlo do spremenjene situacije in pozove EU, da prevzame misijo od ZN. Kosovski Albanci bodo razglasili neodvisnost v dogovoru z ZDA in EU in bodo počakali na volitve v Srbiji, ker jim je bolj v interesu, da je srbski predsednik Tadić kot Nikolić. Generalni sekretar Ban bi moral zgolj poudariti 'facts on the grounds have changed' in povabiti EU, da napoti misijo v pokrajino. Ban za to ne potrebuje odločitve VS.« *Dokument MZZ VWA070767* (2007, 3).

z latinsko frazo *ex factis jus oritur*, ki pomeni, da so določene pravne posledice rezultat določenih dejstev.

Kot namreč opozarja Fabry v svoji študiji primerov priznanj držav od leta 1776 pa do danes, je »*de facto* državnost dokazano edini izvedljiv standard, kadar ni sporazuma med vpletenimi stranmi o tem, kdo in po kakšnem postopku samoodločbe lahko postane država – kar je veljalo za večino časa v zadnjih 200 letih,« kljub temu, da bi se bilo napačno pretvarjati, da je »*de facto* standard bil ali je lahko brez težav ob uporabi v konkretnih situacijah« (Fabry 2010, 219). Kot ugotavlja Fabry, je o samem vprašanju priznanja držav ne samo malo literature, pač pa vse šole o meddržavnih odnosih (pa naj gre za realiste, klasične liberalce, neorealiste, neoliberalne institucionaliste ali zgodovinske sociologe) klasične politično-pravne attribute moderne državnosti - namesto da bi jih problematizirale - sprejemajo kot »nekaj danega« (2010, 2).

Za Machiavellija, Bodina, Hobbsa, Locka, Spinozo, Montesquieuja, Saint-Pierra, Rousseauja, Huma, Kanta, Keohana ali Krasnerja, da naštejemo samo nekatere od eminentnih imen, ki so povezani s to šolo razmišljanja, so države samooblikovana in samoomejena telesa. Obstajajo zato, ker so bile sposobne vzdrževati funkcionalno vlado in notranji red. Nove države niso nikakršna izjema: nastanejo zato, ker so bile sposobne ustvariti strukture avtoritete, podprte s prisilnim aparatom moči. Ta moč je tisto, kar v skrajnem primeru zavrača notranje in zunanje izzive državni avtoriteti (Fabry 2010, 2).

Druge države lahko sicer igrajo ključno vlogo pri vzdrževanju državne eksistence, toda to naknadno ravnanje je »odvisno od državnosti in je ne vzpostavlja« (Fabry 2010, 2). Na podoben način nekateri drugi sodobni avtorji, kot na primer Charles Manning in Alan James utemeljujejo obstoj držav na podlagi naravnega prava in trdijo, da »države obstajajo ontološko pred mednarodnim priznanjem« (Manning in James v Fabry 2010, 3). Države in njihovo medsebojno priznanje tako sestavljajo družbo držav, vendar ta družba ni konstitutivna za nove države. Državna suverenost je zato »stvar dejstev ... in potem ko je enkrat dosežena, nanjo ni mogoče vplivati s strani tistih od zunaj« (Manning in James 1986, 15 v Fabry 2010, 3).

Zato se zastavlja tudi vprašanje o razmerju med dejstvi in pravom oziroma vprašanje, ali lahko nova dejstva v obliki deklaracije o neodvisnosti Kosova oziroma o *de facto* odcepitvi privedejo tudi do zakonite odcepitve dela države? Na podoben način se zastavlja vprašanje glede dejanja, ki je bilo neposreden zgodovinski predhodnik razglasitve neodvisnosti – skratka, ali lahko na podoben

način tudi odločitev večjega števila držav zveze NATO, da sodelujejo v intervenciji proti ZRJ spremeni pravila običajnega mednarodnega prava ter privede do nove mednarodne regulacije glede »humanitarnih intervencij«?

Veliko mednarodnih doktrin je posvečeno prav vprašanju, kako nekatera dejstva zaradi svoje učinkovitosti postanejo relevantna pri spremembi nezakonnosti v zakonitost. Po oceni Kelsena namreč načelo učinkovitosti v povezavi z učinkivimi dejanskimi situacijami, še posebej s kršitvami zakonov, privede do pravnih posledic, ki jih drugače ne bi bilo (Kelsen 1967, 422, v Orakhelashvili 2008, 114). Vendar pa tudi Kelsen priznava, da sama dejstva nikoli niso vir pravic; zgolj potrditev dejstev kot dejstev, ki oblikujejo pravo lahko sproži nastanek novih pravic in dolžnosti.

Ta normativen pomen dejstev je opazen tudi v delih Visscherja, ki prikazuje pomen dejanske učinkovitosti kot poseben vidik stabilnosti in varnosti mednarodnega pravnega sistema. Visscher namreč trdi, da v nekaterih primerih »učinkovitost sama postane konstitutivni element zakona,« kar naj bi veljalo za ozemeljske pridobitve, kjer je »učinkovitost pogoj in naslov suverenosti« (Visscher 1968, 318 v Orakhelashvili 2008, 115). Vendar pa relevantna praksa Meddržavnega sodišča dokazuje, da »zgolj dejanska učinkovitost ozemeljskih pridobitev nikoli ne more biti konstitutivna za pravno stanje« (Orakhelashvili 2008, 115). To velja tudi za Visscherjevo stališče, »da vsaka dolgo časa zanikana pravica oslabi z neuporabo: pretek časa sproža dvome o njenem obstoju in zmanjšuje vero v njeno utemeljenost« (Visscher, 1968, 327 v Orakhelashvili 2008, 116). Konsistentna sodna praksa namreč potrjuje, da je zavest o zakonitem ravnanju (*opinio juris*) nujen pogoj za nastanek običajnega prava.⁴⁵ Prav to pa je v nasprotju s stališčem Visscherja, ki kritizira vztrajanje na pristanku držav ob oblikovanju novih pravil, saj naj bi ta doktrina podcenjevala »silo moči na oblikovanje običajnega prava,« saj je »vsak mednarodni običaj delo moči,« pri tem imajo nekatere države močnejši vpliv kot druge. Zaradi svoje »teže« naj bi to še posebej veljalo prav za Velike sile. Brez njihove vloge pravila običajnega prava »ne bi našla pravnjega temelja v socialni realnosti« (Visscher 1968, 154 -155 v Orakhelashvili 2008, 116).

---

⁴⁵ Za nastanek norme običajnega mednarodnega prava »morata biti kumulativno izpolnjena dva pogoja: prvič, objektivni pogoj razširjene mednarodne prakse, in drugič, subjektivni pogoj, pravna zavest (*opinio juris cive necessitatis*), s čemer so subjekti mednarodnega prava sprejeli to prakso za obvezujočo.« (Sodba Meddržavnega sodišča v sporu med Libijo in Malto glede razmejnitve epikontinentalnega pasu, *ICJ Reports* 1985, 13 v Türk 2007, 54). V primeru Kosova pa je Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju glede pravice do »zdravilne odcepitve« zatrdilo, da o tem obstajajo zelo različna stališča držav, kar kaže, da ta pravica še ni postala del običajnega prava.

Toda ker naj bi imel pri transformaciji dejstev v običaj posebno vlogo tudi »psihološki faktor«, po oceni Orakhelashvilija Visscher »ne uspe predstaviti konsistentnega primera samostojne vloge dejstev in sile, ki bi bile neodvisne ali sposobne nadomestiti zahtevo po pristanku ali sporazumu pri oblikovanju običajnih pravil« (2008, 116). Na podoben način tudi O'Connell opozarja, da so »države res dolžne spoštovati pravice drugih držav, toda učinkovita prekinitev teh pravic lahko privede v spremembo pravne situacije do obsega, ki ni opredeljen v državnem pravu« (O'Connell, 1982, 41-42 v Orakhelashvili 2008, 117). Vendar pa tudi O'Connell previdno dodaja, da »seveda ni enostranska akcija tista, ki oblikuje zakon ali spremeni nezakonit položaj v zakonitega, pač pa celoten kontekst« (2008, 117). Na podoben način je študija Meddržavnega sodišča o zgodovinskih zalivih pokazala, da je nezakonite situacije res mogoče uzakoniti, vendar do potrditve ne pride zaradi preteka časa, pač pa je za njo potreben pristanek zakonitih lastnikov (2008, 119). Tudi drugi podobni primeri dokazujejo, da je naslov potrjen, ko je materialni element dejanske učinkovitosti dopolnjen s psihološkimi elementi sporazuma in pristanka (Orakhelashvili 2008, 122).⁴⁶

Vse to dokazuje, da je neutemeljeno pretirano poudarjanje »sprememb na terenu« kot odločilnih pri nastanku nove države ali novih pravil običajnega prava. V tem smislu je potrebno spomniti tudi na odziv Hersha Lauterpachta na monografijo Charlessa de Visscherja *Teorija in realnost javnega mednarodnega prava*. Po Lauterpachtovem razumevanju je normativna sila dejanskosti (*die normative Kraft des Faktischen*) v zvezi z mednarodnim pravom – oksimoron (Jennins 1997, 301 v Orakhelashvili 2008a, 9), saj je težko najti kakršnokoli podočje mednarodnega prava, kjer bi zgolj dejstva sama proizvedla nek nov status ali pravno obveznost. Meddržavno sodišče se je s tem vprašanjem ukvarjalo v več primerih ozemeljskih sporov, vendar niti v enem primeru ni odločilo, da bi zgolj neka faktična dejstva lahko proizvedla pravice in dolžnosti za subjekte mednarodnega prava. To je bilo mogoče le, kadar so bila spremenjena dejstva povezana s sporazumom in pristankom med državami.

V primeru priznanja Kosova kot države s strani nekaterih držav se zato učinku učinkovitosti daje prevelik pomen. Tudi sklicevanje na načelo *uti possidetis* v primeru Kosova ni upravičeno, saj je celo Badinterjeva komisija to načelo omejila na procese dekolonizacije, hkrati pa je njena uporaba odvisna od zakonitosti nastanka in neodvisnosti neke entitete.

---

⁴⁶ Orakhelashvili pri tem navaja primere odločitve komisije za meje v primeru razmejitve Etiopije in Eritreje ter primer angleško-norveških ribolovnih pravic.

Pogosto se trdi, da je »odločilno merilo za priznanje državnosti neke entitete (notranje in mednarodne) efektivnost mehanizma njene vlade« (Aspermont 2008, 649). V tem smislu teoretiki večinoma ocenjujejo, da je potrebno sprejeti presumpcijo proti efektivnosti entitete, ki se odceplja in v korist matične države (T. Christiakis v Kohen 2006, 138). Prav tako se zatrjuje, da je efektivnost (*effectivité*) edini temelj odcepitve v mednarodnem pravnem redu. Te trditve torej zanikajo vlogo mednarodnega prava pri ocenjevanju upravičenosti zahteve neke entitete po priznanju državnosti in celoten problem zožujejo na vprašanje efektivnosti. Vendar pa te trditve ne odražajo današnje veljavne mednarodnopravne ureditve. Kajti v resnici tudi Turška republika severni Ciper (TRNC) poseduje »efektivnost« svoje oblasti, v enaki meri kot Tajvan in v enaki meri, kot so jo nekoč posedovale entitete kot na primer Mandžuko, Biafra ali Severni Vietnam; toda nobena od teh entitet ni bila država v skladu z veljavnimi določili mednarodnega prava, saj niso izpolnile pravne kriterije, nujno potrebne za priznanje svoje državnosti.

Kdor trdi, da je neodvisnost Kosova zakonita zaradi efektivnosti njene dejanske eksistence, ta napačno razume kriterije za oblikovanje držav v skladu z mednarodnim pravom (Orakhelashvili 2008, 10). V praksi sodobnih držav namreč nikjer ni prišlo do priznanja državnosti zgolj na podlagi dejanske neodvisnosti neke entitete. V vseh primerih so države ocenjevale, ali bi to lahko pomenilo intervencijo v notranje zadeve države, torej nedopusten poseg in delikt v skladu z mednarodnim pravom. Predvsem pa nikjer zgolj samo uspeh odcepitve ni bil edino merilo za priznanje neke države. Sir Hersh Lauterpacht je na primer ocenjeval, da dejanski uspeh secesionistične entitete sam po sebi ni dovolj, pač pa je zahteval, da mora matična država pred tem dejansko prenehati z zatrdjevanjem in naporu za povrnitev svoje avtoritete (Lauterpacht 1944, 391).

Prezgodnje priznanje je po Lauterpachtu nezakonito, če je dano *durante bello*, ko je končni rezultat bitke še zmeraj negotov. Takšno priznanje je zanikanje suverenosti matične države. Obenem ni mogoče trditi, da je bilo priznanje nujno zaradi nujnosti komunikacije, zaradi mednarodnega prava, saj sodobno mednarodno pravo omogoča vzpostavljanje različnih odnosov med državami in nepriznanimi entitetami, ki ne zahtevajo mednarodnega priznanja. Lauterpacht navaja sekretarja ZDA, ki je leta 1823 zavrnil prezgodnje priznanje nekdanjih španskih provinc s trditvijo, da

... tako dolgo, dokler se Španija bori z orožjem, z racionalno ali celo zelo oddaljeno možnostjo za mogoč uspeh, Združene države ne morejo priznati kolonije, ki *de facto* obstajajo, ne da bi ob tem

prekršile svoje obveznosti do Španije z oceno, da je odločeno natančno to, kar je bilo vprašanje vojne (Lauterpacht 1944, 392).

V današnjem času bi enak stavek lahko veljal v primeru Kosova, vse dokler se je Srbija pripravljena boriti – tokrat z diplomatskimi sredstvi in ne več z orožjem – za svojo ozemeljsko integriteto. V tem smislu je prezgodnje priznanje Kosova kot države napačno ne samo zato, ker zanika suverenost matični državi, pač pa zato, ker je enako »nezakoniti intervenciji« in »pomeni zlorabo moči priznanja«. Priznanje države, ki v skladu z veljavnimi normami ni neodvisna, kot neodvisne države po veljavni praksi Meddržavnega sodišča ni samo napačno, pač pa je tudi samo po sebi neveljavno. Celo začetni uspeh upora, ki se zdi skorajda končan, v skladu z oceno Hersha Lauterpachta ne vzpostavi neodvisnosti uporniške skupnosti v takšni meri, da bi bilo priznanje dovoljeno (Lauterpacht, 1944, 394). To pa pomeni, da vprašanje obstoja neke države ni zgolj vprašanje dejstev, pač pa tudi vprašanje izpolnjevanja mednarodnopравnih kriterijev za državnost.⁴⁷ Državnost je zato v enaki meri vprašanje dejstev kot tudi mednarodnega prava.

Trditev o nepovratnosti (ireverzibilnosti) razglasitve neodvisnosti na podlagi »efektivnosti« ima ob tem še eno resno napako, saj zanemarja, da je bila neodvisnost Kosova razglašena kot »nadzorovana,« pri čemer so odločilno vlogo pri razglasitvi njene neodvisnosti in oblikovanju institucij Kosova imele številne (čeprav ne vse) evropske države, članice EU, in ZDA. Neodvisnost Kosova namreč tudi v skladu z odločitvijo Sveta EU o napotitvi misije EULEX⁴⁸ na Kosovo nadzorujeta visoki predstavnik EU in poseben Svet za implementacijo, v katerem so vse članice Kontaktne skupine razen Rusije.

Suverenost Kosova je seveda bistveno omejena tudi z dejstvom, da se na ozemlju Kosova še zmeraj nahaja misija OZN oziroma UNMIK-a, ki formalno ostaja najvišja oblast na Kosovu. V skladu z

---

⁴⁷ Lauterpachtovo razumevanje vloge priznanja se na tej točki razlikuje od tistega, ki ga danes zastopa večina teoretikov, kajti Lauterpacht priznanje države še zmeraj utemeljuje predvsem na priznanju novih dejstev, medtem ko je danes uveljavljeno stališče, da imajo enako pomembno mesto tudi temeljne norme mednarodnega prava, ki jih ni mogoče prekršiti niti ob nastanku držav. Kot piše Lauterpacht, so države »hkrati s priznanjem izrecne pravice do priznanja države ob različnih priložnostih izpričale enako načelo z razglašenjem, da je obstoj novih držav vprašanje dejstev« (Lauterpacht 1944, 406).

⁴⁸ V trenutku oblikovanja EULEX-a ni obstajal niti poziv VS OZN k napotitvi misije niti kakršnakoli institucionalna zveza med EULEX-om in UNMIK-om. Šele ko je postalo jasno, da Rusija ne bo pristala na tih prenos pooblastil z UNMIK-a na EULEX je visoki predstavnik EU Javier Solana potrdil, da bo EULEX deloval pod nadzorom in avtoriteto OZN, ter bo poročal tudi generalnemu sekretarju OZN (Svet Evropske unije 2008; tudi Fried 2008).

aneksom 11 Ahtisaarijevega načrta (ki naj bi postal enostranska obveznost Kosova) je predvideno, da bodo sile zveze NATO na Kosovu brez civilnega nadzora in naj bi predstavljale celo najvišjo oblast na Kosovu (Koštunica 2008, 164). Zato ne obstaja objektivni, preverljiv kriterij za ugotovitev, da Kosovo lahko obstaja neodvisno in brez nadzora ter zaščite zveze NATO in EU.

Zatrjevanje obstoja efektivne oblasti s strani kosovskih institucij je zato res »bolj abstraktna špekulacija kot pa realno dejstvo« (Orakhelashvili 2008, 10). Kar je efektivno danes, lahko že jutri izgine. Ker za efektivnost ne obstajajo natančna merila, je obstoj efektivnosti težko dokazati. Ob tem tudi mednarodna praksa dokazuje, da v primeru, kadar se država ustanavlja, v skladu z načelom samoodločbe načelo efektivnosti danes nima več odločilne vloge. V primeru demokratične republike Kongo leta 1960 je bilo na primer povsem jasno, da država v trenutku svoje razglasitve neodvisnosti ni efektivno nadzorovala vsega svojega ozemlja, toda to ni predstavljalo ovire za njen obstoj kot države in njeno mednarodno priznanje ter nato tudi za sprejem v OZN. Enak sklep velja za BiH in za Hrvaško, ki sta bili prav tako priznani, čeprav nista nadzorovali vsega svojega ozemlja. Če bi torej ugotovili, da Kosovo res zadovoljuje vse običajne kriterije za državnost, potem bi torej Kosovo v najboljšem primeru lahko opredelili kot entiteto, ki bi pogojno lahko postala država – v kolikor bi seveda izpolnilo tudi pravne kriterije za državnost. Šele izpolnjevanje pravnih kriterijev bi »ne-državo Kosovo« lahko spremenilo v državo (2008, 11).

Študija Fitzmaurica in O'Connella,⁴⁹ ki se je ukvarjala z doktrinarnimi vprašanji odnosa med efektivno akcijo in pristankom oziroma stališčem države, prizadete s to akcijo, je prav tako dokazala, da imajo dejstva potencial, da spremenijo pravo, toda samo, če temu sledi spremenjena zavest oziroma odnos do sprememb, kajti »neaktivnost kot dejanski proces lahko prinese pravni pomen in ima pravne implikacije le, če s seboj nosi dovolj veliko toleranco, da to potrdi dejansko situacijo.«⁵⁰ To pomeni, da sprememba zakonitega naslova ne nastane samo zaradi dejstev, pač pa zaradi strinjanja. To je razvidno tudi iz funkcije protesta, kajti »vse, kar lahko v takšnih okoliščinah protest stori, je to, da zahtevo vlade, ki protestira, obdrži in ohrani živo, tako da ni mogoče zatrditi vpliva odstopanja iz njenega molka ali priznanja stališča druge stranke« (Fitzmaurice 1953, 43 v Orakhelashvili 2008 119). Naslov se torej potrdi le v primeru, ko se »materialni element dejanske

---

⁴⁹ O'Connell D.P. *The International Law of the Sea*. 1982. Vol I, 41-42 in G. Fitzmaurice 1953. *The Law and Procedure of the International Court of Justice*, 30 BYIL (v Orakhelashvili 2008, 118–9).

⁵⁰ Fitzmaurice 1953, 42 in O'Connell 1982, 39-40 (v Orakhelashvili 2008, 118-9).

efektivnosti dopolni s psihološkim elementom sporazuma in pristanka. Ta preprosta in enostavna perspektiva se zmeraj znova kaže v sodni praksi« (Orakhelashvili 2008, 122). Ta praksa dokazuje, da vloga dejanske učinkovitosti ob razreševanju ozemeljskih sporov ni bistvena. V večini primerov se o naslovih odloča na osnovi drugih faktorjev in ne učinkovitosti, kadar pa je učinkovitost relevantna, lahko deluje le v povezavi z istočasnimi ali naknadnim izražanjem pogledov, ki vsebujejo strinjanje (Orakhelashvili 2008, 128). Zaradi tega je splošno sprejeto, da pridobitev ali izguba teritorialnega naslova ni rezultat dejanskega posedovanja kot takšnega, pač pa je rezultat akcije s primernim namenom, ki je priznana in sprejeta s strani zainteresiranih držav. Okupacija ozemlja mora biti učinkovita, toda sama po sebi ne bo zagotovila naslova. Podobne zahteve so relevantne za izgubo ozemeljske suverenosti (Orakhelashvili 2008, 128).

Nekaj podobnega velja tudi za učinkovit ali dejanski nadzor, kar je izraz, »ki se pogosto uporablja v mednarodni pravni praksi, čeprav njegova vsebina ni bila nikoli dokončno definirana ali pojasnjena« (Orakhelashvili 2008, 138). Ta problem so sodišča sicer večkrat obravnavala, vendar ni bilo razvoja v smeri celovitega načela, ki bi razčistilo nejasnosti ob njegovi uporabi. Zato zgolj »učinkovit nadzor« ali »učinkovita oblast« dela ozemlja, v našem primeru torej nadzor Kosova s strani mednarodnih sil ali institucij Kosova ter nenadzorovanje istega ozemlja s strani državnih organov Srbije sam po sebi in brez pristanka Srbije, ne more zagotoviti spremembe statusa Kosova. Priznanje Kosova s strani Srbije je torej ključnega pomena za zakonit nastanek Kosova kot samostojne države.

4.6 Vloga mednarodnega prava ob nastanku držav

Pri vprašanju ocene zakonitosti odcepitve Kosova sta v strokovnih razpravah prisotna dva pogleda. Tisti, ki dvomijo v moč in veljavo mednarodnega prava zagovarjajo trditev, da je ocena legalnosti razglasitve neodvisnosti Kosova popolnoma nepomembna, saj bodo subjekti mednarodnih odnosov in predvsem države o svojem odnosu do tega vprašanja odločale same in neodvisno, v skladu z lastnimi interesi. Zelo blizu priznavanju »dejstev«, ki so spremenjena »na terenu« je tudi

stališče, da je posvetovalno mnenje Meddržavnega sodišča o zakonitosti razglasitve neodvisnosti Kosova zgolj mnenje ter da ni pomembno za prihodnost Kosova.⁵¹

Vloga mednarodnega prava ob nastanku držav je bila pogosto zanemarjena in to tako v okviru konstitutivne kot tudi deklarativne teorije. Konstitutivna teorija je v popolnosti prepuščala vprašanje priznanja držav posameznim državam. Deklarativna teorija je prinesla odmik od arbitrarnosti s poudarjanjem objektivnega nastanka držav, vendar je zaradi nejasnih opredelitev pojma »država« in jasnih pogojev za priznanje ter še zmeraj neobstoječe »kolektivizacije« procesa priznanja znova omogočila prevlado političnih kriterijev v procesu priznavanja držav, s tem pa je omogočila tudi zanemarjanje in zanikovanje pomena mednarodnega prava. Toda kljub temu je v doktrini v zadnjih desetletjih prišlo do pomembnih sprememb.

Prevladujoča teorija danes zavrača že presežene pozitivistične poglede, ki ob nastanku držav poudarjajo predvsem načelo učinkovitosti. Crawford opozarja, da predpostavka, da je državnost potrebno nujno enačiti z učinkovitostjo, ni podprta s prakso držav (Crawford 2006, 97). Če bi bilo res, da razen učinkovitosti ne obstaja noben drug kriterij za nastanek držav, potem namreč ne bi bilo mogoče oceniti niti učinka mednarodnega prava ob nastanku držav. Kljub temu pa je splošno sprejeto dejstvo, da so »obstajale učinkovite entitete, za katere je bilo široko ali celo splošno sprejeto, da niso države; na primer Rodezija, Tajvan in Turška Republika Severni Ciper.« In obratno, »neučinkovite entitete so bile še naprej sprejete kot države: na primer različne entitete, nezakonito priključene v obdobju med leti 1936 in 1940 (Etiopija, Avstrija, Češkoslovaška, Poljska, baltske države), Gvineja-Bissau pred portugalskim priznanjem ali Kuvajt v obdobju med leti 1990 in 1991« (Crawford 2006, 97).

Crawford zavrača argument o tem, da bi mednarodno pravo lahko postalo »neučinkovito« ob konfliktu z dejstvi, saj bi mednarodno pravo lahko postalo neučinkovito prav zato, če ne bi »izzvalo učinkovite, toda nezakonite situacije« (2006, 98). Mednarodno pravo ima možnost, da

---

⁵¹ Tako je na primer predsednik republike Danilo Türk v pogovoru za srbsko tiskovno agencijo Beta in televizijo federacije BiH pred uradnim obiskom v BiH dejal, »da je mnenje Meddržavnega sodišča v Haagu o skladnosti razglasitve neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom posvetovalno in da od tega mnenja ni treba pričakovati ničesar odločilnega« za prihodnost Kosova. Da gre dejansko za stališče Slovenije je predsednik Republike Slovenije potrdil tudi z naslednjim stavkom: »Mislim pa, da je Slovenija, ko se je v ZN vzdržala glasovanja, izrazila svoje stališče (do zahteve po posvetovalnem mnenju ICJ, op.avt.)« (STA 2010).

takšna vprašanja »obdrži na dnevnem redu,« saj »deluje v dolgem časovnem obdobju« – razmere v Namibiji, Rodeziji in Vzhodnem Timorju so za rešitev potrebovale nekaj desetletij, položaj baltskih držav je zahteval še več časa in morda je »glavni prispevek mednarodnega prava v takšnih primerih v tem, da obdrži vprašanje na dnevnem redu, dokler se okoliščine ne spremenijo in postane rešitev možna,« kar je »analoga, vredna napora in vsekakor ni takšna, da bi jo lahko zavrnili z apriornimi razlogi« (Crawford 2006, 98-99). Trditev, da mednarodno pravo ne more nadzorovati efektivnih ozemeljskih enot je izraz prepričanja, da mednarodno pravo sploh ne more urejati politike moči, da torej v skrajni konsekvenci »ni kogentno«. Vendar pa je koncept »kogentnih norm« oziroma obveznosti *erga omnes*, kot jih imenuje Meddržavno sodišče, »splošno sprejet«, čeprav še zmeraj ni dokončno oblikovana popolna vsebina vseh omenjenih norm (Crawford 2006, 101).

Če je še pred tridesetimi leti veljalo, da je bilo za priznanje držav nepomembno skoraj vse razen efektivnosti oblasti nove države⁵² (Lauterpacht 1947, 409–10), imajo danes enako pomembno mesto tudi temeljne norme mednarodnega prava, ki jih ni mogoče prekršiti niti ob nastanku držav (Crawford 2006, 107). Ker je priznanje države tudi eno od orodij validacije, pa imajo predvsem kogentne norme v skladu s temi pogledi odločilen vpliv tudi v procesu ugotavljanja legalnosti priznanja držav, ki je v primeru, da so bile v procesu nastanka države prekršene norme *jus cogensa* nično in neveljavno. Na pomen prava opozarjajo tudi številne izjave pooblaščenih predstavnikov držav, ki Kosova niso priznale in so se ob tem sklicevale na pravne norme.⁵³ Prav zato bi tudi v primeru, če Kosovo ne bi zadovoljilo kriterijev neodvisnosti in zakonitega nastanka v skladu z določili mednarodnega prava veljalo, da Kosovo ni država.⁵⁴

---

⁵² Lauterpacht dejstvom daje prednost, vendar pogojno: »Pravo mora biti utemeljeno na dejstvih – razen če dejstva sama niso v nasprotju s pravom. Uspešna odcepitev od matične države je dejstvo, ki ni v nasprotju z mednarodnim pravom; isto velja za upor, katerega rezultat je revolucionarna vlada ali državljanska vojna. Ti dogodki so dejstva, ki jim mora biti dovoljeno, če naj bi bili zakoni v skladu z družbeno realnostjo, da skozi pravno obvezujoč akt priznanja proizvajajo primerne pravne rezultate« (Lauterpacht 1947, 390).

⁵³ Veleposlanik Ruske federacije v OZN Vitalij Čurkin je 17. februarja 2008 dejal, da »ne obstaja nobena pravna podlaga niti za oceno priznanja te enostransko razglašene neodvisnosti« (*Xinhua* 2008).

⁵⁴ Slovenija se je s tem problemom soočila že ob razpadu SFRJ, ko država večinoma ni priznavala sodnih odločb iz samoproglašeni entitet Republike srbske Krajine, Republike srbske in Herceg-Bosne ter iz »tako imenovane ZRJ (Srbije in Črne gore)«. Samoproglašene entitete na ozemlju bivše Jugoslavije niso imele značaja držav, ker so nastale kot posledica kršitve občeveljavnih obveznih pravil mednarodnega prava (*ius cogens*). Zato njihove sodne odločbe niso mogle imeti pravnih učinkov v tretjih državah, v številni Slovenijo (Škrk 1994).

V tem smislu je zelo pomembna tudi vsebina resolucije Varnostnega sveta OZN 1244 z dne 10. junija leta 1999. V procesu, ki je privedel do neodvisnosti Kosova so namreč države, ki so podpirale kosovsko neodvisnost v začetku trdile, da bo za nov mandat mednarodnih sil oziroma EULEX-a najprej potrebno sprejeti novo resolucijo VS OZN. To je v začetku svojega mandata predvideval tudi posebni odposlanec generalnega sekretarja OZN Martti Ahtisaari. Toda po petih poskusih sprejetja resolucije, ki ni dobila soglasja večine članic VS OZN (in predvsem stalne članice Rusije), so nekatere države pričele zagovarjati trditev, da je napotitev nove misije EU, ki naj bi nadzorovala proces »nadzorovane neodvisnosti« Kosova in tudi neodvisnost Kosova povsem mogoča tudi na podlagi obstoječe resolucije VS OZN 1244.

Trditev o skladnosti razglasitve neodvisnosti Kosova s S/RES/1244 predpostavlja, da je mogoč hkraten soobstoj več različnih interpretacij te resolucije. Vendar pa so načela interpretacije resolucij Varnostnega Sveta OZN v bistvu enaka tistim, ki se nanašajo na člene 31 in 32 Dunajske pogodbe o pravu mednarodnih pogodb iz leta 1969. Čeprav resolucije VS OZN niso pogodbe v formalnem smislu, so v svojem bistvu vendarle sporazumi med državami, svojo obvezujočo moč pa črpajo iz člena 25 Ustanovne listine OZN. Države članice OZN so torej dolžne spoštovati resolucije VS OZN v dobri veri, torej v skladu z načelom *pacta sunt servanda*.

To pa seveda pomeni, da je trditev o več možnih interpretacijah ene in iste resolucije v neskladju z omenjeno ureditvijo, saj predpostavlja, da tudi člen 25 Ustanovne listine OZN dopušča različne in nasprotujoče si pravne posledice, kar bi bilo nelogično. Trditev o enakovrednosti različnih in morda celo enako legitimnih interpretacijah resolucij VS OZN zato ni samo neutemeljena, pač pa je tudi v nasprotju z dolžnostjo držav, da interpretirajo resolucije VS OZN v dobri veri in v skladu s pravim in običajnim pomenom besed, uporabljenih v besedilu.

Resolucija S/RES/1244 namreč jasno zagotavlja ozemeljsko celovitost ZRJ oziroma pozneje Republike Srbije kot pravne naslednice ZRJ.⁵⁵ Vprašanje neskladnosti enostranske razglasitve

---

⁵⁵ Tudi pogajalci v delegaciji Kosova na konferenci v Rambouilletu so opozorili, da so določila o nedotakljivosti meja v Sporazumu iz Rambouilleta, ki ga srbska delegacija na koncu sicer ni podprla, Kosovo prepuščala pod jurisdikcijo Srbije. Enver Hasani je namreč v vlogi pravnega svetovalca delegacije kosovskih Albancev opozoril albanske voditelje med pogajanja o Kosovu v Rambouilletu februarja 1999 na tiste člene Sporazuma, ki Kosovo postavljajo pod jurisdikcijo Srbije. »Toda na žalost so bili pogajalci bolj pozorni na člene sporazuma, ki so se nanašali na izbor sodnikov, oblikovanje parlamenta, volitve prihodnjega predsednika in podobno« (Hasani 2003).

neodvisnosti z resolucijo VS OZN 1244 je že veliko pred razglasitvijo kosovske neodvisnosti odprla predvsem ruska vlada, ki je nasprotovala poskusom enostranske interpretacije resolucij VS OZN. Da je resnično prišlo do enostranskih interpretacij resolucije dokazuje tudi izjava Rosemary Di Carlo, namestnica pomočnika ameriške zunanje ministric, ki je potrdila, da imajo ZDA in Rusija »različne interpretacije« resolucije VS OZN 1244.⁵⁶

Vendar pa je očitno, da pri tej interpretaciji resolucije VS OZN 1244 s strani držav, ki so priznale neodvisnost Kosova, niso bila upoštevana določila, v katerih VS OZN od članic OZN zahteva spoštovanje ozemeljske celovitosti ZRJ in za Kosovo predvideva zgolj široko avtonomijo ter med drugim določa celo vrnitev manjšega števila srbskih vojakov in policistov na Kosovo.⁵⁷ Na podoben način je tudi britanski zunanji minister David Miliband na dan razglasitve neodvisnosti Kosova pojasnjeval upravičenost odcepitve Kosova, saj naj bi resolucija VS OZN 1244: »Oblikovala politični proces kot tudi mednarodni režim za Kosovo na ozemlju Srbije. Šlo je za obnavljanje miru in varnosti. Resolucija 1244 ne določa ali omejuje proces določanja končnega statusa, prav tako pa ne izključuje rešitve. Vendar pa določa proces določanja končnega statusa in to je zato potrebno pripeljati do konca.« Britanski zunanji minister je tudi opozarjal, da je pomembno, da »nas ne zmede omenjanje ‘suverenosti in ozemeljske celovitosti ZRJ’, saj naj bi šlo samo za uvodni stavek, ki se v kontekstu jasno nanaša samo na vmesno fazo administracije na Kosovu« (Miliband 2008).

Zunanji minister Velike Britanije je bil torej mnenja, da naj bi VS OZN sicer želel zavarovati ozemeljsko celovitost ZRJ in Srbije v preteklosti, vendar je hkrati dopustil možnost okrnitve ozemeljske celovitosti države v nekem ne povsem natančno določenem trenutku v prihodnosti. Ob tem pa iz izjave zunanjega ministra Velike Britanije in še nekaterih podobnih stališč predstavnikov držav (tudi Slovenije), ki so priznale neodvisnost Kosova, ni mogoče ugotoviti, kdaj, kje in kdo naj bi sprejel odločitev o tem, da je okrnitev ozemeljske celovitosti ZRJ nujna oziroma če o tem ni odločal VS OZN – kdo naj bi sploh sprejel takšno odločitev? Trditev britanskega zunanjega

---

⁵⁶ »Strinjamo se, da resolucija 1244 ostaja v veljavi, toda mi vidimo 1244, kot sem že dejala, kot klic k političnemu procesu. Po našem mnenju je bil status Kosova puščen popolnoma odprt in ni zahteval, da mora Kosovo postati neodvisno ali da ne bi smelo biti neodvisno. Resolucija zahteva prisotnost – mednarodno prisotnost – da bi Kosovu pomagali v njegovem razvoju« (Di Carlo 2008).

⁵⁷ To povsem jasno ugotavlja tudi Tomaž Mastnak v svojem prispevku za *Foreign Policy in Focus* (Mastnak 2008).

ministra je izpodbila analiza britanskega Chatham Housa o problemu Kosova, v kateri so avtorji ugotovili, da resolucija določa, da je namen vzpostavitve začasne oblasti za Kosovo, v skladu s katero bodo ljudje Kosova »lahko uživali znatno avtonomijo znotraj ZRJ.« Beseda »'znotraj' predpostavlja ureditev, pri kateri ZRJ ohranja naslov nad Kosovom; ne more imeti nobenega drugega pomena glede na to, da jugoslovanskim oblastem ni bila dano, da izvajajo kakršenkoli administrativen nadzor na ozemlju. Čeprav je bila suverenost kot nadzor umaknjena, je bila suverenost kot naslov potrjena, kot je bilo pozneje vidno v pristanku na mednarodno upravo ozemlja, ki ga je dala ZRJ v Mirovnem načrtu« (Chatham House 2008). To razlikovanje jasno loči med »upravo« ter »lastništvom« – uprava je lahko suspendirana (na nedoločen čas) toda to ni imelo vpliva na lastništvo oziroma *naslov*.

Razprava v Chatham House je prav tako pokazala, da prebivalci Kosova niso bili niti »pokorjeno ljudstvo«, da je šlo v primeru SFRJ za »razpad države« in da je bila odločitev leta 1991, da so konstitutivni elementi SFRJ zgolj republike, »tudi pravno obvezujoča,« ter da je pravi termin za opis Kosova »zaščiteno območje države,« ta naslov pa ni mogel biti izgubljen zgolj zaradi »de facto« uprave UNMIK-a. Brez osnove je tudi argument o »hudih kršitvah človekovih pravic,« saj so bile te odpravljene že zaradi intervencije zveze NATO in delovanja mednarodne uprave. Tudi argument, da je potrebno Kosovu podeliti neodvisnost zaradi varnosti ni prepričljiv, saj to velja za obe strani. Tudi neodvisnost Kosova bi namreč lahko vodila v nasilje nad srbsko manjšino in v to, da bi druge manjšine na primeru Kosova svoje zahteve po neodvisnosti »postavile bolj agresivno«⁵⁸ – kar se je nato dejansko tudi zgodilo.

---

⁵⁸ Gre za ocene Ralpa Walda med razpravo v Chatam House, ki je ocenil, da »lahko priznanje držav odigra konstitutivno vlogo glede zakonitosti državnosti, toda samo, če vključuje pomembno število držav. Manj kot četrtnina držav sveta ni dovolj. Zanimiva bi bila tudi preiskava kaj, (če sploh kaj) so države, ki so priznale Kosovo, rekle v zvezi s tem. Molk bi nekaj pomenil, če pa bi pomembno število držav zavrnilo upravičenost Kosova do državnosti, bi to že samo po sebi odigralo konstitutivno, vendar negativno vlogo glede upravičenosti Kosova do državnosti. Zato obstaja dvom, ali je Kosovo država, celo če bi bilo obravnavano kot takšno s strani tistih držav, ki so priznale njegovo neodvisnost, kar jih prav tako postavlja v vlogo kršiteljev mednarodnih obveznosti kar se tiče Srbije ... Težko je oceniti, kakšno spremembo pravnega statusa Kosova naj bi prinesla deklaracija o neodvisnosti ... Na ozemlju zagotovo ni srbskega administrativnega nadzora, toda tako je bilo tudi pred deklaracijo o neodvisnosti Kosova. Edina razlika je temelj, na osnovi katerega vlada Kosova upravlja z ozemljem, sedaj kot neodvisna država, kar je v nasprotju s temeljem, na osnovi katerega je bil administraciji OZN podeljen mandat, da upravlja z ozemljem – kot delom Srbije. To bi bilo pomembno le v primeru, če bi bil nov temelj zakonit, kar pa ni« (Chatham House, 2008).

Na podoben način je tudi avstrijsko zunanje ministrstvo »postavilo brizantno tezo«, da je enostranska razglasitev neodvisnosti Kosova povsem skladna z mednarodnim pravom, saj se (1) določila resolucije VS OZN 1244 o »zemeljski integriteti« Srbije nanašajo zgolj na »prehodni režim«, ker (2) resolucija z ničemer ne omenja končnega statusa Kosova, (3) ker resolucija zahteva »političen proces za rešitev statusnega vprašanja«, toda hkrati po neuspehu iskanja rešitev trojke »druge, mednarodnopravne možnosti za rešitev statusnega vprašanja niso izključene,« zato bi sprejem trditve, da VS OZN ni dopustil nobene druge rešitve pomenila, da »ne bi bilo več povsem nobene rešitve,« tega pa naj bi si (4) VS OZN »zagotovo ne želel« (Peach 2008).

Na te trditve je odgovoril že Norman Paech, ki je opozoril, da je spoštovanje ozemeljske celovitosti obveznost vseh držav v skladu z 2. členom Ustanovne listine OZN (1) in ni omejena na »prehodni režim,« da je v tem pogledu »ločitev Kosova od Srbije vsekakor mogoča,« da pa je to mogoče le v dogovoru s Srbijo, pri čemer neuspeh pogajanj odpira možnost za enostransko odcepitev v (2) enaki meri, kot omogoča vojaško akcijo veto članice VS OZN. Omejitve suverenosti neke države so sicer mogoče, toda to je daleč od »ukrepov delitve države in graditve nove države,« saj tudi resolucija VS OZN 181 o delitvi Palestine iz leta 1947 »ni bila konstitutivna delitev, pač pa predlog.« Priznanje odcepitve Kosova bi bilo zato »mednarodni delikt,« ki bi bil tudi v nasprotju z načeli EU, ki ni priznala odcepitve severnega Cipra, odcepitve kurdskih območij in ki zavrača tudi enake težnje Baskov in Kataloncev. Priznanje Kosova bi imelo »za države članice zveze NATO resne posledice za verodostojnost in miroljubnost njihove politike,« saj so »že leta 1999 s kršitvijo mednarodnega prava bombardirale Jugoslavijo, sedaj pa zahtevajo novo ureditev, ki jo imajo sicer za nujno, ki pa znova prezira mednarodno pravo ... Ponovna kršitev mednarodnega prava pa vodi k njegovi slabitvi in ima slabe posledice za reševanje drugih odprtih konfliktov«⁵⁹ (Paech 2008).

Da je bila »kreativna« interpretacija resolucije VS OZN 1244 neutemeljena dokazujejo tudi pravila, ki veljajo ne samo za interpretacijo mednarodnih pogodb, temveč tudi za interpretacijo odločitev organov mednarodnih organizacij. Pri interpretacijah je namreč potrebno upoštevati »jasen in običajen pomen terminov, kar pomeni, da nič, kar je izraženo, ne sme biti zanemarjeno, nič kar ni izraženo, pa se ne sme predpostaviti« (Orakhelashvili 2008, 489). Resolucije Varnostnega sveta sicer niso mednarodne pogodbe, vendar so »v pomembni meri sporazumi med

---

⁵⁹ Čeprav je po drugi strani res, da gre pravzaprav za precej običajno prakso. Kot piše Sara Flaunders, so ZDA v zadnjih 50 letih bombardirale 22 držav (Flaunders v Bojanić in Adeljan 2000, 321).

članicami Varnostnega sveta,« prav zato pa ima »besedilo prednost pred tem, kar je bilo rečeno med razpravami.« Ne glede na to, ali se uporabijo pravila interpretacije mednarodnih pogodb, ki so vsebovana v Dunajski konvenciji o pravu mednarodnih pogodb ali ne, pa je »tekstualno načelo še zmeraj dominantno načelo pri interpretaciji teh resolucij.« Ko gre za resolucije, ki so rezultat pogajanj je pri interpretaciji še posebej pomembno upoštevati tudi izjave članic VS OZN v času sprejema, vse stalne članice pa so poudarjale nujnost zavarovanja ozemeljske integritete tedanje ZRJ. Interpretacije, ki bi spremenile pogodbo v nično in neučinkovito so torej nedopustne. Tudi 31. (1) člen Dunajske pogodbe daje največji pomen »jasnemu in naravnemu pomenu določb sporazumov,« kar pomeni, da imajo ne glede na občasne lingvistične nejasnosti »besede določen pomen, interpretatorji pa so ga običajno sposobni odkriti« (Orakhelashvili 2008, 319).

Zato je utemeljen sklep, da je takšna interpretacija resolucije VS OZN 1244, ki bi predpostavila, da njena vsebina dovoljuje enostransko odcepitev Kosova neutemeljena, saj je tudi na podlagi javno izrečenih stališč različnih, predvsem pa stalnih članic VS OZN povsem jasno, da VS OZN nikoli ni sprejel niti omogočil sprejetje resolucij, katerih namen bi bila okrnitev ali dopustitev okrnitve ozemeljske celovitosti Srbije. Da nekakšna »omejenost« zaščite ozemeljske celovitosti Srbije ni omejena samo na čas »prehodne uprave« UNMIK-a kaže tudi to, da je bila 21. marca 2001 sprejeta nova resolucija VS OZN 1345/2001, kjer je VS OZN po nemirih na Kosovu v drugi točki potrdil »suverenost in ozemeljsko celovitost Zvezne republike Jugoslavije« in Makedonije ter »drugih držav v regiji,« v prvi točki pa ostro obsodil »ekstremistično nasilje, vključno s terorističnimi aktivnostmi v ... določenih občinah v južni Srbiji« in ugotovil, »da ima takšno nasilje podporo s strani etničnih albanskih ekstremistov izven teh področij, ki pomenijo nevarnost za varnost in stabilnost širše regije.«

V deseti točki resolucija VS OZN pooblašča KFOR, da skupaj z vladama ZRJ in Makedonije prepreči »nezakonito tihotapljenje orožja preko meja in razmejitev v regiji, da zapleni orožje na Kosovu, Zvezna republika Jugoslavija,« ter da naj v skladu z resolucijo VS OZN 1160/1998 o svojih akcijah obvešča Varnostni svet. V dvanajsti točki tudi izrecno poziva države, da med seboj spoštujejo »ozemeljsko celovitost.« Vse torej kaže, da je Kosovo še leta 2001 bilo del ZRJ, ene od držav v regiji, iz besedila resolucije pa nikjer ne izhaja, da bi Varnostni svet želel s svojimi dejanji povzročiti okrnitev ozemeljske celovitosti ZRJ – prav nasprotno. Ker se je nato ZRJ spremenila v Državno skupnost Srbije in Črne gore (SCG), ki je bila pravna naslednica ZRJ, nato pa je prišlo do

dogovorjenega razpada države, pri čemer je v skladu z dogovorom med Srbijo in Črno goro Srbija ostala pravna naslednica SCG, omenjena resolucija seveda še naprej velja tudi za Srbijo, njeno veljavnost pa je v svojem posvetovalnem mnenju glede deklaracije o neodvisnosti Kosova, ki so jo sprejeli njeni avtorji in ne institucije začasne samouprave Kosova, potrdilo tudi Meddržavno sodišče.

4.7 Samoodločba in državnost: Opredelitev subjektov samoodločbe

Pri opredelitvi obsega pravice do samoodločbe je najprej potrebno določiti subjekte samoodločbe oziroma »note« za samoodločbo. Pri tem je temeljno vprašanje »obsega samoodločbe« oziroma vprašanje »ozemelj, na katera naj bi se nanašala« ostalo »v enaki meri področje prava kot politike« (Crawford 2006, 115).

Dokumenti OZN namreč govorijo o »peoples«, dobesedno torej o »ljudstvih« kot o subjektih pravice do samoodločbe, kar pomeni, da ta pravica ni omejena samo na »narode« oziroma »nacije« kot v lastno državo že konstituirano ljudstvo ali narod, pač pa velja tudi za vsa ostala ljudstva v najširšem smislu (Petrič 1984, 1056). Pri tem pa podroben pregled različnih dokumentov dokazuje, da pojem »people« a) označuje družbeno skupino, ki ima svojo jasno identiteto in svoje značilnosti, b) implicira povezanost »ljudstva« z določenim ozemljem in c) nikakor ne pomeni etnične, verske ali jezikovne manjšine (Petrič 1984, 109), pri tem pa je manjšine mogoče opredeliti kot »dele narodov, ki ne žive v mejah svoje narodne države, temveč so zaradi posebnih zgodovinskih okoliščin ostali ali prišli v meje druge države,« kot tipične manjšine pa je mogoče opredeliti »tiste dele narodov, ki kot posebne skupnosti in zaradi posebnih okoliščin zgodovinskega razvoja žive zunaj meja svoje narodne države na pretežno strnjenem ozemlju« (Petrič 1977, 90-91). Pri tem mednarodno pravo jasno ločuje med tremi različnimi kategorijami »ljudstev«: med »narodi«, »manjšinami« in »avtohtonimi prebivalci«, »kjer ima vsak svoje pravice,« pri čemer pa imajo »samo narodi pravico do samoodločbe« (Kohen 2006, 2).

Zastavlja se vprašanje, ali imajo tudi manjšine pravico do »eksterne« samoodločbe oziroma odcepitve in kje natančno so meje pravice do samoodločbe? Praksa držav po drugi svetovni vojni to pravico načeloma zanika. Kot pojasnjuje Petrič »na temelju dokumentov, sprejetih v organih OZN, kot tudi na temelju splošne prakse držav ne moremo ugotoviti, da v obstoječem

mednarodnem pravu ni osnove za trditev, da so narodne manjšine – in druge manjšine – po mednarodnem pravu upravičene uveljavljati zahtevo po odcepitvi in priključitvi k svoji matični državi. To je razumljivo, saj bi načelno mednarodnopravno priznanje pravice do odcepitve narodnim manjšinam v trenutku postavilo pod vprašaj večino obstoječih državnih meja, ki bi jih dobili, ko bi manjšine uveljavile pravico do odcepitve.« Sodobna praksa držav in mednarodnopravna doktrina uveljavljata drugačen pristop pri opredelitvi subjektov in omejitve pravice do samoodločbe.⁶⁰ Kot ugotavlja Crawford, je v zvezi s samoodločbo potrebno upoštevati, da mednarodno pravo priznava pravico do samoodločbe (1), vendar ta pravica (2) ni pravica, ki bi bila uporabna za kakršnokoli skupino, ki si želi neodvisnosti ali samouprave.

Kot pojem »suverenosti« je tudi pravica do samoodločbe pravni pojem in »postane pravica zgolj v trenutku, ko je določena enota za samoodločbo« (Crawford 2006, 127). Enote, znotraj katerih je mogoče uporabiti to načelo (3), so predvsem »ločene politične enote,« še posebej a) ozemlja pod skrbništvom in mandatom OZN, ki so nesamoupravna področja v skladu z XI. poglavjem Ustanovne listine OZN, b) države, vključno z deli držav, ki so same določene kot enote samoodločbe, c) druga področja v ločenih politično-geografskih področjih, katerih prebivalci so izključeni iz kakršnegakoli sodelovanja v vladi regije ali države, kateri pripadajo, ki zaradi tega glede na ostanek države postanejo »nesamoupravna« področja ter d) druga ozemlja ali situacije, v katerih nasprotne strani ob uporabi načela samoodločbe najdejo primerno rešitev. Tam, kjer enota za samoodločbo ni država (4), ima ta enota oziroma njeno ljudstvo pravico do samoodločbe, torej pravico, da si izbere lastno politično organizacijo. Takšno pravico morajo uresničevati ljudje v takšni enoti brez prisile in na temelju enakosti. Pravico do samoodločbe je večkrat potrdilo tudi Meddržavno sodišče (1995; 2004).

Uresničitev pravice do samoodločbe lahko privede tako do neodvisnosti »samoodločbene« enote v obliki ločene države ali v njeni združitvi ali pridružitvi z drugo državo (5) na temelju politične enakosti ljudi v enoti. Že po definiciji vprašanja samoodločbe (6) niso v okviru notranje pristojnosti posamezne države, tam, kjer je enota samoodločbe država, pa načelo samoodločbe (7)

---

⁶⁰ Enega od argumentov zakaj je temu tako, je podal že Ivor Jennings: »Na prvi pogled se sliši razumno: naj odloči ljudstvo. Toda v bistvu je smešno, kajti ljudstvo ne more odločiti, dokler nekdo ne določi, kdo je ljudstvo« (Jennings 1956, 56).

praviloma preprečuje intervencijo v notranje zadeve te države, še posebej pa glede odločitve o lastni obliki ureditve države (Crawford 2006, 127-128).

Na podlagi teh dejstev je mogoče sklepati, da je predstavljanje primera Kosova kot primera samoodločbe sicer težko, ne pa nemogoče, ter da je odvisno predvsem od tega, ali je mogoče Kosovo opredeliti kot »enoto za samoodločbo«, kar je seveda odvisno tudi od ocene, ali je Kosovo zaradi represije državnih organov Srbije dejansko postalo »nesamoupravno področje,« ki mu je potrebno priznati omenjeno pravico. Crawford namreč opozarja, da se med kategorijami »samoodločbenih enot« omenja še eno kategorijo, namreč »entitete, ki jim je bilo vladano na takšen način, da so zaradi učinka njihove uprave to postala nesamoupravna ozemlja – z drugimi besedami ozemlja, ki so bila subjekt *carence de souveranité*. Možni primeri so Bangladeš, Kosovo in morda Eritreja« (Crawford 2006, 126).

Toda ne glede na »možnost« takšne »izgube suverenosti« praksa držav še danes, enako kot je bil to primer v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, potrjuje, »da je v postkolonialnem obdobju, v primerih torej, ko gre za odcepitev od že neodvisnih suverenih držav, narodom pravica do odcepitve le v izjemnih okoliščinah priznana kot del pravice do samoodločbe, to pa še toliko bolj izjemno velja za manjšine« (Petrič 1984, 115). Prakse držav v OZN in izven nje kot tudi dokaj enotno stališče doktrine, ki zanika obstoj pravice manjšin do odcepitve, »ne moremo in ne smemo preprosto prezreti, če naj ostanemo v sferi mednarodnega prava in ne zapademo v utopijo, četudi zavračamo pozitivistično gledanje na mednarodno pravo, po katerem je pravo le izraz obstoječe prakse držav. Vendar trditi, da je mednarodno pravo nekaj, kar soglasno odklanja praksa držav, za kar ni najti opore v mednarodnih dokumentih ali v doktrini in kar se upira temeljnim načelom, na katerih temelji sodobni mednarodni red, bi pomenilo zapustiti stvarna tla mednarodnega prava ter se spustiti na raven čiste špekulacije ali želja« (1984, 116).

Pravica do »eksterne« samoodločbe in odcepitve je zato možen, vendar ni povsem nesporen temelj za zakonito odcepitev Kosova od Srbije, saj je očitno, da si za odcepitev od Srbije prizadeva skoraj izključno prebivalstvo albanske manjšine, ki se nahaja na Kosovu. Prav tako pa ni verjetno, da bi Kosovo celo po letu 1999, ko se je pričela mednarodna uprava s številnimi pravicami za lokalno prebivalstvo, lahko opredelili kot »nesamoupravno področje.«

4.8 Načelo samoodločbe in načelo varovanja celovitosti držav

Načelo samoodločbe narodov je postalo pomembno že v času oblikovanja Lige narodov. Že takrat se je Liga soočila z vprašanjem Aalandskih otokov, kjer si je lokalno prebivalstvo na otokih, ki so pripadli Finski, želelo pripojitve Švedski. Liga narodov je imenovala dve komisiji, ki sta raziskovali različne vidike spora. Tričlanska komisija pravnikov je odcepitev manjšine od države, katere del je bila in njeno pridružitve drugi državi označila kot »izredno rešitev,« ki je »zadnja možnost« v primeru, ko »država ne kaže volje ali moči, da bi sprejela in uresničila pravična in učinkovita zagotovila« (Društvo narodov 1921).

Nekateri avtorji to odločitev zato ocenjujejo tudi kot »zgodnji korak v smeri priznanja redke izjeme v tradicionalnem prepričanju, ki zavrača zunanja sredstva pri uresničitvi zahteve po samoodločbi določene skupine oziroma odcepitve« (Fierstein 2008, 427). Toda komisija je istočasno zavrnila absolutno pravico do odcepitve, saj bi podeljevanje pravice manjšinam, pa naj si bodo jezikovne ali verske, da se odcepijo iz skupnosti, ki ji pripadajo zaradi »želje ali koristi« pomenilo »uničiti red in stabilnost v državah ter podprlo anarhijo v mednarodnem življenju,« hkrati pa bi to bila podpora teoriji, ki je »nezdružljiva s samo idejo države kot teritorialne in politične enote« (2008, 427).

Sklicevanje na samoodločbo v primeru odcepitve Kosova odpira vprašanje o razmerju med pravico do samoodločbe in načelom integritete držav. Gre pravzaprav za nasprotje med dvema načeloma, ki sta »enakovredna«, pri čemer »eno ne more izničiti pomena drugega,«⁶¹ ob tem pa je posebej pomembno razmerje med tema temeljnima načeloma mednarodnega prava zato, ker je del vsebine o suvereni enakosti držav tudi obveza spoštovati teritorialno integriteto, celovitost držav (Petrič, 1984, 121). V tem primeru smo torej soočeni z načelom pravice narodov do samoodločbe, ki daje narodom pravico, da se »iztrgajo, odcepijo izpod tuje nasilne, protipravne oblasti – npr. kolonializma,« po drugi strani pa načelo o suvereni enakosti držav »prepoveduje ogrožanje ozemeljske celovitosti vseh že obstoječih, neodvisnih, suverenih držav,« s tem pa »prepoveduje prav tisto, kar izhaja iz vsebine pravice narodov do samoodločbe« (Petrič 1984, 121). Prav zato so skeptiki videli razlog za to, da je »načelo samoodločbe naperjeno le zoper kolonializem, bodisi njegove 'klasične' bodisi zoper njegove prikrite pojavne oblike,« kajti kolonialni teritoriji,

---

⁶¹ Nekoliko natančneje bi lahko rekli, da mednarodni »javni red« sestavljajo tako »kognitivne« oziroma »temeljne norme mednarodnega prava« (npr. pravica do samoodločbe) kot tudi »temeljna načela mednarodnega prava« (na primer načelo suverene enakosti držav) (Orakhelashvili 2006, 29).

nesamoupravni teritoriji in skrbniška ozemlja (prej mandati) namreč »po sodobnem mednarodnem pravu niso del ozemlja tiste države, ki ima te kolonije; torej se zahteva po spoštovanju celovitosti ne nanaša na ta ozemlja v tem smislu.«

Pri tem se pravica narodov do samoodločbe, opirajoč se predvsem na dikcijo deklaracije o odpravi kolonializma (Res. GS 1514/XV, točka 6) pogosto omejuje prav s »protisecesionistično klavzulo«, ki določa, da se pravica do samoodločbe »ne sme uporabiti za dezintegracijo obstoječih neodvisnih, suverenih držav.« Petrič navaja, da se na to klavzulo opira »tako praksa držav kot doktrina,« ko oporeka pravici do samoodločbe univerzalen značaj in zanika njen pomen v postkolonialnih situacijah, prav tako pa je razumljivo, da oba poročevalca OZN o pravici narodov do samoodločbe (A. Critescu in H. G. Espiell) upoštevajoč prvenstveno prakso v OZN, pa tudi stališča v doktrini in mednarodni judikaturi (npr. vprašanje Z. Sahare) posebej poudarjata, »da v pravici do samoodločbe ni najti pravne osnove za neomejeno pravico do odcepitve od suverenih držav članic OZN,« saj »kjer gre za ozemeljsko celovitost države, se pravica do samoodločbe načeloma ne uporabi,« kot kategorično trdi H. G. Espiell (ICJ Reports 1975, 13 v Petrič 1984, 122).

Petrič takšnemu »absolutiziranju načela o suvereni enakosti držav na škodo načela pravice narodov do samoodločbe« ne pritrjuje, saj je že po eksplicitni dikciji Deklaracije 7-ih načel očitno, da imamo opraviti z dvoje enakovrednimi temeljnimi načeli mednarodnega prava. Po Petričevem mnenju je prav Deklaracija 7-ih načel glede medsebojnega razmerja načel izjemnega pomena, ker dopolnjuje, če ne derogira vsebino starejše deklaracije o odpravi kolonializma. Besedilo Deklaracije 7-ih načel, ki jo povzemajo tudi kasnejše deklaracije in resolucije, npr. resolucija GS 2787 (XXVI) namreč »premosti navidezno protislovje med tema dvema načeloma mednarodnega prava,« saj je po njeni dikciji zagotovljena ozemeljska celovitost le tistih (že) obstoječih držav, »ki se ravna v skladu z ... načelom enakopravnosti in samoodločbe narodov,« kar pomeni, da je varovana »le integriteta tistih držav, ki so torej prav izraz samoodločbe« medtem ko integriteta tistih držav, ki pa »nasprotno, pomenijo zanikanje pravice narodov do samoodločbe, ni varovana« (Petrič 1984, 123).

Pri tem je še posebej pomembno, da Deklaracija 7-ih načel določa, da druge države ne smejo storiti ničesar, kar bi merilo na »delno ali popolno razbitje nacionalne enotnosti in ozemeljske celovitosti katerekoli druge države ali dežele« (1984, 123). Petrič navaja tudi Tran Van Minha, ki opozarja, da »ima načelo ozemeljske celovitosti od nekdanje funkcije zaščititi države pred ekspanzionizmom

sosebov in drugih držav; le-to se nanaša na odnose med državami in ne na odnos države do dela njenega prebivalstva« (Tran Van Minh 1979, 113 v Petrič 1984, 124). Ker se bistvo pravice do samoodločbe nanaša »na razmerje obstoječe države in del njenega prebivalstva, ki zahteva samoodločbo,« bistvo načela o zaščiti ozemeljske celovitosti držav pa je »v zaščiti držav zoper ozemeljske pretenzije, ekspanzionizem drugih držav,« v primeru posega zoper celovitost neke države »s samoodločbo sploh nimamo opraviti,« v primeru zahtev dela prebivalstva po samoodločbi pa »gotovo ni mogoče preprosto upoštevati le celovitost države ter izničiti pomen samoodločbe.« Razmerje med dvema temeljnima načeloma mednarodnega prava je mogoče strniti v naslednji ugotovitvi, da je namreč »varovana ozemeljska celovitost na samoodločbi temelječih držav; države, ki niso izraz samoodločbe, se morajo z njo uskladiti, pa četudi to utegne postaviti pod vprašaj njihovo ozemeljsko celovitost« (Petrič 1984, 125).

Vse opisane omejevalne dejavnike, ki vplivajo na uresničitev pravice do samoodločbe in še posebej pravice do odcepitve potrjuje tudi sodobna praksa držav, vendar tako, da samoodločbo v obliki enostranske odcepitve dejansko v veliki meri omejuje na procese dekolonializacije, medtem ko v primerih že obstoječih držav vse do primera Kosova ni bilo mogoče zaslediti prakse, po kateri bi enostranska odcepitev dela države postala običajna ali celo splošno dovoljena.⁶²

Ni namreč dokazov, da bi se države v katerih deli narodov, narodi ali manjšine zahtevajo osamosvojitve (primeri Baskije, Čečenije, Gorskega Karabaha, Republike srbske, Somalilanda) samostojno »usklajevale« z načelom samoodločbe in pristajale na enostranske odcepitve; tam, kjer je do takšnih primerov *de facto* odcepitev že prišlo (Kosovo, Abhazija, Južna Osetija) pa matične države še zmeraj vztrajajo pri obrambi načela ozemeljske celovitosti, ter branijo to načelo s prakso nepriznavanja ozemeljskih sprememb ob skoraj soglasnem (Južna Osetija, Abhazija) ali vsaj zelo velikem (Kosovo) zavračanju takšnih enostranskih ozemeljskih sprememb s strani držav mednarodne skupnosti (praksa nepriznanja), ali pa si za obrambo načela ozemeljske celovitosti prizadevajo s pravnimi sredstvi (Srbija kot pobudnica presoje ICJ o Kosovu) ter celo z uporabo povračilnih ukrepov (Rusija v primeru Gruzije in Južne Osetije).⁶³ Takšno prakso je mogoče

---

⁶² Kot opozarja Oliver Corten v mednarodnem pravu, ki uravnava odcepitve ni »vrzeli«, pač pa je mednarodno pravo »daleč od tega, da bi bilo nevtravno ali molčalo o tem vprašanju,« in celo legalizira uporabo sile za zaščito ozemeljske celovitosti države ter »zelo jasno podpira državo« (Corten 2006, 231).

⁶³ O povezanosti obeh situacij in vplivu ruske »retaliacije« na odcepitev Kosova glej predvsem analizo Stratforja (2008).

zaslediti tudi v primeru odločanja o situacijah na področju nekdanje Jugoslavije. Mednarodna skupnost je tako zmeraj zagovarjala celovitost Republike Hrvaške, predstavniki krajinskih Srbov pa so kot najbolj ugoden načrt za uveljavitev svoje interne samoodločbe dobili le načrt Z-4, ki pa je predvideval zgolj avtonomijo v okviru Hrvaške in ne odcepitev. Po zavrnitvi načrta je Hrvaška s silo »reintegrirala« področje Krajine v več akcijah, ki mednarodnopravno (z izjemo storjenih vojnih zločinov) ni bila sporna. Podobno velja tudi v primeru številnih drugih držav, na primer Bosne in Hercegovine, v kateri se je srbsko prebivalstvo, ki je predstavljalo petintrideset odstotkov celotnega prebivalstva, leta 1990 odločilo za neodvisnost (Pellet 1992, 178-181).

Badinterjeva komisija je v svojem mnenju zatrnila, da »pravica do samoodločbe ne sme vključiti spremembe obstoječih meja v času neodvisnosti (*uti possidetis juris*), razen v primeru, ko se države dogovorijo drugače« (Badinterjeva komisija 1992). Srbi v BiH so bili po mnenju komisije zaščiteni le z mednarodnimi standardi, ki veljajo za manjšine in zaščito človekovih pravic in jim je bila priznana le pravica do avtonomije (interne samoodločbe) znotraj Bosne in Hercegovine, in ne pravica do odcepitev (eksterne samoodločbe). Kot ugotavlja Caplan, je »Badinter pravzaprav uporabil načelo samoodločbe, ne da bi podprl, pač pa da bi omejil nastanek novih držav v regiji,« na tej podlagi tudi Komisija ES »ni podprla enostranskega oblikovanja ločenih držav s strani srbskih skupnosti v Hrvaški in Bosni in Hercegovini« (Caplan 2007, 69). Komisija je svoje ugotovitve utemeljila na načelih *uti possidetis* in ozemeljske celovitosti; če bi ista načela uporabili v primeru razglasitve neodvisnosti Kosova, potem to »kaže, da je bila akcija (razglasitev neodvisnosti, op.avt.) nezakonita« (Fierstein 2008, 432).

V ozadju takšne odločitve Badinterjeve komisije je bila zahteva, da se zaščitijo meje novo ustanovljenih držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Komisija je v svojih sklepih izrazila prepričanje, da je ozemeljske spore mogoče preprečiti samo s priznanjem nekdanjih administrativnih meja kot državnih meja, ki bi bile nato zaščitene s členom 2(4) Ustanovne listine OZN, kar pomeni, da je bila »eksterna« samoodločba v skladu z mnenjem Badinterjeve komisije leta 1991 priznana zgolj jugoslovanskim republikam.⁶⁴ Po analogiji so države Evropske skupnosti isti odnos do priznanja novih držav zastopale tudi v primeru držav nastalih na ozemlju nekdanje

---

⁶⁴ Ustanovna listina OZN. 1945. Člen 2(4): »Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov.«

Sovjetske zveze, s stališčem ES z dne 16. decembra 1991. Nekdanje sovjetske republike so te pogoje formalno sprejele leta 1993, ko so pristale, da bo načelo *uti possidetis juris* pravi temelj za reševanje morebitnih ozemeljskih sporov med njimi.⁶⁵ Dejstvo, da je Badinterjeva komisija svoje ugotovitve zasnovala tudi na teh temeljih in da hkrati nikoli ni priznala eksplicitne pravice do odcepitve nobenemu delu SFRJ, je pomembno tudi za Kosovo, saj je bilo tudi Kosovo kot politična enota nekoč del SFRJ.

Caplan opozarja, da je Badinterjeva komisija na enak način zavrnila zahteve albanske skupnosti na Kosovu po priznanju državnosti. Na nek način je bila celo »inovativna«, saj naj bi Badinter »menil, da imajo enote federalne vrste za namene priznanja privilegiran status glede na pod-federalne enote,« kar »ni nikjer kodificirano v mednarodnem pravu« (Caplan 2007, 70). Ta podlaga je bila pozneje tudi odločilna za to, da je komisija ES zavrnila zahteve Čečenije po mednarodnem priznanju januarja leta 1995. Caplan zato sklene, da bi v primeru, če bi »Kosovo pod Titom dobilo status republike, kar bi si mnogi kosovski Albanci želeli, Kosovo danes verjetno že bilo neodvisna država« (Caplan 2007, 70).

Vsekakor pa ni dvoma o tem, da je Badinterjeva komisija v svojih mnenjih opredelila primer SFRJ kot primer razpada države (Crawford 2006, 400). Razpadi držav pa s stališča mednarodnega prava ne predstavljajo tako velikega problema kot primeri odcepitev. Zato je ta praksa držav močan argument zoper »priznanje mednarodne, zakonite pravice do odcepitve od Srbije.«⁶⁶

Pravica do samoodločbe zato danes vsebuje tako pravico ljudstva, da si samo, brez vmešavanja od zunaj izbere lastno vlado kot tudi pravico ljudstva na določenem ozemlju, da si izbere lastno obliko vladavine »ne glede na želje ostanka države, katere del ozemlja je to ozemlje.« Kot ugotavlja

---

⁶⁵ Tretji člen Listine Skupnosti neodvisnih držav (z dne 22. junija 1993) potrjuje načelo »nedotakljivosti meja držav, priznanja obstoječih meja in zavrnitve nezakonitih ozemeljskih pridobitev.« Tudi Sporazum o ustanovitvi Skupnosti neodvisnih držav iz Alma-Ate iz decembra 1991 vsebuje podobne odredbe (Voitovich 1993, 418-430).

⁶⁶ Badinterjeva komisija je v svojem mnenju suverene države opredelila kot entitete, ki med drugim izpolnjujejo bistvene pogoje za državnost kot so ozemlje, prebivalstvo ter vlado. V svoji presoji se je Badinterjeva komisija pogosto sklicevala prav na afriško prakso ter predvsem na sodbo Meddržavnega sodišča v primeru Burkiné Faso proti Republiki Mali. Badinterjeva komisija je ocenila, da »ne glede na okoliščine, razen kadar vpletene države odločijo drugače, pravica do samoodločbe ne sme vključevati sprememb obstoječih meja, ki so obstajale v času razglasitve neodvisnosti (*uti possidetis juris*).« V skladu s tem je Badinterjeva komisija sklenila, da »razen v primeru drugačnega sporazuma nekdanje republiške meje (notranje meje med Srbijo in Hrvaško ter Srbijo in Bosno in Hercegovino) postanejo mednarodne meje zaščitene z mednarodnim pravom« (Pellet 1992, 183-184).

Crawford, je mednarodno pravo do leta 1945 priznavalo prvo, ne pa druge pravice, ki jo vsebujejo konvencije in resolucije OZN, ne pa tudi Ustanovna listina OZN. Gre pravzaprav za razliko med »interno« samoodločbo v obliki različnih političnih avtonomnih področij ter »eksterno« samoodločbo oziroma pravico do odcepitve.

Za opredelitev pravice je posebej pomembna Deklaracija 7-ih načel, v kateri je posebna zaščita namenjena tudi kolonijam in nesamoupravnim območjem, vendar pa je v teoriji mednarodnih odnosov v zvezi z možnostjo, da določila deklaracije omogočajo »zdravilno odcepitev«⁶⁷ pomembna predvsem posebna »varnostna klavzula«, ki potrjuje načelo ozemeljske integritete in določa, da »so gornja načela pri tolmačenju in uporabi medsebojno povezana,« da je zato »vsako načelo treba razlagati v kontekstu ostalih načel« in da se »nič v predhodnih odstavkih ne sme razlagati, kot da pooblašča ali spodbuja kakršnokoli akcijo, ki bi v celoti ali deloma razkosala ali ogrozila ozemeljsko celovitost ali politično enotnost suverenih in neodvisnih držav, ki se ravnaajo v skladu z načelom enakopravnosti in samoodločbe narodov, kot je opisano zgoraj in imajo tako vlado, ki predstavlja celotno ljudstvo, ki pripada ozemlju, ne glede na raso, prepričanje ali barvo.« Sklepanje po obratni analogiji bi namreč lahko privedlo do ugotovitve, da države z vladami, ki ne predstavljajo celotnega ljudstva in ki torej niso utemeljene na samoodločbi niso imune pred »razkositvijo« in grožnjo »ozemeljski celovitosti«.

Vendar se je mogoče vprašati, ali tudi tedaj, ko so neki manjšini »grobno in sistematično, flagrantno odtegnjene temeljne človekove pravice, ko je dejansko ogrožen njen obstoj, ali je res ta manjšina dolžna samomorilsko vztrajati v mejah države, ki ji streže po življenju, in ne izražati težnje, da se odcepi od te države?« (Petrič 1984, 115). Prav na ta razmišljanja so svojo zahtevo po priznanju neodvisnosti Kosova s strani drugih držav oprle tiste države, ki so priznale Kosovo in ki so pred Meddržavnim sodiščem v Haagu zastopale legitimnost odcepitve zaradi hudih in sistematičnih kršitev človekovih pravic kosovskih Albancev.

---

⁶⁷ Christian Tomuschat je na podlagi analize »varnostne klavzule« prepričan, da bi »zdravilna odcepitev morala biti priznana kot del pozitivnega prava, ne glede na dejstvo, da je njen empirični temelj precej tanek, vendar ni mogoče reči, da sploh ne obstaja. Kot že rečeno, lahko dogodke, ki so vodili do ustanovitve Bangladeša in ki so dali podlago za nastanek Kosova kot avtonomne regije pod mednarodno upravo klasificiramo kot primera v okviru zdravilne odcepitve« (Tomuschat 2006, 42).

Ni dvoma, da so jugoslovanske in pozneje srbske oblasti na Kosovu izvajale ukrepe, rezultat katerih so bile najprej kršitve človekovih pravic, kar je nedvoumno ugotovilo tudi kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (ICTY). Vendar ni znano pravilo, po katerem bi države, ki v spopadu z organizacijami, ki se z nasiljem borijo za odcepitev in ob tem tudi same izvajajo zločine, zaradi tega izgubljale ozemlja. Med pravnimi argumenti, s katerimi bi bilo mogoče utemeljiti odcepitev Kosova je kljub temu najpomembnejše in najbolj utemeljeno vsekakor že omenjeno »obrnjeno branje« Deklaracije o prijateljskih odnosih (A/RES/2625/ (XXV), ki določa, »da nič v njej ne more voditi do razbijanja in zanikanja teritorialne celovitosti držav, delno ali v celoti, ki so utemeljene na podlagi načela enakih pravic in načela samoodločbe narodov in imajo vlado, ki predstavlja vse prebivalce ne glede na razlike v rasi, poreklu ali barvi.«

Prav v zvezi s tem odstavkom se je že večkrat pojavilo vprašanje, ali »ti člani omogočajo to, kar bi lahko imenovali ‘zdravilna odcepitev’ v primeru, da država sama ne ravna v skladu z načeli enakopravnosti in samoodločbe narodov, torej v primeru popolnega zanikanja določeni skupini ljudi znotraj države kakršnekoli vloge v njihovi lastni vladi, tako skozi njihove lastne institucije ali skozi splošne institucije države« (Crawford 2006, 119). Da je to mogoče, so prepričani tudi nekateri zagovorniki »zdravilne odcepitve«, na primer Tomuschat, Dugard, Raič, Ouguergouz in drugi, medtem ko Tancredi, Corten, Christiakis in Kohen zastopajo mnenje, da v omenjeni deklaraciji ni podlage za »zdravilno odcepitev« (Kohen 2006, 10).

O vprašanju enostranske odcepitve je odločalo tudi Vrhovno sodišče Kanade,⁶⁸ ki je v primeru *Quebec* odločilo, da pravica do odcepitve v skladu z načelom samoodločbe nastane v primeru, ko se »ljudstvu vlada kot delu kolonialnega imperija« in morda tudi v primeru, ko je ljudstvu zanikana kakršnakoli vsebinska pravica do samoodločbe znotraj države, katere del je. Vrhovno sodišče Kanade je poleg situacije kolonialnih ljudstev, katerih pravico do odcepitve je označilo kot »nevprašljivo«, kot upravičeno sklicevanje na eksterno samoodločbo označilo tudi položaj ljudstev izven kolonialnega konteksta, ki so v položaju podrejenosti, dominacije in izkoriščanja, omenilo pa je tudi tretji primer, ki ga navajajo »nekateri komentatorji,« ko je »ljudstvu onemogočeno vsebinsko izvajanje pravice do interne samoodločbe« in je upravičeno, da kot zadnjo možnost »izbere odcepitev« (Cassese 1995, 334).

---

⁶⁸ Vendar Vrhovno sodišče Kanade tudi v tem primeru zahteva, da se odnosi med matico in morebitno novo državo uredijo s pogajanjem (Dumberry 2006 v Kohen, 416–53).

To pomeni, da pravica do »samoodločbe ... nastane samo v najbolj ekstremnih primerih in celo tedaj, v pazljivo določenih okoliščinah,« pri čemer sodišče ugotavlja, da primer Quebeca ni takšen ter da ostaja nejasno, ali je »tretja možnost« v obliki »zdravilne odcepitve« že »postala sprejet standard mednarodnega prava« (1995, 334). Kot ugotavlja Daniel Fierstein, je zato »težko določiti standard, po katerem bi določili, da država krši 'varnostno klavzulo,' kar bi bila nato podlaga za zakonito odcepitev neke ogrožene manjšine. V primeru Kosova bi bila v primeru uporabe teh standardov končna odločitev odvisna predvsem od ocene sistematičnosti in teže kršitev pravic kosovskih Albancev na Kosovu« (Fierstein 2008, 430).

Da pravica do odcepitve kot zadnjega izhoda obstaja, argumentira tudi Tancredi in opozarja, da »manjšinam ni prepovedana odcepitev« ter da to možnost dopuščajo tudi mnogi avtorji, (Umazorike 1972; Doehring 1974; Simma 2002; Dinstein 1996; L. C. Bucheit 1978; Critescu 1981; Arangiro-Ruiz 1988; Thürer 2000; Bernhardt 2000; Koteswara 1988; Heraclides 1992; Weller 1992; Tomuschaft 1993; Muraswiek 1994; McCorquodale in Heintze 1994; Wildhaber 1995; Duursma 1996; Kooijmans 1996; Lefeber & Raic 1996; Christakis 1999 v Tancredi 2006, 176). Pri tem se avtorji delijo na tiste, ki menijo, da bi se manjšina lahko odcepila, kadar bi prišlo do kršitve pravice do interne samoodločbe in do hudih kršitev človekovih pravic in tiste, ki so prepričani, da je dovolj, če je država odgovorna samo za eno vrsto kršitve.

V vsakem primeru bi se »odgovorna država znašla v položaju, zelo podobnem položaju nekdanjih kolonialnih sil,« predvsem pa ne bi imela več »pravice, da uporabi orožje za preprečitev poskusov odcepitve,« ne bi več »mogla zaprositi tretjih držav za vojaško pomoč,« secesionistične skupine pa bi imele »pravico, da zaprosijo za zunanjo pomoč,« druge države pa »ne bi imele dolžnosti nevmešavanja.« Kot primere takšnih odcepitev pa navajajo zlasti primer Pakistana in »verižnih odcepitev« v SFRJ (Tancredi 2006, 177-9).

Vendar pa je največja težava te teorije »pomanjkanje primerne temelja v praksi držav. Če pustimo ob strani primer Bangladeša, katerega posebnost je bila pogosto podcenjena, je težko najti en sam primer, v katerem bi bil konkretno uporabljen model zdravilne odcepitve« (Tancredi 2006, 184). Tudi mednarodna posrednika v primeru Kosova Martti Ahtisaari in Albert Rohan nista na primer nikoli zatrdila, da bi imeli kosovski Albanci pravico do samoodločbe in odcepitve. Vse teorije, na osnovi katerih naj bi torej Kosovo dobilo pravico do neodvisnosti se zato izogibajo mednarodnemu pravu in namesto tega ponujajo različne »praktične« ali »kreativne« politične

rešitve. Temu problemu se je z navedbo, da so imele države pred sodiščem o tem zelo različna mnenja izognilo tudi Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju o mednarodnopravni skladnosti s strani »avtorjev« sprejete enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova. Zelo malo verjetno je, da bi imele države izjemno enotno mnenje o obstoju te pravice, hkrati pa to ne bi bilo opazno v njihovih ustnih in pisnih prispevkih v postopku pred sodiščem. Zavest o zakonitem ravnanju v tem primeru torej ni splošno prisotna, zato tudi (še) ne moremo govoriti o novem pravilu običajnega mednarodnega prava.

Tudi argumenti o »posebnosti« primera Kosova niso neprepičljivi, saj so enake »posebnosti« prisotne tudi v drugih podobnih primerih v svetu in nimajo vpliva na določanje statusa Kosova. Meddržavno sodišče je bilo mnenja, da primer Kosova ni primer »sui generis« pač pa je skladnost razglasitve deklaracije o neodvisnosti s strani »skupine avtorjev« opredelilo kot »poskus« končne določitve statusa in ga primerjalo z drugimi podobnimi primeri podobnih deklaracij o neodvisnosti. Nedotakljivost meja Srbije je namreč v skladu z načelom *uti possidetis juris* potrdila tudi Badinterjeva arbitražna komisija, istočasno pa nobena od resolucij VS OZN med leti 1993 in 2007 ni zahtevala ali omogočala razglasitve neodvisnosti Kosova. Še več, v mednarodnem pravu ne obstaja načelo, v skladu s katerim bi bila prebivalstvu, ki je bilo žrtev hudih kršitev človekovih pravic omogočena ali dovoljena odcepitev.

Subjekti odcepitve so praviloma samo narodi v celoti oziroma »ljudstvo«, ki živi na celotnem območju države, razen kadar gre za državo, sestavljeno iz več narodov s pravico do odcepitve (Kohen 2006, 9). Ob tem se je potrebno zavedati, da je bila »varnostna klavzula« napisana zaradi situacije v Južni Afriki in Rodeziji ter da »obrnjeno« branje Deklaracije sedmih načel ni v skladu niti z vsebino ostalega dela deklaracije. Ker bi to privedlo do izgube ozemlja države, katere vlada je odgovorna za kršitve človekovih pravic »je to enako, kot če bi dejali, da v primeru, ko je kakšna nacionalna, religiozna ali jezikovna manjšina resno diskriminirana, s tem postane 'narod'« (Kohen 2006, 10-11). Zdi se, da je bolj primeren način za pristop k temu problemu ponovno spoštovanje pravic, saj te kršitve »pogosto nastanejo zaradi obstoja določene vlade, ki zasleduje diskriminatorno politiko.«⁶⁹ To pa je že po definiciji lahko »začasna situacija«, v nasprotju s tem

---

⁶⁹ Sklicevanje na hude kršitve človekovih pravic leta 1999 kot temelj za razglasitev neodvisnosti Kosova leta 2008 ni posebej prepričljivo tudi zato, ker je zaradi prisotnosti UNMIK-a in KFOR-ja na Kosovu

pa je »radikalna ureditev, kot je na primer odcepitev trajna ali vsaj dolgotrajna« (Kohen 2006, 11). Tudi Dugard in Raič, ki sicer ogroženim manjšinam priznavata pravico do odcepitve zato poudarjata, da se v današnjem svetu »odcepitev zavrača na račun tendence, da se ozemeljska celovitost postavi nad eksterno samoodločbo v hierarhiji vrednot, priznanje pa je vse bolj podeljevano na kolektiven način« (Dugard/Raič 2006 v Kohen 2006, 136).

V večini primerov so poskusi odcepitev naleteli na gluha ušesa, saj se »... zdi, da ima ozemeljska celovitost višje mesto v hierarhiji vrednosti, na katerih temelji sodobni pravni red ...« Pri tem je nepriznanje Biafre jasen primer, vendar je še več drugih primerov, kjer je bila »... ozemeljska celovitost umeščena nad humanitarne razloge« (Dugard/Raič 2006 v Kohen 2006, 136-137). To ne velja samo za Evropo, temveč tudi za regijo, v kateri je bila po letu 1945 izvedena edina uspešna enostranska odcepitev. Azijsko-pacifične države namreč enotno nastopajo zoper odcepitvena gibanja in poskušajo onemogočiti odcepitvene aspiracije s promocijo rešitve z notranjo avtonomijo in medsebojnim spoštovanjem ozemeljske integritete. Še več, nobena »azijsko-pacifična država ne priznava postkolonialne pravice do samoodločbe etno-kulturnih manjšin v smislu kolektivne pravice do ozemeljske odcepitve v nasprotju z voljo matične države. Bangladeš ni postal predsednik, ki bi mu sledili ali na osnovi katerega bi se praksa razširila« (Kohen 2006, 136-137).

Sodobna mednarodna praksa zato dokazuje, da je pravica do »eksterne samoodločbe« oziroma enostranske odcepitve navkljub nastanku številnih novih držav še zlasti po letu 1990 ostala enako izjemna, kot je bila takoj po drugi svetovni vojni, saj praktično ni primera uspešne enostranske odcepitve, kaj šele, da bi takšne primere spremljala sprememba v pravni zavesti (*opinio juris*) oziroma prepričanje, da države s priznavanjem enostranskih odcepitev ravnajo v skladu z mednarodnim pravom. Te spremembe pravne zavesti kljub za Kosovo zelo ugodnemu posvetovalnemu mnenju z dne 22. julija 2008 o deklaraciji skupine avtorjev glede neodvisnosti Kosova ni ugotovilo niti Meddržavno sodišče. Kot opozarja Yee, je prav dejstvo, da se Meddržavno sodišče zaradi »različnih stališč« držav glede »zdravilne odcepitve« sploh ni ukvarjalo s tem problemom »kaže na pomanjkanje kakršnegakoli ekstenzivnega in enotnega *opinio juris*, ki naj bi podpiral zatrjevano pravico. Če sledimo običajni metodi iskanja običajnega mednarodnega prava, kot to zahteva člen 38(1)(b) Statuta Meddržavnega sodišča, potem ni

---

varnost prebivalstva vsekakor zagotovljena, ozemlje pa je obdržalo tudi svojo avtonomijo, ki je bila od leta 1990 naprej sicer zmanjšana, vendar zagotovljena z Ustavo Srbije (1990).

mogoče najti nobenega običaja v zvezi s to pravico« (Yee 2010, 777). Tudi dejstvo, da ne leta 1999 in ne leta 2008, ko je bil položaj na Kosovu veliko boljši, vodstvo kosovskih Albancev ni zahtevalo »zdravilne odcepitve«, ne dokazuje samo, da položaj ni bil takšen, da bi opravičeval odcepitev kot edino možnost preživetja prebivalstva, pač pa tudi, da takšna pravica sploh ni obstajala (2010, 780).

Načelo suverene enakosti držav je zato še zmeraj zelo resna prepreka vsem enostranskim primerom odcepitev delov držav, to pa očitno velja tudi za primer Kosova. Kot opozarja Cassese namreč »ni mogoče zanikati, da praksa držav in prepričljiva večina stališč držav nasprotuje odcepitvi. Še več, zdi se, da je to eno od redkih področij, kjer med državami obstaja soglasje« (Casese 1995, 123).

4.9 Učinek nezakonite uporabe sile na oblikovanje držav

Za oceno učinkov priznanja v primeru Kosova je potrebno oceniti tudi vlogo sile pri nastanku nove države, čeprav se to vprašanje morda zdi nepovezano z vprašanjem odcepitev in priznanj držav. Nasilje in oborožen odpor zoper terorizem znotraj državnih meja se namreč ravnata po pravu držav. To pomeni, da lahko osrednje oblasti uporabijo prisilne ukrepe inr da »uporaba nasilnih ukrepov separatističnih sil nima pravne osnove« (Kohen 2006, 8). V nasprotju s tem, kar se je dogajalo v kontekstu dekolonizacije »namreč mednarodno pravo ni priznalo pravice do uporabe nasilja s strani secesionističnih gibanj, celo v primeru hudih kršitev človekovih pravic manjšin ali drugih skupin, kot kaže primer Kosova« (Kohen 2006, 8). Vendar je to vprašanje pomembno, saj je v primeru vzpostavitve države ob pomoči tuje intervencije to dejstvo lahko razlog zoper priznanje zakonitosti nastanka takšne države.

V primeru, ko je prišlo do nastanka države po tuji oboroženi intervenciji, namreč ne glede na to, kako »efektivni« so konstitutivni elementi države, velja, da država, ki je nastala s kršitvijo temeljnih norm mednarodnega prava, ni država (Kohen 2006, 14).

V zvezi z uporabo sile v primerih odcepitev je mogoče opaziti še en zanimiv trend. Kot namreč ugotavlja Kohen, s strani OZN ni bilo pozivov k ohranitvi ozemeljske integritete držav, ki so razpadale, kot na primer SFRJ ali v primeru dogovorjene odcepitve Eritreje od Etiopije. V nasprotju s tem pa je »v vseh primerih, kjer je bila jasna navedba spoštovanja ozemeljske

integritete, šlo za odcepitvena gibanja, ki so poskušala doseči neodvisnost z nasilnimi sredstvi.« To dejstvo razkriva »trend razširitve obsega uporabe načela spoštovanja ozemeljske integritete v primerih, v katerih odcepitvena gibanja uporabljajo silo. Ta praksa pritrjuje stališču mednarodnega prava, ki priznava nastanek novih držav samo tedaj, če nastanejo z mirnimi sredstvi« (Kohen 2006, 8). V primerih, ko vlada prejšnje države obdrži svoj status je »njen pristanek na odcepitev nujen, če ne drugače vsaj do trenutka, ko je čvrsto zagotovila svoj nadzor brez upanja do razveljavitve.« Stališče, ki ga je zavzela skupina pravnikov v primeru Aalandskih otokov ostaja torej v veljavi, ne glede na razvoj načela samoodločbe; pozitivno mednarodno pravo ne priznava pravice nacionalnih skupin kot takšnih, »da se zgolj z izražanjem svoje želje same ločijo od države, katere del so, zgolj z izražanjem svoje želje« (Crawford 2006, 391).

Seveda pa je v nekaterih primerih težko ločiti odcepitev od razpada države. V procesu, kjer predhodna država izgubi večino ozemlja države in z njo tudi večino osrednjih oziroma federalnih institucij lahko postane »očitno, da je predhodna država prenehala obstajati; to pa je bil položaj, ki je bil splošno sprejet v primeru Jugoslavije« (Crawford 2006, 391). Vendar to ne velja za primer Kosova, ki se je – ne brez uporabe nasilja - odcepilo od Srbije, ki ni bila zvezna država kot na primer ZRJ ali SFRJ, prav tako pa je res, da resolucije VS OZN o Kosovu večkrat omenjajo ozemeljsko integriteto Srbije, enako kot v drugih primerih nedovoljenih odcepitev.

Vsa ta vprašanja so povezana tudi s temeljnim načelom neintervencije v mednarodni skupnosti. Zaradi še zmeraj veljavnega načela neintervencije je bilo v povojni praksi dejansko zelo malo intervencij držav, katerih namen bi bila podpora določenim separatističnim gibanjem. Vsebina načela neintervencije je najbolj obsežno opisana v Deklaraciji o prijateljskih odnosih. Prepoved intervencije pomeni tudi prepoved »drugih oblik vmešavanja ali poskusov groženj proti osebnosti države in proti njenim političnim, družbenim in kulturnim elementom« (Nolte 2006 v Kohen 2006, 71). To je potrdilo tudi Meddržavno sodišče v primeru Nikaragva (1986; Türk 1984). Čeprav so o tem vprašanju potekale številne razprave, sodobna praksa po primeru Kosova ni potrdila povečanja števila »humanitarnih intervencij«. Leta 2001 je pod okriljem Komisije o intervenciji in odgovornosti držav (ICISS) in prav zaradi primera Kosova in Ruande nastalo tudi pomembno poročilo o »odgovornosti do zaščite« (*responsibility to protect*, tudi R2P), ki je poskusilo določiti nova pravila mednarodnih intervencij, ki bi preseгла tako situacije, ko zaradi blokade VS OZN ta organ ni sposoben delovati in situacije, ko pride pod krinko humanitarne intervencije do »zlorabe« humanitarne intervencije. V skladu s tem poročilom je najpomembnejša naloga držav

zaščita državljanov. Če so to nesposobne ali nepripravljene storiti, potem se »načelo neintervencije umakne mednarodni odgovornosti do zaščite.«

Čeprav avtorji poročila predlagajo, da naj bi bila v prihodnje odgovornost za preprečitev genocidov, množičnih pobojev in etničnega čiščenja najprej predvsem na VS OZN, nato na Generalni skupščini OZN ter v primeru njihovega nedelovanja tudi na »regionalnih organizacijah« in »koalicijah voljnih,« ter na koncu tudi na posameznih državah v OZN, to poročilo ni dobilo popolne podpore članic OZN (Bellamy in Wheeler 2008, 535-36). Avtorji so v poročilu kljub temu predlagali, da bi moral biti »... Varnostni svet tisti, ki bi sprejemal težke odločitve o preseganju državne suverenosti,« na osnovi tega pa je mogoče sklepati, da »... je tradicionalno razumevanje intervencije ostalo nedotaknjeno« (Nolte 2006 v Kohen 2006, 71).

Leta 2005 je bila na svetovnem summitu OZN sprejeta deklaracija, ki je vseh 191 držav zavezala načelu odgovornosti do zaščite. Toda deklaracija je v primerjavi s poročilom precej manj ostra. Neuvrščene države, pa tudi Rusija, Kitajska in Indija so vztrajale, da je VS OZN že sedaj povsem dovolj opremljen za odziv v humanitarnih katastrofah. Malezijska vlada pa je v imenu neuvrščenih celo opozorila, da odgovornost za zaščito pomeni »*reinkarnacijo humanitarne intervencije, za katero ni temelja v mednarodnem pravu.*« Deklaracija je potrdila, da tudi »odgovornost do zaščite« zahteva avtorizacijo VS OZN (Kohen 2006, 538). To pa seveda pomeni, da ne samo, da je bila intervencija na Kosovu izvedena v nasprotju s tedanjo mednarodno ureditvijo, pač pa bi bila podobna intervencija na podobni osnovi enako nezakonita tudi danes.⁷⁰ Še več, »kot kažeta primera Somalije in morda Kosova intervencije, ki se začnejo s humanitarnimi razlogi, vse

---

⁷⁰ Danilo Türk v svojem delu »Načelo neintervencije« ostro kritizira »sodobne privržence humanitarne intervencije, ki opravičujejo humanitarne intervencije zaradi zločinov proti človeštvu in genocidu,« ki naj bi bila »zunaj in nad običajni prava,« saj zanemarjajo možnosti, ki jih daje svetovna skupnost, ob tem pa ni garancij, da bi posamezne države celo ob nedelovanju OZN »v individualnih akcijah to storile bolje« (Türk 1984, 261). Ob tem pa značilnosti »današnjega pojmovanja o nedopustnosti individualne uporabe sile z natančno določenimi izjemami ... dodatno podkrepljujejo spoznanje, da humanitarna intervencija dandanes ni dopustna« (Türk 1984, 255-65). Iz tega izhaja, da »doktrina o humanitarni intervenciji nima zaslonbe v praksi OZN,« saj »... v normah sodobnega mednarodnega prava ni najti osnove za to doktrino,« kljub temu pa se doktrina o dopustnosti humanitarne intervencije navaja »vedno znova in praviloma v opravičilo posameznih oboroženih intervencij zahodnih držav,« pri čemer je »... politična motiviranost razlag očitna.« Popularnost, »ki jo (v zadnjih letih ponovno) med delom teoretikov uživa teorija o dopustnosti humanitarne intervencije ne sme zavesti, saj vsi kriteriji sodobnega mednarodnega prava humanitarno intervencijo držav zavračajo« (Türk 1984, 268).

prelahko degenerirajo v številne politike in aktivnosti, ki gredo preko oznake 'humanitarna' ali pa so celo v nasprotju z njo« (Roberts 1993, 448, v Bellamy in Wheeler 2008, 538).

Ne samo, da sodobna praksa ni potrdila novega »standarda« humanitarne intervencije, pač pa je tudi ob pregledu oboroženih intervencij držav brez avtorizacije OZN le malo takšnih primerov.⁷¹ V primeru Afganistana, BiH in Sri Lanke je prišlo do intervencije na podlagi »povabila« tuje vlade. Tudi kubanske enote niso podpirale secesionizma ob spopadu Etiopije s Somalijo za Ogaden leta 1978 (Nolte v Kohen 2006, 76). Zato je pravzaprav »edina oborožena intervencija v secesionističnem konfliktu proti vladi, ki bi lahko imela vpliv na veljavna pravila mednarodnega prava, intervencija držav zveze NATO na Kosovu. Seveda pa je zelo karakteristično, da države, ki so intervenirale, konflikta niso videli kot primera odcepitve, pač pa kot humanitarno katastrofo in 'izjemo' glede na veljavna pravila. Države članice zveze NATO pa so istočasno potrjevale, da njihova 'kampanja' ne podpira odcepitve Kosova« (Nolte 2006 v Kohen 2006, 92).

Vse to odpira tudi vprašanje mednarodne intervencije zveze NATO proti ZRJ zaradi Kosova. Kajti v primeru, če bi bila razglasitev neodvisnosti Kosova neposredna ali posredna posledica nezakonite uporabe sile (tako s strani zveze NATO kot s strani Osvobodilne vojske Kosova) oziroma kršitve temeljnih norm mednarodnega prava, potem bi namreč tudi mednarodna priznanja Kosova zelo težko »ozdravila« nezakonnosti, ki bi lahko privedle do ničnosti in neveljavnosti razglasitve neodvisnosti Kosova.

Mnenja mednarodnih pravnikov o intervenciji v ZRJ so bila in še zmeraj ostajajo zelo deljena. Brownlie na primer loči med dvema vrstama humanitarne intervencije – tistimi iz devetnajstega stoletja, ki so bile večinoma »krinka za imperializem, vključno z invazijo Kube s strani ZDA leta

---

⁷¹Noam Chomsky prepričljivo prikazuje »dvojne standarde« predvsem ameriške administracije pri odločitvah o »humanitarnih intervencijah.« Tako so na primer ZDA vse do leta 1999 podpirale Indonezijo pri njenem nasilju v Vzhodnem Timorju, kjer je Indonezija leta 1999 stopnjevala nasilje na ozemlju, na katerem je leta 1975 pobila preko 200.000 ljudi. Šele v prvih mesecih leta 1999, po več tisoč žrtvah so ZDA odrekle podporo Indoneziji, zaradi česar se je indonezijska vojska umaknila iz Vzhodnega Timorja, ki je imel kot nekdanja kolonija pravico do samoodločbe. Chomsky nato primerja to situacijo s poročili o nasilju na Kosovu, kjer je George Robertson, kasnejši generalni sekretar NATO, leta 1999 pred britanskim spodnjim domom zatrdil, da je bila Osvobodilna vojska Kosova do januarja leta 1999 »odgovorna za več smrti na Kosovu kot srbske oblasti,« in da je pri tem »mislil na albansko gverilo (v tistem času jo je že podpirala CIA), ki je odkrito izjavila, da je njihov cilj pobijati Srbe in izzvati grobe povračilne akcije, s katerimi bi na Zahodu dosegli pripravljenost za poseg NATA« (Chomsky 2005, 90-95). O primerjavi neodzivanja zveze NATO v primeru drugih »humanitarnih katastrof« glej Čomski/Chomsky (2001).

1898« ter drugim modelom, ki je »povezan z NATO-vim bombardiranjem tarč po Jugoslaviji v času 78 dni, ki se je začel 24. marca 1999« (Brownlie 2008, 742). Brownlie ugotavlja, da v zvezi s to akcijo obstaja »predhodna in velika težava pri njeni klasifikaciji« in to predvsem zato, ker je »avtentičnost kasnejših trditev, da je imela akcija humanitarne motive bistveno spodkopana zaradi dejstva, da so bile od oktobra leta 1998 grožnje z uporabo sile neposredno povezane s postransko politično agendo oziroma s pristankom Jugoslavije na različne politične 'zahteve' v zvezi s statusom Kosova, te 'zahteve' pa so bile predstavljene z grožnjo o masivni bombni kampanji.⁷² To ozadje je bilo zanemarjeno s strani številnih komentatorjev« (Brownlie 2008, 743).

Brownlie navaja tudi uradno stališče Velike Britanije, ki razkriva, da neposreden povod za napad na ZRJ niso bili humanitarni razlogi, pač pa politični.⁷³ Predstavnik VB v VS OZN Sir Jeremy Greenstock je namreč 24. marca 1999 dejal, da je »nasprotujoč mednarodni skupnosti predsednik Milošević zavrnil sprejem prehodnega političnega sporazuma, ki je bil izpogajan v Rambouilletu; ni spoštoval omejitev glede varnostnih sil, na kar je pristal 25. oktobra in ni končal široke in neproporcionalne uporabe sile na Kosovu. Zaradi te zavrnitve zahtev smo soočeni s humanitarno katastrofo. NATO je bil prisiljen sprožiti vojaško akcijo, saj so bila vsa druga sredstva za preprečitev humanitarne katastrofe onemogočena zaradi srbskega obnašanja.« Predstavnik Velike

---

⁷² Da se je NATO ob grožnjah z uporabo sile že vnaprej pripravljala na intervencijo več mesecev pred napadom potrjuje tudi nekdanji evropski poveljnik v NATO Wesley Clark: »Pripravljali smo se na operacijo podpore miru, ki bi se začela le, če bi nas Srbi povabili, istočasno pa smo grozili in se pripravljali, da bombardiramo Srbijo. Bilo je popolnoma logično, čeprav ni bilo lahko.« Da poboj v Račku ni bil pravi povod za napad pa kaže tudi naslednja trditev: »Medtem so se v Rambouilletu pogajanja prekinila, ne da bi jih nadaljevali. Albanci so podpisali, Srbi pa so zavrnil. To je ustvarilo pogoje, ki so zahtevali zračne napade« (Clark 2001, 166; 172-173). To potrjuje tudi pogajalec v Rambouilletu Wolfgang Petrisch: »Medtem ko je trojka spoznavala da je vse manj hitrih rešitev za mir, je Holbrooke prišel v Beograd, da bi prenesel grožnje NATA. Po kratkem srečanju s Hillom in Petrischem je Holbrooke prešel na jasno predstavitev vojaških konsekvenc poloma pogajanj v Rambouilletu« (Petrisch 1999, 349).

⁷³ Popolnoma drugačnega mnenja je Türk: »Diplomatski pritiski, ki so sledili, pa niso ustavili tega nasilja, pogajanja v Rambouilletu na začetku l. 1999 pa niso privedla do politične rešitve ... Medtem se je nasilje nadaljevalo, število beguncev in razseljenih oseb se je povečalo na več kot pol milijona ljudi in situacija je dobila značilnosti humanitarne katastrofe. V teh razmerah je bil Varnostni svet blokiran zaradi grožnje z vetom in onesposobljen za odločanje o potrebnih ukrepih. Avtorizacija uporabe sile zato ni bila mogoča ... Četudi je akciji mogoče očitati pomanjkljivo legalnost in po mnenju nekaterih kritikov tudi nezakonitost, pa ni mogoče ugovarjati njeni legitimnosti, utemeljeni na nujnosti ustaviti že nastajajočo humanitarno katastrofo« (Türk 1984, 523). Istočasno pa drugi avtorji opozarjajo, da je pravica do veta sestavni del ureditve OZN, ki ima »za praktično posledico, da so OZN organizacija, ki ni sposobna storiti karkoli, če je ena od velikih sil stranka v situaciji, ki spada v poglavje VII Ustanovne listine. To se v enaki meri zgodi tudi, če stalna članica VS OZN smatra za potrebno, da štiti drugo državo ob uporabi načela veta« (Šuković 1988, 318-319).

Britanije je v VS OZN celo dejal, da je »akcija zakonita« ter da je »upravičena kot izjemen ukrep za preprečitev velikanske humanitarne katastrofe.« Prav zato naj bi bila »akcija« zakonita in to zaradi »humanitarne nujnosti,« zaradi katere naj bi bila »vojaška intervencija legalno dopustna« (Brownlie 2008, 743). Brownlie v zvezi s tem vprašanjem ugotavlja, da se v tej izjavi sicer navaja, »da je akcija zakonita, vendar se ob tem ne poziva na noben poseben vir mednarodnega prava,« še posebej pa ni bila podana »nobena omemba Ustanovne listine OZN.«⁷⁴

Brownlie ugotavlja, da je bilo do leta 1999 le malo ali skoraj nič mednarodne prakse v zvezi s humanitarnimi intervencijami. V primeru, kadar takšna akcija poteka pod okriljem OZN gre seveda za drugačno situacijo. V nasprotju s humanitarnimi intervencijami v okviru sistema OZN pa je bila »praksa držav v veliki večini sovražna do koncepta intervencij na tako selektivnem in subjektivnem temelju« (Brownlie 2008, 745). Brownlie navaja tudi deklaracijo ministrov, ki so jo sestavili zunanji ministri skupine 77 v New Yorku 24. septembra 1999, torej tri mesece po koncu intervencije zveze NATO proti ZRJ. Zunanji ministri so poudarili »... potrebo po ohranitvi jasnega razlikovanja med humanitarno pomočjo in drugimi aktivnostmi OZN.« Zavrnili so »... tako imenovano pravico do humanitarne intervencije, ki nima nobene podlage v Ustanovni listini OZN ali mednarodnemu pravu.« Omenjena deklaracija predstavlja 123 držav, med njimi 23 azijskih, 51 afriških, 22 latinsko-ameriških in 13 arabskih.

»Tisti maloštevilni mednarodni pravniki, ki branijo pravico do humanitarne intervencije, so nagnjeni k temu, da ignorirajo prakso držav, vključno z mnenjem 132 držav, omenjenih zgoraj. Namesto na splošno prakso držav se pozornost usmerja na nekaj negotovih epizod, ki, tako se optimistično trdi, napovedujejo ali predstavljajo spremembo v običajnem pravu ... 'Praksa' takšna kot je, vključuje majhno število tej praksi vdanih držav, sodobne razprave v Varnostnem Svetu pa razkrivajo jasno razliko v mnenjih. Na koncu zagovorniki humanitarne intervencije ali ignorirajo pogoje za oblikovanje novih načel običajnega prava ali pa ob različnih priložnostih predlagajo, da postane zahteva po *opinio juris* manj stroga« (Brownlie 2008, 744-745). To jasno dokazuje, da tudi v primeru Kosova niti glede upravičenosti humanitarne intervencije in enako tudi glede

---

⁷⁴ Meddržavno sodišče o legalnosti uporabe sile proti ZRJ nikoli ni odločalo, vendar je izrazilo »globoko zaskrbljenost« zaradi uporabe sile (Meddržavno sodišče 2004a).

upravičenosti mednarodnega priznanja ni mogoče računati na spremembo pravil mednarodnega prava.⁷⁵

Kosovo torej ne predstavlja »precedensa«, ki pomeni prelomnico z dosedanjimi pravili mednarodnega prava, pač pa predstavlja enega od incidentov oziroma primer kršitve mednarodnega prava in odstopanja od uveljavljenih pravil mednarodnega prava. Kajti če je bila humanitarna intervencija zoper ZRJ zakonita in je tudi priznanje Kosova mogoče oceniti kot zakonito, potem bi nujno morali ugotoviti tudi spremembo običajnih pravil mednarodnega prava. Toda kot ugotavlja Brownlie se državna praksa glede intervencij v zadnjih letih ni spremenila.⁷⁶ Enak sklep pa velja tudi v primeru pravil, ki uravnavajo nastanek držav. Veliko število priznanj Kosova (110) zato lahko Kosovu res »podeli vitalnost« in to entiteto spremeni v deloma priznano *de facto* državo v razmerju do držav, ki so Kosovo priznale, ne pa tudi v univerzalno priznano državo. Tudi dejstvo, da se VS OZN in generalni sekretar OZN (zaradi neenotnosti v VS OZN) ni odzval na zatrjevano neodvisnost Kosova ne pomeni naknadne potrditve državnosti Kosova ali

---

⁷⁵ Nekateri pravniki so ob ocenjevanju intervencije proti ZRJ poskusili poiskati tudi »tretjo« pot med obsojanjem in podporo. Kot ugotavlja Martti Koskeniemi, so bila stališča mednarodnih pravnikov o intervenciji zveze NATO proti ZRJ jasna. »Za nekatere je bilo 'Kosovo' formalna kršitev Ustanovne listine OZN in v zvezi s tem ni potrebno več reči ničesar drugega. Drugi interpretirajo svoje moralno intuicijo kot del prava; ker je bila intervencija moralno nujna, je bila tudi zakonita. Toda večina pravnikov – vključno z mano – je zavzela ambivalentno stališče, da je bila istočasno formalno nezakonita in moralno nujna« (Koskeniemi 2002, 162).

⁷⁶ Ob operaciji zoper ZRJ so nekateri pravniki kot opravičilo za intervencijo navajali tudi spremenjeno prakso držav, ki naj bi dovoljevala podobne posege. Steven Haines je to prakso analiziral in prišel do sklepa, da bi morala biti takšna sprememba opazna v pravnih virih. Vendar pa niti v običajnem pravu, niti v mednarodnih konvencijah in prav tako ne na osnovi mnenj pravnih strokovnjakov ter sodb mednarodnih sodišč ni mogoče potrditi spremembe, ki bi v večji meri dovoljevale uporabo sile in intervencije brez mandata VS OZN. Zagovorniki teorije o »odgovornosti za zaščito« (R2P) ob tem poudarjajo predvsem pomen resolucije GS OZN 60/1 (16. september 2005) ter resolucije VS OZN 1674 o zaščiti civilistov med oboroženimi konflikti, toda »dejanski pomen dveh ali treh odstavkov v velikem dokumentu s 178 členi, ki jih je sprejela skupščina je lahko pretiran.« V nobenem od dokumentov prav tako ni določeno, »kdaj naj bi bila uporaba sile iz humanih razlogov upravičena.« Tudi praksa držav kaže ravno nasprotno: od leta 1999 je prišlo samo do dveh humanitarnih intervencij v Vzhodnem Timorju in na Slonokoščeni obali, obe pa sta bili avtorizirani s strani VS OZN. »Zato ni dokazov o državni praksi, ki bi jo lahko navedli kot to, v kar so nekateri verjeli kot nastajajočo normo, ki dovoljuje humanitarno intervencijo v času *Operacije združena sila* (OAF). Še več, očiten je razvoj v obratni smeri – obstoj situacij, v katerih bi bila humanitarna intervencija konsistentna s stališča argumentov, ki jih je uporabil NATO ob podpori intervencije leta 1999, ki pa niso, vsaj ne do sedaj, izzvale istega vojaškega odziva. Položaj v Darfurju in Zimbabveju bi na prvi pogled izpolnjeval vse pogoje za sprožitev primerne humanitarne intervencije ... Vse to nas vodi do sklepa, da je bila enostranska humanitarna intervencija, ki jo je NATO izvedel z Operacijo združena sila nezakonita tedaj in bi bila nezakonita danes.« Avtor, ki je intervencijo proti ZRJ leta 1999 podpiral, zato priznava, da je »malce razočaran« nad takšnim sklepom (Haines 2009, 484–90).

odprave kršitev mednarodnega prava.⁷⁷ Za priznanje države je potrebno konkludentno dejanje, ne pa njegova odsotnost, kršitve mednarodnega prava pa ne bi bile kršitve le v primeru, če bi se pravila nastanka držav spremenila, kar pa se očitno ni zgodilo.

Težji in bolj pomemben je odgovor na drugi del vprašanja – namreč na dilemo, ali je bila razglasitev kosovske neodvisnosti leta 2008 res neposredna posledica nezakonite uporabe sile leta 1999? Že iz poznavanja štirih temeljnih elementov državnosti (ljudstvo, teritorij, oblast, sposobnost vzpostavljanja odnosov z državami) je jasno, da je bilo najpomembneje za vzpostavitev neodvisne oblasti na Kosovu predvsem izničiti učinkovito oblast srbske države. NATO je leta 1999 za prekinitve nezakonite zračne kampanje zahteval in dosegel prav to – umik vseh vojaških in policijskih sil Srbije s Kosova.

V primeru, če bi bilo mogoče dokazati, da je odcepitev Kosova posledica nezakonite uporabe sile s strani zveze NATO ali OVK (kar ni povsem jasno, čeprav ni dvoma, da je bil umik srbskih vojakov in policistov najpomembnejši element, ki je omogočil »razglasitev neodvisnosti«⁷⁸), bi to dejstvo še v večji meri omejilo možnost, da odcepitev Kosova postane zakonita.⁷⁹ V tem primeru bi

---

⁷⁷ Ob dilemi, ali je v primeru hudih kršitev človekovih pravic v neki državi potrebno »strogo spoštovanje načela nevmešavanja« ali pa se odločiti za »pomoč ogroženemu ljudstvu, kar utegne zahtevati mednarodne ukrepe v nasprotju z načelom državne suverenosti,« Türk danes opozarja, da »tudi kadar Varnostni svet ne ukrepa, je treba najti način za ustavitev genocida in drugih množičnih kršitev človekovih pravic« (Türk 1984, 101).

⁷⁸ »Proti volji vlade in parlamenta je bila Srbija razdeljena. Kar niso dosegle bombe zveze NATO leta 1999, je bilo sedaj diktirano po politični poti, dobro zavedajoč se, da je velika prisotnost NATO na Kosovu vojaško zavarovala odcepitev. Ironija zgodovine je hotela, da Kosova ni izgubil z zahoda tako osovraženi Slobodan Milošević, temveč zahodni ljubljencek srbske notranje politike, predsednik Boris Tadić« (Hofbauer 2008, 216).

⁷⁹ O tem, da je prav intervencija zveze NATO omogočila razglasitev neodvisnosti Kosova vsaj v Srbiji pa tudi na Kosovu in v Albaniji ne obstaja veliko dvomov, saj so odločilno vlogo zveze NATO v tem procesu že pred razglasitvijo neodvisnosti potrdili vodilni kosovski in srbski politiki. Predsednik srbske vlade Vojislav Koštunica je na primer v govoru na glavnem odboru DSS 15. septembra 2007 zatrdil, da »je NATO nezakonito bombardiral Srbijo, da so enote zveze NATO prisotne v pokrajini ter da Ahtisaarijev načrt, ki sedaj služi kot osnova za enostransko razglasitev neodvisnosti, nedvoumno predvideva z ničemer omejeno oblast NATO na Kosovu in Metohiji. Vsak, ki ni pripravljen zapreti oči pred resnico mora videti, kakšna je vloga NATO pakta v projektu ustvarjanja menda neodvisnega Kosova ... Kako se, če ne kot 'Natova država' imenuje tvorba, v kateri bi NATO imel neomejeno moč?« (Koštunica 2008, 145-146). Isto prepričanje je Vojislav Koštunica poudaril tudi v svojem govoru po razglasitvi neodvisnosti Kosova 17. februarja 2008, ko je v nagovoru državljanom dejal, da se »nikoli kot danes, 17. februarja ni jasneje pokazala resnica o tem, zakaj je bila Srbija divjaško uničevana pod Natovimi bombami. Pravni temelj lažne države Kosovo predstavljajo bombe, s katerimi je NATO rušil Srbijo. Zato je potrebno predvsem reči pravo resnico, da so izza te lažne države predvsem vojni interesi NATO pakta, kar je tudi potrjeno z Aneksom 11

enostranska razglasitev neodvisnosti (UDI) pomenila kršitev kogentnih norm mednarodnega prava. Kot takšno bi bilo enostransko razglašeno neodvisnost Kosova potrebno obravnavati kot dejanje, ki je podvrženo dolžnosti nepriznanja s strani drugih držav mednarodne skupnosti oziroma tako, kot je ta dolžnost zajeta v členih 40 in 41 Osnutka pravil ILC o odgovornosti držav (OZN. Generalna skupščina 2004).

Nobena od resolucij VS OZN nikoli ni vsebovala kakršnihkoli določil, na osnovi katerih bi bilo mogoče sklepati, da je namen VS OZN ogrožanje ozemeljske celovitosti ZRJ, čeprav so bile nekatere sprejete tudi ob neposredni grožnji s silo, kar pa bi prav tako lahko ocenili kot kršitev temeljnih načel mednarodnega prava, ki veljajo *erga omnes* oziroma za kršitev *jus cogensa*, vendar ne s strani vlade ZRJ, pač pa članic VS OZN (Orakhelashvili 2008, 451). Prav tako ne obstaja nobeno pravilo ali načelo mednarodnega prava, po katerem bi neka entiteta, katere ogroženo prebivalstvo je bilo žrtev resnih kršitev človekovih pravic imelo pravico do odcepitve takšnega ozemlja. Isto velja tudi za primere, če bi te kršitve povzročile priliv beguncev preko meja.

Kot ugotavlja Crawford, je mednarodna skupnost »z veliko konsistentnostjo zavračala pristanek na veljavnost izvedenih aktov ali situacij doseženih z nezakonito uporabo sile.« Nezakonita uporaba sile je prepovedana v skladu s četrnim odstavkom drugega člena Ustanovne listine OZN, zato »velja predpostavka proti neodvisnosti entitet, ustvarjenih s pomočjo sile ali v času vojaške okupacije« (Crawford 2006, 132).

Mednarodno pravo in praksa držav v zvezi z uporabo sile omogočata naslednje sklepe: uporaba sile proti enoti s pravico do samoodločbe s strani matične države je v nasprotju z Ustanovno listino OZN (1). Priključitev samoodločbene enote s pomočjo zunanje sile je kršitev pravice do samoodločbe (2). Pomoč držav lokalnim upornikom v samoodločbeni enoti je lahko dovoljena, vsekakor pa neodvisnost ne bo prizadeta zaradi takšne pomoči – razen v primeru, da bo vzdrževanje neodvisnosti odvisno od nadaljevanja tuje vojne pomoči (3). Za entiteto, ki zatrjuje državnost, vendar je bila ustanovljena v času tuje vojaške okupacije, bo v veljavi predpostavka, da ni neodvisna (4). Tam, kjer je lokalna enota »samoodločbena enota«, bo presumpcija proti neodvisnosti v primeru tuje vojaške intervencije umaknjena ali zmanjšana. Ni prepovedi priznanja

---

Ahtisaarijevega načrta. Samo tako je lahko nastala takšna lažna država, ki bo za zmeraj ostala lažna, pa čeprav bi za njeno priznanje zahodne države žrtvovalе svetovni pravni red in na kocko postavile mir« (Koštunica 2008, 211).

nove države, ki je nastala v takšni situaciji. Za priznanje državnosti veljajo običajni kriteriji za kvalificirane učinkovitosti (5). Po drugi strani pa imajo tam, kjer neka država nezakonito intervenira in vzpodbuja odcepitev dela druge države, druge države dolžnost nepriznanja na enak način kot v primeru nezakonite priključitve ozemlja. Entitete ustvarjene s kršitvijo pravil, ki se nanašajo na uporabo sile v takšnih primerih ne bodo priznane kot države (6) (Crawford 2006, 132).

S trditvijo, da je v drugih primerih enostranskih deklaracij o neodvisnosti VS OZN ugotavljal nezakonito uporabo sile ali drugih kršitev kogentnih norm, se je Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju o deklaraciji o neodvisnosti *glede* Kosova, po oceni nekaterih avtorjev vsaj posredno postavilo na stališče, da v primeru Kosova sprejem deklaracije o neodvisnosti *glede* Kosova ni bil neposredna posledica napada zveze NATO na ZRJ oziroma Srbijo ter da sprejem deklaracije ni bil povezan s kršitvijo kogentne norme (Meddržavno sodišče 2010a). Meddržavno sodišče je namreč s svojo ugotovitvijo, da je VS OZN v drugih primerih enostranske deklaracije o neodvisnosti, ob upoštevanju »konkretnih situacij, ki so obstajale, ko so bile te deklaracije o neodvisnosti sprejete,« obsodil ne zaradi njihove enostranskosti, pač pa zato, ker so bile povezane z nezakonito uporabo sile ali drugimi hudimi kršitvami mednarodnega prava, še posebej s kršitvami kogentnih norm posredno dalo vedeti, da v primeru sprejema deklaracije o neodvisnosti Kosova ni prišlo do kršitve kogentnih norm.⁸⁰

Tudi Orakhelashvili opozarja, da so izkušnje pokazale, da sprejem deklaracije o neodvisnosti iz leta 2008 ni bila neposredna posledica oboroženega napada zveze NATO, tako kot je bilo to v primeru TRNC in napada Turčije, saj skorajda desetletje po napadu nihče ni trdil, da je Kosovo neodvisna država (Orakhelashvili 2011, 84). Podobno, da je namreč sprejem resolucije VS OZN 1244 prelomil »vzročni niz« ter da intervencija NATO ne more biti več neposredni razlog za razglasitev neodvisnosti, menita tudi R. Tricot in B. Sander (2011).

Strinjati se je mogoče s trditvijo, da je Meddržavno sodišče s tem »implicitno priznalo, da ni bilo takšne kršitve« *jus cogensa* v primeru Kosova, toda samo glede sprejema deklaracije, ne pa tudi z mnenjem nekaterih avtorjev, da je s tem sodišče »implicitno priznalo, da priznanje v skladu z mednarodnim pravom ni bilo nezakonito« (Vidmar 2014). Ne smemo namreč pozabiti, da

---

⁸⁰ Povsem drugače, da je bila razglasitev neodvisnosti neposredna posledica napada zveze NATO meni npr. Miloš Jovanović (2008).

Meddržavno sodišče ni odločalo o tem, ali je Kosovo postalo država in kakšno vlogo je uporaba sile imela na njen nastanek, zato ni mogoče vedeti, kakšna bi bila odločitev Meddržavnega sodišča in posledično tudi na veljavnost priznanj Kosova s strani nekaterih (do danes 110) držav mednarodne skupnosti.

Zelo težko je namreč izpodbiti veljavnost ocene, da si je v načelu »... težko zamisliti, kako bi se zgodilo sedanje dejansko stanje, če sile zveze NATO ne bi napadle ZRJ leta 1999« (Orakhelashvili 2008a, 31). In to ne glede na to, da države članice zveze NATO nikoli niso trdile, da je njihov namen dopustiti, da se Kosovo odcepi od Srbije. Njihovi najvišji predstavniki so trdili, da je namen napada zgolj preprečiti humanitarno katastrofo, hkrati pa so zagotavljali, da nameravajo spoštovati ozemeljsko celovitost ZRJ, kar je ob koncu vojne eksplicitno potrdila tudi resolucija 1244 (*New York Times* 1999). Ameriški predsednik Bill Clinton je med intervencijo leta 1999, v pogovoru z uredniki ameriških časnikov dejal naslednje:

Kar želijo Kosovarji je neodvisnost ... Jaz pa še zmeraj mislim, da to ni najbolje. Kosovo nima virov in ne infrastrukture, da bi se obdržalo samo ... Moramo se spomniti načela, da smo se mi in naši zavezniki na Balkanu borili za multietnično, tolerantno demokracijo ... Nekateri ljudje menijo, da bi se problemi Kosova, Srbije in Bosne rešili s spremembami njihovih meja ... Ti ljudje niso od blizu pogledali na zemljepisne karte ... Če bi začeli spreminjati meje, se to nikoli ne bi končalo. Vsaki rešeni problem bi odprl naslednji. Vsaka skupnost, premaknjena na novo mesto, bi pomenila razselitev neke druge skupnosti. Če izberemo to pot, bomo priče drobljenja na vse manjše in manjše, nevzdržne državice, utemeljene na etničnem načelu ... Te bi ustvarjale pritisk za še več vojn, več etničnega čiščenja, več represije in maščevanja ... Zato je še večja balkanizacija zadnja stvar, ki nam je potrebna na Balkanu ... Najboljša rešitev za Kosovo, Srbijo, Bosno, Hrvaško, Makedonijo in vse dežele jugovzhodne Evrope ni neskončno spreminjanje njihovih meja, pač pa integracija v Evropo v kateri je suverenost pomembna, vendar so meje vse bolj odprte in manj pomembne v negativnem smislu ... Zato naš dolgoročni cilj za Kosovo ne sme biti neodvisnost, pač pa soodvisnost. Naša ključna beseda za regijo je integracija, ne pa dezintegracija (*Washington Post* 1999).

Toda, kot priznavajo zagovorniki kosovske neodvisnosti, so bili kosovski Albanci »potisnjeni v opcijo neodvisne države,« v tem procesu pa je bila »operacija Združena sila (OAF) najpomembnejša za možno priznanje neodvisne države Kosovo,« saj so »dejstva na terenu ob tem

času nakazovala, da so politične in socialne okoliščine na Kosovu odcepitev naredile neizbežno.«⁸¹ Kosovo oziroma »avtorji« deklaracije o neodvisnosti res niso razglasili v času tuje okupacije, vendar so to storili ob prisotnosti in zaščiti mednarodnih sil, ki so si vstop na Kosovo izborile s pomočjo nezakonite uporabe sile. Na ta način je nezakonita uporaba sile ustvarila pogoje za odcepitev Kosova, ker ne bi smelo biti (in s strani nekaterih držav ni bilo) spregledano niti pri odločitvi o priznanju te entitete.

Pri tem je Operacija Združena Sila predstavljala »mejnik, po katerem je bilo oblikovanje kosovske državnosti najprej možnost, nato pa realnost,« čeprav se je »to oblikovanje, pod nadzorom UNMIK-a, pokazalo kot zelo problematično« (Mertus 2009, 461-476), oziroma je bila »kosovska vojna, v kateri se je 24. marca leta 1999 NATO postavil na stran Osvobodilne vojske Kosova proti zavojevalcem končana junija leta 1999 in to tako, da je bilo popolnoma osvobojeno kosovsko višavje, tako kot je bilo svoj čas določeno na osnovi kosovske in jugoslovanske ustave iz leta 1974« (Staub 2008, 222).

O problemu posledic nezakonite uporabe sile ob odcepitvi Kosova pa Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju o kosovski deklaraciji o neodvisnosti sploh ni odločalo, čeprav bi »proučevalec mednarodnih odnosov upravičeno sklepal, da je sedanji položaj na Kosovu, ob še nekaj vplivih, zelo neposredna posledica nezakonite uporabe sile s strani NATO leta 1999« (Yee 2010, 781). Kot ugotavlja Yee, je zelo malo strokovnjakov zagovarjalo mnenje, da je bila ta intervencija zakonita, kar je posebno vprašanje, ter da je večina zagovornikov trdila, da je »moralno legitimna.« Ne glede na to pa bi bilo običajno, da bi pri iskanju rešitev iz sedanje situacije ocenili tudi vzroke tega problema, vendar pa iz nekih razlogov, »strateških ali drugih, Srbija ni zagovarjala nobenega argumenta iz tega zornega kota,« to pa je po oceni Yee »žalostno tako za Srbijo kot za mednarodno skupnost,« kajti to dokazuje, da je »svet zelo daleč od vladavine prava« (Yee 2010, 781). Argumente o nezakonitosti kosovske deklaracije o neodvisnosti zaradi uporabe sile proti ZRJ pa so Meddržavnemu sodišču podale predvsem Kitajska, Ciper ter še nekatere druge države.

---

⁸¹ Ob samih napadih je sicer ameriški predsednik zagotavljal, da si ZDA nikakor ne želijo odcepiti Kosova od Srbije (Nagovor predsednika ZDA 1999).

Po njegovi oceni bi bilo glede na jasna določila člena 2(4) Ustanovne listine OZN oblikovanje države, ki bi nastala kot posledica uporabe sile »nezakonita in brez učinka,« kar bi moralo veljati tudi za »vse osebe, povezane s kršitvijo« (Yee 2010, 781). Sodišče je sicer ugotovilo, da je v drugih primerih deklaracij o neodvisnosti VS OZN obsodil takšne deklaracije, vendar zato, ker so bile povezane s kršitvijo kogentnih norm, kar pa se ni zgodilo v primeru Kosova. Takšen pristop, vsaj kar se tiče zgolj deklaracij o neodvisnosti »ni nepravilen,« toda Yee se sprašuje, ali je obsodba Varnostnega sveta OZN res najboljši dokaz za nezakonito naravo obsojenega akta, saj je potrebno upati, da bi v primeru, če bi bil problem na pravilen način postavljen pred Meddržavno sodišče, to sodišče »samo odločilo, ali je prišlo do prepovedane uporabe sile.«

Ker torej Srbija iz političnih razlogov svojega nasprotovanja odcepitvi Kosova sploh ni utemeljila na podlagi kršitve *jus cogensa* (to bi namreč državo potisnilo v konflikt z ZDA in državami EU, od katerih Srbija pričakuje pomoč pri vstopu v EU), Meddržavno sodišče o tem sploh ni zavzelo stališča. Sklepanje različnih avtorjev o tem, da se je Meddržavno sodišče o tem izreklo tako rekoč mimogrede (v enem stavku) in negativno (da kršitev *jus cogensa* v primeru odcepitve Kosova sploh ni bilo) se zato zdi neutemeljeno.

Vendar tudi v primeru, če odcepitev Kosova ne bi bila neposredna posledica intervencije zveze NATO (zaradi dejstva, da je bila ozemeljska celovitost Srbije oziroma tedanje ZRJ znova potrjena s strani VS OZN tudi ob koncu intervencije leta 1999), legalnost enostranske odcepitve onemogoča že samo nepriznavanje odcepitve Kosova s strani Srbije. Vloga priznanja Kosova s strani Srbije je zato še posebej pomembna. Vsako priznanje Kosova zato tudi nujno predstavlja kršitev običajnih, če ne že kogentnih norm mednarodnega prava. V kolikor v primeru prehitrega priznanja Kosova ne bi šlo za kršitev prezgodnjega priznanja (ki v resnici pomeni kršitev načela neintervencije), gre za očitno kršitev statusa, v katerega je bilo Kosovo postavljeno z mednarodno upravo od leta 1999 naprej. Države, ki so priznale Kosovo kot državo zato niso storile samo neko neprijazno dejanje do Srbije, pač pa so kršile veljavno mednarodno pravo.

Neutemeljeno se zdi tudi sklepanje (Vidmar 2014, 18-22), da je npr. ruska pripojitev Krima zaradi uporabe »sile« nezakonita in kršitev kogentnih norm, kar pa ne velja v primeru Kosova, ker naj bi resolucija VS OZN 1244 pomenila »prekinitve« vzročno-posledične zveze med nezakonito uporabo sile in odgovornostjo držav iz 41. člena Osnutkov členov Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo o odgovornosti držav (OZN. Geralna skupščina 2001). Razlika med obema

situacijama je umetna, zato ni pogojev za različne sklepe, kajti če uporaba sile proti ZRJ ne more povzročiti nastanek pozneje nezakonite situacije na Kosovu zaradi »prekinitve« vzročno-posledične zveze v obliki mednarodne uprave, potem je tudi razglašena (in splošno nepriznana) »državnost« Krima neposredno pred pripojitvijo polotoka na podlagi referendumu prebivalstva enako veljavna časovna prekinitev, ki prekinja vzročno-posledično zvezo med uporabo sile in njenimi posledicami. In obratno.

Z drugimi besedami, če je nezakonita druga situacija (Krim), potem ne more biti zakonita prva (Kosovo), saj pretek časa na sporne mednarodnopravne situacije, kot ugotavlja Crawford (2006, 98-99) – sploh nima vpliva. Če je bila odcepitev in pripojitev Krima kršitev kogentnih norm, potem bi ocene nekaterih avtorjev v zvezi s Krimom ob uporabi istih in ne »dvojnih kriterijev« morale biti enake tudi v primeru Kosova. Drugačni sklepi glede podobnih situacij zato niso utemeljeni na različnih dejstvih, pač pa dokazujejo zgolj pristranskost avtorjev pri obravnavanju omenjenih, tudi politično pomembnih vprašanj.

Zato se zdi povsem upravičeno stališče sodnika Korome v primeru posvetovalnega mnenja o deklaraciji o neodvisnosti glede Kosova, ki je v ločenem mnenju zapisal, da je učinek UDI glede Kosova »ničnost.« Vendar to ne more biti *ničnost* v pravem pomenu besede, v kolikor neodvisnost Kosova ni posledica kršitve *jus cogensa*, pač pa je pravilnejša ocena, da je UDI v tem primeru glede Kosova »neobstoječi akt« (Orakhelashvili 2011, 102), kar pomeni, da Kosovo ne more veljati za neodvisno državo in ne more predstavljati primera uspešne odcepitve (Orakhelashvili 2011, 104). Strinjati se je mogoče tudi s sodnikom Bennouno, ki je v svojem odklonilnem mnenju zapisal, da takšne deklaracije niso nič drugega kakor »pena na valovih časa; ne morejo dovoliti preteklosti, da bi bila pozabljena in ne prihodnosti, da bi bila zgrajena na koščkih sedanosti« (Meddržavno sodišče 2010e, 69).

Na podlagi teh zaključkov je v primeru Kosova mogoče sklepati, da bo odločitev o zakonitosti ali nezakonitosti odcepitve v zvezi z uporabo sile odvisna predvsem od tega, ali je Kosovo mogoče uvrstiti med primere pod točko 5 ali 6 v začetku poglavja navedene prakse držav, v primeru, če bo prevladalo stališče, da razglašena neodvisnost Kosova ni neposredna posledica uporabe nezakonite sile pa bo ključnega pomena za nastanek nove države priznanje matične države (Srbije).

V vsakem primeru je zato zakonitost kosovske neodvisnosti zaradi nasprotovanja Srbije izključena, bodisi zaradi ugovorov same Srbije ali pa zaradi kršitev kogentnih norm mednarodnega prava. Nezakonitost priznanja Kosova kot države je torej utemeljena predvsem na dejstvu, da Srbija ni priznala neodvisnosti Kosova (in ji še zmeraj nasprotuje, zaradi česar priznanja Kosova kot države predstavljajo kršitev načela neintervencije in spoštovanja ozemeljske integritete Srbije), oziroma na dejstvu, da je takšna neodvisnost posledica nezakonite vojaške intervencije proti ZRJ, kar predstavlja hudo kršitev splošno veljavne kogentne norme.

5 NASTANEK DRŽAVE Z ODCEPITVIJO KOT METODA NASTANKA DRŽAV

5.1 Odcepitev in priznanje v zgodovinski perspektivi

V doktrini obstaja vrsta poskusov razlage, kako poteka proces odcepitve z vidikov mednarodnega prava. Tako imenovana »notranja teorija« vidi odcepitev kot akt, ki je v domeni notranjega prava vsake države in nima zveze z mednarodnim pravom. V skladu s tem pogledom nobena odcepitev ne more biti niti zakonita niti nezakonita. Odcepitev naj bi bila tako na primer zgolj političen akt, čeprav ima pojav nove države brez dvoma pomembne posledice tudi v mednarodni skupnosti, saj pojav nove države spremeni medsebojna razmerja držav in vsem državam prinaša nove pravice in dolžnosti.

Da mednarodno pravo z ničemer ne ureja odcepitev je prepričan tudi Theodore Christiakis (2006, 155), pridružuje pa se mu Franck, ki ocenjuje, da mednarodno pravo odcepitve niti ne prepoveduje niti je ne dovoljuje. Toda ker ima odcepitev dela države svoje mednarodne posledice, se ni lahko strinjati z oceno, da mednarodno pravo sploh ne ureja vprašanja odcepitev. To velja tudi za »notranjo« teorijo. Kajti če je mednarodno pravo res sistem pravil, potem celo v primeru, da za obravnavo določenega specifičnega problema ne bi obstajalo posebno pravilo, obstajajo splošnejša pravila, s katerimi je mogoče presojati o vseh mednarodnih vprašanjih. Ker je odcepitev metoda nastanka države, jo je zagotovo mogoče presojati tudi s stališča mednarodnega prava.

Do leta 1914 je bila odcepitev, kot ugotavlja Crawford, sumom najbolj podvržena in verjetno najbolj običajna metoda nastanka držav (Crawford 2006, 375). Od leta 1919 naprej so nove države večinoma nastajale s pristankom matičnih držav, še posebej med dekolonizacijo. Po drugi svetovni vojni pa je tudi zaradi poskusov odcepitev delov neodvisnih držav ob sklicevanju na načelo

samoodločbe in ustvarjanja marionetnih držav s strani Japonske in nacistične Nemčije (zlasti ob ustanovitvi države Mandžuko in zlorabi pravice do samoodločbe pri odcepitvi »Sudetenlanda«) prišlo do velikih sprememb. Glede pomena priznanj matične države sta bile v prvotnem obdobju od leta 1815 pa do konca devetnajstega stoletja zoperstavljena dva pogleda. Po oceni Pufendorfa je bilo priznanje s strani matične države nujno za državnost enote, ki se odceplja, medtem ko je bil Vattel mnenja, da je priznanje matice v nekaterih primerih nepotrebno.

Toda po drugi strani tudi v primerih, ko je bila v resolucijah VS OZN zapisana (predvsem v tistih, ki obsojajo režim Južne Rodezije ali v primeru poskusa odcepitve Katange) ocena o »nezakonnosti«, ni šlo za zavračanje odcepitve kot takšne, pač pa zgolj za zavračanje kršitve načela samoodločbe ali nezakonite uporabe sile. Odcepitev zato ni nezakonita že sama po sebi. Crawford povzema danes večinoma splošno sprejeto oceno, da »odcepitev, katere namen je pridobitvi neodvisnosti s stališča mednarodnega prava ni ne nezakonita in ne zakonita,« pač pa gre za »nevtralen akt, katerega posledice so urejene na mednarodni ravni« (Crawford 2006, 390) oziroma, kot je zapisal Lauterpacht, »mednarodno pravo ne obsoja upora ali odcepitve z namenom pridobitve neodvisnosti« (Crawford 2006, 390). To stališče je zavzela tudi Komisija za mednarodno pravo (ILC) ob razpravah o načelu nepriznanja ozemeljskih pridobitev ob pomoči nezakonite sile, v Okvirni deklaraciji pravic in dolžnosti držav pa je v 11. členu zapisano, da države niso dolžne priznati ozemeljskih pridobitev »drugih držav« (ILC 1994), s čemer je bilo seveda načeloma dopuščeno priznanje entitet, ki se odcepijo od obstoječih držav.

Vloga mednarodnih priznanj držav v primeru odcepitev se je skozi zgodovino spreminjala. Do ameriške in francoske revolucije ter Napoleonovih vojn je bilo v veljavi načelo legitimizma, ki je prepovedovalo priznanje držav nastalih ob pomoči revolucij in v nasprotju z ustaljenim redom »koncerta« velikih sil. Prva večja sprememba se je zgodila z ameriško revolucijo. Takoj zatem, ko so 4. julija 1774 predstavniki trinajstih nekdanjih britanskih kolonij s sklicevanjem na načelo naravnega prava in neodtujljive človekove pravice razglasili neodvisnost, se je svet soočil z njihovo zahtevo po priznanju. Britanska vlada jih je takoj označila za »uporniške kolonije« in proti njim začela vojaško akcijo. Celo Španija in Francija, ki bi od ameriške neodvisnosti lahko imele neposredno korist v prvih letih neodvisnosti, ZDA nista želeli priznati kot neodvisne države. Comte de Vergennes, francoski zunanji minister je marca leta 1776 v posebnem dokumentu priznanje nove države ocenil kot prezgodnje, saj so bili Američani v tem času le uporniki in niso

efektivno nadzorovali ozemlja, zato »... ne bi bilo v skladu z dostojanstvom kralja in ne v skladu z njegovimi interesi, da bi sklenil pakt z uporniki« (Fabry 2010, 27).

Šele po bitki pri Saratogi je francoska vlada ugotovila, da so Američani pokazali sposobnost, da ubranijo lastno državo. Francija je priznala ZDA 6. februarja 1778. Ta primer je pokazal, kako pomembna za priznanje je bila »efektivna državnost.« Na proteste iz Londona, ki je priznanje označil kot »agresijo na čast krone in bistvene interese kraljestva« ter »spodkopavanje mednarodnega prava in škodovanje pravicam vsem suverenim silam v Evropi,« je Francija odgovorila tako, da se je pozivala na »neomajno načelo javnega prava« po katerem je bilo dejstvo o efektivnem posedovanju ameriške neodvisnosti dovolj, da upraviči odločitev kralja, da podpiše pogodbe z ZDA, ne da bi se spuščal v vprašanje legalnosti neodvisnosti (Fabry 2010, 28).

Iz zornega kota francoskega dvora kralj Louis XVI ni bil niti z določili mednarodnega prava, niti zaradi morale ali politike dolžan postati »... stražar vernosti britanskih podložnikov do svojega suverena,« kajti dovolj je bilo, da »... kolonije zagotovijo svojo neodvisnost, ne samo z deklaracijo, pač pa tudi kot dejstvo in jo obdržijo proti naporom svoje matične države« (Fabry 2010, 28). Toda tudi v tem primeru je večina držav najprej počakala na priznanje ZDA s strani Velike Britanije, kar pomeni, da so ZDA »postale široko priznane in na ta način dobile dovoljenje za vstop v mednarodno skupnost šele potem, ko so bile priznane kot neodvisna država s strani svoje matične države,« saj bi v primeru, če bi ZDA priznala že pred britanskim priznanjem večina držav to razumela kot »sovražen akt, ki krši pravice britanske krone« (Fabry 2010, 35). Takšno ravnanje pa bi lahko imelo hude posledice, vse do napovedi vojne s strani prizadete države, zato se je na vprašanje priznanja gledalo kot »najbolj občutljivo vprašanje« (Fabry 2010, 35).

Ameriški primer kaže na pomen priznanja Velikih sil, pa tudi na nujnost priznanja za preživetje države - pred mednarodnim priznanjem namreč ZDA niso mogle sklepati mednarodnih pogodb, imeti diplomatskih stikov, se pridružiti mednarodnim organizacijam ter udeleževati mednarodne trgovine. Kmalu zatem je Evropa doživela izkušnjo Napoleonovih osvajanj ter priznavanja različnih marionetnih držav, pogosto prav na podlagi »pravice do samoodločbe«. Med več kot dvajsetimi takšnimi »državami« so bile tudi Ilirske province. Vprašanje odcepitev pa se je nato znova pojavilo v Latinski Ameriki, kjer so nekdanje kolonije po ameriškem in francoskem vzoru odpravile dinastično vladavino in razglasile neodvisne republike. Neodvisnost so razglasile Venezuela, Peru, Gvatemala, Čile, Argentina in Brazilija. Velika Britanija in ZDA sta najprej zagovarjali pravico Španije, da zavaruje svojo ozemeljsko celovitost. Toda ko je postalo očitno, da

je Španija izgubila efektivni nadzor nad kolonijami, sta Velika Britanija in ZDA spremenili politiko. Znotraj koncerta velikih sil so se pokazale razpoke, saj je Velika Britanija na kongresu v Aix-la-Chapelle leta 1818 nasprotovala kakršnikoli intervenciji »koncerta« sil na ameriškem kontinentu, kar je bila tudi politika, ki so jo z Monroejevo doktrino zastopale tudi ZDA. Dvaindvajsetega marca leta 1922 je ameriški predsednik Monroe predlagal priznanje »provinc«, ki so dokazale efektivno neodvisnost.

Protest španskega veleposlanika v ZDA je bil priložnost za jasno predstavitev tedanjih ameriških pogledov na priznanje in samoodločbo. Zunanji minister Adams je v odgovoru na španski protest zapisal, da »se v vsakem vprašanju, ki se dotika neodvisnosti naroda, prepletata dve načeli; eno o pravici in drugo o dejstvih. Prvo je popolnoma odvisno od odločnosti naroda samega, drugo pa je rezultat uspešne izpolnitve te odločnosti ... To priznanje ... je zgolj priznanje obstoječega dejstva, z namenom normalne vzpostavitve političnih in ekonomskih odnosov s temi novo oblikovanimi narodi, kar je moralna obveznost civiliziranih in krščanskih narodov, ki drug do drugega gojijo recipročne odnose.« To je bil trenutek, v katerem so »ameriški politiki vpeljali načelo *uti possidetis juris*, katerega namen je bila zaščita entitet, ki so dosegle *de facto* neodvisnost pred zunanjimi silami« (Fabry 2010, 50).

Na zelo podoben način je ravnala tudi Velika Britanija. Velika Britanija je na podlagi »efektivnega nadzora« priznala Meksiko, Kolumbijo, Čile in Argentino. Španski zunanji minister je v odzivu na britansko priznanje zapisal, da »upor ne vzpostavi pravice,« ter da priznanje pomeni »zanikanje legitimnih pravic kralja Španije in Indije.« Zunanji minister Velike Britanije mu je odgovoril: »Nihče ne bo dejal, da obstaja realno upanje, da bo (Španija) obnovila (svojo kolonialno) upravo. Nihče ne bo dejal, da je v takšnih okoliščinah naše priznanje mogoče odložiti v neskončnost. Vprašanje je torej samo glede časa in stopnje« (Fabry 2010, 59).

Pozneje je Canning očital Španiji, da »zanikuje dejstva,« soočen z obtožbami, da krši mednarodno pravo pa je odvrnil: »Ali je bilo kadarkoli sprejeto kot aksiom, ali pa je bilo kadarkoli vzeto na znanje s strani katerekoli države ali vlade, kot praktična maksima, da pod nobenimi okoliščinami in v nobenem času ni mogoče priznati *de facto* vlade?« Dodal je, da ločitev španskih kolonij od Španije ni bilo »niti naše delo niti naša želja,« da pa je bila »dolžnost britanske vlade, da odgovori na jasne in legitimne interese naroda, katerega blagostanje je odvisno od te odločitve« (Fabry 2010, 61). Če Velika Britanija tega ne bi storila, bi morala izbirati med priznanjem popolne neodgovornosti nepriznanih držav za svoje postopke ali pa se do njih obnašati kot do piratov in

ljudi izven zakona, pri čemer bi bila prva možnost »absurdna,« druga pa »preveč monsturozna, da bi jo uporabili,« saj bi morala veljati »za dolgo časa, za velik del obljudene zemlje« (Fabry 2010, 61). Zato Veliki Britaniji ni preostalo nič drugega, kot da španske kolonije »prizna v doglednem času kot države, ter jim tako prizna tiste pravice in dolžnosti, ki so jih civilizirani narodi skupaj dožni spoštovati in na osnovi katerih so upravičeni ravnati na enak način drug z drugim« (Fabry 2010, 62).

Kljub temu pa Prusija, Francija, Nizozemska, Danska, Portugalska in Švedska niso priznale latinskoameriških republik vse dokler tega ni najprej storila sama Španija. Na podoben način je potekalo priznavanje Brazilije. To je bilo torej obdobje, v katerem je »*de facto* državnost postala nesporen standard za priznanje v Ameriki kot tudi s strani ameriških držav in velik izziv za evropske legitimistične sile« (Fabry 2010, 70). Ta zgodovinski primer je samo eden v vrsti podobnih. Sorodne odločitve Nizozemske, Španije in pozneje tudi Rusije ob priznanju ZDA, nato pa tudi ob odcepitvah drugih latinskoameriških kolonij so imele pomemben skupen imenovalac – dokazovale so velik pomen »efektivnosti« ob odcepitvah kolonij od svojih matičnih držav.

Podobno prakso lahko opazimo tudi v obdobju med leti 1918 in 1922. Voditelji zahodnih držav, tudi ameriški predsednik Woodrow Wilson,⁸² so ugotovili, da bi v primeru, če bi »zgolj izražanje zahtev veljalo kot upravičena podlaga za državnost« to pomenilo, da ni meja za mednarodni kaos in nestabilnost,« zato je bilo priznanje namenjeno »izključno političnim skupnostim, ki so že pridobile *de facto* neodvisnost« (Fabry 2010, 118).

Kljub temu, da zavračanje priznanja matične države v tem obdobju ni bila absolutna prepreka za državnost nove enote, je bilo priznanje tretjih držav zelo pomembno in zato se »zdi, da je bilo sprejeto kot konstitutivno« (Crawford 2006, 379). Vendar so bile države opredeljene kot odgovorne za svoja dejanja že pred priznanjem, zato je bilo priznanje »v bistvu deklaratorno glede na obstoječo situacijo« (Crawford 2006, 379). Pomemben je bil tudi odgovor na vprašanje, kdaj smejo tretje države priznati novo državo? Tradicionalni »test neodvisnosti v secesionistični situaciji«, kot ga je mogoče ugotoviti na podlagi prakse držav v devetnajstem stoletju je pomenil, da je mogoče priznati entiteto, ki se de odcepi, »... če efektivno in z dovolj stabilnosti vlada na

---

⁸² Woodrow Wilson je bil predstavnik idealistične smeri v mednarodnih odnosih, ki je za iskanje mednarodnega miru iskala alternative, ob domnevi, da imajo vse države enak interes in ga morajo s skupnimi močmi tudi doseči. Nasprotna je bila realistična teorija mednarodnih odnosov (Benko 1997, 15-29).

svojem ozemlju, tako da ni bilo več verjetnosti, da bi prejšnji suveren lahko povrnil svoj položaj; to pa bi se zgodilo, ker bi se suveren odrekel borbi, ali pa bi bil poražen na bojnem polju« (Crawford 2006, 382). Uveljavila se je tudi praksa, po kateri je bilo državam, ki so si pred osamosvojitvijo pridobile predhodno priznanje svoje matične države v primerjavami z državami, ki so se odcepljale brez pristanka matice, potrebno precej manj učinkovitega nadzora na lastnem ozemlju.

To je bila praksa, ki je bila običajna še na začetku dvajsetega stoletja (2006, 383). Še vse do leta 1945 je bilo običajno, da je entiteta, ki se je odcepljala dosegla svojo neodvisnost ob pomoči sprememb na terenu, z dejanskim nadzorom ozemlja, tudi z orožjem ali vojno. Matična država je imela pravico, da poskuša preprečiti odcepitev, od tretjih držav pa se je pričakovalo, da v takšnem konfliktu ostanejo nevtralne, predvsem zato, ker bi pomoč skupini, ki se ji ni posrečilo odcepiti, bila lahko razumljena kot vmešavanje v notranje zadeve države in kršitev nevtralnosti (Crawford 2006, 389). Vendar se je ta praksa v naslednjih desetletjih bistveno spremenila. Meddržavno sodišče se je temu vprašanju v posvetovalnem mnenju z dne 22. julija 2008 izognilo, s tem da je navedlo, da so v prejšnjih stoletjih številne države nastale (ali pa ne) po deklaracijah o neodvisnosti, ni pa se opredelila do povojne prakse nepriznavanja enostranskih odcepitev in pomena zakonitosti nastanka držav.

Bistvena razlika med prakso v preteklosti in danes je seveda v vlogi mednarodnega prava. Kajti če je nekoč veljalo, da je »oblikovanje države tradicionalno veljalo za stvar dejstev,« kar je celo še v primeru SFRJ trdila Badinterjeva komisija, potem je predvsem Crawfordova knjiga »*Nastanek držav v mednarodnem pravu*« pokazala, da »ima mednarodno pravo veliko besede pri tem vprašanju« (Kohen 2006, 4). Danes zato obstaja precejšnja razlika med odcepitvami in razpadi držav ter odcepitvami v različnih okoliščinah.

V zvezi z odcepitvijo lahko torej ugotovimo, da mednarodno pravo zagotovo ureja tudi to področje. Odcepitev so lahko dogovorjene z matično državo ali enostranske, lahko se dogajajo v kolonialnem kontekstu ali izven njega, lahko so izvršene z mirnimi sredstvi ali z nasiljem, s pristankom vseh vpletenih ali brez pristanka.

V primeru Kosova imamo glede na te kriterije opraviti s primerom entitete, ki si prizadeva za državnost izven kolonialnega konteksta, po izvedeni tuji vojaški intervenciji in brez pristanka matične države.

5.2 Pomen priznanja matične države in priznanja tretjih držav

Za sodobno prakso priznavanja zakonitosti priznanj odcepitev je značilno predvsem to, da se kot pogoj za zakonitost odcepitve praviloma zahteva pristanek matične države na odcepitev. Tega pogoja kljub posebnosti ne smemo pomešati z načelom legitimizma, ki je bilo pomembno zlasti v devetnajstem stoletju, vsekakor pa so učinki tega načela v določeni meri podobni praksi, ki je bila v Evropi značilna za obdobje »koncerta velikih sil«.

Celo v primeru razpadov držav po drugi svetovni vojni, kot je bilo ob razglasitvi neodvisnosti baltških držav in SZ, Varnostni svet OZN ni obravnaval zahtev za priznanje in članstvo v OZN, vse dokler Sovjetska zveza ni priznala novih držav. Tudi v primeru nekdanje SFRJ nobena od novih držav ni bila sprejeta med člane OZN, vse dokler Srbija in Črna gora nista oblikovali ZRJ, sprejeli novo ustavo in se odpovedali ozemeljskim zahtevam (Crawford 2006, 93). In to kljub temu, da je bilo v primeru SFRJ v mednarodni skupnosti splošno sprejeto mnenje, da je SFRJ razpadla,⁸³ kar pomeni, da tudi ZRJ ni predstavljala edine pravne naslednice SFRJ. Ta praksa se v zadnjih letih ni spremenila.

Prav ta trend v praksi mednarodne skupnosti, da je namreč pristanek matične države še zmeraj nujno potreben pogoj za priznanje pravice do odcepitve postavlja pod vprašaj tudi vlogo, ki jo lahko imajo mednarodna priznanja v primerih, ko ljudje na ozemljih, kot je na primer tudi Kosovo, razglasijo neodvisnost brez soglasja države matice (Fierstein 2008, 431). Primeri neuspešnih odcepitev so namreč več kot zgovorni. Praksa držav namreč kaže, da je »zelo malo podpore, če ta sploh obstaja« za primere »enostranskih deklaracij neodvisnosti podobnih kosovski, kjer vlada določene države jasno kaže nasprotovanje odcepitvi« (Crawford 2006, 403). Ta trditev »je ostala v veljavi tudi v primerih, ko so humanitarni vidiki situacij sprožili široko zaskrbljenost in akcije« (Crawford 2006, 403). V primeru kurdskega prebivalstva v severnem Iraku, ki je bilo žrtev kršitev človekovih pravic in zatiranja s strani iraške vlade je Varnostni svet OZN, ko je sprejemal ukrepe, vztrajno potrjeval integriteto Iraka.

Praksa držav v zvezi z enostranskimi odcepitvami razlikuje tudi med primeri samoodločbe kot temelja za samostojnost kolonialnih ozemelj, o katerih govorita XI. in XII. poglavje Ustanovne listine kot o primerih »eksterne samoodločbe« in primeri odcepitev izven kolonialnega konteksta.

---

⁸³ Conference on Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions on Questions Arising from Dissolution of Yugoslavia. 1992. Opinion No. 8, July 4, 1992.

Po letu 1945 je bila, kot ugotavlja Crawford, »mednarodna skupnost izredno odbijajoča do sprejemanja enostranskih odcepitv delov neodvisnih držav, če je odcepitvi nasprotovala vlada te države. V takšnih primerih je bilo načelo ozemeljske celovitosti resna omejitev. Po letu 1945 nobeni državi, ki je bila ustvarjena z enostransko odcepitvijo ni bil dopuščen vstop v Združene narode v nasprotju z deklarirano voljo vlade predhodnice. V nasprotju s tem pa je veliko primerov neuspešnih poskusov enostranskih odcepitv, vključno s primeri v katerih je odcepljena entiteta uspela nekaj časa vzdržati *de facto* neodvisnost« (Crawford 2006, 390).

Po letu 1945 so »izven kolonialnega konteksta,« torej izven procesa dekolonizacije nastale naslednje države: Senegal (1960), Singapur (1965), Bangladeš (1971), tri baltske države: Latvija, Litva in Estonija (1991), enajst naslednic Sovjetske zveze: Armenija, Azarbejdžan, Belorusija, Gruzija, Kazahstan, Kirgizija, Moldavija, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina, Uzbekistan (1991), pet naslednic SFRJ: Slovenija, Makedonija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, ZRJ (Srbija in Črna gora, 1991-1992), Češka republika (1993), Slovaška (1993), Eritreja (1993), Črna gora (2006), Srbija (2006) in Južni Sudan (2011).

Senegal je nastal po razpadu federacije Mali, vznikle iz Senegala in Sudana. Singapur je nekdanja kolonija, ki je nastala po razpadu federacije z Malezijo. Bangladeš je nekoliko drugačen primer. Po intervenciji pakistanske vojske je v Vzhodnem Bengalju intervenirala tudi indijska vojska, vendar kljub vojaškemu porazu decembra 1971 Bangladeš vse do leta 1974 ni postal član OZN.⁸⁴ V teoriji je ostalo nejasno, ali gre za primer »zdravilne odcepitve« ali pa za uporabo načela samoodločbe, ali pa je šlo zgolj za priznanje dejanskega stanja in izvršenega dejstva (*fait accompli*), ki so ga druge države preprosto morale sprejeti.

V skladu z resolucijo GS 1541 (XV) je bil Vzhodni Bengal leta 1971, ko je bil rezultat volitev razveljavljen in je ozemlje prišlo pod represivno vladavino Islamabada, opisan kot »nesamoupravno ozemlje.« Toda po drugi strani nobena država razen Indije ni bila pripravljena priznati nove države pred vojaško predajo pakistanske vojske v Vzhodnem Bengalju.

Baltske države so bile samostojne države v obdobju med obema svetovnim vojnama ter članice Lige narodov. Leta 1940 so bile ob pomoči sile okupirane in priključene s strani Sovjetske zveze. Primerov formalnega priznanja izginotja države je bilo malo in »to je bil relevanten faktor, ko so te

---

⁸⁴ Član OZN je Bangladeš postal s SC/RES/351, sprejeto dne 10. junija 1974.

države znova zahtevale vrnitev svoje neodvisnosti v spremenjenih okoliščinah Sovjetske zveze po letu 1990« (Crawford 2006, 394). Litva je razglasila svojo neodvisnost 11. marca leta 1990 in se januarja 1991 uprla mlačnemu poskusu sovjetskega notranjega ministrstva po prisilnem preklicu enostranske deklaracije o neodvisnosti. Na referendumu februarja 1991 se je 90,47 odstotkov volilnih upravičencev odločilo za neodvisnost od Sovjetske zveze. V Estoniji je bil marca leta 1991 organiziran referendum, na katerem je 77,83 odstotkov volilnih upravičencev podprlo neodvisnost, ki jo je Vrhovni sovjet razglasil 20. avgusta 1991.

V Latviji je marca leta 1991 na referendumu 73,68 odstotkov volilnih upravičencev glasovalo za neodvisnost, ki jo je Vrhovni sovjet razglasil 21. avgusta 1991. Nato je 6. septembra leta 1991 državni svet Sovjetske zveze soglasno podprl odločitev o priznanju baltskih držav. Že 12. septembra je VS OZN brez ugovora predlagal njihov sprejem v OZN, predsedujoči VS OZN pa je po sprejemu resolucije dejal, da je bila neodvisnost baltskih držav »obnovljena mirno, s sredstvi dialoga, s pristankom vpletenih strani ter v skladu z željami in aspiracijami treh ljudstev,« pri čemer je »še posebej pomembna« prav opredelitev, da je do neodvisnosti prišlo »s pristankom vpletenih strani« (Crawford 2006, 394). Pri tem je bilo mnenje sovjetskih oblasti celo v primeru »zatrte neodvisnosti«, kjer so države ocenjevale, da imajo baltski narodi pravico do samoodločbe, izjemno pomembno. Pravica do obnove državnosti Litve, Latvije in Estonije ni bila opredeljena kot pravica do enostranske odcepitve, pač pa kot njihova pravica, da svoj prihodnji status opredelijo skozi svobodna pogajanja s sovjetskimi oblastmi na tak način, ki bi »upošteval legitimne pravice in interese vpletenih strani« (Crawford 2006, 395).

Podoben je tudi primer dvanajstih (skupaj z Rusko federacijo) naslednic Sovjetske zveze. Tudi v tem primeru je bilo stališče Ruske federacije odločilnega pomena, saj je bilo kljub začetnim nejasnostim kmalu sprejeto stališče, da je Ruska federacija pravni naslednik Sovjetske zveze, kar so priznale tako druge sovjetske republike kot OZN. Istočasno je Ruska federacija priznala nove države in podprla njihove prošnje za sprejem v OZN.

V primeru naslednic nekdanje Jugoslavije je bil položaj bolj zapleten, saj so države nastale »v kompleksnem in nasilnem procesu, ki se je začel pozno leta 1990. Zlom ustavnega reda se je začel maja leta 1991, ko je vlada Srbije zavrnila potrditev hrvaškega predstavnika Stipeta Mesića za predsednika SFRJ.« Kmalu zatem sta Slovenija in Hrvaška 25. junija leta 1991 razglasili neodvisnost, kar je privedlo »do državljanske vojne« (Crawford 2006, 396), v tem trenutku pa je bil efektivni nadzor nad zvezno armado že v rokah Srbije. Z Brionskim sporazumom, podpisanim 7.

julija 1991 sta Slovenija in Hrvaška za tri mesece suspendirali svoji deklaraciji o neodvisnosti. Toda zaradi neuspeha dogovorov o obnovitvi federacije sta bili deklaraciji 8. oktobra 1991 znova obnovljeni, konflikt pa se je nato prenesel v republiko Hrvaško in BiH, ki je neodvisnost razglasila 15. oktobra 1991. Makedonija je neodvisnost po referendumu razglasila 17. novembra 1991. Srbija in Črna gora sta poskušale zagotoviti ozemeljsko celovitost Jugoslavije, hkrati pa sta vztrajali na pravni kontinuiteti z nekdanjo Jugoslavijo ter trdili, da so se ostale republike »odcepile« od Jugoslavije.

Odgovore na ta vprašanja je dala Konferenca o Jugoslaviji, v okviru katere je bila za potrebe Evropske skupnosti ustanovljena arbitražna komisija, ki ji je predsedoval francoski ustavni pravnik Robert Badinter. V prvem mnenju z dne 29. novembra 1991 je arbitražna komisija ocenila, da se SFRJ nahaja v »procesu razpada« ter da posledično republike, ki so sestavljale to državo postajajo nove države, čeprav ta proces še ni končan. Zaradi odsotnosti zvezne vlade, ki bi predstavljala celotno Jugoslavijo ni bilo vlade, ki bi imela avtoriteto in pravico, da prepreči odhod konstitutivnih republik, to pa je privedlo do propada SFRJ.

Zelo pomembno je dejstvo, da Badinterjeva komisija ni uporabila fraze »samoodločba«, pač pa se je raje osredotočila na zlom zveznih institucij, ki ga je spremljalo mednacionalno nasilje. Na osnovi tega mnenja je 16. decembra 1991 ES sprejela Smernice o priznanju novih držav v Vzhodni Evropi in Sovjetski zvezi ter Deklaracijo o Jugoslaviji. V dokumentih so bili postavljeni dodatni pogoji za priznanje novih držav, ki so bile pozvane, da se izrečejo, ali želijo biti priznane kot samostojne države na podlagi predstavljenih pogojev ES. Badinterjeva komisija je nato 11. januarja podala še svoja mnenja o vsaki od posameznih republik. Že pred tem pa je prišlo do prvih priznanj, saj se je za to pot odločila Nemčija. Nemčija se je odločila izstopiti iz dogovora o kolektivnem priznanju članic ES. Dodaten zaplet je nastal pri Makedoniji, ki jo članice ES zaradi ugovorov Grčije (zaradi spornega imena države) niso priznale vse do 16. decembra 1993, ko je bila pod nazivom »Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija« sprejeta v OZN.

Vendar pa je za oceno vloge priznanj najpomembnejše spoznanje predvsem dejstvo, da je bil primer Jugoslavije opredeljen kot primer razpada države in ne odcepitve republik od matice, saj se je na koncu tudi ZRJ morala odreči tezi o tem, da je edina naslednica SFRJ. OZN so zavzele stališče, da Srbija in Črna gora nimata pravice nadaljevati svojega članstva na mestu SFRJ, ta problem pa ni bil rešen vse do leta 2000, ko je bila ZRJ kot nova država sprejeta v OZN (Crawford 2006, 399). Izjemnega pomena pa je bilo tudi dejstvo, da nobena od konstitutivnih republik ni bila

sprejeta v članstvo OZN še preden sta Srbija in Črna gora 27. aprila 1992 sprejeli novo ustavo, v kateri sta jasno zavrnili kakršnekoli ozemeljske pretenzije do ozemelj drugih republik. Slovenija, Hrvaška ter Bosna in Hercegovina so bile nato 22. maja 1992 sprejete v OZN, Makedonija pa je postala članica OZN 8. aprila 1993. Badinterjeva komisija je v svojem mnenju št. 8 ugotovila, da je proces razpada Socialistične federativne republike Jugoslavije »sedaj končan« ter da SFRJ »sedaj ne obstaja več.« Kljub temu je ob upoštevanju vseh posebnosti razpada Jugoslavije mogoče ugotoviti, da »način, na katerega se je ravnalo v jugoslovanski situaciji ne daje osnove za kakršnekoli presedan za razširitev kakršnekoli mednarodne pravice do odcepitve v primeru konstitutivnih enot zvezne države.«

Zgodnje priznanje držav naslednic je bilo utemeljeno na sklepu, da je bil »razpad Jugoslavije politično dejstvo, da je bil ta proces nezaustavljiv ter da so bile tako imenovane 'jugoslovanske oblasti' v bistvu predstavnice Srbije in Črne gore ter da nobena ni predstavljala Jugoslavije kot celote.« In »celo tedaj državam naslednicam ni bilo dovoljeno vstopiti v OZN vse dokler se Jugoslavija (Srbija/Črna gora) ni ponovno rekonstituirala kot nova entiteta z novo ustavo, ki je izključevala štiri druge republike in je napovedala, da jih je v načelu pripravljena priznati« (Crawford 2006, 401).

Primer razpada Češkoslovaške je prav tako primer razpada zvezne države, ki je bil dogovorjen na ravni parlamentov in vlad obeh republik. Razpad države je bil rezultat ustavnega akta, večino dogovorov pa je sporazumno sprejel zvezni parlament že do trenutka nastanka dveh novih držav 1. januarja 1993. Češkoslovaška je nehala obstajati 31. decembra leta 1992.

Nekoliko drugačen je primer Eritreje, italijanske kolonije, ki jo je po letu 1941 upravljala Velika Britanija. Eritreja je pod pokroviteljstvom OZN postala del zvezne Etiopije leta 1952. Leta 1962 je bil zvezni dogovor enostransko prekršen s strani Etiopije. Ker se OZN ni odzvala, se je Ljudska fronta za osvoboditev Eritreje (EPLF) dolga leta borila za neodvisnost, ne da bi dosegla mednarodna priznanja. Po letu 1991 je to gibanje pomagalo etiopskemu gibanju EPRDF v boju proti vladnim silam, ki se je končal uspešno, s padcem režima Haile Mariam Mengistuja. Prehodna etiopska vlada je sprejela pravico eritrejskega naroda do samoodločbe; na plebiscitu pod nadzorom OZN je 99,8 odstotkov volivcev glasovalo za neodvisnost. Eritreja je bila sprejeta v OZN ob podpori Etiopije in brez ugovorov. Ob tem nobena od resolucij OZN o Eritreji po letu 1952 ne omenja samoodločbe, čeprav sam sporazum med prehodno vlado Etiopije in EPLF omenja samoodločbo.

Vsi navedeni primeri uspešnih nastankov držav kažejo, da so vse nove države – razen Bangladeša - nastale s pristankom matičnih držav, s soglasjem vpletenih strani ali z dogovorjenim razpadom. Novonastale države brez izrecnega pristanka matične države prav tako niso mogle biti sprejete v OZN.

Razglasitev neodvisnosti Kosova so v posameznih državah s področja Zahodnega Balkana in tudi v članicah EU, ki so si od intervencije zveze NATO leta 1999 vse bolj prizadevale za odcepitev Kosova, pogosto povezovali s procesom razpada SFRJ. Odcepitev Kosova naj bi bila v tem smislu »zadnji korak razpada nekdanje Jugoslavije«, pri čemer je prevladovala ocena, da so se tudi druge republike nekdanje Jugoslavije odcepljale na podoben način kot Kosovo (*Delo* 2008, 5). Vendar glede na opisano prakso držav te ocene ni mogoče podpreti, saj je primer SFRJ primer razpada države in ne primer propada države zaradi več zaporednih odcepitev. Tudi v primeru propada Češkoslovaške in Sovjetske zveze imamo opraviti s popolnim »razpadom« obeh držav in ne s primeroma odcepitev.

Prav zato je bil Bangladeš doslej edina entiteta, ki se je uspela brez soglasja matične države odcepiti in postati članica OZN; pri tem procesu pa je imelo prav sprejetje Bangladeša v OZN odločilen pomen za potrditev državnosti Bangladeša. Še več, kot poudarja Crawford, je tudi po letu 1989, ko je nastalo enainvajset novih držav ostalo v veljavi »načelo, da se nobeno ozemlje ne more odcepiti brez soglasja matične države.« Svetovna skupnost je bila namreč zaradi varovanja svojih temeljnih načel pogosto pripravljena braniti države z velikimi notranjimi težavami, saj sta »bipolaren red in sveto načelo državne suverenosti onemogočala propad držav in njihovo spremembo v nove države. Sistem je dajal prednost disfunkcionalnim državam« (Breuilly 2008, 411).

5.3 Odcepitev kot zanikanje in kot potrditev pravice do samoodločbe

Glede na glavne značilnosti osamosvojitve Kosova ni sporno, da gre v tem primeru dejansko za odcepitev. Kosovo naj bi torej v procesu osamosvajanja zgolj uporabilo eno od možnih metod, v skladu s katerimi je mogoče oblikovati nove države. Vendar to zagotovo ni prvi in še posebej ne neproblematičen primer odcepitve, kot se predstavlja - mednarodni sistem je bil namreč že do primera odcepitve Kosova priča številnim podobnim primerom odcepitev držav. S stališča njihove

uspešnosti je mogoče z veliko gotovostjo oceniti, da je bila večina teh odcepitev neuspešnih, še posebej pa to velja za enostranske odcepitve izven kolonialnega konteksta. Kot uspešen primer odcepitve je mogoče navesti samo primer Bangladeša (nekdanjega Vzhodnega Bengala), ki je bil po odcepitvi Pakistana od Indije fizično ločen od zahodnega dela države in je svojo odcepitev izvedel po brutalni intervenciji pakistanske vojske, ki je povzročila veliko humanitarno katastrofo in ji je sledila intervencija indijske vojske. Kmalu zatem je Bangladeš razglasil neodvisnost, ki jo je v kratkem času priznalo veliko število držav. Nato je neodvisnost Bangladeša priznal tudi Pakistan, Bangladeš pa je bil leta 1974 sprejet v OZN. Drugi primeri odcepitev so bili neuspešni. Biafra se je poskusila odcepiti leta 1960, vendar je uspela pridobiti samo nekaj priznanj. Po koncu državljanske vojne je bila leta 1970 reintegrirana v Nigerijo.

V sodobni mednarodni praksi po letu 1945 je opazno predvsem razlikovanje med odcepitvijo in razpadom države ter razlikovanje med odcepitvijo samoupravne enote v pogojih kolonializma in izven njega. Odcepitev samoupravne enote je bila po eni strani okrepljena z načelom samoodločbe, zaradi česar je stopnja efektivnosti, ki se zahteva od nove države manj ekstenzivna kot v primeru odcepitve od matične države. Toda po drugi strani je mednarodno pravo zaščitilo tudi integriteto države, vsaj kar se tiče uporabe zunanje sile. Rezultat teh nasprotujočih si procesov je, da danes, za razliko od devetnajstega stoletja, ne obstaja več en sam test doseganja neodvisnosti ob pomoči odcepitve (Crawford 2006, 384).

Pri odcepitvi samoodločbene enote je pomembna ločnica razlikovanje med odcepitvijo v smeri samoodločbe in odcepitvijo, ki pomeni kršitev samoodločbe. Kjer je ozemlje, ki se odceplja, že samo po sebi samoodločbena enota, tam je mogoče predpostavljati, da ima vlada ozemlja, ki se odceplja, podporo ljudi; v skladu s prakso držav je mogoče pričakovati, da bo takšna odcepitev tudi v primeru, ko bi jo matica preprečevala s silo razumljena kot odcepitev v smeri samoodločbe ali da vsaj ni nekonsistentna z uporabo načela samoodločbe na takšnem ozemlju. Po drugi strani pa je prav tako mogoče, da vlada entitete, ki se odceplja, nima splošne podpore ljudi na takšnem ozemlju (Crawford 2006, 384).

Praksa držav po letu 1945 v zvezi z odcepitvami ni popolnoma konsistentna, toda v vsaj treh primerih je do mednarodnih priznanj prišlo že v zgodnji fazi odcepitve. V primeru Indonezije so njeni voditelji razglasili neodvisnost 17. avgusta leta 1945, tej razglasitvi pa je sledil vojaški in diplomatski konflikt z Nizozemsko, ki je nastanek nove države priznala šele 17. decembra leta

1946. Vendar pa je Indonezija bila že pred tem priznana kot *de facto* entiteta tako s strani Nizozemske kot številnih drugih držav, nekatere med njimi pa so novo državo priznale tudi *de jure*. Indonezija je kot država nastopala tudi pred organi OZN, v skladu z 32. členom Ustanovne listine OZN (Crawford 2006, 384).

Status Demokratične Republike Vietnam (DRV) leta 1945 je bil zapleten že zaradi različnega prenosa suverenosti s strani Francije na lokalne oblasti v Vietnamu. Kot v primeru Indonezije so tudi v primeru Vietnama različne države priznale DR Vietnam. Država je leta 1954 sodelovala na ženevski konferenci, kot »posebna« država na ozemlju severno od črte razdvajanja med Severnim in Južnim Vietnamom. V primeru Alžirije, ki je neodvisnost razglasila 19. septembra 1958 in po spopadih s silami Francije dosegla neodvisnost 3. julija 1962, je bilo že od začetka manj nejasnosti glede vprašanja, ali je nova država nastala zakonito ali ne. Generalna skupščina OZN je vpletene strani pozvala k »pogajanjem z namenom uveljavitve pravice do samoodločbe alžirskega ljudstva in neodvisnosti, spoštujoč enotnost in teritorialno integriteto Alžirije.« Alžirijo je že pred 3. julijem 1962, ko je njeno neodvisnost priznala Francija, priznalo tudi večje število držav.

V sedemdesetih letih 20. stoletja je prišlo še do dveh podobnih uspešnih odcepitev. V prvem primeru je prišlo do uspešne odcepitve Vzhodnega Bengala oziroma Bangladeša in to kljub po vsej verjetnosti nezakonite prisotnosti indijskih enot na ozemlju Bangladeša. Kljub temu, da Pakistan neodvisnosti Bangladeša ni priznal vse do leta 1974, je bil s strani številnih držav priznan kot država. Podoben je tudi primer Gvineje Bissau. Afriško neodvisno stranko Gvineje in otokov Cape Verde (PAIGC) je ustanovil Amilcar Cabral leta 1956. Do leta 1970 je odporniško gibanje že nadziralo večino ozemlja, z resolucijo VS OZN 322 (1972) pa je bilo gibanje PAIGC že priznано za »legitimnega predstavnika Gvineje Bissau«. Takoj zatem, ko je Gvineja Bissau 26. septembra 1973 razglasila neodvisnost, je bila do konca leta že priznana s strani štiridesetih držav, med njimi tudi s strani Sovjetske zveze, LR Kitajske in Indije. Do 31. maja 1974 jo je priznalo že 110 držav, v OZN pa je bila sprejeta s soglasjem članic VS OZN 12. avgusta leta 1974.

Na podlagi teh primerov je mogoče ugotoviti, da danes načelo samoodločbe podpira državnost enote, ki se odceplja, še posebej tedaj, kadar je vlada enote, ki se odceplja, legitimen predstavnik ljudstva. Tudi zahteva po dokazovanju »stabilnosti in obstojnosti« države, običajna v devetnajstem stoletju ni nujen pogoj za priznanje državnosti, saj je bil Bangladeš na primer široko priznan tudi brez izpolnjevanja teh pogojev (Crawford 2006, 388). V primeru BiH smo videli, da prav zaradi spoštovanja pravice do samoodločbe dejstvo, da država ni nadzorovala celotnega ozemlja to ni

vplivalo na obstoj države. Toda popolnoma drugačna je praksa v primeru odcepitev v nasprotju z načelom samoodločbe. Najbolj znan je primer Rodezije. V tem primeru načelo samoodločbe deluje kot kogentna norma, »ki suspendira državnost, dokler ustavna vladna struktura ozemlja ni skladna z načelom samoodločbe.«

Ker imajo institucije Kosova nedvomno podporo večine prebivalcev Kosova, bi na podlagi omenjenih primerov načela samoodločbe tudi v primeru Kosova lahko ocenili, da bi bila odcepitev Kosova lahko okrepljena z načelom samoodločbe, zaradi česar bi bilo Kosovu za priznanje državnosti potrebno doseči tudi manjšo stopnjo učinkovitosti. Vendar pa bi v tem primeru moral biti izpolnjen še en pogoj, namreč dejstvo, da bi moralo biti Kosovo brez pridržkov spoznano za samoodločbeno enoto, česar pa dosedanja praksa držav ne potrjuje, saj so kot samoodločbene enote po letu 1945 v pretežni meri priznane države in kolonije, ne pa deli držav.

5.4 Razlike med odcepitvami v pogojih kolonializma in odcepitvami izven kolonialnega konteksta

Vprašanje odcepitev in osamosvajanja je tudi neposredno povezano z dekolonizacijo, kajti prav proces dekolonizacije je »ponovno odprl vprašanje priznanja držav, saj so stare in obstoječe kolonialne sile morale pristati na razpad svojih imperijev, ki so bili dolgo časa obravnavani kot države« (Bučar 1997, 74). Pravica do samoodločbe je od političnega načela po koncu prve svetovne vojne postala pravno načelo, ki je zapisano tudi v Ustanovni listini OZN. Istočasno je načelo samoodločbe že od svojega oblikovanja odprlo vprašanja skladnosti tega načela z načelom varovanja ozemeljske pravice držav. Ta vprašanja so bila v središču nekaterih pomembnih dokumentov, na primer Deklaracije OZN o zagotavljanju neodvisnosti kolonialnim ljudstvom (1960) ter v Deklaraciji sedmih načel (1970). Vendar se je vse do devetdesetih letih 20. stoletja »dezintegracija starih in nastanek novih držav kot politični trend zdela presežena. Vprašanje priznavanja novih držav je postalo znova aktualno šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Ob tem pa sta procesa integracije in dezintegracije v sodobnem svetu medsebojno povezana.«⁸⁵

---

⁸⁵ »Vendar pa se zdi, da so prav zaradi integracijskih procesov v sodobnem svetu dezintegracijski procesi, katerih rezultat je nastanek novih držav daleč od tega, da bi izginili« (Bučar 1997, 73-83).

Kljub temu pa danes ni dvoma, da je pravica vzpostaviti svojo lastno, suvereno državo eden od glavnih vidikov pravice do samoodločbe narodov. Ta pravica je v praksi držav, v mednarodnih dokumentih in judikatih nesporna pravica vseh »nesamoupravnih« entitet. Več kot polovica današnjih članic OZN je formalno nastala prav v procesu dekolonizacije po drugi svetovni vojni (Petrič 1984, 81). Odprava kolonializma se je formalno začela z Deklaracijo o odpravi kolonializma iz leta 1960 (res. GS 1514/XV). Na pomembno vlogo neodvisnosti kolonialnih ozemelj opozarja tudi njen naslov: »Deklaracija o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnim deželam in narodom« (Petrič 1984, 82).

Deklaracija o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov, ki je postala »magna karta dekolonizacije«, je imela izjemen pomen predvsem zato, ker je prinesla novo razumevanje vsebine pravice do samoodločbe, pa tudi v tem, da je to deklaracijo predlagalo 43 držav Azije in Afrike. Zoper deklaracijo ni glasovala nobena članica OZN, vzdržanih pa je bilo samo devet, pretežno nekdanjih kolonialnih držav (Petrič 1984, 36). Deklaracija vsebuje tudi načelo, da je v procesu dekolonizacije potrebno spoštovati integriteto tistega ozemlja, za katerega dekolonizacijo gre. V deklaracijo je vnesena tudi »protisecesionistična klavzula«, ki zavrača vsakršno prizadevanje, ki bi merilo na delno ali popolno razbitje državne enotnosti ali ozemeljske celovitosti kake države, ki je že osvobojena kolonializma. Čeprav je bilo to določilo namenjeno varovanju ozemeljske celovitosti dekoloniziranih držav, pa se je »prav na tej dikciji utemeljevalo in se še utemeljuje – bodisi da gre za številne pisce bodisi za prakso držav – odklonilno stališče do pravice do odcepitve kot dela vsebine načela mednarodnega prava o pravici do samoodločbe« (Petrič 1984, 36).

Vendar pa ob tem ozemelj kolonij sploh niso smatrali za dele držav, od katerih so se pozneje odcepile, saj je v OZN prevladalo stališče, da teritoriji kolonij (nesamoupravna ozemlja) in še toliko bolj skrbniška ozemlja »niso del kolonialnih metropol,« ter da zato »pri vzpostavitvi suverene, neodvisne države na tleh kake kolonije *strictu sensu* sploh ni mogoče govoriti o odcepitvi, secesiji, saj to ozemlje ni nikoli bilo del ozemlja kolonialne metropole« (Petrič 1984, 83). Prav to pa je ena od temeljnih razlik med odcepitvami »izven kolonialnega konteksta« ter odcepitvami »v kolonialnem kontekstu«. Odcepitve od »metropol« v praksi organov OZN in Meddržavnega sodišča nikoli niso veljale za odcepitve v pravem pomenu besede in zato tudi nikoli niso bile sporne. To pa ne velja za odcepitve od že obstoječih držav, ki ne spadajo v »nesamoupravna področja«.

Na vprašanje, ali pravica do samoodločbe obsega tudi pravico do odcepitve od že neodvisnih držav pa državna praksa, kot ocenjuje Petrič in se pri tem sklicuje na študijo poročevalcev OZN H. G. Espiella in A. Critescuja - »odgovarja nikalno« (Petrič 1984, 83). Toda ker so zgodovinske korenine samoodločbe globlje od časov sprejema Ustanovne listine OZN, praksa pa kaže, da konec dekolonizacije ni prinesel tudi konca zahtev po samoodločbi, je potrebno zastaviti tudi vprašanje, »ali obstoji v okviru vsebine pravice do samoodločbe pravica do odcepitve tudi v primerih, ko ne gre za dekolonizacijo,« kajti »brez pravice do odcepitve bi seveda ne bilo legitimno, da bi neki narod, ki živi v sicer že suvereni, neodvisni državi članici OZN, pa v njej njegov obstoj sploh ni priznan ali je celo ogrožen, mogel vzpostaviti novo, svojo suvereno, neodvisno državo« (Petrič 1984, 83).

Pri tem gre za »odcepitev zoper voljo države, katere del se hoče odcepiti« torej za enostransko odcepitev, do takšnih primerov odcepitev pa »pride navadno takrat, ko smo priča razpadu neke države (navadno med kakim vojnim spopadom ali po njem) v tem smislu, da ni moč govoriti o obstoju centralne oblasti (npr. razpad Avstro-Ogrske in Rusije po I. svetovni vojni)« (Petrič 1984, 84). Do odcepitev pa lahko pride tudi v primeru »narodnostnega, verskega ali drugačnega zatiranja, nasilja in grobe diskriminacije.«⁸⁶

Toda »z izjemo primera Bangladeša, ki pa je glede na geografske in tudi druge razsežnosti specifičen,« bi »težko našli primere odcepitve, ki jih je mednarodna skupnost ali OZN kolikor toliko enotno podprla ali vsaj molče vzela na znanje« (Petrič 1984, 84). Tudi listina Organizacije afriške enotnosti (OAE) je »izrazito protisecesionistična,« pa tudi ZDA so se v vseh treh primerih odcepitev, ki jih opisuje (Biafra, Katanga, Bangladeš) opredelile zoper odcepitev, zato »v mednarodni praksi ni najti ravno obilo primerov in stališč, ki bi sami kot prevladujoča praksa že opravičevali sklep, da imamo v okviru vsebine načela mednarodnega prava o pravici narodov do samoodločbe tudi že uveljavljeno in univerzalno priznano pravico narodov ali celo njihovih delov

---

⁸⁶ Sodobna praksa na tem mestu pozna nekoliko natančnejše razlikovanje, ki je pomembno tudi pri opredeljevanju zakonitosti ali nezakonitosti nastanka novih držav. Razpadov držav namreč danes ni več mogoče poistovetiti z odcepitvami od držav. V prvem primeru država, od katere se želi neka entiteta odcepiti obstaja še naprej, v drugem primeru pa že po definiciji ni nikakršne predhodne države. Pri razpadu je najpomembnejša značilnost tudi »ta, da nobena država nima moči veta, s katerim bi lahko zaustavila proces razpada« (Crawford 2006, 391).

(npr. narodnih manjšin) do odcepitve.«⁸⁷ Zato ni težko razumeti, da dovršen del novejšje mednarodnopravne doktrine ne najde dovolj opore za priznanje pravice do odcepitve takrat, ko ne gre več za dekolonizacijo« (Petrič 1984, 87). Pisci pri tem pravico do odcepitve »bodisi omejujejo« ali pa se postavljajo »na pravno sporno stališče, da mednarodno pravo niti ne prepoveduje odcepitve niti ne brani državi, da s silo zlomi odpor zoper njo namerjeno prizadevanje za odcepitev.«⁸⁸ Kar se bo dejansko uveljavilo, »bodisi odcepitev bodisi ohranitev integritete države, bo mednarodno pravo legaliziralo in bo kot pravno stanje sprejela mednarodna skupnost,« zato bi bilo »na podlagi obstoječe prakse držav in stališč v doktrini tvegano zatrjevati, da mednarodno pravo priznava pravico do odcepitve tudi v primerih, ko ne gre več za odpravo kolonializma, ali ko imamo opraviti z že neodvisno državo« (Petrič 1984, 88).

Oporo za trditev, da sodobno mednarodno pravo pravico do odcepitve vendarle priznava vidi Petrič predvsem v dikciji Deklaracije 7-ih načel, ki zagotavlja teritorialno integriteto in celovitost (že) suverenih in (že) neodvisnih držav, »ki se ravnaajo v skladu z ... načelom enakopravnosti in samoodločbe narodov in ki imajo vlado, ki predstavlja ves narod tega ozemlja, brez razlikovanja v pogledu rase, vere ali barve.« Te dikcije »namreč ni moč *a contrario* razumeti drugače, kot da integriteta in celovitost držav, ki se ne ravnaajo v skladu z načelom o pravici do samoodločbe, ni varovana z mednarodnim pravom.«⁸⁹ To naj bi potrjevali tudi pripravljalni spisi (*travaux preparatoires*) za načelo samoodločbe v Deklaraciji 7-ih načel, ki kažejo, da je bila končna dikcija

---

⁸⁷ Petrič ob primeru Katange navaja predstavnika State Departmenta, ki je izjavil: »Tudi mi smo bojevali državljansko vojno zoper odcepitev. Spoznali smo doma in v svetu nevarnost balkanizacije« (L. C. Blucheit 1978, 118, v Petrič 1984, 85-86). V primeru Biafre pa je bila značilna tudi izjava takratnega generalnega sekretarja OZN U Tanta: »Kot mednarodna organizacija ni OZN nikoli sprejela, ne sprejema in ne verjamem da bo kdaj sprejela načelo o pravici do odcepitve od držav, ki so članice OZN« (UN Monthly Cronicle 1970, 36 v Petrič 1984, 86).

⁸⁸ Vendar pa ob tem Petrič postavi tudi retorično vprašanje, če namreč obravnavanje tako pomembnega vprašanja, kot je pravica do samoodločbe »res lahko utemeljimo samo na obstoječi praksi držav,« saj je vendar bistvo pravic do samoodločbe naperjeno prav zoper obstoječi državi red, zoper obstoječe države, potencialno zoper vsako od obstoječih držav!« Prav zaradi tega države in njihova obstoječa pozitivistično razumljena praksa, ki bo seveda, ker gre za njihov obstoj, vedno vse prej kot naklonjena pravici narodov do odcepitve »edini odločujoči razsodnik o pravici do odcepitve?« Petrič pri tem še izpostavlja, da je bilo za to, da se je lahko uveljavila antikolonialistična naravnost pravice do samoodločbe odločilno predvsem to, da je šlo le za majhno število držav, ki so bile kolonialne sile, zaradi česar so številne države (npr. ZDA) videle v tem procesu možnost za lastno nekolonialistično uveljavitev. V nasprotju s tem pa pri pravici do odcepitve v postkolonialnem obdobju »gre tako rekoč za precej skladen – v bistvu skupen interes vseh obstoječih držav zoper splošno priznanje pravice narodov do odcepitve« (Petrič, 1984, 88).

⁸⁹ V tem kontekstu bi bil argument »za« pravico kosovskih Albancev do eksterne samoodločbe lahko tudi mnenje sodnika Johna Dillarda v primeru *Zahodna Sahara*, ko je zapisal, da »morajo ljudje opredeliti usodo ozemlja in ne ozemlje usodo ljudi« (Meddržavno sodišče 1975, 114).

kompromis dveh nasprotujočih si mišljenj. Eno od teh se je zavzemalo za izrazitejše priznanje pravice do samoodločbe, všteti pravico do odcepitve – tudi kadar imamo opraviti z že neodvisnimi in suverenimi državami, kar govori v prid zgoraj navedenemu tolmačenju Deklaracije 7-ih načel, kar je osnova za sklep, da imajo »narodi v določenih primerih in v določenih okoliščinah – kadar neka država ni utemeljena na samoodločbi ali ne ravna skladno s pravico do samoodločbe – pravico do odcepitve tudi tedaj, ko ne gre več le za dekolonizacijo« (Petrič 1984, 89). Vendar pa to ne pomeni, da je mogoče že vnaprej začrtati ločnico med legitimnimi in nelegitimnimi zahtevami po odcepitvi ali samoodločbi, saj bo »življenje samo v skladu s splošnim družbenoekonomskim kontekstom in vrsto relevantnih okoliščin – tudi razmerjem sil – oblikovalo vsakokratni konkretni odgovor« (Petrič 1984, 89).

Podan je samo splošen okvir, namreč, da »kadar bi bil v določeni državi onemogočen obstoj kakega naroda in to z grobo politiko zatiranja temeljnih človekovih pravic, diskriminacijo, genocidom, apartheidom, skratka zanikanjem tudi najbolj elementarnih sestavin samoodločbe, potem ne more biti dvoma, da mora prevladati načelo o pravici narodov do samoodločbe, torej pravica naroda in človeka, četudi bo ogrožena državna celovitost in potisnjeno v stran tisto načelo, ki državno celovitost varuje« (Petrič 1984, 89). V tem smislu je torej obstoj naroda, ljudstva nad obstojem celovitosti države.⁹⁰

V primeru tako razumljene samoodločbe se seveda postavlja tudi vprašanje, ali lahko kosovske Albance opredelimo kot »narod«, ki bi imel pravico do eksterne samoodločbe in odcepitve od Srbije? Koncept »naroda«, na katerega se sklicujejo Ustanovna listina OZN in resolucije generalne skupščine OZN ter mednarodne konvencije o človekovih pravicah, je namreč precej ohlapen. Zaradi tega pogosto prihaja do tega, da »strani, ki jim pripada določeno ozemlje uporabljajo termin 'narod' kot pojem, ki se nanaša na odločitev ljudi v okviru samoodločbene enote (večina v splošno

---

⁹⁰ Petrič kljub načelnemu priznavanju enakopravnosti obeh temeljnih norm mednarodnega prava – pravice do samoodločbe in načela o spoštovanju celovitosti držav – na koncu vendarle daje prednost načelu samoodločbe, saj obe načeli »varujeta *ultima ratio* obstoj: prvo obstoj naroda, drugo obstoj države.« Vsaka država je v svojem bistvu »le institucija, sredstvo v rokah naroda ali narodov, ki živijo v njenih mejah.« In ko se v stvarnem življenju pojavi vprašanje, »kaj je pomembnejše, ali obstoj neke države ali obstoj v njej živečega naroda, ne more biti dvoma: tudi z vidika mednarodnega prava mora prevladati obstoj naroda, obstoj ljudi nad obstojem institucije, države. Čeprav je mednarodno pravo formalno predvsem pravo med državami, naj bi v svojem bistvu to pravo služilo ljudem in narodom, ne pa institucijam!« (Petrič 1984, 90).

sprejeti politični enoti), medtem ko bodo strani, ki si želijo sprememb nekaterih ozemeljskih ureditev v nasprotju s tem zastopale stališče, da prebivalci nekega ozemlja sestavljajo posebno 'ljudstvo' ...« (Crawford 2006, 125).

Skozi zgodovino je bil pojem »ljudstvo« uporabljen za to, da z njim določimo državljane nacionalne države, prebivalce določenega ozemlja, ki je bilo dekolonizirano ali za določeno etnično skupino. Čeprav bi bilo kosovske Albance verjetno pravilneje opredeliti kot manjšino, je mogoče zagovarjati tudi trditev, da so kosovski Albanci (in ne »Kosovci«) narod s posebnim jezikom in kulturo, ki se razlikuje od večinskega naroda v Srbiji. Toda s stališča mednarodnega prava je precej težje zagovarjati trditev, da celotno Kosovo predstavlja samostojno enoto samoodločbe, ki bi ji bila nedvoumno priznana pravica do »eksterne« samoodločbe. Trditev, da ima pravica do samoodločbe preprosto »prednost« pred načelom varovanja celovitosti držav je namreč v tem trenutku – če upoštevamo prakso držav in veljavno mednarodno pravo – še vedno bolj želja, kot pa empirično preverljivo dejstvo. Praksa držav, kot ugotavlja Crawford, podpira oceno, da je izven kolonialnega konteksta »narod« le tisto prebivalstvo, ki živi v okviru ene države - politične enote. Praksa držav hkrati ne kaže na bistveno spremembo niti v bližnji prihodnosti.⁹¹ Zato je zaradi dejstva, da so »enote za samoodločbo vse pogostejše države ... bolj verjetno, da bo samoodločba, v nasprotju z nekdanjimi strahovi, v prihodnosti bolj konservativno načelo« (Crawford 2006, 126).

Tudi zoper argument, da načelo ozemeljske integritete velja zgolj za »akcije, ki prihajajo od zunaj, ne pa od znotraj države« (Kohen 2006, 7) in ki ga je s svojim mnenjem glede deklaracije o neodvisnosti *glede* Kosova potrdilo tudi Meddržavno sodišče (ICJ) z oceno, da se načelo ozemeljske integritete nanaša samo na odnose med državami, je mogoče navesti predvsem prakso držav. V številnih resolucijah in deklaracijah tako na primer ni mogoče zaslediti niti besede o podpori ozemeljski celovitosti Jugoslavije (SFRJ) ali Sovjetske zveze. Toda v primerih Bosne in Hercegovine, Gruzije, Azerbajdžana, Komorov in tudi Kosova je mednarodna skupnost od vseh vpletenih strani zahtevala in jih opominjala – in posledično tudi odcepitvena gibanja – na

---

⁹¹ Podobnega mnenja je Dessislava Cheytanova, ki opozarja, da »tudi navkljub vključitvi samoodločbe v mednarodne dokumente in skoraj stoletje potem, ko je bila pravica do samoodločbe razglašena v znanih štirinajstih točkah Woodrowa Wilsona, bolj spominja na političen koncept, kot pa na neizbrisno normo, ki je sprejeta in priznana s strani mednarodne skupnosti kot celote in od katere ni dopustno odstopanje« (Cheytanova 2007, 12).

obveznost spoštovanja integritete prizadetih držav, v nekaterih primerih pa tudi, da »nobena entiteta, razglašena enostransko, ne bo sprejeta.«⁹²

To navidezno nasprotje je kljub temu mogoče razložiti v pravnih terminih. Kot je bilo že omenjeno, je Badinterjeva arbitražna komisija primer SFRJ opredelila kot primer razpada države in ne odcepitve. Primeri razpadov držav pa v mednarodnem pravu niso sporni. V primeru Eritreje sama država Etiopija ni spoštovala avtonomnega statusa Eritreje, ki ga je določila OZN. V vseh drugih primerih pa je v nasprotju s tem šlo za primere odcepitev z uporabo nasilja.

Na podlagi te prakse držav, ki ni edina, vendar je zagotovo ena najpomembnejših »razsodnikov o pravici do odcepitve«, je zato potrebno vztrajati pri nekoliko bolj zadržanih sklepih v zvezi s pravico narodov do samoodločbe. Tudi več kot trideset let po koncu procesa dekolonizacije namreč ni dokazov, da bi bila metoda enostranskih odcepitev uspešna, priznana in uveljavljena praksa izven »konteksta dekolonizacije«. Kot je bilo že večkrat navedeno, je edini primer uspešne enostranske odcepitve še zmeraj le primer odcepitve Vzhodnega Bengala oziroma kasnejšega Bangladeša.

Mednarodna skupnost je intervencijo pakistanske vojske v Bangladešu in njeno nasilje ocenjevala kot nepovratno oviro ponovni združitvi države. Vendar ostaja nejasno, ali je imelo ljudstvo Vzhodnega Bengala pravico do samoodločbe ali je šlo za primer »zdravilne odcepitve« kot primer »zadnjega izhoda«, ali pa je šlo preprosto za izvršeno dejstvo oziroma *fait accompli* (Crawford 2006, 416). Tudi v tem primeru pa je bilo zelo pomembno dejstvo, da je bil celo Bangladeš v OZN sprejet šele po tem, ko je Pakistan priznal Bangladeš (Crawford 2006, 158). Kljub uspehu Bangladeša pri doseganju neodvisnosti proti volji matične oziroma prejšnje države je novo nastala država »potrebovala priznanje Pakistana pred vstopom v OZN« (Crawford 2006, 393). Takšno ravnanje morda na prvi pogled spominja na vrnitev načela »legitimizma« iz 19. stoletja, toda

---

⁹² To še posebej velja za resolucijo VS OZN 787 (1992) glede BiH, resolucijo VS OZN 971 (1995), ki potrjuje ozemeljsko celovitost Gruzije, ki jo potrjujejo tudi resolucije VS OZN 876 (1993), 896 (1994) in 906 (1994). Za Azerbajdžan glej resolucije VS OZN 882 (1993), 853 (1993), 874 (1993) in 884 (1993). Za Kosovo resolucije VS OZN 1160 (1998), 1199 (1998), 1203 (1998) in 1244 (1999).

dejstvo je, da praksa držav, z njo vred pa tudi običajno pravo in temeljne norme mednarodnega prava ne vsebujejo enostranske »pravice do odcepitve« od že obstoječih držav.⁹³

5.5 Primerjava odcepitve Kosova z drugimi primeri odcepitev

Za razumevanje vloge priznanja držav je potrebno primer odcepitve Kosova primerjati tudi z drugimi primeri odcepitev. Po letu 1945 je bila mednarodna skupnost soočena s številnimi primeri odcepitev: Tibet (Kitajska), Katanga (Kongo), Biafra (Nigerija), Kašmir (Indija), Vzhodni Punjab (Indija), države Karen in Shan (Burma), Turška republika Severni Ciper (Ciper), Tamil Elam (Sri Lanka), Južni Sudan (Sudan), Somaliland (Somalija), Bougainville (Papua Nova Gvineja), Kurdistan (Irak-Turčija), Republika srbska (BiH), Čečenija (Ruska federacija), Kosovo (Srbija), Abhazija (Gruzija), Južna Osetija (Gruzija), Anjouan (Islamska republika Komorov), Gagauzija (Moldavija), Gorski Karabah (Azerbajdžan), Demokratična republika Jemen (Jemen). Poskusi odcepitev so bili tudi v nekaterih drugih ozemljih, vendar niso privedli do enostranskih deklaracij neodvisnosti.

Ferski otoki, ki nikoli niso imeli statusa kolonialnega ozemlja, so se poskusili odcepiti z odločitvijo parlamenta 18. septembra 1946, vendar je danska vlada zvrnila razglasitev neodvisnosti, druge države pa niso priznale neodvisnosti otokov (Crawford 2006, 404). V primeru Katange je po razglasitvi neodvisnosti nekdanjega belgijskega Konga tudi secesionistični režim v provinci Katanga »s precejšnjo zunanjo podporo« razglasil tudi svojo neodvisnost in to le enajst dni po neodvisnosti Konga. Odcepitev se je neuspešno končala 22. januarja 1963, v tem času pa je bila vlada Katange »bistveno bolj stabilna kot osrednja vlada Konga« (2006, 404). Katango kljub temu ni priznala nobena država. Čeprav so bile sile OZN formalno nepristranske, je njihov mandat »vključeval promocijo ozemeljske celovitosti celotnega Konga.« Meddržavno sodišče pa je v primeru *Certain Expenses* presodilo, da Katanga s stališča Ustanovne listine OZN »ni bila

---

⁹³ To dejstvo na več mestih, kljub temu, da istočasno v »izjemnih primerih« daje prednost pravici do samoodločbe pred pravico do varovanja integritete držav priznava tudi Petrič, ko npr. opozarja, da »... skratka, pravica do vzpostavitve suverene, neodvisne države je v dokumentih OZN dejansko vezana na odpravo kolonializma. Zato v njej ni moč videti potrdila splošnega priznanja 'pravice do odcepitve', ki je seveda osnova za vzpostavitev lastne suverene in neodvisne države takrat, ko gre za odcepitev od države, ki je že sama suverena in neodvisna« (Petrič 1984, 82).

država»⁹⁴ (Crawford 2006, 405). Podobna je bila situacija v Biafri, ki je neodvisnost razglasila 30. maja 1967. Odcepitev se je neuspešno končala 12. januarja leta 1970. Biafro je brezpogojno priznalo pet držav, vendar nobena med njimi z državo ni vzpostavila diplomatskih odnosov, zato je »še enkrat mogoče reči, da Biafra ni bila država« (Crawford 2006, 406). Tudi v primeru Jugoslavije ni prišlo do »sprejema ali priznanja za različne entitete, ki so se odcepljale iz konstitutivnih republik nekdanje Jugoslavije.« Tako je na primer januarja leta 1992 srbsko prebivalstvo BiH, ki je predstavljalo okoli 35 odstotkov prebivalstva in je oblikovalo lasten parlament, izvedlo plebiscit ter 9. januarja 1992 razglasilo Republiko srbsko, toda Badinterjeva arbitražna komisija je to zahtevo zavrnila z argumentom, da ne glede na okoliščine, pravica do samoodločbe ne sme pripeljati do »sprememb obstoječih meja v času neodvisnosti (*uti possidetis juris*), razen kadar se države dogovorijo drugače,« tam, kjer pa je znotraj države več različnih etničnih, verskih ali jezikovnih skupnosti, pa »imajo pravico do priznanja njihove identitete v skladu z mednarodnim pravom.«

Tudi Komisija ES je srbsko prebivalstvo v BiH »obravnava kot 'manjšino' ter zanikala, da bi imeli pravico do oblikovanja neodvisne države,« vendar »ni zanikala pravice do samoodločbe na notranji ravni,« to pa »velja tudi za manjše ozemeljske enote, ki so uživale poseben ustavni status v okviru nekdanje SFRJ – še posebej avtonomna pokrajina Kosovo« (Crawford 2006, 407). Avtonomija Kosova, na katerem živi okoli dva milijona prebivalcev, med katerimi je 95 odstotkov Albancev, je bila »enostransko prekinjena s strani srbske vlade leta 1990,« sledila pa je »precejšnja stopnja represije« (Crawford 2006, 407). Vodstvo kosovskih Albancev je razglasilo neodvisnost Kosova oktobra 1991, toda neodvisnost je tedaj priznala samo Albanija. Osem let zatem je sledila oborožena intervencija zveze NATO in uvedba civilne administracije OZN. Kljub temu je »pravni položaj Kosova ostal položaj avtonomne pokrajine pod mednarodno upravo,« ozemeljska integriteta tedanje Srbije in Črne gore pa je bila obvarovana in »Kosovo ni (ali še ni) država« (Crawford 2006, 408).

Čečenija je bila do leta 1990 del skupne avtonomne republike Čečenije-Ingušetije, konstitutivne republike Ruske socialistične federativne republike. Čečenija je 2. novembra leta 1991 razglasila svojo neodvisnost od Rusije, nato pa je po oboroženih spopadih z rusko vojsko uspela obdržati

---

⁹⁴ Ozemeljsko celovitost Konga so potrdile tudi resolucije VS OZN SC/RES/169 (sprejeta dne 24. novembra 1961) in SC/RES/161 (sprejeta dne 21. februarja 1961).

efektivni nadzor nad svojim ozemljem do decembra 1994, ko je ruska armada neuspešno poskušala zavzeti ozemlje. Med Rusko federacijo in čečensko republiko je bilo 27. maja 1996 podpisano premirje, skupna deklaracija, podpisana 25. avgusta 1996 pa je omenjala »univerzalno priznano pravico do samoodločbe« in »sporazum o medsebojnih odnosih v skladu z univerzalno sprejetimi načeli in normami mednarodnega prava,« ki naj bi bil sklenjen do 31. decembra 2001 (Crawford 2006, 409). V tem času so čečenske sile zasedle glavno mesto Čečenije Grozni. Volitve, ki so jih izvedli januarja 1997 so bile s strani OVSE ocenjene kot poštene in svobodne. Kljub ruskemu vojaškemu porazu, umiku in vzpostavitvi lokalne administracije ni prišlo do mednarodnega priznanja Čečenije.

Jeseni leta 1999 so ruske sile z novo vojaško operacijo uspele osvojiti Grozni in večino ozemlja Čečenije, čeprav so se gverilci še naprej upirali. Rusija je bila pogosto kritizirana zaradi prekomerne uporabe sile in kršitve mednarodnih dogovorov o nadzoru oborožitve, vendar je bilo v mednarodni skupnosti splošno sprejeto, da je konflikt v Čečeniji notranji oboroženi spopad ter da velja načelo ozemeljske integritete. Francoski zunanji minister je 9. januarja 1995 na primer dejal, da je »Čečenija del Ruske federacije« ter da je »spoštovanje načela ozemeljske integritete eno od temeljnih načel mednarodnega življenja,« medtem ko je britanska vlada ocenila, da je pri »uporabi načela samoodločbe potrebno vzeti v obzir tudi vprašanja, kot so kaj vzpostavlja ločeno ljudstvo ter spoštovanje načela ozemeljske integritete unitarne države,« pri čemer je vlada Velike Britanije pozvala k iskanju politične rešitve, ki bi »omogočila čečenskemu narodu, da izrazi svojo identiteto v okviru Ruske federacije« (Crawford 2006, 409).

Podobno je bilo stališče ZDA, ki so »podprle suverenost in ozemeljsko celovitost Ruske federacije« ter zatrdile, da »nasprotujejo poskusom spremembe mednarodnih meja s silo, ne glede na to, ali do njih prihaja v obliki agresije ene države zoper drugo, ali v obliki oboroženega gibanja za odcepitev, kakršnega je vodil Džohar Dudajev.«⁹⁵ Na takšen način so ZDA ravnale tudi v primeru baltskih držav. Kljub temu, da nikoli niso priznale njihovo pripojitev Sovjetski zvezi so, presenetljivo, »nekaj tednov ocenjevale vprašanje neodvisnosti Estonije, Latvije in Litve,« v primeru Slovenije in Hrvaške pa so celo po razglašeni neodvisnosti vztrajale, da »podpirajo ozemeljsko celovitost Jugoslavije« (Murphy 1994, 209-24 v Bierstecker in Weber 1996, 105).

---

⁹⁵ Državni sekretar Talbott. 1955. 6 US Department of Dispatch 119–120 (Crawford 2006, 410).

To velja tudi za položaj v Quebecu, kjer si je frankofonska skupnost in njena stranka *Parti Quebecois* prizadevala za neodvisnost od Kanade. Prav o tem vprašanju je odločalo tudi Vrhovno sodišče Kanade, ki je v primeru *Quebec* odločilo, da pravica do odcepitve v skladu z načelom samoodločbe »nastane v primeru, ko se 'ljudstvu' vlada kot delu kolonialnega imperija« in »morda v primeru, ko je ljudstvu zanikana kakršnakoli vsebinska pravica do samoodločbe znotraj države, katere del je.«

Vrhovno sodišče Kanade je poleg situacije kolonialnih ljudstev, katerih pravico do odcepitve je označilo kot »nevprašljivo,« kot upravičeno sklicevanje na eksterno samoodločbo označilo tudi položaj ljudstev izven kolonialnega konteksta, ki so v položaju podrejenosti, dominacije in izkoriščanja, omenilo pa je tudi tretji primer, ki ga navajajo »nekateri komentatorji,« ko je »ljudstvu onemogočeno vsebinsko izvajanje pravice do interne samoodločbe« in je upravičeno, da kot zadnjo možnost »izbere odcepitev« (Cassese 1995, 334). To pomeni, da pravica do »samoodločbe ... nastane samo v najbolj ekstremnih primerih in celo tedaj, v pazljivo določenih okoliščinah,« pri čemer sodišče ugotavlja, da primer Quebeca ni takšen ter da ostaja nejasno, ali je »tretja možnost« v obliki »zdravilne odcepitve« že »postala sprejet standard mednarodnega prava.« Sodišče je istočasno ugotovilo, »da Quebec nima ne ustavne ne mednarodne zakonite pravice do enostranske odcepitve, vendar ima ustavno pravico,« da »se pogaja o neodvisnosti v primeru jasnega pritrdilnega odgovora na jasno vprašanje o odcepitvi,« prav potrditev te pravice pa je v veliki meri »zmanjšala verjetnost odcepitve« (Crawford 2006, 412).

Neuspešen je bil tudi poskus odcepitve Somalilanda, britanskega protektorata, ki je postal neodvisen 26. junija 1960 ter se je štiri dni pozneje združil s skrbniškim ozemljem italijanskega Somalilanda. Različne kolonialne tradicije in plemenske razlike je bilo težko uskladiti. Angleški sistem občega prava je tako še naprej veljal na severu, italijanski kazenski zakonik pa na jugu države. Kljub naporom OZN so razlike ostale, stotisoči beguncev iz juga, ki so po vojni Etiopije za Ogaden zbežali na sever, pa so še dodatno otežili situacijo. Odločitev vlade, da odvzame del ozemlja plemenu Isaaq in ga razdeli med begunce, je sprožila odpor severnega prebivalstva. V državljanski vojni je umrlo okoli 50.000 ljudi. Predsednik zadnje vlade Said Barre je zbežal iz glavnega mesta Mogadiša zgodaj leta 1991, severna plemena pa so nato razglasila Republiko Somaliland. Od leta 1993 naprej je vlada Somalilanda izvajala učinkovit nadzor na svojem ozemlju, vzdrževala javne službe in javni transport. Pristanišče Berbera je postalo celo glavna vstopna točka

za pomoč Etiopiji. Generalni sekretar OZN je razmere v Somalilandu za razliko od razmer v drugih delih Somalije, »kjer bi jih bilo mogoče opisati kot anarhične,« ocenil kot »mirne,« nemško sodišče pa je Somaliland za namene uporabe zakona o azilu že opisalo kot »državo« (Crawford 2006, 415). Kljub temu, da voditelji Somalilanda trdijo, da niso del Somalije in zavračajo predloge o skupni vladi na celotnem ozemlju Somalije, »nobena od držav ni priznala neodvisnosti Somalilanda« (Crawford 2006, 415).

Podoben je primer Turške republike severni Ciper. Po neodvisnosti leta 1960 so se začeli spori med grško in turško skupnostjo na otoku. Najprej so 15. julija 1974 ciprski Grki poskusili otok priključiti Grčiji, nato pa so ciprski Turki 15. novembra 1983 ob pomoči turških sil, ki so okupirale tretjino otoka razglasili Turško republiko severni Ciper (TRNC). Vendar se je Varnostni svet OZN ostro odzval, razglasitev republike v resoluciji 541⁹⁶ ocenil kot nezakonito in pozval države, da naj ne priznajo nove države ter da naj spoštujejo ozemeljsko celovitost in integriteto Cipra. TRNC je priznala samo Turčija.

Že na podlagi kratkega opisa teh nekaj najpomembnejših primerov odcepitev različnih entitet je mogoče ugotoviti, da mednarodna skupnost danes večinoma zavrača primere enostranskih odcepitev. Ali, kot sklene Crawford:

Zunaj kolonialnega konteksta načelo samoodločbe ni priznано kot temelj za enostransko pravico do odcepitve delov neodvisnih držav. Samoodločba zunaj kolonialnega konteksta je večinoma proces, v katerem narodi različnih držav določajo svojo prihodnost v okviru ustavnih procesov brez zunanje vpliva ... Praksa držav po letu 1945 kaže izjemno zavračanje držav do priznanja enostranske odcepitve zunaj kolonialnega konteksta. Ta praksa se ni spremenila od leta 1989, kljub temu, da je v tem času nastalo triindvajset novih držav. Nasprotno, ta praksa je bila močno okrepljena. Od vseh novih držav, nastalih po letu 1945 zunaj kolonialnega konteksta dekolonizacije, je mogoče samo en primer klasificirati kot uspešno odcepitev v smislu, kot je opisan zgoraj, to pa je Bangladeš. Toda obstajajo znaki, da OZN ni obravnavala nastanka Bangladeša kot primera samoodločbe, kljub možnosti, da to stori, temveč raje kot *fait accompli*, ki je bil dosežen kot rezultat tuje vojaške pomoči v posebnih okoliščinah. Nasilje in represija, ki jih je izvedla pakistanska vojska je združitev naredila za nesprejemljivo ter s tem legitimizirala

---

⁹⁶ OZN. Varnostni svet. 1983. SC/RES/541 (18. novembra 1983).

nastanek nove države. V vseh drugih primerih, ki bi bili sicer opredeljeni kot enostranske odcepitve (Senegal, Singapur, baltske države in Eritreja), je bil sporazum vpletenih strani dosežen preden je bila neodvisnost od zunaj ocenjena kot dosežena in zato ta proces ni bil enostranski (Crawford 2006, 415-416).

Ta sklep velja tudi za primer Jugoslavije, ki je bila primer »razpada države« kot »stvar dejstev«, saj »ne EU in ne OZN nista pred tem razglasili, da imajo narodi Jugoslavije pravico do odcepitve zgolj na osnovi načela samoodločbe.« Prav zato sicer »še prihaja do poskusov odcepitev,« toda »tam, kjer država ohranja svoje nasprotovanje enostranski odcepitvi, takšni poskusi niso dobili dobresedno nobene mednarodne podpore ali priznanja, to pa je bilo res celo v primerih, ko so humanitarni vidiki situacije sprožili široko zaskrbljenost in dejavnost.« »Najbolj prepričljiv je primer Somalilanda, ki je obdržal svojo *de facto* neodvisnost precejšnje obdobje« in to celo ob neobstoju osrednje vlade, »ki se ni mogla ukvarjati s tem in niti pristati na neodvisnost Somalilanda,« pri tem pa »tretje države niso sprejele iniciative, da bi vprašanje spravile do razrešitve, kot je bilo storjeno v nekdanji Jugoslaviji,« zaradi česa »Somaliland še ni država« (Crawford 2006, 417).

Pri naštevanju splošnih značilnosti mednarodnih odzivov glede enostranskih odcepitev in groženj z odcepitvijo Crawford opozarja, da (1) obstaja »močno mednarodno zavračanje enostranski odcepitvi in separaciji« ter da »ne obstaja priznanje enostranske pravice do odcepitve, utemeljene samo na večinskem glasovanju prebivalstva določenega ozemlja.« Druga značilnost (2) je, da »so bili v številnih primerih na ozemljih, ki so se želela odcepiti, izvedeni referendumski z velikim odstotkom glasov za odcepitev« (od 65–99 %), toda »celo v primerih, kjer je prisotna močna in vztrajna zahteva po neodvisnosti, je odvisno od države, za katero gre, da se odloči, kako bo ravnala« (Crawford 2006, 417). Tudi v primerih ločenih kolonialnih (3) ozemelj »je enostranska odcepitev izjema.« Samoodločbo je v teh primerih morala implementirati sama kolonialna oblast. Samo v primeru, ko je bila ta možnost blokirana, so Združeni narodi podprli enostransko odcepitev. Izven kolonialnega konteksta pa so »... Združeni narodi izjemno odbijajoči do tega, da bi odcepljeni entiteti v nasprotju z željam države, od katere se želijo odcepiti, dovolili vstop v članstvo. Od leta 1945 ni bilo niti enega primera takšnega ravnanja« (Crawford 2006, 417). Tam, kjer matična država dovoli ozemlju, da se osamosvoji, bodo dogovorjeni pogoji med vpletenimi

stranmi spoštovani, pa naj gre za nadaljevanje obstoja v okviru države (Ferski otoki) ali za začetek neodvisnosti (Eritreja).⁹⁷ Če je neodvisnost dosežena s takšnim dogovorom, potem bo sledil hiter vstop v Združene narode. Toda tam, kjer bo vlada matične države vztrajala pri nasprotovanju poskusu enostranske odcepitve, »potem takšna odcepitev v moderni praksi ni vzbudila skorajda nikakršne mednarodne podpore ali priznanja« (Crawford 2006, 417).

To je opazno tudi v primeru tako imenovane »varnostne klavzule« v Deklaraciji o prijateljskih odnosih iz leta 1970, potrjeni leta 1993 v Dunajski deklaraciji svetovne konference o človekovih pravicah. Države, ki so demokratično vodene in spoštujejo človekove pravice vseh ljudstev imajo pravico do spoštovanja svoje ozemeljske integritete (4). Takšno ravnanje je uveljavljeno tudi v primeru odcepitvenih gibanj znotraj držav in celo v primerih, ko so države same v procesu razpada. Kljub temu obstaja razlika med razpadi in odcepitvami. Če postane očitno, da je proces razpada nepovraten, (5) »... potem pristanek predhodne države na ločitev drugih delov ni več nujen.« V takšnih primerih bo takšna vlada sama v procesu razpada in bo morda prenehala predstavljati nekdanjo državo. Vendar je tu močna presumpcija proti razpadu in edini primer uspešne ločitve v teh okoliščinah je primer konstitutivnih republik nekdanje Jugoslavije« (Crawford 2006, 417). V zvezi s tem se pojavlja tudi popolnoma ločen problem notranje samoodločbe, v smislu priznanja kulturne identitete in interne samoodločbe za različne skupine ali narode v okviru države, vendar to »ne daje podpore mnenju, da imajo narodi znotraj neodvisnih držav enostransko pravico do odcepitve« (2006, 418). Kot kažejo opisani primeri, so bile te odcepitve po osnovnih značilnostih zelo podobne primeru odcepitve Kosova, vendar pa so za razliko od Kosova dosegle precej manjše število mednarodnih priznanj držav, hkrati pa so bile zmeraj neuspešne.⁹⁸

5.6 Geopolitični razlogi za odcepitev Kosova

Pri raziskovanju vpliva mednarodnih priznanj na odcepitev Kosova je še posebej pomembno, da poskusimo dogajanje opisati ob vztrajanju pri ontološko realističnih in epistemološko

---

⁹⁷ Eritreja je postala članica OZN z resolucijo VS OZN SC/RES/828, sprejeto dne 26. maja 1993.

⁹⁸ Mednarodnih primerjav Kosova s primeri drugih podobnih odcepitev (predvsem Abhazije in Južne Osetije ter drugih »zamrznjenih konfliktov«) je zelo veliko, kar že samo po sebi priča o nevzdržnosti teze o »sui generis« primeru Kosova. Glej na primer zanimivo razmišljanje o pomenu odločitve Meddržavnega sodišča o Kosovu za Gruzijo: Rousseau (2010).

nepozitivističnih predpostavkah. Pri poskusu pojasnjevanja prakse in geopolitičnih razlogov za »posebnost« primera Kosova v mednarodnih odnosih, bomo zato poskusili predstaviti tudi bolj teoretične poglede na ta primer, kajti »proučevanja mednarodnih odnosov ni brez teorij (v najširšem smislu kot načinov mišljenja), saj so celo tedaj, če so praktične in akademske teorije 'napačne', hkrati 'vse', kar imamo na voljo za naše mišljenje« (Brglez 2008, 29). Dejstvo, da se primer Kosova že vsaj po izjemno velikem številu doseženih mednarodnih priznanj (v tem trenutku 110) bistveno razlikuje od ostalih primerov odcepitve namreč zahteva teoretično utemeljen okvir, ki bi lahko pojasnil razloge za posebnost odcepitve Kosova v mednarodnih odnosih.

Vsa naša preiskava vloge priznanj pri odcepitvi Kosova se je že doslej nujno osredotočala na eno od temeljnih pravic držav, ki je zapisana tako v Ustanovni listini OZN kot tudi v »Deklaraciji o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino«, Helsinško sklepno listino⁹⁹ in drugimi mednarodnimi dokumenti. Gre za pravico do suverenosti in neodvisnosti in pravico do enakosti. Proces priznavanja Kosova pa je povezan še z dvema pomembnima dejavnikoma – pomenom varstva človekovih pravic v sodobni mednarodni skupnosti in odnosi med samimi velikimi silami, predvsem med članicami VS OZN. Za razumevanje fenomena Kosova si je potrebno ogledati interakcijo vseh opisanih kategorij v realnih razmerah.

Realnost mednarodnih odnosov namreč potrjuje, da imajo države v mednarodnem pravnem redu ne glede na pravno enakost različne vloge in pravice. Nekatere med njimi so »velike sile«, kot takšne pa so pooblašene, da uporabljajo tudi silo in to na takšen način, ki bi bil sicer v primeru uporabe s strani drugih držav označen kot protipraven. Obstaja pa tudi druga vrsta držav, ki se jih javno označuje za »odpadniške«, za »propadle« in »kršiteljice mednarodnega prava.« Fenomen takšne »legalizirane hierarhije« ima štiri elemente: dominacija velikih sil ima svojo pravno osnovo (1), med samimi velikimi silami obstaja suverena enakost (2), direktorat velikih sil deluje skupaj, da bi ustvaril svoje cilje (3), legalizirano hegemonijo vsiljujejo velike sile, vendar jo s svojim soglasjem sprejemajo tudi druge države (4) (Simpson 2006, 89-90). Ta sistem se je prvič uveljavil kot »koncert« velikih sil (Rusije, Avstrije, Prusije, Velike Britanije) na Dunajskem kongresu leta

---

⁹⁹ Še posebej tretje načelo o »nedotakljivosti meja« ter četrto načelo o »ozemeljski celovitosti držav« izražata zavezanost držav, da »ne bodo priznale kot zakonite« nobeno okupacijo ali pridobitev ozemlja v nasprotju s temi načeli ter da bodo vse države »spoštovale ozemeljsko integriteto druga druge« (OVSE 1975).

1815, vendar je bil nato na haaških konferencah dopolnjen s sistemom »suverene enakosti« vseh držav. Sodobni poveljni sistem iz San Francisca, ki je nastal z OZN je predstavljal kombinacijo teh dveh načel – suverene, »pravne« enakosti vseh držav (podobni enakosti državljanov znotraj države) in »neenakosti« oziroma posebnih pravic in privilegiranosti petih velikih sil s pravom veta.

Delovanje te legalizirane hegemonije je najbolj očitno na področju kolektivne varnosti. Vsaka članica VS OZN lahko da veto na vsako uporabo sile s strani VS OZN ali regionalnih organizacij, s tem da se, zahvaljujoč spremembi Ustanovne listine ob pomoči običajnega prava več ne smatra, da odsotnost s seje VS OZN pomeni veto. S tem stalne članice VS OZN uživajo »popolno *de facto* imunost od pristojnosti VS OZN glede uporabe sile, medtem ko so ostale države predmet vse bolj agresivnih intervencionističnih doktrin« (Simpson 2006, 208). Tretji pomemben element za razumevanje odnosa mednarodne skupnosti do problema Kosova je vzpon »liberalnega antipluralizma«. Pri tem gre za liberalizem posebnega kova oziroma, kot pojasnjuje Simson, pač pa gre dejansko za »neoliberalizem,« ki je »prepoln nekega moralističnega žara, prepričan in včasih netolerance do vsega, kar je neliberalno« (Simpson 2006, 100).

Gre za ideje, ki jih na primer zastopajo John V. Rawls, Anne-Marie Slaughter, Fernando R. Tesón in drugi. Podobne ideje je pred tem zagovarjal tudi John Stuart Mill (2001), ki je zapisal, da se »zdi, da je celoten nauk o nevmešavanju v tuje države nujno potrebno na novo premisliti, če je sploh mogoče reči, da so do zdaj o njem razmišljali kot o resničnem moralnem vprašanju,« kajti »pomagati tako zatiranim ljudem še ne pomeni rušiti ravnotežja sil, od katerega je odvisno trajno ohranjanje svobode v neki državi, marveč vnovič vzpostaviti to ravnotežje, kadar se je nepošteno in nasilno porušilo.« V tem liberalizmu imajo posamezniki »ontološko prednost,« medtem ko popolno suvereno enakost iz Ustanovne listine OZN neoliberalci doživljajo, kot je to opisal Aaron Xavier Fellmeth, kot nekaj absurdnega, »kot zastarelo misterijo« in kot moralno teorijo, v skladu s katero »ima integriteta fašistične diktature enako pravico do spoštovanja kot vlada neke socialne demokracije.«¹⁰⁰

Ena od osrednjih tem liberalnih razprav je tudi vprašanje, »kako je potrebno konstituirati politično družbo, kdo ji lahko pripada, koga pa je potrebno izključiti iz družbe« in je pogosto spopad med

---

¹⁰⁰ A. X. Fellmeth - Feminism and International Law: Theory, Methodology and Substantive Reform (2000), Human Rights Quarterly 658, 703, 171 (v Simson 2006, 103).

»konceptom suverene enakosti« ter tiste verzije liberalizma, v kateri je »enakost resno kompromitirana« (Simpson 2006, 104). Ta napetost med »suvereno enakostjo« in iz nje izvedeno pravico do spoštovanja ozemeljske integritete vsake države, katere smisel je, da »ima prednost pred vsemi drugimi, čeprav včasih zelo močnimi, moralnimi in političnimi razlogi« in uporabo sile je opazna predvsem v primeru različnih intervencij. Neoliberalistične doktrine se namreč zavzemajo za »razširjeno doktrino intervencionizma zaradi zaščite človekovih pravic, svetovne ureditve in demokracije, pa tudi zaradi kaznovanja odpadniških držav za njihove 'zločine' ... Norme Ustanovne listine so prav tako na udaru majhnih koalicij držav istomišljenikov, ki se poslužujejo sile da bi neposlušnim državam vsilile določene vrednote« (Simpson 2006, 110). Takšna orientacija je deloma povezana tudi s prepričanjem, da so demokracije miroljubne in vodijo miroljubno zunanjo politiko. Že v začetku dvajsetega stoletja je ameriški predsednik Woodrow Wilson trdil, da so »svetovno javno mnenje in partnerstvo demokratičnih držav bistveni predpogoji za mednarodni mir ...« (Daugherty in Pfaltzgraff 1996, 341).

Nasprotje med načelom suverene enakosti in legalizirane hegemonije je postalo očitno večkrat. Posebej zanimiva se v tem pogledu zdi primerjava med intervencijami Svete alianse po letu 1815 in intervencijo na Kosovu, ki je bila uvod v druge podobne intervencije (Irak, Afganistan) in je hkrati seveda neposredno povezana z »zunanjepolitično intervencijo« in priznanjem Kosova kot države.

Leta 1822 je bila namreč v Veroni sklicana konferenca, ki naj bi odločila o usodi »dveh svetov«, starega in novega, v njenem središču pa je bilo vprašanje intervencij, o katerem se je deloma razpravljalo že na Ljubljanski konferenci. Vzhodne sile »koncerta« naj bi dobile pravico, da z oboroženo silo intervenirajo v notranje zadeve drugih držav ob poskusih ustavnih reform in revolucijah.¹⁰¹ Vendar se po prvih intervencijah v Piemontu in Siciliji te intervencije niso več ponovile, saj je v Združenem kraljestvu in ZDA prišlo do ostre reakcije proti intervencijam. Predvsem Velika Britanija se ni udeležila oboroženih intervencij zasnovanih na načelu legitimitete v Neaplju, Piemontu in Španiji (Benko 1987, 73). Simpson v zvezi s temi dogodki postavi »Dunajsko« in »Veronsko« tezo. V skladu s prvo je primer Kosova prelomna točka, na kateri se v svetovni skupnosti uveljavljajo nove norme, medtem ko v »Veronski tezi« pojasnjuje akcijo zveze

---

¹⁰¹ Kissinger piše, da je »koncert« v Evropi omogočil »najdaljše znano obdobje miru,« ta red pa je bil ustvarjen »v imenu ravnotežja sil«, hkrati pa so države povezovale »skupne vrednote« (Kissinger 1994, 29; 78–102).

NATO kot »odklon, neponovljivo akcijo, katere posledice so omejene in ki kot pravni precedens ni vredna veliko« (Simpson 2006, 223). V skladu s to perspektivo je bila intervencija na Kosovu (ki se nadaljuje s politično »intervencijo« v obliki mednarodnih priznanj Kosova) rezultat kratkotrajnih skladnosti ideoloških afinitet (Clintona in Blaira leta 1999; carja Aleksandra in Metternicha 1822), paralize hegemonov, ki bi se ji potencialno lahko zoperstavili (Kitajska in Rusija 1999; Francija in Britanija 1822) in idiosinkratičnega mysticizma nekaterih protagonistov (Tony Blair 1999 in car Aleksander 1822) (Simpson 2006, 223).

V obeh primerih je bila intervencija sprejeta kot odstopanje od sprejetih pravil, med tvorci »novih« ureditev pa je »vladalo kantovsko prepričanje, da obstaja zveza med notranjimi lastnostmi države in njenega zunanjega obnašanja« (Simpson 2006, 223). Skupina zahodnih držav naj bi torej intervenirala v ZRJ zaradi (liberalističnega) prepričanja, da gre za utemeljen poseg v nedemokratično državo, ki krši človekove pravice, kar bo vplivalo tudi na mednarodno skupnost, toda to je bilo storjeno tako, da je bila istočasno zanemarjena vloga »suverene enakosti« med samimi člani VS OZN, saj je bila grobo poteptana volja dveh od petih stalnih članic OZN. In prav tako je bila v obeh primerih razširjena vera, da so moralni imperativi za akcijo, utemeljeni v neki normativni, univerzalni ureditvi že dovolj, da prevladajo »tehnične« pripombe proti intervencionistični politiki. Sile alianse so se pozivale na svoj vojni dogovor, »kajti zakaj bi se borili proti novemu Napoleonu, če se lahko proti njemu borijo že še preden prevzame oblast?« (2006, 223). Tudi zveza NATO se je pri kaznovanju »Miloševićeve Srbije«¹⁰² pozivala na to, da kosovska intervencija »ne ustvarja nikakršnega presedana v mednarodnem pravu,« oziroma da je VS OZN »vnaprej« odobril akcijo z resolucijami VS OZN 1160/1198 in 1998/1998 oziroma da je bombardiranje dobilo legitimnost »naknadno,« ko je Kosovo prešlo pod upravo UNMIK.

Sveti aliansi in NATO je bilo torej skupno to, da tisto, kar na prvi pogled deluje kot nova procedura »opravičujejo s sklicevanjem na določena, že obstoječa načela mednarodnega pravnega reda.« Na podoben način je tudi nemški zunanji minister Kinkel trdil, da odločitev NATA »ne sme postati

---

¹⁰² Kot piše Timothy Garton Ash, je bil v ozadju intervencije tudi strah pred ponovitvijo zločinov iz BiH, ZDA pa so aktivno rušile Miloševića tudi po vojaški intervenciji. Vrhunec te strategije je bil »pomladi leta 1999, ko se je NATO razširil na Poljsko, Češko Republiko in Madžarsko in ko je brez opozorila krenil v vojno, prvo v svoji zgodovini, da bi preprečil Miloševiću, da ponovi 'še eno Bosno' na Kosovu. Američani so prav tako imeli velik vpliv v podpori Srbom, ki so na koncu zrušili Miloševića v večinoma mirni revoluciji jeseni leta 2000« (Ash 2006, 114).

precedens.«¹⁰³ In čeprav je NATO prikazoval intervencijo kot akcijo v skladu s cilji Ustanovne listine OZN, to ni prepričalo večine držav in še posebej ne Rusije in Kitajske. Na podoben način je bilo pred 180 leti Britance in Američane strah zaradi ambicij Svete alianse. Castleragh »ni imel potrpljenja za nelegitimno odstopanje od legalizirane hegemonije Dunajskega kongresa« in tedanjega varnostnega okvirja. Tedaj je bilo Angleže tako kot Ruse in Kitajce leta 1999 strah, da bi novi intervencionizem lahko privedel do propada reda, ki je bil s toliko napora ustvarjen leta 1815 ter da bi lahko nepovratno kompromitiral evropsko privrženost važni posledici suverene enakosti (prepovedi intervencije) in omejeni formi legalizirane hegemonije, ki je bila rojena na Dunajskem kongresu (Simpson 2006, 228).

V obeh situacijah je bila pomembna tudi povezava notranje in zunanje politike. »Kar se tiče demokracije, je med oblikovalci politike Zahoda prevladovalo čvrsto prepričanje, da je prvenstveni vzrok balkanskih napetosti pomanjkanje demokracije. Resolucija VS OZN 1160 je poudarila, da je način, da se odpravita nasilje in terorizem na Kosovu resničen politični proces,« ter da bo konkreten napredek v reševanju resnih političnih vprašanj in vprašanj človekovih pravic na Kosovu »popravljal mednarodni položaj ZRJ in možnosti za normalizacijo njenih mednarodnih odnosov in polno participacijo v mednarodnih institucijah« (Simpson 2006, 230).

Intervencijam iz leta 1822 in 1999 – ter nato priznanju Kosova od leta 2008 naprej – je bilo torej skupno prepričanje, da notranja politika v precejšnji meri odreja mednarodno politiko. In tako kot je Sveta aliansa v preambuli sporazuma napisala, da mednarodni sistem počiva na »vzvišenih resnicah krščanske religije,« tako je britanski premier Tony Blair v času intervencije leta 1999 »obilno koristil pseudoreligiozno retoriko za opravičevanje intervencije,« sklicujoč se na »univerzalne vrednosti.« Ta »rapsodični, sentimentalni stil se vse pogosteje srečuje v izjavah za javnost zahodnih voditeljev« (Simpson 2006, 231). Nekateri avtorji so se sklicevali na »koncept nujnosti,«¹⁰⁴ ki je »neka psevdopravna ideja, odvisna od moralnega presojanja neke izredne

---

¹⁰³ Deutscher Bundestag. 1998. Plenarprotokoll 13/248. 16 October 1998, at 23129 (v Simma 1999).

¹⁰⁴ Nujnost zaščititi neko entiteto s priznanjem je bila vsekakor bolj upravičena v primeru BiH in celo Abhazije in Južne Osetije kot pa v primeru Kosova, saj ni znano, da bi Kosovu leta 2008 grozila kakšna nevarnost, ki bi jo lahko preprečilo le priznanje. Kot piše Türk je nuja (*necessity*) »razlog, zaradi katerega se lahko dejanje šteje za skladno z mednarodnim pravom, četudi bi bilo v normalnih okoliščinah kršitev. Položaj nuje je podan, kadar je predmetno dejanje edini način, s katerim država zavaruje neki bistveni interes, ki ga ogroža neka huda in neposredna nevarnost. Dodatni pogoj je, da se s tem dejanjem ne prizadene nekega bistvenega interesa drugih držav ali mednarodne skupnosti v celoti. Tudi v primeru nuje

situacije in tako spreminja obstoječe pravo o uporabi sile,« medtem ko je britanski zunanjepolitični odbor ugotovil, da je bila vojaška akcija NATO, »čeprav sumljive legalnosti glede na sedanje mednarodno pravo - moralno upravičena«¹⁰⁵ (Simpson 2006, 234). Velika skupina pravnikov je kljub temu podprla akcijo, vendar se delijo na dve skupini, na tiste, ki mislijo, da je bila akcija legalna in druge, ki tako kot Simma menijo, da je imela neko vrsto legitimnosti.

Kako pomembna je bila intervencija na Kosovu in kako utemeljena je omenjena zgodovinska vzporednica kaže tudi analiza Stratforja po gruzijsko-ruski vojni leta 2008, v kateri je ta raziskovalni inštitut takoj povezal Gruzijo in Kosovo in ju označil »za eno samo, medsebojno prepletano krizo.« Ali, kot pišejo analitiki: »To je spremenilo NATO iz vojaške zveze v kvazi-Združene narode. Kar se je zgodilo na Kosovu je bilo to, da je NATO prevzel vlogo mirovnika, pooblaščenega, da odloči, ali je bila intervencija potrebna, ki mu je bilo dovoljeno, da izvede intervencijo in ki je dobil tudi moč, da določi rezultat. Konceptualno je bil NATO preoblikovan iz vojaške sile v regionalno multinacionalno skupino z odgovornostjo za zagotavljanje regionalnega reda in to celo znotraj meja držav, ki niso njene članice. Če Združeni narodi ne bi podprli akcije, bi bil Svet NATO dovolj« (Stratfor 2008).

Da ima to precejšnjo zvezo z razglasitvijo neodvisnosti Kosova pojasnjuje tudi naslednji opis drugega koraka, ki je privedel do povračilnih ukrepov Rusije v primeru Gruzije in posledičnega priznanja odcepitve dveh pokrajin Gruzije, tesne zaveznice ZDA: »Nato je prišla neodvisnost Kosova. Jugoslavija je razpadla na konstitutivne entitete, toda meje njenih narodov se niso spremenile. Nato pa je bila prvič po drugi svetovni vojni sprejeta odločitev, da se spremeni meja Srbije, v nasprotju z ruskimi in srbskimi željami, s tem, da je bilo telo, ki je to dovolilo, dejansko NATO. To je bila odločitev, ki so jo navdušeno podprli Američani.« Zato so vprašanja, ki jih sproža rusko-gruzijska vojna »globoko v geopolitiki« in »jih ni mogoče razumeti brez razumevanja Kosova,« ki je bilo »samo najpomembnejši dogodek za vsem tem,« saj je bila »vojna leta 1999 okvir, ki je sprožil vojno leta 2008« (Stratfor 2008). Popolnoma enak odziv Rusije se je ponovil po

---

velja, da se država ne more sklicevati na takšno situacijo, če je sama pripomogla k njenemu nastanku« (Türk 2007, 291).

¹⁰⁵ Zelo podobno stališče o formalno nezakoniti in moralno nujni intervenciji je zastopal tudi Martti Koskeniemi (2002, 162). Drugačno stališče pa zastopa npr. Peter Handke: »Morala je v tej vojni postala druga beseda za samovoljo. Proti temu pravim: pravo mora ostati pravo. Pravo je nasprotnost samovolji. Pravo uravnava minimum odnosov med ljudmi, da se nekomu ne bi dogajalo nepravdo ...« (Handke 1999, 61).

prevratu v Ukrajini februarja leta 2014, ki mu je sledila odcepitev polotoka Krima od Ukrajine in njegova pripojitev Ruski federaciji ter vojna med separatisti v Doneški in Luganski pokrajini z osrednjimi oblastmi v Kijevu. Povedano drugače: šlo je za temeljito spremembo v »ravnotežju sil« med velikimi silami, vse to pa se je v še bolj drastični obliki ponovilo v primeru Ukrajine.

Simpson na koncu predstavi še »Dunajsko tezo«, oziroma »protitezo«, ki gradi na prepričanju, da »Kosovo predstavlja prelomno spremembo svetovnega sistema, ki jo je mogoče primerjati z Dunajskim kongresom,« začetki te nove ureditve pa segajo že v čas britanskega in ameriškega unilateralizma v Iraku in akciji NATO v Bosni (Simpson 2006, 235). To bi pomenilo, da je »sistem OZN dobil največji udarec prav v trenutku svojega vrhunca,« saj kot poudarja Hofman, sistem OZN danes »deluje točno tako, kot je bil zamišljen leta 1945« (Hofman 1995, 317 v Simpson 2006, 235). Kosovska intervencija bi lahko postala »prelomnica, od katere začenja nov svetovni red, vendar samo, če bi bili izpolnjeni določeni pogoji. Predvsem bi se dominacija velikih sil morala spremeniti v institucionalno lastnost tega sistema, hkrati bi med velikimi silami moralo priti do normativne reorientacije, na primer v smeri 'humanitarizma', obstajati pa bi morala tudi načela legitimizma, ki bi omogočila, da se takšen sistem obdrži« (Simpson 2006, 236).

To bi pomenilo zaton OZN, ki je bila potisnjena na obrobje že v času vojne v Bosni. Obstaja celo nevarnost, da VS OZN »preneha biti organ varnosti, kajti nosilci prave moči raje uporabljajo spretnejše instrumente.«¹⁰⁶ Kosovsko intervencijo bi lahko razumeli kot »prehod od reda kolektivne varnosti, utemeljenega v OZN, zasnovanega na soglasju vseh Velikih sil in kompatibilnega z določeno stopnjo suverene enakosti na regionalni varnostni red, utemeljen na evropski hegemoniji, ki je gluh za zahteve zunanjih sil (npr. Otomanskega cesarstva 1815 in Rusije in Kitajske 1999) in odvisnega od neke povsem ločene skupine držav znotraj širšega mednarodnega državnega okvira«¹⁰⁷ (Simpson 2006, 238).

---

¹⁰⁶ United Nations Association of the USA. 1997. *Words to Deeds; Strengthening the UN's Enforcement Capabilities*: 45 (v Simma 1999).

¹⁰⁷ V tem primeru in tudi pri poudarjanju pomena priznanj evropskih, vplivnih in bogatih držav morda ne gre niti za napačne interpretacije resolucije VS OZN, pač pa za poskus sklicevanja na »evropsko mednarodno pravo,« torej na posebno kulturno, versko in politično dediščino Evrope, čeprav mednarodno pravo ni samo evropsko in dejansko obvezuje tudi evropske institucije, sama ideja evropskega mednarodnega prava pa je »ideologija utemeljena na občutku rasne, socialne, kulturne in verske superiornosti nad tistimi, ki so drugačni« (Orakhelashvili 2006).

Pri tem je veliko podobnosti tudi med argumenti za vojaško intervencijo leta 1999 in politično ter predvsem zunanjepolitično intervencijo s pomočjo priznanja Kosova leta 2008. Ne samo, da so argumenti za intervencijo leta 1999 in priznanje neodvisnosti Kosova leta 2008 skorajda popolnoma isti (»kršenje človekovih pravic,« »to ni precedens,« »nujnost,« spoštovanje »volje ljudi«), intervencija je bila seveda tista sila, ki je sploh omogočila umik srbskih varnostnih sil s Kosova in je s tem ustvarila pogoje za odcepitev in razglasitev neodvisnosti Kosova.

S tem je odločitev posameznih držav, da priznajo Kosovo kot državo navkljub nasprotovanju Srbije odcepitvi Kosova, mogoče opredeliti tudi kot orodje za politično intervencijo, s katerim se končuje to, kar je začela *Operacija združena sila* (OAF).¹⁰⁸ Povsem enaka je tudi metoda »nezakonite, vendar legitimne« intervencije leta 1999 in na podlagi veljavnega mednarodnega prava nezakonite, toda z različnimi moralnimi argumenti podprte odcepitve Kosova od Srbije leta 2008. Ker gre v obeh primerih za intervencijo in ker poglobitve akterje obeh (oziroma ene, integrirane toda večfazne vojaško-politične intervencije) predstavlja skupina istih držav, večinoma članic zveze NATO, je seveda tudi priznanje Kosova mogoče oceniti kot nadaljevanje intervencije iz leta 1999, tokrat z zunanjepolitičnimi in diplomatskimi sredstvi.

V obeh primerih je značilno sklicevanje na nujnost, moralo, legitimnost, varovanje človekovih pravic in občutek, da se »kršenje človekovih pravic na enem ozemlju čuti tudi na drugih ozemljih« (Simpson 2006, 239). Enaka je tudi trditev, da ne gre za »precedens« ter da gre za situacije »sui generis«, čeprav se je nato na podoben način postopalo tudi ob intervencijah proti Iraku (Simpson 2006, 234). V obeh primerih je očitno kršenje veljavnega mednarodnega prava in improvizacija s »kreativnim« branjem in samovoljnim interpretiranjem resolucij OZN. Oziroma, kot Simpson navaja Glennona: »Nova, improvizirana pravila Zahoda o intervencijah se manj opirajo na staro idejo suverene enakosti - nekdanjo idejo, da so vse države, velike ali male enake pred zakonom ... Novo stališče pripoznava izpraznjenost tega koncepta in sprejema, da države dejansko niso enake,

---

¹⁰⁸ Danilo Türk opisuje »tri glavne vrste dejavnosti intervencije« in poleg vojaške omenja tudi »politično« in »ekonomsko« (Türk 1984, 288). S politično intervencijo pa je označen »širok spekter političnih dejanj, ki pomenijo neposredno ali posredno vmešavanje v notranje zadeve držav,« vključno z »vsemi grožnjami osebnosti države ali političnim in kulturnim elementom te osebnosti.« Med temi dejanji je tudi prepoved »izkoriščanja in izkrivljanja vprašanj človekovih pravic kot sredstva za vmešavanje v notranje zadeve druge države,« iz dokumentov in razprav pa je očitno, da naj bi bilo prepovedano tudi »vmešavanje povezano s problematiko priznanja vlade« ter grožnje s prekinitvami diplomatskih odnosov (Türk 1984, 294–6).

ne po moči, ne po bogastvu, niti po privrženosti človekovim pravicam in miru« (Glennon 1999 v Simpson 2006).

Prav to pa je bila idejna podlaga mednarodnih intervencij ZDA v zadnjih petnajstih letih, ki jo je najbolje opredelil Robert Keagan, eden od vodilnih ameriških konservativnih ideologov, ki je zapisal, da je »bilo evropsko zavračanje sile in njeno dajanje v nič vojne moči kot sredstva v mednarodnih politiki odvisno od prisotnosti ameriških vojakov na evropskem ozemlju. Evropski novi kantovski red je lahko zacvetel samo pod okriljem ameriške sile, uporabljene v skladu s pravili stare hobsovske ureditve« (Keagan 2003, 101).

Keagan navaja komentar Roberta Cooperja, svetovalca britanskega premiera Tonya Blaira, ki podpira idejo o tem, da je »navajanje na dvojna merila izziv za postmoderni svet,« kajti med seboj Evropejci lahko delujejo v skladu z zakoni in širijo sodelovanje glede varnosti »... toda pri srečanju z zunanjim svetom mora Evropa uporabiti bolj surova sredstva prejšnjih obdobj – silo, preventivni napad, prevaro, vse, kar je potrebno,« kajti »med seboj se držimo zakonov, ko pa se ukvarjamo z džunglo, moramo sprejeti zakone džungle« (2003, 102-103). Keagan nato navaja še primer predsednika britanske vlade Tonya Blaira, ki je »podpiral idejo o dvojnih mednarodnih standardih glede vprašanja sile« in »je poskušal vpeljati Britanijo v kantovski svet Evropske Unije, zasnovan na pravilih,« toda kot je pokazala njegova solidarnost s predsednikom ZDA Bushem, je Blair »prav tako poskusil vrniti Evropo v hobsovski svet, v katerem vojna sila ostaja ključna značilnost mednarodnih odnosov« (2003, 103).

Primer Kosova je zato tipičen primer intervencije proti članici OZN, ki je bila označena kot »odpadniška država,«¹⁰⁹ proti njej pa je bila nato v nasprotju za načeli mednarodnega prava izvedena vojaška in nato še zunanjepolitična intervencija, ki je ustvarila pogoje za odcepitev dela države, ki je imela dobre odnose z Rusijo in je veljala za njeno tradicionalno zaveznico. Države, ki so Kosovo priznale kot državo so s tem prejudicirale odločitev o vprašanju, ki je bilo z resolucijo VS OZN 1244 prepuščeno političnemu procesu, Varnostnemu Svetu OZN in dogovorni rešitvi

---

¹⁰⁹ Nincic (tudi Ninčić) uporablja pojem »renegade regime« in pojasnjuje, da je Clintonova administracija pojem »rogue states« (odpadniške države) raje spremenila »v države, ki povzročajo skrbi« ali težavne države (»states of concern«) medtem ko je pojem »odpadniških« držav znova uvedel ameriški predsednik George Bush, ko je napovedal boj proti »osi zla« (Nincic 2005, 12). Nincic ZRJ zaradi politike Slobodana Miloševića povsem odkrito uvršča med »odpadniške države« (npr. str. 61 in 147–155).

problema. Primer Kosova bi, če bi ta primer res postal »presedan« lahko privedel do »inovacije« in postal del novega, legitimnega sistema mednarodnih odnosov, vendar le, če ne bi odpravil samo formalno enakost držav, pač pa bi moral izničiti tudi »suvereno enakost velesil«, torej legalizirano hegemonijo, ki je podlaga sedanjega mednarodnega reda, ki je mešanica hierarhije in anarhije in v kateri obstaja določena stopnja »suverene enakosti« tudi med velikimi silami. In prav to načelo »suverene enakosti«, ki velja med stalnimi članicami VS OZN je bilo z intervencijo na Kosovu (in pozneje s priznanjem Kosova) temeljito porušeno.

Priznavanje Kosova kot države s strani skupine držav, ki so sledile pozivom ZDA in njihovih zaveznic zato lahko razumemo tudi kot »nadaljevanje intervencije z drugimi sredstvi«. Namen te intervencije, ki je dobila precejšnjo podporo v OZN (110 priznanj Kosova) bi lahko bila tudi sprememba pravil in presedan, ko se v svetovni skupnosti uveljavijo nova pravila (kot v Simpsonovi »Dunajski tezi«) ali pa samo odklon in neponovljiva akcija, katere posledice bodo kljub velikemu številu priznanj omejene in ki kot pravni precedens ni vredna veliko (kot v Simpsonovi »Veronski tezi«). Intervencija na Kosovu se je zagotovo začela s prvim ciljem in z namenom uveljavljanja novih pravil ter utrjevanja vodilne vloge ZDA v unipolarnem svetu (to so dokazale tudi naslednje intervencije predvsem ZDA v Afganistanu, Iraku, Libiji in Siriji), vendar se je proces priznanj Kosova nato iztekel v akcijo, ki vsaj kot »pravni precedens ni vredna veliko« (Simpson 2006, 233).

To pa seveda pomeni, da imajo tudi mednarodna priznanja Kosova kot države precej večjo težo, kot se morda zdi na prvi pogled in to kljub temu, da niso spremenila uveljavljenih mednarodnih pravil glede nastanka držav. Če lahko samo del držav, na katerih počiva odgovornost za red in mir v svetu samostojno intervenira in celo pomaga ustvarjati nove države na ozemlju držav, ki jih brez uspeha štiti veljavno mednarodno pravo, potem je mednarodni red, kot ga poznamo od leta 1945 dejansko v zatonu. Veliko število priznanj namreč lahko vpliva na to, da na koncu tudi Srbija prizna novo stanje, odstopi od svojih zahtev ali na kakšen drugačen način – tudi s tihim pristankom – sprejme novo dejstvo. Vzpostavljanje diplomatskih odnosov in proces priznavanja nosita s seboj točno to sporočilo – da je popolnoma vseeno, kaj bo Srbija storila, saj bodo številne države Kosovo smatrale za državo ne glede na veljavno mednarodno pravo in odziv dela velikih sil. V primeru številnih priznanj držav, ki bi ga spremljala tudi zavest o tem, da ravnajo zakonito, bi to privedlo do spremembe mednarodnih norm tudi glede nastanka držav. Toda to bi se lahko zgodilo le, če ne bi

bilo ostrega nasprotovanja drugega dela mednarodne skupnosti in bi bila zavest o zakonitem ravnanju prevladujoča. Oziroma, kot je v svoji geopolitični analizi zapisal Stratfor: »Začelo se je leta 1999 z vojno na Kosovu in končalo leta 2008 z neodvisnostjo Kosova. Ko bomo preučevali zgodovino prihodnjega obdobja bo vojna na Kosovu stala kot prelomna točka ...« (Stratfor 2008). To oceno potrjujeta tudi odcepitev Krima od Ukrajine in njegova pripojitev Rusiji leta 2014 ter vojna s separatisti v Ukrajini.

Vendar sprememba veljavnih pravil zaradi domnevnega »kosovskega presedana« ni edina možnost. Kot kažejo prav primeri rusko-gruzijske vojne, odcepitve Krima, vojne v Ukrajini ter politika nepriznanja Kosova s strani velikega dela mednarodne skupnosti, je vprašanje Kosova že privedlo do samopomoči nekaterih držav – in to prav prizadetih velikih sil oziroma Rusije - v obliki retaliacije¹¹⁰ ali »povračilnih ukrepov« s sklicevanjem na kršitev obstoječih pravil v primeru priznanja Kosova, kar je prav tako eden od mehanizmov, ki v okviru »teorije racionalne izbire« (Guzman 2008) omogočajo delovanje pravnega reda in vrnitev svetovnega sistema v stanje ravnovesja.¹¹¹

Priznanju Kosova in kršenju »suverene enakosti« Rusije kot zaščitniku Srbije v sistemu legalizirane hegemonije OZN je najprej sledila kršitev suverene enakosti ZDA kot zaščitnice Gruzije in leta 2014 tudi Ukrajine, ki je bila z okrnitvijo ozemeljske integritete kaznovana takoj, ko je po prevratu leta 2014 prestopila v »zahodni tabor.« Gre za tipičen primer kršitve ustaljenih pravil, ki privede do izgube tiste strani, ki si s kršitvijo pravil najprej pridobi prednost – v tem primeru monopol nad kaznovanjem kršilcev novega svetovnega reda (Srbije) in odločanjem o njegovi ozemeljski celovitosti. Kajti »če obe strani tega diplomatskega spopada bolj cenita medsebojno sodelovanje in bo kršitev danes spodkopala prihodnje sodelovanje, potem vsaka država resnično izbira »med nadaljnjim sodelovanjem in enkratno oportunistično pridobitvijo, ki ji sledi nesodelovanje« (Guzman 2008, 42). Enako velja za povračilne ukrepe, s to razliko, da morajo biti povračilni ukrepi za svoje delovanje zares kredibilni, »kredibilnost pa je deloma odvisna od

---

¹¹⁰ »Samopomoč je po običajnem pravu ukrepanje, s katerim država ščiti svoj pravni interes in ki je pod določenimi pogoji dopustno tako v vojni kot v miru ... Kadar država odgovori na kršitev z istovetnim ukrepom (npr. na izpolnitev trgovinske pogodbe z odpovedjo te pogodbe) se tak ukrep imenuje retaliacija« (Türk 2007, 294-5).

¹¹¹ Tako tudi Alker in Russett: »Pravila se v lokalni ali mednarodni skupnosti pogosto spoštujejo zaradi različnih vrst pričakovanih nagrad ali izgub. Dober glas o moralnosti in spoštovanju zakonov je lahko koristen, nasprotno pa škodljiv za reputacijo« (Alker in Russett 1965, 146 v Neumann in Waever 1997, 207).

reputacije držav glede kaznovanja kršilcev« (Guzman 2008, 48). Rusija je leta 2008, pol leta po razglasitvi neodvisnosti Kosova in kljub temu, da je do tedaj zagovarjala načelo ozemeljske celovitosti Gruzije (s katero ima sicer napete odnose od leta 2003, ko je oblast po »revoluciji rož« prevzel Mihail Sakašvili, država pa je postala tesna partnerica zveze NATO), priznala obe separatistični pokrajini, pri tem pa so njeni najvišji predstavniki ob intervenciji vojske v Abhaziji in Južni Osetiji uporabili celo povsem enako retoriko kot države, ki so priznale Kosovo, vse to pa takoj zatem, ko so večkrat opozarjali, da bo priznanje Kosova sprožilo primere podobnega ravnanja tudi drugje po svetu.¹¹² Povsem enako ravnanje je nato sledilo v Ukrajini, kjer si je Rusija po referendumu prebivalcev Krima (in predhodnem »puču« v Ukrajini ter odstititvi dotedanjega predsednika države, kot je to ocenila Rusija) ter ob pozivanju na »Kosovski predsednik« pripojila Krim.

6 MEDNARODNE POSLEDICE ODCEPITVE KOSOVA

6.1 Razlogi za in proti enostranski odcepitvi Kosova

Ruska uporaba »retaliacije« v primeru Gruzije in Ukrajine je vsekakor ena od neposrednih posledic priznanja Kosova. Druga posledica priznanja Kosova so bile izjave različnih predstavnikov separatističnih entitet po vsem svetu, ki so v odcepitvi Kosova videli priložnost za okrepitev svojih zahtev.¹¹³ Rusija primer Kosova še zmeraj vidi kot »presedan«, hkrati pa opozarja celo Srbijo, da se bo v primeru vstopa v NATO morala odreči Kosovu, kar bi nato spremenilo tudi stališče »Moskve in Madrida« (*The Balcan Chronicle* 2010).

---

¹¹² Da gre v primeru Rusije in Gruzije za ponavljanje nezakonitih postopkov ZDA in članic EU v primeru Kosova posredno opozarja tudi preiskovalna komisija EU, ki je raziskovala gruzijsko-ruski konflikt. »Celo če bi deklaracijo o neodvisnosti in nadaljnje priznanje Kosova kot neodvisnega s strani številnih držav lahko interpretirali kot oblikovanje novega pravila, bi države, ki so Kosovu zaničale pravico do odcepitve bile ocenjene kot vztrajne nasprotnice. Zato te države ne bi imele pravice, da se same pozivajo na takšno novo pravilo. Zakon ne dovoljuje, da nekdo trdi, da druge države kršijo pravo in se nato pozove na pravilo, ki je bilo oblikovano s to kršitvijo ter to pravilo (selektivno) uporabi v drugih primerih. Če sklenemo, izven kolonialnega konteksta, je samoodločba v osnovi omejena na notranjo samoodločbo. Pravica do eksterne samoodločbe v obliki odcepitve v državni praksi ni sprejeta.« (*Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia* 2009).

¹¹³ Zanimiv pogled iz škotske perspektive, ki navaja celo vrsto izjav voditeljev separatističnih gibanj in entitet je naslednja analiza: James (2008).

Tretja posledica razglasitve neodvisnosti pa so bile predvsem različne razprave in odzivi držav, v katerih so njihovi predstavniki opozarjali na slabe, pa tudi na dobre posledice mednarodnega priznanja Kosova. To kaže na prakso in je pomembno tako zaradi ugotavljanja, ali je v zvezi s priznanji nastala kakšna nova norma mednarodnega prava kot tudi zaradi ugotavljanja, ali večina držav podpira enostransko odcepitev Kosova. Na podlagi tega, nekoliko širšega teoretičnega okvirja si je zato potrebno ogledati tudi različne razloge »za« in »proti« priznanju Kosova kot države. Najpomembnejši razlogi za razglasitev neodvisnosti so bili zapisani že v uvodu Deklaracije o neodvisnosti Kosova (Skupščina Kosova 2008), kjer so bili navedeni razlogi, ki so vodili do razglasitve neodvisnosti. Kosovo naj bi bilo »poseben primer« nastal na osnovi »nesporazumnega razpada Jugoslavije,« ki »ni presedan za katerokoli drugo situacijo.«

Za Kosovo naj bi bila značilna tudi leta »nasilja in razdora,« ki so izzvala zgražanje »vseh civiliziranih ljudi.« Nato so sledila »leta pogajanj med Beogradom in Prištino,« ki pa niso pripeljala do obojestransko sprejemljive rešitve. Predlog posebnega odposlanca Generalnega sekretarja OZN naj bi Kosovu omogočal vseobsežno ogrodje za prihodnji razvoj. Leta 1999 pa je »svet interveniral in nato odstranil vladavino Beograda.« Kosovo je nato pod prehodno administracijo UNMIK-a razvilo demokratične, »funkcionalne, multietnične institucije,« ki »izražajo svobodno voljo njenih državljanov.« Vprašanje končnega statusa Kosova pa je pomembno, da bi ljudem dali »jasnost glede prihodnosti, se oddaljili od konfliktov preteklosti ter razvili poln potencial družbe.«

Trditve srbske vlade so bile nasprotne. Resolucija VS OZN 1244 (1999) po ocenah predstavnikov Srbije potrjuje suverenost in teritorialno celovitost Republike Srbije, vključno s Kosovom in Metohijo. Varnostni svet in vse članice OZN morajo spoštovati VII. poglavje Ustanovne listine OZN in spoštovati suverenost in ozemeljsko celovitost Srbije. Deklaracija o neodvisnosti je v nasprotju s prvim načelom ustanovne listine OZN, suvereno enakostjo vseh članic OZN. Državi ni mogoče zakonito odvzeti njenega ozemlja proti njeni volji. Zgodila bi se zgodovinska krivica, kajti legitimna demokracija še nikoli ni bila kaznovana na takšen način. Napake Slobodana Miloševića ni mogoče pripisati sedanji vladi Srbije, današnja Srbija pa je demokratična in miroljubna država. Kot argument zoper odcepitvi Kosova so srbske oblasti navajale tudi podatek, da je bilo po letu 1999 okoli 250.000 Srbov in drugih »nealbancev« pregnanih s Kosova ter da so marca leta 2004 ekstremisti albanske skupnosti v množičnih nemirih zažgali 35 srbskih cerkva in samostanov in

800 hiš ter pregnali še 5.000 pripadnikov srbske skupnosti. Kljub različnim argumentom *za* in *proti* neodvisnosti Kosova javne razprave o tem vprašanju niso dale jasnega odgovora, kaj je pravzaprav temelj razglasitve neodvisnosti. Celoten posebni odposlanec generalnega sekretarja OZN, ki je pripravil načrt nadzorovane neodvisnosti Kosova nikoli ni utemeljil, zakaj je neodvisnost po njegovi oceni edina »realna« možnost.

Razdeljenost je bila vidna tudi v toku zaslišanj pred Meddržavnim sodiščem v Haagu, ki je odločalo o zakonitosti razglasitve neodvisnosti Kosova. Na sodišču je nastopilo tudi Kosovo, vendar ne kot država, zaradi omejitev statuta sodišča (Meddržavno sodišče 1945), saj lahko pred sodiščem v skladu s statutom nastopajo samo države. Oceno, da je razglasitev neodvisnosti Kosova v nasprotju z mednarodnim pravom so poleg Srbije zagovarjale še Kitajska, Rusija, Španija, Romunija, Ciper, Argentina, Brazilija, Vietnam, Bolivija, Venezuela, Azerbajdžan in Belorusija. Nasprotno stališče pa so poleg ZDA zagovarjale Velika Britanija, Francija, Nemčija, Holandija, Avstrija, Norveška, Danska, Finska, Bolgarija, Hrvaška, Albanija, Jordan in Savdska Arabija. Predstavniki Burundija je ocenil da bo Kosovo še naprej obstajalo kot entiteta, ne glede na odločitev Meddržavnega sodišča v Haagu.

Večina držav, ki je Kosovo priznala kot državo, je za to navajala različne politične in pragmatične razloge, ne da bi svoje ravnanje utemeljevala z mednarodnim pravom.¹¹⁴ Senegal je na primer Kosovo priznal zaradi »skupne islamske kulture.« Na podoben način so nekatere države, ki so Kosovo priznale, izpostavile skrb zaradi »nevzdržne narave statusa quo« (predvsem Avstrija, Madžarska in Luksemburg), druge pa zaradi prepričanja, da bo neodvisno Kosovo predstavljalo »konec dezintegracije Jugoslavije« (Albanija, Velika Britanija in Samoa).

Pravna zastopnica Francije je na zaslišanju pred Meddržavnim sodiščem v Haagu dejala, da odcepitev ni v nasprotju z mednarodnim pravom ter da bi sodišče moralo zavrniti možnost, da poda svoje mnenje o enostransko razglašeni neodvisnosti Kosova. Norveška in Jordanija pa sta ocenili, »da mednarodno pravo izrecno ne prepoveduje deklaracije o neodvisnosti« (RTS 2009).

Države, ki so Kosovo priznale s sklicevanjem na mednarodno pravo so to storile na zelo ohlapen način. Burkina Faso je na primer zatrdila, da je njen akt priznanja »v skladu z mednarodnim

---

¹¹⁴ Nujnost določitve dokončnega statusa kot pogoja za stabilnost regije je poudarjalo predvsem zunanje ministrstvo ZDA. Glej na primer: State Department (2008).

pravom« (Vlada republike Francije 2008), Afganistan, Združeni Arabski Emirati in Tajvan (ki ni članica OZN in ne neodvisna država) pa so se sklicevali »na načelo samoodločbe.«

Albansko priznanje Kosova (že drugo po letu 1991) izrecno navaja načelo do samoodločbe, opozarja, da je s tem Balkan postal »bolj pošten,« Kosovo pa postaja »spoštovan dejavnik v mednarodni skupnosti« in navaja, da bo Albanija »v popolnosti spoštovala mednarodne meje« (Vlada republike Albanije 2008). Makedonija je v svojem sporočilu zapisala, da je ravnala v skladu z vsebino sklepov Sveta EU, čeprav ta organ nikoli ni dal priporočila za priznanje Kosova, pač pa je odločitev prepustil članicam (Vlada republike Makedonije 2008).

V nekaterih primerih so države navajale konsistentnost priznanja z resolucijo VS OZN 1244 (1999) (Kostarika in Kolumbija), Sporazumom iz Rambouilleta iz leta 1999 (Kostarika) ter Ahtisaarijevim načrtom (Kolumbija, Kostarika, Estonija, Irska, ZDA). Omembe mednarodnega prava so zelo redke. Nekatero državo so kot argument za priznanje Kosova navedle tudi »propadla pogajanja« med Prištino in Srbijo. Ker je v skladu z mednarodnim pravom sporazum med stranema pri »prenosu« (»devolution«) suverenosti iz matične države na novo nastalo entiteto nujen pogoj se zdi, da je bilo »pogosto navajanje propadlih pogajanj videti kot dokaz, da so bili storjeni vztrajni napori, da bi se zadovoljilo to pravilo, ter da je odločitev za njihovo ravnanje mogoče videti v nekakšni izjemi od tega pravila« (Almquist 2009). V to skupino držav spadajo Belize, Kostarika, Nemčija, Madžarska, Irska, Makedonija in Švedska. Malta je na primer dejala, da glede na dogodke preteklih desetih let ni »nobene alternative za regijo.«

Druga skupina držav je povezala neuspešna pogajanja s trditvijo, da Kosovo predstavlja *sui generis* primer. Tako je zatrdilo osem držav v svojih deklaracijah o priznanjih.¹¹⁵ Kanada je na primer izpostavila, da Kosovski primer »ne predstavlja presedana« in da je »poseben primer,« hkrati pa se je sklicevala na priznanje ostalih držav iz skupine G-7 (Vlada republike Kanade 2008). Zelo

---

¹¹⁵ To so bile naslednje države: Kanada, Kolumbija, Francija, Madžarska, Latvija, Peru, Švedska in ZDA. Kostarika je kot posebnost v priznanju Kosova izpostavila »zločine proti človečnosti.« Za Peru je Kosovo »unikatna« situacija, ki je rezultat »dezintegracije nekdanje Jugoslavije,« za Kolumbijo pa je Kosovo »poseben primer, ki potrebuje posebno rešitev.« Tudi za Kanado je Kosovo »poseben primer kot dokazuje nedavna zgodovina, za katero sta bila značilna vojna in etnično čiščenje,« ter zaradi vloge, ki so jo nato »odigrali Združeni narodi in NATO pri upravljanju ozemlja in zagotavljanju njegove varnosti ter nadaljna vloga organizacij, kot na primer Evropske Unije, ki bo podpirala Kosovo v tranziciji do popolne neodvisnosti.«

podobne argumente je mogoče najti v sporočilu Sveta EU (2008), ki je poudaril svojo zavezanost Ustanovni listini OZN in helsinškemu sklepnemu aktu, hkrati pa je navajal, da je primer Kosova primer *sui generis*, torej primer, ki ga ni mogoče rešiti v skladu z veljavnimi pravili mednarodnega prava, čeprav neposredno ni pozival k priznanju Kosova. Nekateri od držav, ki so Kosovo priznale kot državo so kot posebej pomembno izpostavljale dejstvo, da bo Kosovo pod mednarodnim nadzorom. Nemčija, Madžarska, Švedska, Italija in do neke mere Avstralija so izpostavile prav ta razlog. Ena od držav, ki je priznala Kosovo je bila Somalija, ki sicer nima osrednje vlade, vendar je poudarila, da »se zaveda vitalnega prispevka, ki ga je republika Kosovo dala miru in stabilnosti na Balkanu« (MZZ Kosova 2010).

Na drugi strani se je oblikovala prav tako velika skupina držav, ki so ostro nasprotovale enostransko razglasitvi neodvisnosti Kosova (Wikipedia 2008). Večina teh držav je svoje ugovore utemeljila prav na mednarodnem pravu, še posebej ustanovni listini OZN in načelu ozemeljske celovitosti. Točno število držav, ki nasprotujejo neodvisnosti Kosova je težko določiti, vendar pa je glede na javne izjave pooblaščenih predstavnikov držav mogoče sklepati, da je najmanj 70 držav podalo svoje ugovore zoper priznanje neodvisnosti Kosova, med njimi pa so mnoge ocenile, da gre v tem primeru za očitno zavračanje in nespoštovanje mednarodnega prava.

Izjave, ki govorijo o nespoštovanju mednarodnega prava so še posebej pomembne, kajti te izjave so znak, da ne gre zgolj za nepriznavanje Kosova v formi »neprijaznosti«, pač pa da gre pri teh državah že za uporabo prakse nepriznanja. Še posebej pomembne so bile v tem smislu skupne izjave velikih držav.¹¹⁶ Politiko mednarodnih priznanj Kosova, ki jo – kot dokazuje tudi t.i. washingtonska zabeležka (Mekina in Roglič 2008) pogovorov slovenskih diplomatov z ameriškimi – vzpodbujajo ZDA in večina evropskih držav, le-ti pa še vedno aktivno nasprotujeta dve članici VS OZN (Rusija in Kitajska) skupaj z Indijo, Brazilijo, Španijo in Argentino in še nekaterimi drugimi državami, ki izvajajo politiko nepriznanja Kosova.

---

¹¹⁶ V skupni izjavi so 15. maja 2008 zunanji ministri Indije, Kitajske in Rusije poudarili pomen reševanja statusa Kosova v skladu z mednarodnim pravom ter na podlagi sporazuma med Beogradom in Prištino. Ministri so tudi poudarili, da je »enostranska razglasitev neodvisnosti Kosova v nasprotju z resolucijo OZN 1244, ki mora ostati pravna osnova za reševanje do novih odločitev OZN.« (*Joint Communiqué on the outcome of the Meeting of the Foreign Ministers of the Russian Federation, the People's Republic of China and Republic of India*. 2008. MEA. Dostopno prek: <http://www.meaindia.nic.in/>) (22. junij 2010)

Španski predsednik vlade je na primer izrecno omenjal »nepriznanje« (*non recognition*) Kosova s strani Španije (*Serbianna/AFP* 2009), na tiskovni konferenci v New Yorku pa je predsednik španske vlade José Luis Rodríguez Zapatero dejal, »da ima Španija konsistentno stališče pri vprašanju priznanja in oblikovanja neodvisnih držav, ki zahteva spoštovanje mednarodnega prava, ter da iz zornega kota Španije ne bi bilo pravilno priznati Kosovo,« ter dodal, da Španija ne bo spremenila svojega stališča kljub temu, da je v tistem trenutku že več kot 60 držav priznalo Kosovo: »Vprašanje bi lahko bilo obratno: zakaj je več kot 100 držav, ki niso priznale Kosovo in zakaj teh 60 ne vidi, kar vidi ostalih sto?«¹¹⁷ Na podoben način se je tudi srbski zunanji minister na vrhu Gibanja neuvrščenih (NAM) zahvalil večini neuvrščenih za nepriznanje Kosova oziroma zato, ker v veliki večini zavračajo priznanje Kosova (*Delo* 2010).

Argentinski zunanji minister Jorge Taiana je med drugim dejal, da »če bi priznali Kosovo, ki je svojo neodvisnost razglasilo enostransko, potem bi, brez dogovora s Srbijo, sprejeli nevaren presedan, ki bi resno ogrozil možnosti za politično rešitev v primeru Falklandskih otokov« ter potrdil, da Argentina ne bo priznala Kosova, »ker spoštuje načelo ozemeljske celovitosti.« Prav tako je opozoril na to, da resolucija VS OZN 1244 zahteva sporazum vseh strani za rešitev spora (*B-92* 2009). Predsednik Azerbajdžana Ilham Alijev je dejal, da si Srbija in Azerbajdžan medsebojno pomagata na mednarodnem področju, ter da njegova država zagotavlja »močno podporo ozemeljski integriteti Srbije.« Dejal je tudi, »da je enostransko razglašena neodvisnost Kosova nezakonito dejanje« ter pozval »vse članice OZN, da spoštujejo mednarodno pravo« (*RTS* 2009a).

Razprava o neodvisnosti Kosova je zabrisala vse običajne politične delitve. Tako po eni strani neodvisnost Kosova podpirajo tudi države, ki so neposredni sosedi ali države s katerimi ima Srbija zelo tesne odnose (na primer Črna gora, Francija, Makedonija, Slovenija, Italija) medtem ko istočasno neodvisnosti Kosova nasprotujejo številne zaveznice ZDA (na primer Gruzija, Izrael, Španija, Slovaška, Grčija). Izraelski notranji minister je tako notranjemu ministru Srbije potrdil, da so mu izraelski uradniki zagotovili, da bo Izrael ostal čvrsto pri svojem stališču, da ne prizna Kosova (*B-92* 2009b). Predsednik Gruzije Mihail Sakašvili pa je izjavil, da »glasno in jasno pravimo, da nikoli nismo načrtovali priznanja Kosova. Pot, ki je bila izbrana iz te situacije ni bila

---

¹¹⁷ *Press Conference by Spain's Prime Minister José Luis Rodríguez Zapatero* (2009).

najboljša. Srbom bi bilo potrebno dati več časa za pogajanja. Rešitev za Kosovo je bila prenačljena« (*Tanjug* 2008).

Tudi Vatikan ni priznal neodvisnosti Kosova. Junija leta 2008 je kardinal Walter Kasper, predsednik Sveta pontifikata za promocijo krščanske enotnosti dejal, da »Vatikan ni priznal neodvisnosti Kosova in da tega ne namerava storiti v bližnji prihodnosti« (*B-92* 2009c).

Grški predsednik vlade George Papandreou je v zvezi s Kosovom dejal, da je »enostransko priznanje flagrantna kršitev mednarodnega prava« ter da »je grško vztrajanje na mednarodnem pravu globoko patriotska drža« (*Position paper* 2009). Grčija je bila ob Slovaški, Cipru, Romuniji in Španiji ena od petih držav članic EU, ki niso priznale Kosova. Libija je Meddržavnemu sodišču v Haagu poslala mnenje, v skladu s katerim je »enostranska razglasitev neodvisnosti Kosova s strani institucij samouprave kršitev mednarodnega prava« ter se zavzela za »spoštovanje načela ozemeljske celovitosti Republike Srbije in mednarodnega prava, ki daje državam popolno suverenost nad njihovimi regijami« (*Meddržavno sodišče* 2009).

Romunski zunanji minister Cristian Diaconescu je februarja leta 2009 dejal, da »Romunija ne bo priznala neodvisnosti Kosova, ki je v nasprotju z normami in načeli mednarodnega prava« (*Focus News Agency* 2010), romunski predsednik Traian Băsescu pa je septembra 2009 napovedal, da bo Romunija »podprla partnersko Srbijo pred Meddržavnim sodiščem« in ocenil, da so »ozemeljske delitve nesprejemljive, ne glede na to, kakšna opravičila se navajajo v njihovo podporo« (*Leviev-Sawyer* 2009).

Podobnega mnenja so bile tudi nekatere večje države. Indijski veleposlanik v Srbiji Swarup je dejal, da »Indija spoštuje načela mednarodnega prava in ne priznava Kosova,« januarja leta 2009 pa je dejal, da bo Indija podprla Srbijo pri vprašanju zaščite njene suverenosti v vseh mednarodnih forumih« (*B-92* 2009d).

Braziliya je ozemeljsko celovitost Srbije podprla tudi na zaslišanju 4. decembra 2009 pred Meddržavnim sodiščem v Haagu. Brazilska delegacija je zatrdila, da razglasitev neodvisnosti Kosova ne ignorira samo avtoriteto Varnostnega sveta, pač pa tudi načelo o zaščiti ozemeljske celovitosti držav. Zato ne obstaja temelj za opravičilo enostranske razglasitve neodvisnosti, saj tudi resolucija VS OZN 1244 predpostavlja dogovor med stranema, Kosovo pa ni bilo niti kolonija in

ne pod tujo okupacijo, zato nima pravice do odcepitve. Ker do dogovora ni prišlo, se lahko o problemu Kosova odloči le v VS OZN (RTS 2008). Številne države v tej skupini so odločno podprle teritorialno celovitost in suverenost Srbije.¹¹⁸ Ciper je zatrdil, da »ne bo nikoli priznal enostranske deklaracije o neodvisnosti izven okvirja OZN in še posebej ne ob izogibanju vlogi Varnostnega sveta« (People's Daily 2009). Srbska stališča je prvič v svoji zgodovini na zaslišanju pred Meddržavnim sodiščem podprla tudi Kitajska, medtem ko je Rusija pred Meddržavnim sodiščem v pisni izjavi izpodbijala zakonitost razglasitve neodvisnosti Kosova.¹¹⁹ Ob tem je pomembno tudi dejstvo, da je dvanajst držav primer Kosova kljub zagotovitvi, da naj bi bil to primer »sui generis« opisalo kot »nevaren presedan.«

Vse to je samo manjši del izjav različnih pooblaščenih predstavnikov držav o razglasitvi neodvisnosti Kosova, vendar že te izjave opozarjajo da: a) o tem vprašanju v mednarodni skupnosti poteka resna razprava, ter da države nimajo enotnega mnenja o razglasitvi neodvisnosti, b) predstavniki Srbije in Prištine priznanjem pripisujejo velik pomen ter da c) so se v mednarodni skupnosti glede vprašanja priznanja Kosova oblikovali vsaj trije tabori – države, ki zagovarjajo odcepitev Kosova, države, ki temu nasprotujejo in ob tem izvajajo politiko nepriznanja ter države, ki se doslej v zvezi s tem problemom še niso oglasile.

Posebnost primera Kosova je tudi v tem, da je v primerjavi z drugimi entitetami v podobnem položaju Kosovo že doslej dobilo izjemno veliko število priznanj (110 držav), dve državi (Paragvaj in Papua–Nova Gvineja) pa naj bi Kosovo tudi že priznali, vendar sta bili ti dve priznanji zaradi gospodarskih razlogov¹²⁰ ali administrativne napake nekaj časa še neznan javnosti.¹²¹ Toda

---

¹¹⁸ To so bile: Argentina, Belorusija, Ciper, Grčija, Indija, Indonezija in Kazahstan.

¹¹⁹ Rusija je v razpravi pred Meddržavnim sodiščem v Haagu zatrdila, da mednarodno pravo onemogoča razglasitev neodvisnosti Kosova, saj »Kosovo ne uživa pravice do samoodločbe.« Rusija je prav tako zavrnila trditve držav, da mednarodno pravo ne ureja vprašanja »deklaracij o neodvisnosti« in opozorila, da je »VS OZN razglasil neodvisnost Severnega Cipra in Rodezije kot nezakonite, ker je odcepitev izven kolonialnega konteksta prepovedana.« (RTS 2010).

¹²⁰ Pilotu Jamesu Berishi naj bi paragvajski predsednik dejal, da je Paragvaj že priznal Kosovo, vendar tega ne razglašča, ker ne želi poslabšati ekonomskih odnosov z Rusijo, v katero izvažajo 65 odstotkov svojega mesa. (»Pilot mission to promote Kosovo«. 2010. *Guardian*. Dostopno prek: <http://guardian.co.tt/news/general/2010/04/02/pilot-mission-promote-Kosovo>) (22. junij 2010)

¹²¹ Behgjet Pacolli, kosovski poslovnež je 8. aprila 2010 dejal, da je kosovsko ministrstvo za zunanje zadeve že dobilo »verbalno noto o priznanju Papue-Nove Gvineje, toda zaradi določenih razlogov to ni bilo sporočeno s strani kosovske vlade« (»Swaziland e ka njohur Kosovën«. 2010. *Gazeta Express*. Dostopno prek <http://www.gazetaexpress.com/web/index.php/artikujt/lexo/28292/C4/C13/>) (22. junij 2010)

istočasno številne izjave držav, ki ocenjujejo, da je bila razglasitev kosovske neodvisnosti »nezakonita« in omenjajo svoje »nepriznanje« ter kršitev načel Ustanovne listine OZN - potrjujejo, da veliko število držav članic OZN, med katerimi sta tudi dve stalni članici VS OZN še zmeraj in celo brez zahteve VS OZN izvaja »politiko nepriznanja«. Ko se namreč praksa držav ali mednarodnih organizacij nanaša na določene entitete ali situacije, ki so opisane kot »nezakonite«, »nične« ali »neveljavne« to lahko ocenimo kot dokaz, da priznanje neke države ni zavrnjeno zaradi pomanjkanja posedovanja temeljnih elementov državnosti, pač pa zato, ker je bila nezakonito vzpostavljena (Dugard 1987, 130).

6.2 Kosovo kot primer »sui generis«?

Če smo doslej ugotovili, da zakonitost odcepitve Kosova ni mogoče utemeljiti niti z učinkovitostjo, niti na podlagi teorije o »zdravilni odcepitvi« in ne na podlagi pravice do samoodločbe, se zastavlja vprašanje, ali morda obstajajo še kakšni drugi argumenti, na podlagi katerih bi bilo mogoče utemeljiti odcepitev Kosova? Vlada ZDA je na primer ob priznanju neodvisnosti Kosova navedla več »posebnih okoliščin,« ki naj bi dokazovale, da Kosovo »ni presedan« ter da gre za »povsem poseben primer.« Dejstva, ki naj bi dokazovala posebnost Kosovskega primera so naslednja¹²²:

- 1) Jugoslavija je razpadla brez dogovora in na posebno nasilen način, s čimer je bila povzročena nevarnost za mednarodni mir in varnost, kar je povzročilo, da se odzove VS OZN.
- 2) Med leti 1993 in 1999 je VS OZN sprejel sedem resolucij, ki so se nanašale na Kosovo.
- 3) Zaradi številnih kršitev človekovih pravic je Miloševićeva vlada vedno znova kršila resolucije VS OZN, ki so zahtevale prekinitve sovražnosti.
- 4) Dejanja Miloševićevega režima na celotnem Kosovu in v regiji so spodkopala mednarodno varnost in privedla do bega beguncev preko meja.

---

¹²² US Department of State, »*Why Kosovo Is Different*«. 2008. Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/eur/ci/kv/c24701.htm>. (22. junij 2010)

5) Leta 1999 je 19 članic zveze NATO doseglo sporazumno odločitev, da povedejo kolektivno akcijo za umik Miloševićeve policije in vojaških sil s Kosova.

6) Kosovo je pod upravo OZN v skladu z resolucijo VS OZN 1244, ki je bila sprejeta z vsemi glasovi (in vzdržanim glasom Kitajske) 10. junija leta 1999, ki se nanaša na Miloševićeva ravnanja. Elementi VS OZN 1244 vključujejo zavrnitev vloge Srbije v upravljanju Kosova; oblikovanje začasne administracije OZN; zagotovila za lokalno samoupravo in določitev političnega procesa pod okriljem OZN, ki naj bi določila prihodnji status Kosova.

Tudi v primeru, da bi bili vsi naštetih razlogi popolnoma neizpodbitni niti ena od naštetih trditev ne pojasnjuje, kaj je temelj mednarodnega priznanja Kosova. Razpad SFRJ na pet naslednic je namreč v skladu tudi z arbitražnim mnenjem Badinterjeve komisije zgolj povzročil to, da je na osnovi načela *uti possidetis juris* zaradi razpada države nastalo pet novih držav, katerih meje so bile zaščitene kot zunanje, mednarodno priznane meje novih držav.

Še več, državnost Kosova ni bila potrjena niti v nobenem drugem dokumentu OZN, kljub izjavam nekaterih predstavnikov UNMIK-a, ki so izražali stališča, ki so bila blizu stališčem vodstva kosovskih Albancev. Da bi bilo potrebno spoštovati ozemeljsko integriteto ZRJ dokazuje tudi dokument, podpisan med UNMIK-om in ZRJ 5. novembra leta 2001 v Beogradu, ki potrjuje, da si bosta obe strani prizadevali za spoštovanje pravic in interesov kosovskih Srbov in drugih skupnosti na Kosovu na osnovi načel, določenih v resoluciji VS OZN 1244, vključno s »suverenostjo in teritorialno integriteto Zvezne republike Jugoslavije ter Ustavnega okvirja za začasno samoupravo.« Tudi pozneje je VS OZN z resolucijo 1785 (S/RES/1785/(2007) z dne 21. novembra 2007 »ponovno potrdil svojo privrženost politični rešitvi konfliktov v nekdanji Jugoslaviji, ob ohranitvi suverenosti in integritete vseh držav v okviru njihovih mednarodno priznanih meja.«

Celo v Ahtisaarijevem načrtu, ki ga ZDA, večina članic EU in tudi organi Kosova navajajo kot temelj za razglasitev neodvisnosti ni mogoče zaslediti nikakršnega predloga, po katerem naj bi bila neodvisnost Kosova omogočena brez revizije resolucije VS OZN 1244. Glede na to je pravilna ugotovitev, da odcepitev Kosova s stališča veljavnih norm mednarodnega prava ni zakonita. Kosovo je bilo zato do razglasitve neodvisnosti uvrščeno med primere neuspešnih poskusov odcepitev (Crawford 2006, 400-407).

Kot poseben razlog za potrebo po razglasitvi neodvisnosti Kosova in priznanje Kosova kot države ter tudi za zakonitost priznanja je bila v razpravah pred VS OZN in v javnih izjavah diplomatov večkrat navedena nujnost hitre odločitve o statusu Kosova, ker »ni nobene druge vzdržne alternative.« Toda kriteriji nujnosti in hitrosti ter vzdržnosti oziroma »realnosti« so lahko zelo subjektivni in nimajo teže legalnih, zakonitih rešitev, ki bi bile sprejemljive za vse strani v sporu. S stališča mednarodnega prava je mogoče neko odločitev sprejeti kot zakonito le v primeru, če so izpolnjeni vsi nujni mednarodnopravni kriteriji in ne zgolj zato, ker ena stran v sporu meni, da za rešitev spora ne obstaja nobena druga rešitev. Ob tem se je potrebno zavedati, da VS OZN nikoli ni odločil, da so se pogajanja med Prištino in Beogradom izčrpala oziroma da so na kakršenkoli način končana. Prav tako diplomatska »trojka«, ki je zadnja vodila pogajanja med Prištino in Beogradom in Kontaktna skupina nista sprejeli nobenega sklepa o koncu pogajanj in to tudi ni bil del njenih sprejetih načel.¹²³

Srbija, Rusija in še nekatere druge države so trdile, da možnost za kompromis še zmeraj obstaja. Da se pogajanja niso končala uspešno prav tako ni imelo nikakršne zveze s situacijo na Kosovu, kjer v času pogajanj ni prišlo do nikakršnih sprememb.

Tudi izjave samih udeležencev pogajanj kažejo, da je bila največja ovira pri iskanju kompromisa prav dejstvo, da je imelo vodstvo kosovskih Albancev ves čas poteka pogajanj vso podporo pri zahtevi po neodvisnosti. Zahodni diplomati in najvišji predstavniki večine držav članic EU in ZDA so neodvisnost Kosova ocenjevali za edino sprejemljivo rešitev in so to svojo podporo neodvisnosti in pripravljenost, da Kosovo mednarodno priznajo, ves čas, tudi med potekom pogajanj, izražali - tudi javno.¹²⁴ Zaradi tega po oceni druge, srbske strani v pogajanjih, sploh nikoli ni prišlo do kompromisa. Uspešnost pogajanj je bila zato v precejšnji meri spodkopana še predno so se sploh začela, zato bi bila netočna ocena, da ni bilo nikakršne alternative enostranski

---

¹²³ Kontaktna skupina. 2005. *The Guiding principles of the Contact Group for a Settlement of the Status of Kosovo, 7 October, and other Contact Group statements of 2005-2007*. Dostopno prek: <http://www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf> (22. junij 2010)

¹²⁴ Takšnih izjav je bilo več, na primer izjava Nicolasa Sarkozyja, predsednika Francije. (*U.S. and EU are ready to recognize Kosovo independence*. 2007. *New York Times*. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2007/09/24/world/europe/24iht-balkans.4.7622427.html?_r=1 (22. junij 2010)

deklaraciji neodvisnosti (UDI) – bolj pravilna je ocena, da je ena stran v pogajanjih zavestno izključila te alternative v korist zaželjenega rezultata (Orakeshavili 2008b, 19).

Kot enega od temeljev za razglasitev neodvisnosti so kosovske institucije, predstavniki držav, ki podpirajo kosovsko neodvisnost ter mednarodni posredniki pogosto navajali trditev, da je Kosovo primer *sui generis*,¹²⁵ ter da zato ne more biti niti *presedan*, ki bi lahko povzročil spremembo pravil mednarodnega prava. Zagovorniki kosovske neodvisnosti pa istočasno ne navajajo nobenega podobnega primera uspešne enostranske odcepitve, ki bi lahko služil kot argument za neodvisnost Kosova.

Ko je vlada ZDA zagovarjala stališče, da »primera Kosova zaradi njegovih posebnosti ni mogoče videti kot presedan za katerokoli drugo situacijo v svetu danes,«¹²⁶ se s takšnimi pogledi številne države niso strinjale. Predstavniki Rusije so na primer ocenjevali, da bo sledila »verižna reakcija,« kar se je pozneje tudi deloma potrdilo, po intervenciji ruske vojske v Gruziji in ruskem priznanju gruzijskih pokrajin Abhazije in Južne Osetije kot samostojnih držav. Ruski predsednik Vladimir Putin je ob razglasitvi kosovske neodvisnosti zatrdil, da je »podpora neodvisnosti Kosova nemoralna in nezakonita,« zunanji minister Rusije Sergej Lavrov pa je dejal, da bo neodvisnost Kosova »spodkopala temelje varnosti v Evropi in spodkopala temelje Ustanovne listine OZN.«¹²⁷

Trditev, da je Kosovo povsem edinstven primer nudi samo na videz preprosto rešitev za odgovore na težka vprašanja, ki jih je odprla kosovska kriza. Temelji namreč na kontradikciji, saj takšno stališče nujno nasprotuje ideji enakosti vseh pred zakonom oziroma enaki veljavnosti vseh pravil mednarodnega prava za vse subjekte mednarodnega prava. Posebna obravnava primera Kosova namreč implicitno ali celo eksplicitno zahteva, da bi za primer Kosova morala veljati posebna pravila ter da bi se pri ocenjevanju kosovskega primera morala zanemariti vsa tista dejstva, ki primer Kosova nujno povezujejo z drugimi sorodnimi primeri odcepitev. Prav to je morda tudi razlog, da so trditve o tem, da je primer Kosova primer »*sui generis*« najpogosteje uporabljali predvsem politiki držav, ki podpirajo neodvisnost Kosova; ta *razlog* ima le malo podpore v

---

¹²⁵ Kot ugotavlja Crawford se *sui generis* pogosto uporablja za entitete za katere iz določenih razlogov ni zaželeno, da bi jih označevali kot države, vendar je takšna oznaka »malo vredna« (Crawford 2006, 88)

¹²⁶ Veleposlaništvo ZDA v Tirani. *Statement by Secretary of State Condoleezza Rice*. 2008. Dostopno prek: http://tirana.usembassy.gov/08pr_0219.html (22. junij 2010)

¹²⁷ Putin: supports for Kosovo unilateral independence »immoral, illegal«. 2008. *Xinhuanet*. Dostopno prek: http://news.xinhuanet.com/english/2008-02/14/content_7604675.htm (22. junij 2010)

strokovnih krogih. Kajti če bi v mednarodnem pravu res obstajal temelj za posebno obravnavo Kosova, potem bi mednarodno pravo morale poznati tudi pravico do enostranske odcepitve dela države, pa čeprav samo v teh posebnih okoliščinah (Orakhelashvili 2008b, 21). Toda celo če bi bilo mogoče dokazati takšno pravico, bi bilo potrebno še dodatno utemeljiti, zakaj določene mednarodnopravne norme veljajo za nekatere entitete, ne pa tudi za druge.¹²⁸ Tudi avtorji, ki priznavajo pravico do odcepitve ocenjujejo, da je to domnevno pravico v primeru, če res obstaja, težko omejiti na samo en del sveta (Franck, 1995, 160).

Zato je trditev o Kosovu kot primeru *sui generis* potrebno vzeti z veliko rezervo, saj se ta latinska fraza v praksi zelo pogosto uporablja tam, kjer obstaja »pomanjkanje česar koli drugega, kar bi lahko opravičilo neko stališče« (Orekhaleshvili 2008b, 22). Trditev, da je Kosovo specifičen in edinstven primer je zato še bolj nekonsistentna in neutemeljena kot nekateri drugi argumenti v korist priznanja Kosova, saj nujno zahteva uporabo posebnih standardov za Kosovo, kar pomeni tudi diskriminacijo za vse druge entitete v podobnem položaju, ki si prizadevajo za priznanje svoje državnosti.

Še težje bi bilo utemeljiti, da je Kosovo kot primer »*sui generis*« postalo neodvisno na osnovi nekakšnih novih, doslej neobstoječih pravil mednarodnega prava ali pa pravil, ki bi veljala samo za Kosovo. Kot izhaja iz 38. člena statusa Meddržavnega sodišča, veljavnost pravnih pravil izhaja iz sporazumevanja in pristanka držav. Vendar pa primer *Lotus* in številni drugi primeri, o katerih je odločalo Meddržavno sodišče dokazujejo, da določeno ravnanje ali odsotnost ravnanja ne more oblikovati pravnih pravil, če ni povezano z zavestjo, da je takšno ravnanje pravno zavezujoče. Dejstva in ravnanja držav so zato ocenjena glede zakonitosti in skladnosti s pravili mednarodnega prava. Kot je ugotovilo Meddržavno sodišče, so »državni zakoni zgolj dejstva, ki izražajo voljo in predstavljajo aktivnost držav, na isti način kot je to v primeru pravnih odločitev ali administrativnih ukrepov. Njihovo zakonitost je potrebno oceniti v terminih mednarodnega prava« (Orakhelashvili, 2008, 112).

---

¹²⁸ Argument, da morajo ista pravila, ki veljajo za vse druge države, veljati tudi za Srbijo, so med pogajanji o statusu Kosova pogosto navajali tudi srbski politiki. »Za Srbijo v 21. stoletju morajo veljati ista pravila in ista načela kot za vse evropske demokratske države in poskus vsiljevanja presedana, ko gre za vprašanje Kosova bi pomenil, da se od nas zahteva, da se kot država in narod ponižamo, da se odrečemo svojemu dostojanstvu in da spoštovanje celotnega naroda vržemo pod noge« (Koštunica 2008, 75).

Kosovo v tem pogledu vsekakor ne more biti presedan, toda ne zato, ker bi se ta primer odcepitve popolnoma razlikoval od vseh drugih, pač pa zato, ker državnost Kosova ostaja vprašljiva in ni priznana na mednarodnopravno veljaven način. Toda tudi če bi bilo drugače, če bi bila državnost Kosova utemeljena v skladu z mednarodnim pravom, potem ne bi bilo mogoče zanikati možnosti, da primer Kosovo postane presedan za vse podobne primere enostranskih odcepitev izven kolonialnega konteksta in brez pristanka matičnih držav v vseh delih sveta. Vendar pa zagovorniki kosovske samostojnosti v ospredje ne postavljajo mednarodnopravnih argumentov, pač pa dejstva o priznanju. Prav ta naj bi zato imela pomembnejšo vlogo kot pa pravila mednarodnega prava.

Kot bistveno dejstvo navajajo predvsem to, da številne pomembne in vplivne države sveta, večina članic EU in ZDA ter večina članic G-8 podpira neodvisnost Kosova in priznava Kosovo kot samostojno državo. Vendar je takšna argumentacija, ki minimizira vlogo mednarodnega prava lahko tudi zelo nevarna, saj lahko na tej podlagi tudi druge secesionistične entitete zahtevajo priznanje svoje morda že *de facto* dosežene neodvisnosti – kar ni samo prazna predpostavka, pač pa je avgusta leta 2008 že dobila svojo realno podlago ob ruskem priznanju gruzijskih pokrajin Abhazije in Južne Osetije kot dveh neodvisnih držav.¹²⁹ Da je Kosovo vsaj v tem pogledu že postalo pomemben presedan pa dokazuje tudi sklicevanje predstavnikov različnih secesionističnih entitet na primer Kosova kot enega od pomembnih razlogov za priznanje njihove neodvisnosti.¹³⁰

Dodatno težavo pri argumentaciji teorije o Kosovu kot primeru »sui generis« predstavlja dejstvo, da se vrsta držav ne strinja s trditvijo, da je primer Kosova »edinstven« primer, saj je v svetu zelo veliko podobnih situacij, kjer si manjšine, ki so na določenih področjih držav celo večinsko prebivalstvo ali pa tudi narodi brez držav prizadevajo za v bistvu enako odcepitev, kot je bila kot

---

¹²⁹ Priznanje Kosova je sprožilo tudi »retaliacijo« držav, ki so v tej potezi videle ogrožanje temeljnih norm mednarodne ureditve, kar pa je posebno vprašanje, ki razkriva mehanizme, po katerih se uveljavlja mednarodno pravo. Kot v zvezi s Kosovom ugotavlja William Thomas Worster »je široko priznanje« sprožilo »vojno priznanje,« pri kateri je »zadnja salva korak Rusije, ki je priznala neodvisnost Južne Osetije in Abhazije,« kar avtor ocenjuje kot »diplomatski napad na ozemeljsko celovitost Gruzije.« Worster Thomas, William. 2009. *Boston Journal of international Relations*: 117. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1447887> (22. junij 2010)

¹³⁰ Kot opozarja Rick Fawn je »mogoče učinek verjetne neodvisnosti Kosova in dejanske neodvisnosti Črne gore videti v izjemnem številu političnih in v nekaterih primerih vojaških sprememb skozi ves postkomunističen prostor, kjer prihaja do drugih podobnih zahtev.« Avtor navaja zahteve po odcepitvi Republike srbske, Gorskega Karabaha, Južne Osetije, Abhazije in Pridnestrske republike. Fawn, Rick. 2008. »The Kosovo—and Montenegro—effect«. *International Affairs* 84, 269–294: 270)

legitimna in zakonita s strani nekaterih držav priznana v primeru Kosova. V EU so na to opozarjale predvsem Španija, Slovaška, Romunija, Grčija in Ciper, ki se tudi same soočajo s podobnimi separatističnimi gibanji. Seveda je mogoče trditi, da je Kosovo primer »sui generis« v tistem smislu, v katerem se vsak družben pojav ali neka mednarodna situacija razlikuje od vseh drugih. Zatrjevanje, da je primer odcepitve Kosova tako poseben primer, da nima prav nikakršne zveze z vsemi ostalimi odcepitvami ter da odcepitve Kosova ni mogoče logično povezati z vsemi podobnimi primeri odcepitev v svetu ni prepričljivo. Zato trditve o unikatnosti primera Kosova ni mogoče šteti kot utemeljene.

Da pravni temelji za razglasitev neodvisnosti Kosova niso nesporni pa potrjujejo tudi nekatere izjave posebnega odposlanca Maartija Ahtisaarija, predvsem njegova trditev, da drugačna rešitev od neodvisnosti ni mogoča zato, ker so Srbi »krivi kot narod.«¹³¹

Da primer Kosova ni »primer sui generis« pa je mogoče sklepati tudi na podlagi odzivov v številnih entitetah v svetu, ki si prizadevajo za odcepitev. Separatistične skupine v Gruziji in Moldaviji ter drugih delih sveta so primer Kosova vsekakor ocenile kot »presedan«, ki potrjuje njihovo zahtevo po neodvisnosti, gruzijski pokrajini Južna Osetija in Abhazija pa sta po intervenciji Gruzije avgusta leta 2008, do katere je prišlo tudi pod vplivom dogodkov na Kosovu sami razglasili neodvisnost ob sklicevanju na primer Kosova.¹³² Predsednik Južne Osetije Eduard

---

¹³¹ Na to oceno se je navezal tudi srbski predsednik vlade Vojislav Koštunica, v svojem nastopu pred Narodno skupščino Srbije na seji 12. septembra leta 2006: »Ker smo bili v tej kot tudi ob drugih priložnostih prikrajšani za to, da bi slišali vsaj en argument v korist neodvisnosti Kosova, je ob naslednjem krogu pogajanj mednarodni posrednik Martti Ahtisaari poskrbel, da je naši delegaciji dal do sedaj edini argument v korist neodvisnosti. Ta nezaslišani argument, da se našemu narodu odvzame ozemlje danes ve že ves svet in glasi, da so 'Srbi krivi kot narod'. Če se nekdo danes v Srbiji ali v mednarodni skupnosti še sprašuje ali je Ahtisaari res dejal, da so 'Srbi krivi kot narod' je odgovor kategoričen, on je dejal točno to in prav s temi besedami« (Koštunica, Vojislav. 2008. *Odbrana Kosova*. Beograd: Filip Višnjić, 37).

¹³² Kot enega od razlogov za različno ravnanje Rusije v primeru Kosova in gruzijskih separatističnih pokrajin, so predstavniki Rusije navajali tudi zadržanost Srbije v času razglasitve neodvisnosti Kosova. Septembra 2009 je Vitalij Čurkin na vprašanje novinarjev, zakaj bi Abhazija in Južna Osetija morali biti priznani, Kosovo pa ne dejal, da »je najmočnejši argument pravzaprav dejstvo, da jim v trenutku, ko so kosovske oblasti razglasile enostransko deklaracijo o neodvisnosti nihče ni grozil ali jih postavil v položaj, ko bi se morali odcepiti. Nasprotno, Beograd je šel celo tako daleč, da se je odrekel kakršnemukoli vojaškemu ali ekonomskemu pritisku na Prištino.« (Kulish Nicholas and Chivers C. J. 2008. *Kosovo is Recognized but Rebuked by Others. The New York Times*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2008/02/19/world/europe/19Kosovo.html> (22. junij 2010)

Kokoity je na primer zatrdil, da ima njegova pokrajina »za priznanje svoje neodvisnosti več politično-pravnih razlogov kot Kosovo.«¹³³

Enostranska razglasitev neodvisnosti Kosova na podlagi pravice kosovskih Albancev do samoodločbe je problematična tudi zato, ker istočasno pomeni zanikanje pravice do samoodločbe kosovskim Srbom, saj bi bili prisiljeni živeti v novi državi, katere celovitost bi morali spoštovati, čeprav države, ki so priznale Kosovo, same niso spoštovale ozemeljske celovitosti Srbije.¹³⁴ Tem posledicam se je mogoče izogniti z najmanj štirimi drugimi rešitvami, ki bi bile v skladu z mednarodnim pravom – statusom Kosova kot avtonomne pokrajine ali republike v okviru Srbije, oblikovanjem trajnega mednarodnega protektorata ali pa celo s sporazumno upravno (pozneje pa morda celo dejansko) razdelitvijo Kosova ob pristanku oblasti Kosova in Srbije, do katere bi prišlo po novih mednarodnih pogajanjih.¹³⁵

6.3 Vloga in namen kolektivnega priznanja in kolektivnega nepriznanja

Glede na veliko število priznanj Kosova kot države (110), sprejem Kosova v nekatere mednarodne organizacije (npr. IMF), veliko število priznanj držav članic EU (22 od 27) ter prav tako veliko skupino držav, ki Kosova ne priznavajo in tudi ne nameravajo priznati (preko 70) se zastavlja tudi vprašanje o vlogi kolektivnega priznanja. V nekaterih primerih držav je bilo namreč mogoče zaznati tudi »kolektivizacijo« procesa odločanja o koordiniranem priznanju ali nepriznanju držav, tudi v okviru OZN. Prav članstvo v OZN služi kot dokaz širokega priznanja države in tudi kot dokaz državnosti, saj so članice OZN lahko zgolj države.

---

¹³³ Unofficial website of the Pridnestrovian Moldavian Republic. 2007. *President: Transdnister deserves independence more than Kosovo*. 2007. Dostopno prek: <http://presidentpmr.org/material/397.html> (22. junij 2010)

¹³⁴ Glej na primer »Podela Kosova neprihvatljiva za SAD«, RTS, 11. maj 2010, dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/689011/Podela+Kosova+neprihvatljiva+za+SAD.html> Popolnoma drugačne poglede pa ima nekdanji veleposlanik ZDA na Hrvaškem in v Srbiji William Montgomery. *Daily News Montenegro*. 2010. »William Montgomery: Podjela Kosova je jedino rešenje«, 6. junij 2010, dostopno na: <http://dailynewsmn.wordpress.com/2010/06/06/7-318/> (25. september 2015)

¹³⁵ Delitev Kosova predlagajo različni avtorji – kljub temu, da so članice Kontaktne skupine za Kosovo (Velika Britanija, Francija, Italija, Nemčija, Rusija in ZDA) to možnost zavrnilo. Srbski akademik Dobrica Ćosić je to rešitev predlagal v delu *Kosovo* (Ćosić 2004). Razdelitev Kosova na dva dela pa na osnovi podobnih zgodovinskih primerov predlaga tudi Andrew Bell - Fialkoff (Fialkoff 1996, 268-269).

Iz uveljavljene prakse držav pa je mogoče sklepati, da učinki kolektivnega priznanja niso v ničemer drugačni od individualnega priznanja. Kot ugotavlja Crawford pride do kolektivnega priznanja statusa običajno »s sprejemom v Združene narode« (Crawford 2006, 540). Toda že pred tem je kolektivno priznanje v nekaterih primerih vendarle odigralo »pomembno vlogo.« To so predvsem primeri kolektivnega priznanja Grčije (med leti 1822 in 1830), Belgije (1830 do 1839), Albanije (1913 do 1921) ter novih držav Sovjetske zveze in ob razpadu Jugoslavije (od 1990 do 1995) (Crawford, 539-546).

Poudarjanje pomena priznanj »velikih« držav oziroma številčnosti priznanj odpira tudi vprašanje, ali ima lahko kolektivno priznanje, torej priznanje s strani večjega števila pomembnejših držav ali članic mednarodnih organizacij drugačno vlogo. Predvsem Dugard in Raič dopuščata možnost kolektivnega priznanja neke države s strani Evropske Unije. Vendar pa v mednarodnem pravu ni mogoče zaslediti pravila ali načela po katerem bi imelo kolektivno priznanje lahko večji pomen od individualnega priznanja. Prav zato tudi ni utemeljeno predpostaviti, da lahko kolektivno priznanje za razliko od priznanja s strani posameznih držav vzpostavi, konstituira neko državo. Veljavnost kolektivnega priznanja neke države je namreč potrebno ocenjevati na podlagi enakih kriterijev kot individualna priznanja.

Če je v skladu z danes prevladujočimi pogledi nastanek nove države »stvar dejstev in ne zakonov« (Oppenheim 1957, 264), na katerega mednarodno pravo in predvsem njegove kogentne norme nimajo nikakršnega učinka in je takšna ocena celo splošno sprejeta (Bučar 1997, 76), se logično postavlja tudi vprašanje, zakaj je številčnost priznanj sploh pomembna za neko državo? Toda praksa držav kaže, da so priznanja pomembna. V nasprotju s kontinentalnim pravnim sistemom namreč predvsem sodišča v Veliki Britaniji in druga sodišča, ki sodijo po sistemu običajnega prava pogosto usmerjajo sodišča k temu, da uporabljajo tuje pravo, toda le tuje pravo priznanih držav (Bučar 1997, 77). Prav zato lahko nepriznanje države privede do prekinitve telekomunikacij, mednarodnega zračnega, pomorskega, cestnega in železniškega prometa. Posamezniki ne morejo potovati in v tujini ne uživajo zaščite. Tudi valuta držav morda ne bo priznana, centralna banka stare države pa lahko priporoči tujim bankam, da zaprejo vse račune komercialnih bank. V takšnih primerih lahko država nastane, vendar zagotovo ne more dolgo časa obstajati, saj je njen razvoj skorajda nemogoč. Preprosto, narava razvitih gospodarstev je takšna, da ne morejo preživeti brez mednarodnega priznanja, priznanje pa je vitalnega in ključnega pomena za države (Bučar 1997,

77). Čeprav deklarativna teorija vztraja, da so učinki priznanja samo deklaratorni, se je zato vsekakor mogoče strinjati z oceno, da je še posebej v primeru majhnih držav »priznanje v načelu deklaratorno, toda v praksi konstitutivno« (De Visscher 1968 v Bučar 1997, 77). Kolikor bolj »kolektivno« bo neko priznanje, toliko bolj pomembni bodo torej njegovi učinki.

To seveda pomeni, da bi v primeru takšnih mejnih primerov kot je Kosovo, mednarodna priznanja lahko imela celo odločilen, konstitutiven učinek. Dursma, na primer, ocenjuje priznanje kot »orodje za prenos dokaznega bremena.« Pred odcepitvijo bi morali tisti, ki se odcepljajo »dokazati, da njihova odcepitev ne bo ogrozila teritorialne celovitosti matične države« toda »po priznanju se dokazno breme premakne proti matični državi, ki mora dokazati, da nadaljevanje integracije ne bo ogrozilo secesionistov« (Dursma 1996, 90-91, v Grant 1999, 90). V primeru »priznanj s strani številnih držav je priznanje celo več kot mehanizem za prenos dokaznega bremena;« takšno priznanje »postavi 'staro državo' ... pod obveznost, da spoštuje ozemeljsko celovitost 'nove' države« (1999, 90). Široko priznanje je za Dursmo zato »odločilno,« Grant pa dodaja, da bo priznanje dovolj razširjeno, da bo »preseglo presumpcijo v korist državne integritete« tedaj, ko bodo priznanja prišla »1) s strani močnih držav in 2) bodo predstavljala različne dele mednarodne skupnosti« (1999, 90). Strinja se tudi, da lahko »priznanje igra vlogo pri določanju zakonitosti«, kajti »včasih država ni država, ker so se, med drugim, druge države odločile, da jo obravnavajo kot takšno,«¹³⁶ potem je seveda mogoč tudi obraten sklep – da neka »nedržava« v izjemnih primerih lahko postane država, »v kolikor jo druge države obravnavajo kot državo.« Toda kot kaže praksa mednarodnih priznanj, bi lahko takšna »politika priznanj« naletela na resne omejitve – predvsem v obliki temeljnih norm mednarodnega prava, zaradi katerih bi lahko bila neodvisnost Kosova ocenjena kot nezakonita.

Iz izjav pooblaščenih predstavnikov držav, ki so priznale Kosovo, še posebej tistih o »ireverzibilnosti« priznanj, je mogoče sklepati, da so tudi v primeru Kosova države računale na enako »konstitutivnost« svojih priznanj, kot je bila že pred tem dosežena v primeru Hrvaške in BiH. Zagovorniki neodvisnosti Kosova so zatrjevali, da je neodvisnost Kosova drugačna od

---

¹³⁶ Chatham House. 2010. *Meeting Summary Recognition of States: The Consequences of Recognition or Non-Recognition in UK and International Law*. Summary of the International Law Discussion Group meeting held at Chatham House on 4 February 2010. Dostopno prek: http://www.chathamhouse.org.uk/files/16184_040210il.pdf (22. junij 2010)

podobnih zahtev drugih *de-facto* režimov po priznanju, saj je neodvisnost Kosova »koordinirana in podprta s strani pomembnega dela mednarodne skupnosti« in je v tem smislu popolnoma drugačna od podobnih zahtev, ki se sklicujejo na svojo pravico do odcepitve (Borgen 2008, 45). Ta argument dokazuje, da naj bi po mnenju nekaterih teoretikov sam akt mednarodnega priznanja imel večjo vlogo od zgolj deklaratornega zabeleženja spremenjenih okoliščin. Ena od težav takšne argumentacije je seveda v tem, ker predpostavlja, da neka entiteta lahko postane država tudi če ne izpolnjuje nujnih kriterijev za državnost oziroma takšna, ki ne izpolnjuje niti nujnih mednarodnopravnih kriterijev. Vendar pa ob tem ni mogoče prezreti, da kljub temu, da je Kosovo priznalo zelo veliko število držav v primerjavi z drugimi podobnimi entitetami, ki si prizadevajo postati države (npr. Turška Republika Severni Ciper, Tajvan, Abhazija, Južna Osetija) slaba polovica držav članic OZN, med njimi nekatere izjemno velike in s številnim prebivalstvom (npr. Rusija, Kitajska, Indija) ni priznalo Kosova kot države, prav tako pa kosovski neodvisnosti (ob podpori treh) nasprotujeta dve stalni članici Varnostnega Sveta OZN.

Podobna ocena velja tudi za nasproten primer kolektivnega »nepriznanja« nekaterih odcepljenih entitet. Sodobno doktrino nepriznanja zaradi kršitev mednarodnega prava je utemeljil Dugard. Gre za relativno nov fenomen, ki ima svoje začetke v »Stimsonovi doktrini« iz leta 1932. Znana je vrsta zgodovinskih primerov kolektivnega nepriznavanja, predvsem pa Rodezije, Namibije, Južne Afrike, Palestine in Turške republike Severni Ciper (TRNC). Zmeraj kadar se praksa držav ali mednarodnih organizacij nanaša na določene entitete ali situacije, ki so opisane kot »nezakonite«, »nične« ali »neveljavne« je to dokaz, da priznanje države ni zavrnjeno zaradi pomanjkanja posedovanja temeljnih elementov državnosti, pač pa zato, ker je bila nezakonito vzpostavljena (Dugard 1987, 130).

Nov temelj za doktrino nepriznanja je postavil koncept kogentnih norm. Kot poudarja Dugard, je »akt v nasprotju z normo, ki ima karakter *jus cogens* nezakonit in zato ničen in neveljaven. To velja za oblikovanje držav, pridobitev ozemelj in druge situacije, kot v primeru Namibije. Države imajo dolžnost, da ne priznajo takšne akte« (Dugard 1987, 70, 132, 135, 137). Takšno ravnanje pa je potrebno zato, ker je »*jus cogens* osrednji pojem moderne doktrine nepriznanja, saj je posledica kršitve norme, ki ima karakter kogentne ničnosti in nepriznanja.«

Zveza med *jus cogensom* ter nepriznanjem nezakonitih entitet pa je bila še dodatno potrjena s členi 40 in 41 ILC o odgovornosti držav. To pomeni, da so države dolžne, da v skladu z doktrino o

dolžnosti nepriznanja s kolektivnimi ali individualnimi akti ne priznajo zahtevano priznanje države s strani neke učinkovite entitete, ki je bila oblikovana s kršitvijo ene ali več temeljnih norm mednarodnega prava. Priznanje takšne entitete bi predstavljalo nezakonito dejanje zoper nosilca neke pravice, saj bi mu bila ta pravica zanikana brez njegovega pristanka. Toda ker bi šlo tudi za kršitev *erga omnes*, bi bilo tudi priznanje takšne kršitve kršitev zoper vse člane mednarodne skupnosti oziroma kršitev *erga omnes* (Raič 2002, 108). Doktrina se včasih opisuje tudi kot doktrina »kolektivnega nepriznanja«. Vsaka država ima dolžnost, da ne prizna nezakonita ravnanja in zato je tudi pasivnost kolektivnih organov mednarodnih organizacij ne odvezuje dolžnosti, da postopa v skladu s temeljnimi pravili mednarodnega prava.

Če je neka država nastala s kršitvijo mednarodnega prava, potem je potrebno ločiti več situacij. Država je lahko nastala nezakonito zaradi odločitve svojih oblasti, zaradi odločitev drugih držav ali zaradi enega in drugega hkrati. Kadar je vpletena tretja država, potem je nezakonito ravnanje te države temelj za *de facto* ustanovitev nezakonite entitete. Z drugimi besedami, skrajno neverjetno je, da bi nova *de facto* država nastala brez ilegalnega ravnanja tretje države, do česar lahko pride na primer z uporabo oborožene sile ali okupacije dela ozemlja, na katerem je oblikovana učinkovita entiteta. Nepriznanje zato zanika kršilcu mednarodnega prava uživanje koristi na podlagi te kršitve in potrditve nezakonitih dejanj, ki so nezakonita že sama po sebi.

Različni avtorji na različni način ocenjujejo učinke nezakonitega oblikovanja držav. Dugard na primer ocenjuje, da ostajajo klasični kriteriji za obstoj države nespremenjeni, da država, ki je nastala nezakonito sicer še naprej obstaja kot država, vendar njen obstoj nima pravnega učinka. V nasprotju s tem pa Fawcett in Crawford ocenjujeta, da v primeru, če je nezakonito dejanje neposredno povezano z nastankom entitete, to dejstvo povzroči neobstoj entitete kot države. Zato Fawcett in Crawford že priznavata obstoj novega kriterija za priznanje državnosti, ki pa ne temelji več na učinkovitosti, temveč na legalnosti (Raič 2002, 153). To stališče zastopa tudi Orakelashvili (Orakelashvili, 2006). Pri tem Raič ugotavlja, da razlika med različnimi avtorji, ki so raziskovali nastanek držav kljub temu ni zelo velika.

Raič kot vprašljivo s pravnega zornega kota ocenjuje predvsem stališče Dugarda, po katerem bi bilo učinkovito, toda nezakonito ustvarjeno entiteto mogoče označiti s pojmom »država« zgoraj na podlagi dejstva, da izpolnjuje »klasične« kriterije za priznanje državnosti. Raič ugotavlja, da ne gre zgolj za »semantično vprašanje,« hkrati pa opozarja, da Dugardovo stališče nima opore v praksi

držav (Raič 2002, 155). Kot dokaz za to je mogoče navesti tudi resolucije VS OZN, v katerih je beseda »država« popolnoma in namerno odsotna.

Dolžnost nepriznanja je tesno povezana z načelom *ex injuria jus non oritur*, v skladu s katerim »dejanja v nasprotju z mednarodnim pravom ne morejo postati vir pravic za kršilca« (Oppenheim 1957, 184). Posledice torej zadenejo »zastrupljene sadeže« oziroma kršilce pravil. V nasprotnem primeru bi namreč obstajala resna nevarnost, da se ob pomoči naknadnih priznanj izniči pomen temeljnih načel mednarodnega prava, ki veljajo *erga omnes* ter zadevajo interese celotne mednarodne skupnosti.

Na pomen nepriznanja je opozoril tudi Lauterpacht. »V družbi, kjer je izvajanje zakonov negotovo obstaja naravna tendenca, da se na uspešne kršitve prava gleda kot na vir zakonite pravice. Nepriznanje se tej nevarnosti v veliki meri izogiba. Gre za najmanjši odpor, ki ga premalo organizirana mednarodna skupnost, ki jo veže mednarodno pravo nudi v odgovor na nezakonnost – to je vztrajni izziv nezakonnosti. V določenem smislu učinkovitost nepriznavanja raste s pretekom let. V ospredje namreč postavi razliko med uspešno obrambo prava in njegovega statusa kot pravne ničnosti« (Lauterpacht 1944, 430-431).

Izjave pooblaščenih predstavnikov držav, ki Kosova niso priznale, dokazujejo, da zavrnitev priznanja Kosova ni mogoče oceniti kot neprijaznost, saj je utemeljena z načelnimi razlogi.¹³⁷ To dokazujejo tudi številne izjave predstavnikov Rusije, ki je kot stalna članica Varnostnega sveta OZN večkrat zavrnila sprejem Ahtisaarijevega načrta. Sedemnajstega februarja 2008, na dan razglasitve neodvisnosti Kosova je rusko ministrstvo za zunanje zadeve sporočilo, da razglasitev neodvisnosti Kosova krši »suverenost Republike Srbije, Ustanovno listino OZN, resolucijo VS OZN 1244, načela Helsinškega zaključnega akta, Okvirni ustavni sporazum za Kosovo in sklepe Kontaktne skupine. Rusija popolnoma podpira odziv srbskega vodstva v zvezi z dogodki na

---

¹³⁷ Da priznanja in nepriznanja ni mogoče opravičiti zgolj z »diskrecijsko pravico« držav opozarja tudi Enrico Milano, namreč, da »vprašanje priznati ali ne priznati Kosova ne bo samo vprašanje diskrecijske pravice držav, pač pa bo vključilo tudi druge obveznosti, ki jim pripadajo v skladu z odgovornostjo držav. Z drugimi besedami, države, ki bodo priznale Kosovo bodo morale vzeti v obzir dejstvo, da bo priznanje lahko ocenjeno kot kršitev obveznosti do same Srbije, če bo Srbija še naprej nasprotovala odcepitvi in se ne bo odrekla pravici do ozemeljske celovitosti« (Milano, Enrico. 2007). »*The doctrine(s) of non-recognition: Theoretical underpinnings and policy implications in dealing with de facto regimes*«. *ESIL*. 2007. Budapest Research Forum. Agora 3. Str 10. Dostopno prek: http://www.esil-sedi.eu/fichiers/en/Agora_Milano_060.pdf (22. junij 2010)

Kosovu in njihove pravične zahteve za obnovo ozemeljske celovitosti države.« Istočasno je rusko zunanje ministrstvo pričakovalo, da bodo »misija OZN na Kosovu in Kosovske sile pod vodstvom zveze NATO s takojšnjo akcijo izpolnili svoj mandat, ki ga je avtoriziral Varnostni svet OZN, vključno z izničenjem odločitev Prištinskih samoupravnih institucij ter sprejemom ostrih administrativnih ukrepov proti njim.« Rusko ministrstvu je na koncu dodalo, da se morajo »tisti, ki nameravajo podpirati separatizem zavedati, kakšne nevarne posledice lahko imajo njihove akcije za svetovni red, mednarodno stabilnost in avtoriteto odločitev VS OZN, ki so potrebovale desetletja za uveljavitev.«¹³⁸

Varnostni svet OZN se ni odzval na pobudo Rusije in drugih držav, ki so zahtevale razveljavitev razglasitve neodvisnosti. Razglasitev neodvisnosti Kosova je po pričakovanju razveljavila le srbska skupščina, vendar so institucije Kosova to razveljavitev razglasile za neveljavno. Zagovorniki neodvisnosti Kosova so neodzivanje Varnostnega sveta OZN pa tudi drugih institucij OZN ocenili kot posredno priznanje neodvisnosti. Vendar pa za takšen sklep ni utemeljene podlage. Kot je namreč odločilo že Meddržavno sodišče v posvetovalnem mnenju v primeru *Namibia* »dejstvo, da določen predlog ni sprejet s strani mednarodnega organa s seboj ne prinaša nujno sporočila, da je kolektivna odločitev v določeni meri nasprotna od predlagane.«¹³⁹

V primeru Kosova to seveda pomeni, da niti kolektivno priznanje Kosova kot države na ravni EU oziroma s strani vseh članic EU brez soglasja Srbije ali pa številnih držav sveta ne bi bilo »dovolj«, kot je to v primeru »washingtonske zabeležke« in Kosova ocenjeval State Department (Mekina in Roglič 2008), da Kosovo iz entitete spremeni v državo, oblikovano v skladu z mednarodnim pravom.

6.4 Zgodovinski razvoj načela nepriznanja

Pri analizi prakse priznanja novih držav od leta 1776 naprej je mogoče opaziti še eno pomembno dejstvo – da so tudi v primeru, ko so države priznavale nove »de facto« države samo v dveh

---

¹³⁸ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Information and Press Department. *Statement by Russia's Ministry of Foreign Affairs on Kosovo*. 17. februar 2008. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/d-ru20080313_/d-ru20080313_08.pdf (25. september 2015)

¹³⁹ Meddržavno sodišče. 1971. Pravne posledice za države zaradi nadaljne prisotnosti Južne Afrike v Namibiji (Vzhodno-Zahodni Afriki) v nasprotju z resolucijo 276 (1979). *ICJ Reports*: 36

primerih s svojimi priznanji potrdile rojstvo nove države, ki je nastala tudi ob pomoči zunanje sile. V prvem primeru iz leta 1815, ob združevanju nemškega imperija, ki je nastal ob pomoči pruske zasedbe in pridružitve različnih nemških držav (kot tudi delov Danske in Francije), po letu 1945 pa izstopa primer Bangladeša, ki je bil priznan navkljub intervenciji indijske vojske. Vendar pa je tudi v primeru Bangladeša večina držav sveta novo državo priznala šele potem, ko ga je priznal Pakistan. V vseh drugih primerih so države tedanje mednarodne skupnosti priznavale le države, ki so bile »oblikovane od znotraj« (Fabry 2010, 135).

Predvsem v 18. in 19. stoletju je bilo splošno sprejeto pravilo, da je v odnosu do matične države potrebna »zadržanost«. Lauterpacht ob tem navaja primere francoskega priznanja ZDA leta 1778, ameriško priznanje španskih kolonij kot neodvisnih držav, odzive na zahteve držav Konfederacije po priznanju in ameriško priznanje Paname leta 1903 kot tiste, ob katerih se je razvijala svetovna debata o »prezgodnjem priznanju.« Nova oblast v državi mora biti vzpostavljena »izven dvoma,« kot primer pa Lauterpacht navaja inštrukcije ameriškega zunanjega ministra M. Adamsa M. Andersonu, veleposlaniku ZDA v Kolumbiji iz leta 1923, v katerih je ameriški zunanji minister zapisal, da »tako dolgo dokler je bil s strani Španije izvajan spopad z orožjem, z razumno ali celo oddaljeno možnostjo mogočega uspeha, ZDA niso mogle priznati neodvisnost kolonij, ki so *de facto* obstajale, ne da bi poteptale svoje dolžnosti do Španije s tem, da bi sprejele kot odločeno natančno to, kar je bilo vprašanje vojne« (Lauterpacht 1944, 392). Vendar pa Lauterpacht kot test prezgodnjega priznanja upošteva predvsem nova dejstva, saj je vprašanje prezgodnjega priznanja »vprašanje dejstva.«

Doktrina nepriznavanja ima svoje korenine že v osemnajstem stoletju, ko so se evropski monarhi obvezali, da ne bodo priznali revolucionarne spremembe. Nepriznanje je v tem smislu za cilj imelo ohranjanje obstoječega stanja oziroma stanja *status quo ante*. Pozneje je ta doktrina dobila nov zagon v okviru Tobarjeve doktrine, ki ni priznavala revolucionarne spremembe v Latinski Ameriki in je zavračala tiste vlade, ki na oblast niso prišle na ustaven način. V tem primeru je večinoma šlo za nepriznavanja vlad zaradi kršitev notranjega pravnega reda posameznih držav, medtem ko so bili mednarodnopravni vidiki nepriznanja manj izpostavljeni. Največji naslednji vzpon je doktrina nepriznanja doživela v času odziva Lige narodov in to predvsem pod vplivom odločitev ameriške vlade na japonsko zasedbo Mandžurije in ustanovitev države Mandžuko.

Odločitev, da se nek akt ne prizna je sicer lahko tudi politična, toda če je utemeljena na objektivnih pravnih kriterijih, potem gre za nepriznavanje zaradi temeljnih nezakonnosti. Orakhelashvili navaja stališče Nizozemske, da ne prizna bantustana Transkei. Nizozemski zunanji minister je dejal, da je bila odločitev sprejeta na podlagi »političnega temelja,« saj ne obstaja dolžnost priznati državo in vzpostaviti odnose z njo. Kljub temu pa je v sporočilu omenjena tudi vrsta pravnih kriterijev zoper priznanje, še posebej dejstvo, da »Nizozemska do odprave rasistične politike in do vzpostavitve enakosti med belci in temnopoltimi ne more spremeniti svoje politike nepriznavanja« (Orakhelashvili 2006, 375).

Vendar pa je po ustanovitvi OZN doktrina nepriznanja dobila nov pomen. Nepriznanje se tako kot že v primeru marionetne države Mandžuko ni nanašalo samo na agresijo in nezakonite ozemeljske pridobitve s silo, pač pa tudi na primere oblikovanja držav (Raič 2002, 121). V času OZN so nov pomen dobile zlasti kogentne norme. Še leta 1951 je Chen zapisal naslednje: »Nova država lahko nastane na ozemlju obstoječe države ob intervenciji tretje države. Toda če je tedaj, ko enkrat stoji na lastnih nogah nova država dejansko sposobna voditi neodvisno narodno življenje zgolj dejstvo, da je sila, ki je intervenirala, storila kršitev mednarodnega prava z intervencijo, nujno ne izniči pravne eksistence nove države. O njenem priznanju bi moralo biti odločeno na podlagi fakticizma« (Chen v Raič 2002, 121). Kot ugotavlja Raič so bile te besede morda razumljive v kontekstu časa, v katerem so bile zapisane, toda danes vsekakor več niso v skladu s sodobnim mednarodnim pravom.

V devetnajstem stoletju je bilo veliko primerov nepriznavanja različnih držav in tudi odcepitev držav. Toda v vseh teh primerih je veljalo, da so države smatrale, da je njihova svobodna volja, da ne priznajo določene države, ker gre za temeljno pravico držav. Vendar pa ta svobodna volja danes ni več povsem neomejena. Norme sodobnega mednarodnega prava namreč to svobodno voljo držav že v bistveni meri omejujejo.

Nepriznavanje je praksa, ki presega bilateralne odnose med državami. Podlaga za uveljavitev in uporabo načela nepriznavanja je ocena, da je neka entiteta ali situacija, ki zahteva potrditev vzpostavljena na način, ki je v nasprotju s temeljno normo, zaradi česar je veljavnost takšne norme nad pravico držav, da priznajo takšne situacije. Kajti ko neka norma služi interesom vse skupnosti in je del *jus cogensa*, s tem obstaja tudi temeljna dolžnost držav, da ne priznajo akte, ki spodkopujejo veljavnost teh norm. Ker kogentne norme izničijo vsa pravila, pogodbe in naslove, ki so v konfliktu z njimi ter je ta nezakonitost že po naravi nepovratna, so tretje države obvezne ne

priznati takšna pravila, pogodbe ali naslove kot zakonite. (Hannikaninen 1995, 106). Med navadno politiko nepriznavanja in dolžnostjo nepriznavanja obstaja bistvena razlika. Kot ugotavljata tudi Visscher in Brownlie, prepoved uporabe sile v skladu s členom 2(4) Ustanovne listine OZN državam ne daje samo pravic, pač pa jih tudi obvezuje, da ne priznajo situacij, ki so rezultat uporabe sile. Takšno obveznost nepriznavanja aktov, kot so na primer nasilna prisvojitve ozemlja je mogoče utemeljiti zgolj na podlagi dejstva o prepovedi kršitve kogentnih norm mednarodnega prava, na primer prepovedi uporabe sile ali načela samoodločbe.

6.5 Stimsonova doktrina

Leta 1932 je bila prvič oblikovana doktrina nepriznavanja. Doktrina je bila pravzaprav odziv na oblikovanje »Države Mandžuko« v kitajski pokrajini Mandžuriji, ki jo je Japonska okupirala leta 1931. Japonska je uradno predstavljala razglasitev Mandžuka kot primer spontane, domače revolucije. Čeprav je Japonska priznavala, da mora spoštovati kitajsko ozemeljsko celovitost, je po drugi strani trdila, da narodom Kitajske ne more preprečiti samoodločbe. Japonska je zato septembra leta 1932 Mandžuko priznala kot državo. ZDA so se odločile, da ozemeljske spremembe ne priznajo.

Sedmega januarja leta 1932 je ameriški državni sekretar Henry Stimson obvestil Kitajsko in Japonsko, da »ZDA ne morejo priznati nobene de facto situacije ... ter da ne nameravajo priznati katerikoli situacijo, do katere bi lahko prišlo s katerimikoli sredstvi v nasprotju z konvencijami in obveznostmi na podlagi Pogodbe iz Pariza z dne 28. avgusta 1928.« Ta doktrina je pozneje postala znana kot »Stimsonova doktrina« (Raič 2002, 116). Ker ZDA niso bile članica Lige narodov so svoj odziv utemeljile na paktu Briand-Kellog, ki je prepovedoval vojno kot legitimen instrument spreminjanja mednarodnih odnosov ter od držav zahteval reševanje sporov z mirnimi sredstvi.

Svet Lige narodov v začetku krize sicer ni obravnaval vprašanja nepriznanja, saj ZDA niso bile član organizacije, toda pozneje je večinoma sprejel ameriško politiko. Toda ker so bile vse članice lige dolžne spoštovati ozemeljsko celovitost vseh članic, je predsednik sveta Lige narodov 16. februarja leta 1932 japonski vladi poslal apel, v katerem je zapisal, da »nobena kršitev ozemeljske celovitosti in nobene sprememba v politični neodvisnosti katerekoli članice Lige narodov ne bo priznana kot veljavna in učinkovita s strani članic Lige narodov« (Raič 2002, 117). Članice Lige

narodov niso priznale »novega stanja« niti potem, ko je Japonska 15. septembra leta 1932 priznala Mandžuko ter istočasno zanikala, da ima kakršnekoli ozemeljske zahteve do njenega ozemlja. V zvezi z entiteto Mandžuko se je postavilo tudi vprašanje, ali je bilo nepriznanje s strani članic Lige narodov rezultat dejstva, da država dejansko ni bila neodvisna (kot je ugotovilo poročilo Lyttonove komisije) in s tem ni izpolnjevala nujnih pogojev za priznanje (ker bi v tem primeru šlo za prezgodnje priznanje) ali pa je šlo za nepriznavanje države zaradi njenega nezakonitega nastanka. Toda kot ugotavlja Raič, se v odločitvah Lige narodov kot razlog za nepriznanje ne navaja pomanjkanje neodvisnosti države, pač pa nezakonnost oblikovanja države, pri čemer je bila nezakonnost oblikovanja države utemeljena na kršitvah Briand-Kellogovega pakta, 10. člena listine Lige narodov ter kršitve Pogodbe iz Pariza. Primer Mandžuka zato velja za precedenčni primer dolžnosti nepriznanja entitete, ki je »nastala v nasprotju z mednarodnim pravom, v nasprotju s prepovedjo agresivne vojne« (Raič 2002, 117).

Kljub temu je doktrina nepriznanja kršitev ozemeljske celovitosti in tudi oblikovanja marionetnih držav v naslednjih letih doživela veliko nazadovanje. Številne države, predvsem fašistične zaveznice Japonske so priznale Mandžuko. Ta praksa se je nadaljevala po italijanski okupaciji Etiopije leta 1936. Sledile so ustanovitve marionetnih vlad pod okriljem nacistične Nemčije, predvsem na Slovaškem leta 1939, ki je bila priznana s strani večine evropskih držav. Priznavanje kršitev je bilo ubranjeno z argumentom, da »mora pravo slediti dejstvu na terenu« sicer »bo postalo nepomembno« (Fabry 2010, 136). Takšna praksa je onemogočila, da bi doktrina nepriznanja postala pravilo običajnega mednarodnega prava v tem obdobju.

Čeprav praksa nepriznanja sama po sebi ne more predstavljati učinkovitega sistema kolektivne varnosti pa je kljub temu potrebno poudariti, da je prav Stimsonova doktrina nakazala napredek mednarodnega prava. Dokazala je namreč, da »država ne more nastati s kršitvijo mednarodnega prava.« Običajno pravo, mnenja Meddržavnega sodišča v Haagu in veljavna določila mednarodnih konvencij prav tako potrjujejo, da predvsem kršitve, ki bi imele značaj kršitev *jus cogensa*, torej temeljnih norm mednarodnega prava, zmeraj privedejo do nezakonnosti obstoja države. To je tudi nujno, kajti če bi mednarodno pravo preprosto »sprejelo vsa dejstva, celo tista, ki so bila dosežena z očitno nezakonnimi sredstvi, potem bi posejalo semena lastnega propada kot pravnega sistema« (Fabry 2010, 137). Toda če bi države ravnale drugače, potem »mednarodno pravo tvega, da

postane neučinkovito prav zato, ker ne bi izzivalo učinkovite, toda nezakonite situacije« (Crawford 2006, 98).

V primeru, če bi bila državnost neke entitete vzpostavljena na takšen način, v nasprotju z *jus cogensom*, ob pomoči aktov in ukrepov, ki so nični in neveljavni (*null and void*) priznanje ne more odigrati vloge, ki se mu pripisuje. Če bi priznanje lahko spremenilo nezakonitost v zakonitost, potem bi omogočilo odstopanje od sicer veljavnih pravil, vendar pa je tudi priznanje neizbežno odvisno tudi od *jus cogensa* (Orakhelashvili 2006, 373). Čeprav nekateri avtorji vztrajajo pri tradicionalnem stališču, da je priznanje »akt svobodne odločitve države, ki priznava« oziroma njena »diskrecijska pravica,« se zdi bolj utemeljen pristop, ki priznava »večjo vlogo mednarodnem pravu.« Konstitutivni pogoj za obstoj države je torej tudi skladnost njenega nastanka s temeljnimi normami mednarodnega prava – prav to pa je pogoj, ki ga zagovorniki kosovske neodvisnosti vztrajno zavračajo, predvsem z navajanjem neutemeljene trditve, da je nastanek države zgolj »stvar dejstev in ne prava.«¹⁴⁰

6.6 Drugi primeri uporabe načela nepriznanja

Prakso nepriznavanja dokazujejo številni primeri ravnanja držav ob kršitvi temeljnih norm mednarodnega prava. Eden od njih je na primer odnos svetovne skupnosti do vprašanja Turške Republike Severni Ciper, ki jo je priznala zgolj Turčija, medtem ko je ostala mednarodna skupnost zavrnila njeno zahtevo po mednarodnem priznanju. Ko je bila 15. novembra leta 1975 razglašena Turška Republika Severni Ciper je Varnostni Svet OZN sprejel resolucijo 541, v kateri »obžaluje deklaracijo oblasti turškega Cipra v zvezi z nameravano odcepitvijo dela Republike Ciper.« Varnostni Svet je istočasno razglasil, da smatra razglašeno neodvisnost »kot pravno neveljavno« ter je pozval k njenemu umiku. Istočasno je pozval vse države, da ne priznajo nobene druge države

---

¹⁴⁰ V tem smislu je tudi napačna trditev, da v primeru priznanja Kosova s strani Slovenije »ni bilo nevarnosti prezgodnjega priznanja, ker je Srbija učinkovito oblast nad tem ozemljem že zdavnaj izgubila« (Delo. 2008. Švarc, Dominika. *O pravnih vidikih neodvisnosti in priznanja Kosova*. stran 5) (10. marec 2008), saj izguba *de facto* nadzora nikoli nujno ne pomeni *de jure* prenosa suverenosti, za zakonito priznanje pa bi bilo potrebno seveda najprej potrditi zakonit nastanek države. Litva, Latvija in Estonija so izgubile oblast nad ozemljem za več kot 70 let, vendar jim je državnost danes neprekinjeno priznana od trenutka okupacije.

razen Republike Ciper.¹⁴¹ Tej resoluciji je sledila resolucija 550 z dne 11. maja 1984, v kateri Varnostni svet obsoja vse secesionistične akcije in tudi izmenjavo veleposlanikov med TRNC in Turčijo, hkrati pa vse države poziva, da ne priznajo »domnevno državo Turška Republika Severni Ciper.« Kljub temu, da resoluciji nista obvezovali vse članice OZN (ker nista bili sprejeti v skladu s VII. poglavjem in s pozivanjem na 25. člen Ustanovne listine OZN) nobena država razen Turčije ni priznala neodvisnosti TRNC. Razlog za to je bila predvsem uporaba sile oziroma kršitev običajnega prava ter kogentne norme v obliki prepovedi uporabe sile s strani turških oblasti. V tem pogledu je večina držav ostala na stališču, da je bila uporaba oborožene sile s strani Turčije nezakonita, v enaki meri pa ostaja nezakonita tudi okupacija in vojaška prisotnost turških vojakov na Cipru. Turčija je sicer trdila, da je imela v skladu z garancijsko pogodbo pravico do »akcije,« toda tudi ta pogodba Turčiji ni dala pravice do kršitve ozemeljske celovitosti Cipra.

Kot ugotavlja Raič, vrsta drugih argumentov navaja k sklepu, da je bil namen turške »akcije« usmerjen proti ozemeljski celovitosti Cipra. Raič opozarja, da je »težko verjeti, da bi TRNC lahko nastala enostransko, torej brez zunanje intervencije Turčije.« Namesto tega je bila ustanovitev TRNC neposreden rezultat turške okupacije severnega dela Cipra. Z nadaljevanjem prisotnosti 30.000 vojakov Turčija dejansko varuje in podpira *de facto* delitev Cipra. Še več, priznanje razglasitve neodvisnosti TRNC s strani Turčije leta 1984 daje prepričljiv dokaz, da sta bili vojaška intervencija in vojaška prisotnost na Cipru usmerjeni proti ozemeljski celovitosti Cipra.

Istočasno je v tem primeru zoper priznanje deloval še en faktor. V skladu s sodobnim mednarodnim pravom je namreč eksterna samoodločba, ki vključuje tudi enostransko odcepitev mogoča le v skrajnih primerih, kot »zadnje zdravilo« (*ultimum remedium*) in v nekaterih izjemnih okoliščinah. Vendar ostaja zelo vprašljivo, če je mogoče v postkolonialnem kontekstu turško prebivalstvo Cipra res šteti za »narod« za namene odcepitve. Celó če bi lahko dokazali, da gre za »narod« (peoples) pa so leta 1983 za razglasitev enostranske neodvisnosti manjkale vse ostale okoliščine, med katere Raič prišteva množične kršitve človekovih pravic in kot primere navaja Bangladeš in Hrvaško (Raič 2002, 127).

Mednarodna skupnost se je na podoben način odzvala tudi v primeru Južne Rodezije in bantustanov, kjer so bile ugotovljene kršitve načela samoodločbe. V prvem primeru je razglasila

---

¹⁴¹ OZN. Varnostni svet. 1993. Resolucija 541, S/RES/541/1993 (18. november 1993)

neodvisnost nereprezentativna manjšina v koloniji, v drugem primeru pa je formalno 'neodvisne' bantustane razglasila južnoafriška rasistična vlada. Varnostni Svet OZN je redno obsojal bantustanizacijo JAR, bantustane pa ni priznala nobena država, kljub temu, da resolucije VS OZN, ki so obsojale nastanek bantustanov kot orodja za kršitev pravice do samoodločbe južnoafriškega ljudstva niso bile pravno zavezujoče. Tudi Arbitražna komisija za Jugoslavijo je ob tem, ko je potrdila, da je priznanje v splošnem akt v okviru diskrecijske pravice vsake države poudarila, da mora biti priznanje podano v skladu s temeljnimi načeli mednarodnega prava in kogentnimi normami mednarodnega prava, med katere spadajo tudi prepoved uporabe sile med državami in pravica zaščite manjšin. Tudi člen 40 pakta Afriške Unije o nenapadanju in skupni obrambi iz leta 2005 določa, da države podpisnice »ne bodo priznale katerihkoli ozemeljskih pridobitev ali posebnih prednosti, ki bi bile rezultat agresije.«

Crawford opozarja, da je potrebno ločiti med dvema različnima konceptoma – ničnostjo in nezakonitostjo. Akt, ki je ničen sam po sebi ne bo proizvedel nikakršnega učinka. Akt, ki je kljub temu, da je nezakonit, še zmeraj »akt v pravu,« pa lahko ima neposredne pravne učinke. Pomen nepriznanja je v takšnih primerih lahko različen. Tam kjer neka entiteta zatrjuje, vendar ne izpolnjuje pogojev za državnost je priznanje, čeprav lahko privede do pravnih učinkov na bilateralni osnovi nezakonito do prejšnjega suverena in v primerih, kjer kriterij vključuje tudi temeljne norme mednarodnega prava, je lahko nezakonito *erga omnes*, torej v odnosu do celotne mednarodne skupnosti (Crawford 2006, 158). Ko je nezakonitost pomembna in še posebej tedaj, ko gre za kršitev temeljnih norm mednarodnega prava »imajo države v skladu z običajnim pravom dolžnost, da takšen akt ne priznajo kot zakonit« (2006, 160).

V praksi lahko zasledimo tudi »proces nepriznanja,« ki v nekaterih primerih poteka v mednarodnih organizacijah. To velja predvsem za vprašanja nepriznanja Rodezije, okupacijo Namibije, Vzhodnega Timorja, Gaze in še nekaterih drugih situacij. V primeru izraelskega zidu na zasedenih ozemljih je Meddržavno sodišče na pobudo GS OZN v svojem posvetovalnem mnenju zapisalo, da izgradnja zidu »krši obveznost Izraela, da spoštuje pravico do samoodločbe palestinskega naroda.« To hkrati pomeni, da imajo vse države določene obveznosti glede okupiranih palestinskih ozemelj. Kot je zapisalo sodišče, so vse države dolžne, da »ne priznajo nezakonite situacije, ki je nastala zaradi izgradnje zidu,« hkrati pa so »obvezne, da ne dajejo pomoč ali podporo v ohranjanju situacije, ki je nastala z izgradnjo« (Crawford 2006, 172). Dolžnost nepriznanja je zato danes

»zanesljivo sprejeta, specifična tehnika za ravnanje z nezakonitimi režimi« (Crawford 2006, 173). Povedano drugače – takoj ko neka entiteta izpolnjuje običajne kriterije za priznanje državnosti na temelju efektivnosti je mogoče tudi potrditi, da obstaja kot efektivna ozemeljska enota. Toda da bi postala država v smislu izpolnjevanja kriterijev mednarodnega prava, mora biti takšna entiteta tudi ustvarjena zakonito. Kršitev mednarodnega prava s tem uspešno prepreči, da bi neka entiteta, ki se je razglasila za državo, dosegla polno mednarodno subjektiviteto.

V tem primeru pravzaprav govorimo o nepriznanju. Pri tem pa nepriznanja ni mogoče interpretirati kot sankcije v enakem smislu kot je to na primer gospodarski embargo, poslabšanje odnosov ali kakšni od drugih ukrepov, ki so sicer predvideni v 41. členu Ustanovne listine OZN. Dolžnost nepriznanja je rezultat pravno-politične ocene določene situacije, ki jo običajno opravi vsaka država sama. Če je rezultat te analize sklep, da je sprememba situacije rezultat nezakonite uporabe sile, potem obstaja pravna dolžnost nepriznanja spremembe in to v skladu s temeljnimi načeli in pravili mednarodnega prava.

Nepriznanje v primeru nezakonitosti je prav tako potrebno ločiti od nepriznanja, ki je zgolj neprijaznost, kjer je nepriznanje posledica političnih, diplomatskih ali kakšnih drugih razlogov. Nepriznanje zaradi nezakonitosti je prav tako potrebno ločiti od nepriznanja, ki je rezultat dejstva, da niso izpolnjeni določeni pravni pogoji za priznanje, ko na primer entiteta, ki razglasi svojo neodvisnost, še ne poseduje vse atribute potrebne za državnost. V tem primeru bi prišlo do prezgodnjega priznanja, pri čemer je prezgodnje priznanje potrebno razumeti kot mednarodni delikt in kršitev mednarodnega prava kot tudi akt vmešavanja v notranje zadeve države.

6.7 Vloga mednarodnih priznanj in načela nepriznanja v primeru odcepitve Kosova

Ob splošni oceni vloge priznanj smo že opozorili, da akt priznanja ali nepriznanja sam po sebi še nič ne pove o zakonitosti tega dejanja, pač pa je potrebno preiskati vse okoliščine. Kajti »nepriznanje je lahko preprosto del splošne politike neodobravanja in bojkota. Po drugi strani pa je lahko priznanje del politike agresije in vzpostavljanja marionetnih držav« (Brownlie 2008, 89). Priznanje ima torej lahko tudi precej pomembnejšo vlogo od tiste, ki ji jo danes priznava prevladujoča deklarativna teorija priznanj, hkrati pa politične debate, ki jih sprožajo priznanja dokazujejo velik pomen političnih faktorjev pri sprejemanju odločitev o priznanju ali nepriznanju

določene države.¹⁴² Po oceni Fiersteina je tako na primer pravica do enostranske odcepitve v skladu z mednarodnim pravom samo »zelo izjemna možnost,« toda kljub temu bo enostranski poskus odcepitve Kosova »vplival na razvoj prava na tem področju,« »na koncu pa bodo mednarodna skupnost in njene države članice, ob pomoči njihovih kolektivnih in posameznih odločitev, da priznajo ali ne priznajo Kosovo, lahko dokončno odločile, ali Kosovo bo ali ne bo doseglo pravice, ki so povezane z državnostjo« (Fierstein 2008, 439).

Ta stavek povsem razkriva pričakovanje zagovornikov neodvisnosti Kosova in jasno kaže na velik pomen, ki ga pripisujejo priznanju. Prav zato bi lahko bile Smernice o priznanju, ki jih je sprejela ES ter odločitev kanadskega Vrhovnega sodišča v primeru Quebeca zelo pomembne tudi v primeru Kosova, ki so ga mnoge države že priznale, kajti »če bi kritična masa politično pomembnih držav še naprej priznavala državnost (Kosova, op.avt.), medtem ko se je državna praksa v regiji že premaknila v smeri konstitutivnega vidika priznanja držav, potem bi kosovska deklaracija že postala *de facto* odcepitev« (Fierstein 2008, 440). Število držav, ki priznavajo neodvisnost neke države je v skladu s temi pogledi pomembno, kajti zaradi nejasne vloge priznanj »se v svoji sedanji združeni obliki mednarodne norme o priznanju držav zdijo slabo opremljene za to, da bi preprečile nezakonite zahteve po odcepitvi, ki bi bile potrjene s splošno mednarodno pritrditvijo« (Fierstein 2008, 441).

Bolj kot je priznanje splošno, večja je torej verjetnost, da zgolj razglašena neodvisnost postane nespremenljivo dejstvo. Doktrina o pomenu priznanja pa v tem primeru igra ključno vlogo tudi pri oceni kosovske deklaracije o neodvisnosti, ki naj bi jo po oceni Meddržavnega sodišča (ICJ) sprejeli njeni *avtorji*, ne pa začasni organi Kosova.

Zagovorniki zakonitosti enostransko razglašene neodvisnosti poudarjajo, da je na osnovi veljavnih temeljnih norm mednarodnega prava, običajnega prava in prakse držav mogoče ugotoviti, da so »vrata odprta za enostransko odcepitev ostala odprta, pa čeprav le malo« (Fierstein 2008, 442). Vendar pa mora veljavna zahteva vsebovati najmanj to, da je izrečena v imenu ljudi oziroma »naroda (1), da so ti tarča zgodovinskega in dolgotrajnega državnega kršenja človekovih pravic (2) ter da (3) nimajo nobene alternativne poti znotraj domačih pravnih kanalov.« V tem smislu

---

¹⁴² To je opazno tudi pri ostrih razpravah, ki so potekale med ameriškim predsedniki in ameriškim kongresom ob odločitvah o priznanju različnih držav, na primer Kube, Kitajske in novih držav, nastalih na področju nekdanje Jugoslavije (Grant 1999, 25-26).

prebivalstvo Kosova predstavlja etnično, religiozno, lingvistično in kulturno enklavo v okviru večje populacije Srbije, ki je drugačna in ločena od večine Srbov. Hkrati so Albanci na Kosovu od začetka osemdesetih let pa do konca prejšnjega stoletja trpeli zaradi kršitev človekovih pravic, ki so »obsegale javno in zasebno diskriminacijo« ter celo »državno podprte masakre.« Kot rezultat te klavrne zgodovine, neuspešnih poskusov mednarodnih pogajanj in skoraj desetletja efektivne vlade brez Srbije, »se neodvisna država Kosovo zdi ne samo edino realistična, pač pa tudi neizbežna« (Fierstein 2008, 442).

Primer Kosova pa je pomemben tudi zato, ker če bi Kosovo dejansko postalo država, to postal primer »redke, toda legitimne paradigme za zahteve po enostranski odcepitvi in potem bi zatiralske države dvakrat premislile, predno bi se spustile v zločine proti nemočnim pripadnikom lastnega prebivalstva« (2008, 442). Priznanje Kosova kot države bi privedlo do »dokončnosti« pretresljive in nejasne situacije na Balkanu, medtem ko bi priznanje Kosova v večji meri »razjasnilo«, ne pa zakrilo legitimno, razvijajoče se načelo mednarodnega prava. Očitno je torej, da pri priznanju Kosova kot države ni najpomembnejše le izpolnjevanje kriterijev iz Montevidea in dodatnih kriterijev, pač pa so pomembnejši drugi učinki priznanja – »demonstracijski« učinki v obliki »kaznovanja« države, ki je izvajala »zločine proti lastnemu prebivalstvu,« kar naj bi služilo kot nekakšen primer za druge države. Gre seveda znova za povsem politično kalkulacijo učinkov, ki z mednarodnim pravom nimajo nobene zveze.

Navajanje mednarodnega priznanja Kosova kot odločilnega razloga za nepovratnost kosovske državnosti dokazuje, da so zagovorniki takšne neodvisnosti prepričani, da je akt priznanja konstitutiven. Toda v tem primeru mednarodno pravo v zvezi s priznanjem ne bi imelo nikakršne vloge. Prav odsotnost pomena mednarodnega prava pa je največja pomanjkljivost konstitutivne teorije priznanja držav. Prevladujoča, deklarativna teorija zahteva, da mora biti odcepitev najprej zakonita, nato pa državam prepušča zgolj odločanje o priznanju nove države. V skladu s temeljnimi predpostavkami te teorije torej ni mogoče kot države priznati entitete, katere neodvisnost ni v skladu z mednarodnim pravom. To pa hkrati pomeni, da mednarodna priznanja sama po sebi ne morejo ustvariti neodvisne države.

Priznanje Kosova kot države je, kot smo pokazali s primerom spremembe dela vodilnih držav sveta do načela »suverene enakosti držav« povezano tudi z novim odnosom mednarodne skupnosti do pojma »suverenosti«. ¹⁴³ Suverenost je v najbolj splošni opredelitvi termin za »celoto pravic in dolžnosti priznanih s strani mednarodnega prava« (Crawford 2006, 32). Suverenost pa bi lahko nekoliko drugače opredelili tudi kot »od zunaj priznana pravica entitete, da je najvišja avtoriteta nad svojimi zadevami« (Bierstecker in Weber 1996, 12). Suverenost ni predpogoj za nastanek države, pač pa je atribut države. Toda že spremembe vsebine pojma suverenost skozi zgodovino kažejo, da gre za neko »skonstruirano«, družbeno pogojeno realnost. Lahko bi tudi rekli, da »je priznanje ena od komponent državne suverenosti, za katero je vsesplošno sprejeto, da je družbeno skonstruirana.« Pri tem »je natančne pogoje, ki naj bi jih država izpolnila, da bi dobila suvereno priznanje, šele potrebno določiti.« Različni avtorji ob tem pojasnjujejo, da suverenost daje »tekstualne in kontekstualne recepte za to, kaj mora država storiti, da bi bila priznana kot suverena.«

Ne glede na to ali suverenost opredelimo kot »institucijo, diskurz, načelo, strukturo ali kontekst, se suverenost nanaša na družbene pogoje za individualnost, ne individualnost samo zase in v tem smislu je v večji meri zgodovinsko pogojena družbena kategorija kot neločljiv del in kvaliteta državnosti.« Takšna konstrukcija suverenosti povezuje družbeno konstrukcijo države »s prakso in poudarja, kako je samo suverenost mogoče konceptualizirati kot nabor praks. Tako kot je na primer suverenost tesno povezana z vprašanjem priznanja, je tudi priznanje samo povezano z vrsto različnih praks.« In tako kot se »recepti za suvereno priznanje spreminjajo, se spreminja tudi pomen suverenosti« (Bierstecker in Weber 1996, 12-14).

---

¹⁴³ Nekateri avtorji so prepričani, da je za sodobne osamosvojitve pravzaprav značilno ustvarjanje navideznih, oziroma *kvazi-držav*: »Samoodločba je postala konservativna pravica kvazi-držav. To pomeni, da je največja razlika med novimi pravili in starimi v tem, da veljajo za mnoge entitete, ki niso opravile tradicionalnega testa empirične državnosti in brez tega verjetno nikoli ne bi obstajale kot države.« Če so nekoč države nastajale kot »stvar dejstev« toda tako, da so morale svojo trajnost in sposobnost preživetja dokazati same, da so torej morale biti »samostojne«, dovolj ali vsaj enako razvite in zato »svobodni subjekti«, je danes drugače – »v poznem dvajsetem stoletju je nastala vrsta držav, ki ne izpolnjujejo temeljnih zahtev za priznanje državnosti, vendar so kljub temu zaščitene z mednarodnimi normami, tudi načelom neintervencije« (Jackson H. Robert. 1989. »*Quasi-States, Sovereignty, International relations ant the Third World. Cambridge University Press*: 42). Da se neke države »enostavno sprejemajo kot suverene, čeprav niso sposobne učinkovitega vladanja« ter da je »novo pridobljena neodvisnost številnih držav privedla do priklanjanja tej fikciji,« se strinja tudi F. H. Hinsley. (Hinsli, F. H. /Hinsley, Francis Henry/. 2001. *Suverenitet*. Beograd. Filip Višnjić: 223)

V tem procesu pa ima osrednje vlogo tudi priznanje, kajti »praksa podeljevanja ali zavračanja priznanja suverenosti vpliva na družbeno konstrukcijo ozemelj, populacije in zahtev po oblasti. Ta točka je odločilnega pomena za razumevanje med komponentami državne suverenosti in razumevanja sprememb« (Bierstecker in Weber 1996, 12-14).

Takšno spremenjeno razumevanje suverenosti kaže, kako je v primeru Kosova, ki v skladu z običajnimi pravili za nastanek držav ne more postati država, prišlo do spremembe percepcije pogojev, na osnovi katerih neko entiteto smatramo za državo.

Države, ki so priznale Kosovo, so vedele, da priznavajo entiteto, ki nima niti vseh nujnih elementov državnosti in ki ni neodvisna, v nekaterih primerih pa so (npr. Nemčija in Italija) Kosovo priznale prav pod pogojem, da ni bilo povsem neodvisno oziroma zaradi dopuščanja mednarodnega nadzora. To bi bilo seveda v nasprotju s pogoji tradicionalnega »testa državnosti«, kjer bi morale države v nevtralnem maniru počakati na konec spopada.

Prav zato se v primeru Kosova kot utemeljitev za upravičenost odcepitve navaja nekakšna nenavadna mešanica različnih razlogov in argumentov, iz različnih zgodovinskih obdobj in teorij o priznanju, ki naj bi omogočile nastanek Kosova kot države. Kosovu se pripisuje pravica do »eksterne samoodločbe«, vendar Kosovo ni bilo kolonija. Poudarjanje kršitev človekovih pravic in »nove situacije na terenu« oziroma vzpostavitve nove države s silo in ob pomoči tuje intervencije je podobno primeru edine uspešne enostranske odcepitve po letu 1945, Bangladeša – vendar Kosovo ni tisoče kilometrov oddaljeno od južne Srbije, da bi vsaj spominjalo na kolonijo. Argument, da si je bilo zaradi zločinov pakistanske vojske »nemogoče« zamisliti ponovno skupno življenje vzhodnih in zahodnih Pakistancev v isti državi, je prepričljiv tudi v primeru Kosova – toda odgovorni v srbski vojski in policiji za zločine na Kosovu so bili medtem že obsojeni pred ICTY (za zločince iz vrst OVK pa bo odgovorno novo mednarodno sodišče), istočasno pa množične kršitve človekovih pravic niti v enem primeru po letu 1945 niso bile temelj za ozemeljsko »kaznovanje« držav. Kot argument za odcepitev se navaja »efektivnost« oblasti Kosova, toda istočasno »efektivnost« že od leta 1945 ni več odločilen pogoj za nastanek države.

Da bi bila država priznana, bi morala biti neodvisna, Kosovo pa so mnoge države priznale ravno zato - ker ni neodvisno. Države, ki so Kosovo priznale, to utemeljujejo s priznanjem novih dejstev, ki so »nepovratna«, istočasno pa so – za razliko od držav v 18. in 19. stoletju, ki so zgolj

nepristransko spremljale odcepitve - aktivno sooblikovale ta »nova dejstva«, tako da so neposredno in na različne načine pomagale pri odcepitvi Kosova in oblikovanju kosovskih institucij.¹⁴⁴ V skladu s prakso OZN doslej niso bile priznane entitete, kjer je do vzpostavitve državnosti prišlo ob uporabi zunanje sile in s kršitvami kogentnih norm. Kosovo pa je državnost – kot priznavajo sami zagovorniki neodvisnosti Kosova – in svojo 'neodvisnost' doseglo ob pomoči vojaške intervencije zveze NATO.

Če bi torej na podlagi vsega zapisanega poskusili ugotoviti, kakšno vlogo bi lahko imel proces priznavanja Kosova, potem je mogoče predvsem ugotoviti, da (1) vsako priznanje Kosova pomeni dodaten dokaz, da je Kosovo sposobno vstopati v mednarodne odnose in da torej je država. Istočasno priznanja omogočajo vzpostavljanje ekonomskih in drugih odnosov z novo entiteto, ter ji sploh omogočajo obstoj (2). Prav tako ni mogoče zanemariti »konstitutivnih« učinkov priznanj (3), ti pa so zelo pomembni v primeru, ko je »naslov« (v tem primeru državnost Kosova) sporen.

Množično priznanje neke države ima za posledico tudi krepitev »psihološkega« faktorja, potrebnega za potrditev vsake *de facto* spremembe (4), kar ima dve potencialni posledici - da namreč sama država, od katere se del ozemlja odceplja pod vtisom velikega števila držav, ki priznavajo »novo realnost«, popusti (5) in prizna ali potrdi novo stanje,¹⁴⁵ s tem pa mednarodno zelo sporna »odcepitev« postane mednarodnopravno skoraj povsem neproblematičen »prenos« suverenosti (»devolution«) ali pa v primeru, ko je odcepitev sama rezultat kršitve kogentne norme (npr. prepovedi uporabe sile), veliko število priznanj v primeru popolnega pristanka mednarodne skupnosti na nove spremembe legalizira (6) omenjene kršitve in s tem odcepitev Kosova. Namen »lobiranja« za čim širše priznanje Kosova je bilo torej v tem, da se vprašanje Kosova kot države odloči v skladu z načeli, veljavnimi v 19. stoletju, torej na podlagi »efektivnosti« (7) ter na osnovi

---

¹⁴⁴Kot je razvidno že iz »washingtonske zabeležke« (Mekina in Roglič, 2008), so predstavniki ZDA »draftirali ustavo Kosova,« na podoben način pa so nastale tudi vse kosovske institucije. (Hofbauer, Hannes. 2008. »Experiment Kosovo«, Die Rückkehr des Kolonialismus. Wien. Promedia: 238-248)

¹⁴⁵Slovaški zunanji minister Miroslav Lajčak tako na primer opozarja, da je priznanje Kosova napačno zaradi nespoštovanja nekaterih »ključnih načel« mednarodnega prava ter da Slovaška ne bo priznala Kosova tudi zato, ker »manjkata dve ključni zadevi - sporazum med obema nasprotujočima si stranema in potrditev Varnostnega sveta OZN« (»Lajčak: Intl. law based on principles«. 2009. Dostopno prek: http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2009&mm=05&dd=05&nav_id=58942) (22. junij 2010)

številnih priznanj Kosova, kar bi ta navidezen primer »sui generis« spremenilo v državo ob primeru politike izvršenih dejstev (*fait accompli*). Istočasno so države, ki so priznale Kosovo s tem dokazale, da je tudi »nepriznanje« Kosova samo »neuniverzalno« in ne skorajda splošno kot v drugih primerih. S tem je kosovska neodvisnost zagotovo pridobila na »vitalnosti«, ki bi se v primeru, če bi se proces priznavanja uspešno nadaljeval, lahko (8) spremenila v dokončno odcepitev Kosova.

Neutemeljenost takšnih učinkov, ki jih zagovorniki enostranske odcepitve Kosova pričakujejo od »politike priznanj« pa je dobro opisal že James Crawford v uvodu svojega dela »The Creation of States in International Law«, ko je opisal, kako se je od leta 1976 pa do danes vloga mednarodnega prava pri nastanku držav krepila. »Ne vidim, kako bi lahko mednarodno pravo to vprašanje celovito prepustilo diskreciji posameznih držav, kot zatrjuje retorika priznanja,« ocenjuje Crawford (Crawford 2006, V).

Kot smo že ugotovili, imajo priznanja res večji pomen prav v primerih, ko v zvezi z določenim naslovom obstajajo resni dvomi o zakonitosti določenega naslova. Priznanje pa je kot sredstvo potrditve (validacije) lahko tudi konstitutivno. Na ta način bi ob pomoči konstitutivnih učinkov priznanj Kosovo morda lahko postalo država. Lauterpacht je na primeru Vatikana in še v nekaterih drugih primerih dokazal, da ima konstitutivna teorija še zmeraj določeno vlogo ter da so priznanja res lahko tudi konstitutivna. K temu je potrebno dodati še dejstvo, da je bila Srbija neposredno po razglasitvi neodvisnosti priča pritiskom, da naj čim prej prizna »spremenjeno stanje« in celo vzpostavi dobrososedske odnose s Kosovom. Srbska vlada je na to odgovorila tako, da je zavrnila možnost, da vzpostavlja dobrososedske odnose sama s seboj. Vendar pa so imela v tem smislu priznanja torej očiten namen ustvarjanja vtisa, da so priznanja že sama »konstitutivna«, da je torej le od priznanj drugih držav odvisno, ali Kosovo bo ali ne bo država, ne pa več od Srbije same in prav tako ne od česarkoli drugega – vključno z mednarodnim pravom. To potrjujejo tudi številne izjave najvišjih predstavnikov evropskih držav, ZDA in članic EU, ki so Srbijo pozivali na priznanje novega stanja.

Zato je mogoče sklepati, da je namen mednarodnih priznanj neposredno po razglasitvi Kosova ob pomoči konstitutivnih učinkov priznanj - Kosovo vzpostaviti kot državo. Toda ta politika je soočena s številnimi omejitvami. Kosovo namreč že v trenutku razglasitve neodvisnosti samo po sebi ni posedovalo vseh elementov, ki bi jih kot država moralo posedovati, saj ni bilo neodvisno

(1), saj tudi v tem trenutku na ozemlju Kosova deluje pet oblasti – poleg EULEX-a in UNMIK-a ter KFOR-a imamo namreč še albanske institucije in srbske enklave, ki ostajajo pod nadzorom Srbije. Priznanje Kosova kot države bi lahko bilo torej neutemeljeno že zaradi neizpolnjevanja vseh nujnih kriterijev državnosti, vendar to v primeru, če bi Kosovo neodvisnost razglasilo na podlagi nesporne pravice do samoodločbe, tudi neizpolnjevanje za državnost sicer obveznih pogojev (kriterijev iz Montevidea) ne bi predstavljalo resne ovire. Kajti vsaj v primerih, ko se kolonialnemu ljudstvu z nasiljem ali na kakšen drug prisilen način preprečuje eksterna samoodločba, lahko država nastane navkljub bistvenim pomanjkljivostim pri nadzoru svojega ozemlja in prebivalcev (Raič 2002, 104).

V nasprotni smeri od učinkov mednarodnih priznanj delujejo še nekateri drugi faktorji – na prvem mestu načelo ozemeljske celovitosti (2) in skoraj povsem enotna dosedanja praksa držav v primeru odcepitev (3). Težavo predstavlja tudi dejstvo, da bi lahko bila neavtorizirana uporaba sile na Kosovu s strani zveze NATO podlaga za odcepitev Kosova, kar bi predstavljalo kršitev kogentne norme mednarodnega prava (4); negativno vlogo bi lahko imelo tudi dejstvo, da je v procesu odcepitve Kosova bilo (5) odločilen dejavnik tudi nasilje OVK, ki si je prizadevala za odcepitev Kosova. Istočasno pa je zelo vprašljivo, če je mogoče Kosovu oziroma kosovskim Albancem priznati pravico do »eksterne« samoodločbe, saj je težko utemeljiti, zakaj bi Kosovo lahko bilo samoodločbena enota za legitimno eksterno (6) samoodločbo, še posebej zato, ker Srbija ni priznala odcepitve Kosova (7), Kosovo pa ni bilo nikoli (8) kolonialno ozemlje, pač pa je bilo tudi v SFRJ (kljub široki avtonomiji) integralen del Srbije.

Ob tem je resna omejitev vloge mednarodnih priznanj tudi v tem, da gre zaradi nejasne definicije pojma »država« in zaradi velike svobode držav pri odločanju o priznanjih držav pogosto za prevlado političnih kriterijev (9), s čemer lahko nepriznanje in priznanje entitete postane nedopustno, toda uporabno sredstvo za intervencije držav v notranje zadeve drugih držav (10). Obenem je očitno, da bi Kosovo za priznanje moralo izpolnjevati vse tradicionalne kriterije ob pogoju zakonitega nastanka, vendar pogoji neodvisnosti, učinkovite oblasti ter zakonitega (11) nastanka v primeru Kosova sploh niso bili izpolnjeni. Zaradi vsega opisanega se zoper »politiko priznanj« Kosova izvaja tudi »politika nepriznavanja« Kosova (12) kot posebna praksa držav, ki

enostransko odcepitev Kosova ocenjujejo kot kršitev temeljnih norm mednarodnega prava.¹⁴⁶ Argument, da je Kosovo primer »sui generis« (13), ob tem zaradi podobnosti primera Kosova z drugimi primeri odcepitev ni prepričljiv (14), v nasprotju s politiko »fait accompli« pa je delovala tudi zahteva Generalne skupščine OZN, da naj Meddržavno sodišče v Haagu oceni zakonitost razglasitve neodvisnosti Kosova. Čeprav je bilo posvetovalno mnenje Meddržavnega sodišča o deklaraciji o neodvisnosti *glede* Kosova predstavljeno kot »zmaga« Kosova, pa je prav tako res, da je sodišče potrdilo, da je bil sprejem deklaracije o neodvisnosti samo (očitno neuspešen) »poskus« določitve stanja in nič več, ne da bi bilo Kosovo s strani sodišča uvrščeno med primere legitimnih odcepitev.

Tudi v resoluciji VS OZN 1244/1999 (15) ni podlage za enostransko odcepitev Kosova. Glede možnosti »zdravilne odcepitve«, ki jo del teoretikov priznava pa kaže, da sploh ne gre za že sprejeto pravilo mednarodnega prava (16), hkrati pa niti VS OZN nima pravice odrediti odvzema dela teritorija državi zaradi kršitev človekovih pravic njenih državljanov in organov, saj za to obstajajo mednarodna kazenska sodišča (17) na katerih so bili odgovorni za zločine, predvsem državljani Srbije, že obsojeni. Enostranska odcepitev Kosova na podlagi samoodločbe kosovskih Albancev istočasno krši enako pravico pripadnikov srbskega naroda (18), pri tem pa je neizpodbitno, da Kosovo nikoli ni bilo definirano kot enota za samoodločbo (19), kar je ugotovila tudi Badinterjeva komisija. To dokazuje, da imamo v primeru Kosova opraviti tudi s primerom prezgodnjega priznanja (20) oziroma s politično intervencijo, saj je prezgodnje priznanje nezakonito, če je dano *durante bello*, ko je končni rezultat bitke še zmeraj negotov, Srbija pa se Kosovu ni odrekla.

Obenem ni mogoče trditi, da je bilo priznanje Kosova nujno, saj sodobno mednarodno pravo omogoča vzpostavljanje različnih odnosov med državami in nepriznanimi entitetami, ki ne zahtevajo mednarodnega priznanja (21), Kosovu pa v trenutku razglasitve neodvisnosti prav tako

---

¹⁴⁶ Da gre dejansko za »nepriznanje« in politiko »nepriznanja« Kosova je razvidno tudi zaradi trditev predstavnikov držav o »nezakonitosti« odcepitve Kosova. Glej na primer »Fico: Non-recognition of Kosovo aimed at fighting Hungarian policy against Slovakia's sovereignty«. 2010. Dostopno prek: <http://www.Kosovocompromise.com/cms/item/topic/en.html?view=story&id=2233&sectionId=1> (22. junij 2010). Glej tudi: ActMedia. 2010. »*ForMin reconfirms Romania's position regarding the non-recognition of Kosovo's independence*«. Dostopno prek: <http://www.actmedia.eu/2010/02/19/top+story/formin+reconfirms+romania%26%20339%3Bs+position+regarding+the+non-recognition+of+Kosovo%26%20339%3Bs+independence/25761> (22. junij 2010).

ni grozila nikakršna nevarnost (22), zaradi katere bi bila razglasitev neodvisnosti »nujna.« Tudi trditev, da gre pri Kosovu za nadaljevanje »razpada« SFRJ ni utemeljena, saj gre v primeru poskusa osamosvojitve Kosova za primer odcepitve (23) in ne razpada.

6.8 Političnost priznanja

Zelo pomembna značilnost procesa priznavanja držav je tudi njegova »političnost.« Politični razlogi za priznanje imajo namreč še zmeraj izredno veliko, včasih celo odločujočo vlogo pri odločanju o priznanju novih držav in to navkljub teoretičnim izhodiščem prevladujoče deklarativne teorije, po kateri naj bi bilo priznanje države zgolj ugotovitev nastanka nove države. Številni avtorji sicer pogosto poudarjajo tudi potrebo, da se samemu aktu odvzame pomen političnega akta, kar je po mnenju Andrassyja bolj v interesu razvoja mednarodnih odnosov in miru (Andrassy 1987, 67). Vendar pa so pogosta tudi opozorila o političnih ozadjih v primeru priznanj držav, ki je posledica premajhne institucionalizacije procesa priznanja držav. Prav zato imamo v procesu priznavanja novih držav v mednarodni skupnosti pogosto opraviti tudi s procesom, ki bi mu lahko rekli »politika priznanj«, kjer lahko zaradi pomanjkljive normativne ureditve, velikega pomena priznanj ter konfliktnih interesov med državami opazimo povsem različne odzive držav na razglasitev novih držav.¹⁴⁷

Kosovski primer to dobro ilustrira, saj je Kosovo kot državo doslej priznalo 110 od 193 držav sveta, med njimi večinoma članic EU, medtem ko je 70 držav – med njimi pa so tudi Ruska federacija, Kitajska, Španija in še štiri druge članice EU – razglasitev Kosova kot nove države odločno obsodilo. Ostale države sveta se o tem vprašanju še niso opredelile.

Na vlogo politične presoje pri odločanju o priznanjih držav kažejo tudi nekateri drugi primeri. Hrvaška je bila priznana s strani Nemčije in nato držav ES, kljub temu, da po presoji Badinterjeve komisije ni v celoti izpolnjevala kriterijev za priznanje državnosti. Po drugi strani članice ES niso priznale neodvisnosti Makedonije takoj po razglasitvi neodvisnosti, čeprav je Makedonija po

---

¹⁴⁷ Več o »politiki priznanj« v primeru Kosova: Almqvist Jessica. 2009. The Politics of Recognition. Kosovo and International Law. WP 14/2009 - 16/3/2009, dostopno prek: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/europe/dt14-2009 (22. junij 2010)

mnenju Badinterjeve komisije izpolnjevala pogoje za priznanje. Po vojni v Gruziji avgusta leta 2008 sta pokrajini Južna Osetija in Abhazija, kot dve *de facto* entiteti razglasili svojo neodvisnost. Ruski parlament je s soglasno deklaracijo priznal obe pokrajini kot državi, ki ju je Rusija zaščitila tudi s svojimi enotami. Gruzija še naprej vztraja, da sta obe pokrajini del Gruzije. V tem primeru torej del držav EU in ZDA, ki podpirajo ozemeljsko celovitost Gruzije, s tem spoštujejo mednarodno pravo, ki ga istočasno kršijo z mednarodnimi priznanji Kosova v primeru Srbije.¹⁴⁸ Ruska federacija ravna podobno, ko spoštuje ozemeljsko celovitost Srbije, vendar s priznanji Abhazije in Južne Osetije krši ozemeljsko celovitost Gruzije. Podobnih primerov uporabe »dvojnih kriterijev« zaradi političnih in geopolitičnih interesov je še veliko.¹⁴⁹

Na velik vpliv politike v procesu priznavanja držav kažejo tudi dokumenti držav, ki so Kosovo priznale kot državo. V t.i. washingtonski depeši je pomočnik ameriške zunanje ministrice Daniel Fried ocenil, da »ZDA upajo, da Kosovarji ne bodo izgubili zaupanja vase, saj s tem ZDA izgubi svoj vpliv« (Mekina in Roglič 2008). Potreba, da kosovski Albanci ne zgubijo »zaupanje vase« ter da nadaljujejo z osamosvajanjem Kosova je bila v tem primeru torej neposredno povezana z »vplivom ZDA.« Visoki ameriški državni uradniki so torej ocenjevali, da bi se vpliv ZDA z uspešno odcepitvijo oziroma »osamosvojitvijo« nove države povečal, v primeru neuspeha odcepitve pa zmanjšal. To potrjujejo tudi druge izjave najvišjih predstavnikov ameriške administracije. Pomočnik ameriške zunanje ministrice Daniel Fried je med drugim tudi ocenil, da

---

¹⁴⁸ Tudi neodvisna komisija EU, ki je raziskovala gruzijsko-ruski konflikt leta 2008 je ugotovila, da Južna Osetija ni imela efektivne oblasti ter da je »entiteta brez državnosti« medtem ko je Abhazija sicer pokazala »efektivnost« svoje oblasti, vendar zaradi kršitve pravice do vrnitve beguncev tudi ta *de facto* entiteta »ne bi smela biti priznana.« Toda že v tem primeru gre po oceni komisije za interpretacijo deklaracije, ki sama po sebi ni del obveznih mednarodnih norm (*hard law*), varnostna klavzula pa ni del »običajnega prava« pač pa je »deviacija državne prakse, ki jo je mogoče razložiti z zgodovino osnutkov in željo da se oblikuje političen kompromis.« Po oceni komisije »večina komentatorjev ostaja skeptična« in »samo nekateri mednarodni pravniki ocenjujejo, da je prišlo do spremembe mednarodnega prava. V vsakem primeru obstaja več kot dvom o tem, da je nastala nova norma mednarodnega prava na osnovi primera Kosova.« *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*. 2009. Dostopno prek: http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_II.pdf (22. junij 2010)

¹⁴⁹ Takšno ravnanje pa je nepravilno tudi na podlagi načel »proceduralne pravičnosti« in »fer« postopanja, ki ga zastopajo liberalni teoretiki, kajti »posebna značilnost čiste proceduralne pravičnosti je, da mora biti procedura za določanje pravičnega rezultata dejansko izpeljana; kajti v tem primeru ni nobenega neodvisnega kriterija, s sklicevanjem na katerega bi lahko vedeli, da prinaša pravičen rezultat.« Zato se »poštena procedura spremeni v pošten rezultat samo, če se dejansko izvede.« (Rawls 1999, 75) Kršitev določil resolucij VS OZN v primeru Gruzije in Srbije in samovoljno določanje statusa Abhazije, Južne Osetije in Kosova s strani nekaterih držav lahko že samo zato vodi k nepravilnim rešitvam.

»si ZDA močno prizadevajo, da Kosovo v prvih dneh prizna tudi čim več držav izven EU,« da »ZDA močno lobirajo pri Japonski, Turčiji, arabskih državah, ki so nakazale pripravljenost, da Kosovo priznajo brez odlašanja.« Na podoben način je pomočnik ameriške zunanje ministrice Matthew Byrza pojasnil, da »bo Turčija glede definiranja Kosova verjetno kooperativna (muslimanska naveza, vprašanje Turške Republike Severni Ciper).«¹⁵⁰ Vse to pa poleg političnosti istočasno dokazuje velik pomen, ki so ga ZDA pripisovale pomenu priznanj Kosova, kar kaže, da so ZDA dejansko računale na odločilnost in »konstitutivnost« priznanj Kosova. Za nastanek države bi bilo torej lahko odločilnega pomena že to, da novo državo prizna dovolj veliko število drugih, predvsem pa evropskih držav.¹⁵¹

Čeprav naj bi v skladu z deklarativno teorijo sam akt priznanja neke države predstavljal preprosto nalogo »ugotavljanja določenih dejstev« oziroma izpolnjevanja pogojev za priznanje neke države, tudi pretekla praksa držav sledi opisanemu vzorcu priznavanja v skladu z zunanjepolitičnimi interesi posameznih držav.¹⁵² Izjave ameriških administracij v času predsednikov Trumana in Eisenhowerja so nedvoumno potrjevale politično naravo priznanj, francoska praksa pa kaže, da imajo priznanja tudi za Francijo »konstitutivni« učinek.¹⁵³

---

¹⁵⁰ Dokument MZZ VWA070767 z dne 24. decembra 2007, stran 3, dokument dostopen pri avtorju.

¹⁵¹ Prav to je bila ključna domneva State Departmenta. »Po mnenju DiCarlo bi bilo smiselno, da je seja kosovskega parlamenta na kateri sprejmejo deklaracijo o neodvisnosti v nedeljo, ker Ruska federacija tako ne bi imela časa za sklic Varnostnega sveta OZN. Vmes pa bi že prišlo do prvih priznanj. Glede priznanj vseh držav članic EU po mnenju Frieda ni treba skrbeti,« je zapisano v t.i. washingtonski depeši slovenskega veleposlaništva v ZDA o pogovorih političnega direktorja MZZ Mitje Drobniča v Washingtonu z visokimi predstavniki ameriške administracije dne 24. decembra 2007. Ameriški sogovorniki so tudi pozvali Slovenijo, da naj »v fazi priznavanja prva prizna Kosovo.« »Po ocenah ZDA 6 držav članic v začetku ne bo priznalo Kosova, vendar, če ga bo priznalo 15 od 17 bo že dovolj« (Mekina in Roglič 2008).

¹⁵² »Čeprav države lahko ocenjujejo kot primerno, da sledijo določenim pravnim pravilom pri odločanju o priznanju ali nepriznanju, je akt priznanja še zmeraj ocenjen kot v bistvu politična odločitev, o kateri vsaka država odloča v skladu s svojo svobodno oceno situacije.« (UN Secretariat. 1950. *UN Docs. S/1466*; SCOR, 5 th Year, Supp. Jan./May 1950 v Grant 1999: 22)

¹⁵³ Grant navaja, kako je Marquis Salvago Raggi, italijanski diplomat septembra leta 1917, leto dni pred kapitulacijo centralnih sil v prvi svetovni vojni, ko je Francija priznala Poljsko in Čehoslovaško kot »naciji« ugotovil, da so »zavezniki priznali Češkoslovaško državo,« ki »torej obstaja,« čeprav »ta država še zmeraj nima ozemlja« in se vprašal, kako se lahko država v tako težkem položaju pridruži pogodbi, »da bi zase ustvarila ozemlje?« Odgovoril mu je Fromgeat, pravni svetovalec francoskega zunanjega ministrstva, ki je dejal, da bi »takšna država zelo lahko bila podpisnica pogodbe.« Kljub odsotnosti temeljnih pogojev za priznanje države v obliki učinkovitega nadzora in ozemlja, sta si obe novi državi zgolj z mednarodnim priznanjem zagotovili mednarodnopravno subjektiviteto (Grant 1999, 23).

Na podoben način je Islandija Slovenijo in Hrvaško po trditvi islandskega zunanjega ministra priznala predvsem zaradi »simpatije do majhnih držav,« medtem ko je Republika Koreja izrecno navedla oceno specifične situacije in pogojev, še »posebej pa politične vidike« (Grant 1999, 23). Podobno velja za Smernice za priznanje novih držav v vzhodni Evropi in Sovjetski zvezi, ki jih je sprejela Evropska skupnost in ki so v pomembni meri razširile klasične kriterije iz Montevidea. Vendar pa so bili dodatni pogoji, izraženi v Deklaraciji ES z dne 16. decembra 1991 »posledica političnih okoliščin in niso ustvarili novih norm običajnega mednarodnega prava« (Türk 2007, 92).

Članice ES so s tem dokumentom razglasile, da so pripravljene priznati samo tiste države, ki so vzpostavljene kot demokratične države, dokument pa je od novih držav zahteval še spoštovanje načel OZN, zaključnega akta iz Helsinkov in pariške listine, še posebej glede pravne države, demokracije in človekovih pravic, zagotovila za varovanje etničnih in narodnih skupin v skladu z zavezami sporazumov tedanje KVSE. Ta primer je tudi pokazal, da so države kljub temu, da doslej še ni širše uveljavljena praksa kolektivnega priznanja držav, pri svojih odločitvah o priznanju navajale tudi priznanja drugih držav, še posebej sosednjih ter tistih, ki si »zaslužijo spoštovanje« (Bučar 1997, 81).

Deklaracija ES o Jugoslaviji iz decembra leta 1991 pa je državam naložila še določene druge pogoje, na primer podporo nadaljevanju konference o Jugoslaviji, ustavna zagotovila, da države nimajo ozemeljskih zahtev do sosednjih držav ter da ne bodo izvajale »sovražne propagande« do sosednjih držav, Grčija pa je od Makedonije celo zahtevala spremembo imena (1997, 82). Izpolnjevanje pogojev za priznanje jugoslovanskih republik je tehtala Badinterjeva komisija ES, ki je ocenila, da Slovenija in Makedonija izpolnjujeta pogoje za mednarodno priznanje, da jih Hrvaška ne izpolnjuje v celoti, medtem ko BiH še ni bila niti ustanovljena. Vendar pa so nato države ES (med njimi pa predvsem Nemčija) ne glede na mnenje komisije, ki je delovala prav za potrebe ES, pohitele s priznanjem neodvisnosti Slovenije in Hrvaške, nato pa tudi BiH, kar je po oceni nekaterih teoretikov povzročilo še hujšo vojno. Tudi to dokazuje, da politični interesi in odločitve še zmeraj vplivajo na priznanje držav in celo na to, ali je neko vprašanje mednarodnega prava ter »ali bo pravna odločitev spoštovana in uveljavljena« (Bučar 1997, 82).

Vse zapisano pa seveda ne pomeni, da je mogoče preprosto reči, da je zaradi velikega vpliva politike na pravne odločitve »pravo politika«, kajti pravo je v resnici »transformirana politika«, ki

se ne more zožiti na politiko. Bolje bi bilo reči, da »... ni jasnih meja med mednarodnim pravom in mednarodno politiko.« Vendar pa to, da politika vpliva na mednarodno pravo, le-to »ne spremeni v irelevantno ali nezanimivo, zahteva samo priznanje, da so na delu tudi druge sile.« Povedano drugače, »... mednarodno pravo ima potencial, da vpliva na obnašanje držav, toda to se zmeraj dogaja v političnem kontekstu« (Guzman 2008, 217). Omejitve, ki jih samovolji držav predstavljajo svetovno javno mnenje, mednarodna morala, ter mednarodno pravo, priznavajo tudi realisti (Morgenthau 1995, 330-433).

Pravo kot transformirana politika seveda omogoča spreminjanje pravil. Toda ko so ta pravila sprejeta, tedaj pravo postavlja omejitve zunanji politiki držav ali skupini držav in njihovim poskusom, da delujejo brez soglasja večine držav, v nasprotju z dolgotrajno prakso in zavestjo (*opinio juris*), da delujejo zakonito. Teorija racionalne izbire lahko tudi v precejšnji meri pojasni, »... kako lahko mednarodno pravo vpliva na obnašanje kljub pomanjkanju mehanizma za prisilno izvajanje odločitev« (Guzman 2008, 9), pri tem pa so »... tri cene – reputacija, reciprociteta in povračilni ukrepi, ki jih imenujem 'trije R' spoštovanja odločitev – ključ za razumevanje, zakaj države izpolnjujejo svoje mednarodne obveznosti« (Guzman 2008, 33). Tudi primeri Kosova, Gruzije in Južne Osetije se zdijo dovolj povezani, da jih ni mogoče tolmačiti kot dokaz spreminjanja mednarodnega prava, kot so npr. prepričani nekateri avtorji, pač pa kot izjeme v primerjavi z običajnim ravnanjem in kot kršitve veljavnih pravil.

V nasprotju s tem nekateri avtorji menijo, da »zakoni in politika niso zmeraj sovražni« (Higgins 1963, 9 v Orakhelashvili 2008, 30). Še bolj preseženo se zdi prepričanje, da »mednarodno pravo in mednarodna politika zasedata enak prostor,« te da skupaj sestavljata »mednarodni sistem«, intelektualni konstrukt, ki ga pravniki, politologi in izvajalci politik uporabljajo, da bi »opisali svet, ki ga proučujejo in poskušajo manipulirati z njim,« v skladu s tem pa se poskuša uvajati formulacija »integrirana teorija mednarodnega prava in mednarodnih odnosov« (A-M Slaughter 1995, 503, v Orakhelashvili 2008, 31). Orakhelashvili pa opozarja, da »določnost mednarodnih pravnih napotkov nujno zahteva dosledno ločevanje politike in prava v mednarodnem sistemu ... Države imajo pravice in dolžnosti ne zaradi političnih razlogov, temveč na temelju pravnih pravil. Zato, da bi bile norme lahko uporabljene v zvezi z dejstvi, neodvisno in konsistentno, mora biti pravo videti kot neodvisno od politike v smislu svojega oblikovanja, vsebine in uporabe« (Orakhelashvili 2008, 29).

To je potrdilo tudi Meddržavno sodišče, ko je zapisalo, da »je bilo argumentirano, da je to vprašanje prepleteno s političnimi vprašanji in da naj iz tega razloga sodišče ne poda svojega mnenja. Res je, bo večina interpretacij Listine Združenih narodov imela političen pomen, velik ali majhen. Že iz narave stvari ne more biti drugače. Vendar pa sodišče ne more pripisati političnega značaja zahtevi, ki ga poziva, da opravi neko povsem pravno nalogo, da namreč interpretira določila pogodbe.«¹⁵⁴

Toda prav na tem mestu imamo opraviti z resnim problemom. Kajti prav na področju priznanja držav pogosto pride do temeljitega in neprimerne *mešanja* prava in politike. Ker je priznanje držav prepuščeno popolni diskreciji držav (v konstitutivni teoriji) ali pa države same odločajo, ali neka entiteta res poseduje vse elemente državnosti (v deklarativni teoriji) imajo politični razlogi pri priznanju držav pogosto prednost pred pravom. Lauterpacht je opozoril, da kljub temu, da se večina teoretikov strinja, da akt priznanja države ni področje, ki bi bilo uravnano s pravom, temveč gre za vprašanje politike, že samo dejstvo, da se o tem vprašanju vodijo velike razprave, kaže na to, da je vprašanje pomembno tudi s stališča mednarodnega prava (Lauterpacht 1944, 386).

Lauterpacht se zavzema za pravno in nepristransko ureditev tega vprašanja, ki po oceni številnih avtorjev »predstavlja najslabšo točko mednarodnega prava« (1944, 385). Še več, Lauterpacht primerja pomen vprašanja priznanj držav celo z ureditvijo vprašanja nedopustnosti vojne v mednarodnem pravu. Pred pogodbo o splošni prepovedi vojne leta 1928, znani kot Briand-Kellogov pakt,¹⁵⁵ ki mu je v letu dni pristopilo 54 držav, je bila dopustnost vojne kot instrumenta politike glavna pomanjkljivost mednarodnega prava. V času miru so bile države namreč strogo zavezane k spoštovanju obstoja, neodvisnosti in celo časti drugih članov mednarodne skupnosti. Toda s tem, ko so si podelile neomejeno pravico do objave vojne, so države dobile popolno svobodo pred omejitvami, s tem pa so pridobile pravico, da napadane sosede obravnavajo kot *caput lupinum*¹⁵⁶ do točke zakonito dovoljenega uničenja z osvojitvijo in aneksijo (Lauterpacht 1944, 388).

---

¹⁵⁴ *Certain Expenses of the United Nations*. 1962. Advisory Opinion of 20 July 1962, ICJ Reports, 1962

¹⁵⁵ *General Treaty for the Renunciation of the War*. 1928. Paris. Dostopno tudi prek: [http://www.cosmopolitikos.com/Documents/Kellogg-Briand%20Pact%20\(1928\).pdf](http://www.cosmopolitikos.com/Documents/Kellogg-Briand%20Pact%20(1928).pdf) (22. junij 2010)

¹⁵⁶ *Caput lupinum* – »glava volka« (Lat.), izraz, ki je označeval nekoga izven zakonov.

Zakonita sprejemljivost vojne je pokazala, kako nerealna je bila razmejitev med zakonom in nezakonom, med dolžnostjo spoštovanja življenja in pravice do iztrebljanja. Ti primeri so dokazali, da je zakon obstajal samo tako dolgo, dokler so ga bile države pripravljene spoštovati ter da so se države lahko izognile svojim najbolj elementarnim dolžnostim z enim samim, pravno dovoljenim arbitrarnim aktom (1944, 388).

Lauterpachtova primerjava vojne in mednarodnega priznanja je zelo na mestu. Če je namreč nekoč Clausewitz napisal, da je »vojna nadaljevanje politike z drugimi sredstvi,«¹⁵⁷ potem bi lahko v primeru uporabe instituta mednarodnih priznanj za tiste entitete, ki ne izpolnjujejo pogojev za priznanje državnosti zapisali, da gre za primere zlorabe priznanj oziroma »za nadaljevanje vojne s političnimi oziroma diplomatskimi (zunanjepolitičnimi) sredstvi.« Na ta način bi se vojna, ki je sicer mednarodnopravno prepovedana, lahko še zmeraj nadaljevala v sferi zunanje politike – z uporabo tehnike priznanj, ki postaja orodje v rokah dnevne politike in borbe za moč in vpliv ter iskanje ravnotežja sil v realistični ali nerealistični maniri.¹⁵⁸

Dvojna vloga države, ki priznava in je hkrati v vlogi organa, ki uresničuje mednarodno pravo in je obenem zaščitnik lastnih interesov, se po Lauterpachtu mora »razkriti na neprimeren način kadarkoli se pokaže priložnost za uspešno uporabo orožja priznanja za doseganje političnih prednosti« (1944, 448). Pri tem bo zmeraj prišlo do situacij, ko bo država v izvajanju funkcije priznanja videla priložnost za pridobitev koristi s strani matične države ali skupnosti, ki zahteva priznanje. Edina rešitev, ki jo je videl Lauterpacht je, da se ta funkcija prenese na mednarodni organ, ki ne bi delal pod pritiskom spora med interesom in dolžnostjo, vendar je ta kolektivizacija procesa priznanja odvisna predvsem od politične integracije same mednarodne skupnosti. Lauterpacht bi to dolžnost podelil najvišjim izvršnim in zakonodajnim organom mednarodne skupnosti, toda to bi bilo mogoče le, če bi bila mednarodna organizacija hkrati univerzalna in obvezna. Z ustanovitvijo OZN smo se tej zahtevi vsekakor približali.

---

¹⁵⁷ »Vidimo torej, da vojna ni zgolj politični akt, temveč pravi politični instrument, nadaljevanje političnega občejanja, izvajanje le-tega z drugimi sredstvi ... Prvič torej vidimo, da si vojne ob vseh okoliščinah nismo zamišljali kot samostojno reč, temveč kot politični instrument, in le ta način nam omogoča, da ne preidemo v protislovje s celokupno zgodovino vojn. Samo on odpira veliko knjigo razumnemu pogledu« (Von Clausewitz, 28-29).

¹⁵⁸ Več o tem: Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi, Borba za moč in mir*. Ljubljana. Vendar pa Benko kot slabost realistične teorije izpostavi zoženja raziskovanja mednarodnih odnosov na koncept interesa in zanemarjanje vprašanja diskontinuitete v mednarodnih odnosih (Benko 1987, 264-266).

6.9 Možnosti naknadne potrditve veljavnosti odločitev nastalih s kršitvijo kogentnih norm in odgovornost držav v primeru njihovih kršitev

V primeru odcepitve Kosova se zastavlja tudi vprašanje, ali bi bilo v primeru, če bi bila razglasitev neodvisnosti Kosova sploh ocenjena za nezakonito (na primer s strani ICJ), možno naknadno potrditi in odpraviti kršitve prava, oziroma kakšen učinek bi imele te kršitve na zatrjevano državnost Kosova?

Že iz vloge priznanj v mednarodni skupnosti je mogoče sklepati, da je to mogoče. In to na dva načina – ali s strani posamezne države, ali s pristankom večjega števila držav, ki lahko na ta način spremenijo pravila običajnega prava in celo kogentne norme same. Kot poudarja Raič, je namreč takrat, ko je priznanje nezakonitih dejanj ponovljeno v primeru velikega števila držav težko zagovarjati stališče, da ni prišlo do spremembe norme, ki naj bi bila prekršena s strani držav, ki so priznale kršitev in to vsaj glede držav, ki so priznale novo stanje (Raič 2002, 110).

Opustitev, privolitev in zastaranje so tri največkrat uporabljene metode za potrditev ali validacijo neke nezakonite situacije. Ena od možnosti za »validacijo« neke sprva nezakonite situacije je opustitev, ki je metoda potrditve. Opustitev lahko »potrdi akt ali pred ali po tem, ko nastopi,« vendar »opustitve ni mogoče predpostaviti v naprej« (Orakhelashvili 2006, 391). Druga možnost je »privolitev«, toda za razliko od opustitve in priznanja, »ne vsebuje jasnega sporočila o stališču, pač pa se o tem stališču sklepa iz obnašanja države,« do njega pa pride »iz obnašanja in odsotnosti protesta,« pri tem pa »molk lahko nedvoumno privede do pravnih učinkov« (2006, 398). Ali, kot je dejal sodnik Fitzmaurice v primeru *Temple*, »kjer je dolžnost in potreba, da se spregovori in deluje, vendar se to ne stori, to pomeni sporazum.«¹⁵⁹ V tem primeru »pristanek nadomesti aktualni režim ob pomoči odstopa.« Po presoji švicarskega zveznega sodišča je privolitev pasivno sprejemanje situacije, ki se spreminja v zavezujoč pravni odnos, kajti »privolitev pomeni molk, opažen v odgovoru na pravno zahtevo, ki jo zastopa drugi pravni subjekt, ki privede do tega, da je v skladu z načelom dobre vere ta pasivni nastop mogoče interpretirati tako, da to pomeni tiho priznanje.«¹⁶⁰ Molka samega sicer ni mogoče sprejeti kot privolitve, razen kadar je dolgotrajen in nameren.

---

¹⁵⁹ Meddržavno sodišče. 1962. Fitzmaurice. ICJ Reports: 62

¹⁶⁰ Swiss Federal Tribunal. Canton of Valis v Canton of Tessin. 75 ILR: 118-119, v Orakhelashvili 2006, 398.

Kot je Meddržavno sodišče zapisalo v primeru *Severno morje* pristanek predpostavlja »jasno in konsistentno sprejemanje.«¹⁶¹ Pogosto se zahteva tudi »enotna praksa, ki kaže na jasno izraženo voljo, brez dvoumnosti.«¹⁶² Sodišča za »pristanek« pogosto postavljajo visoko dokazno breme. Poseben problem se pojavlja pri ozemeljskih pridobitvah. Mnenja so glede tega vprašanja vsaj deljena. Tako je na primer sodnik Fitzmaurice menil, da bi ozemeljske spremembe, ki bi bile sicer nične, lahko bile potrjene tudi s pristankom,¹⁶³ toda praksa držav tega ne potrjuje. Vendar so tudi Lauterpacht in drugi teoretiki dopuščali, da »odsotnost protesta sama ... postane vir zakonite pravice« (Orakhelashvili, 2006, 400).

Odsotnost protesta je po mnenju Lauterpachta konstitutivni element *estoppla*, ki bi ga v najširšem pomenu lahko opredelili kot pravni pojem, ki označuje vrsto pravnih doktrin o pravičnosti, ki »onemogočajo osebi, da zanika ali zahteva karkoli, kar je v nasprotju s tem, kar je bilo v pravnih kategorijah ugotovljeno kot resnično, pa naj gre za dejstva ali dejanja pravnih in zakonodajnih organov, s strani njegovih lastnih listin, dejanj, javnih izjav ali molka.«¹⁶⁴ Nekateri avtorji kot primere uspešnega pristanka navajajo primere japonske okupacije Koreje, po kateri je sledilo »soglasje vse ali večjega dela mednarodne skupnosti,« pa tudi po oceni Lauterpachta ni ničesar, kar bi onemogočalo mednarodni skupnosti, da pristane na nezakonita dejanja članov skupnosti, če člani skupnosti delujejo v splošnem interesu miru in stabilnosti. V tem kontekstu je bilo priznanje Velike Britanije in ZDA, ki sta priznali italijansko pripojitev Abesinije upravičeno zaradi razlogov miru v Evropi in splošnega interesa, na podoben način pa naj bi članice Lige narodov pristale tudi na Münchenski sporazum in aneksijo Etiopije. Toda takšne trditve bi šele morali dokazati, kajti da »je molk članov Lige narodov vseboval pravno zavest o zakonitosti omenjenih ozemeljskih sprememb je daleč od tega, da bi bilo ugotovljeno« (2006, 402).

Zadnja možnost je zastaranje. Vendar pa je ta metoda najbolj sporna. Lauterpacht opozarja, da je tudi zastaranje mogoče preprečiti, če država glede na javne nezakonitosti zahtevanih pridobitev odgovarja z »vztrajnimi protesti,« hkrati pa se na zastaranje ni mogoče sklicevati v primeru ozemeljskih sporov (Lauterpacht 1947, 428, v Orakhelashvili 2006, 406). Tudi Jennings priznava,

---

¹⁶¹ Meddržavno sodišče, 1969. ICJ Reports: 26

¹⁶² Meddržavno sodišče. 1969. 83 ILR 81; Judge Ammoun, Shelf: 121. V Orakhelashvili 2006, 399.

¹⁶³ Meddržavno sodišče. 1957. Fitzmaurice: 121-122. V Orakhelashvili 2006, 400.

¹⁶⁴ Wikipedia. 2010. Estoppel. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Estoppel> (22. junij 2010)

da zastaranje ne more učinkovati, »če je sprejeta politika nepriznanja« (Jennings 1967, 67-68, v Orakhelashvili 2006, 406). Brownlie ocenjuje, da dolžnost nepriznanja prevlada nad zastaranjem, zato je na podlagi tega mogoče sklepati, »da so zahteve, ki izhajajo iz kršitve *jus cogensa* in vključujejo ničnost podvržene načelu nepriznanja ter da zato kategorično ne morejo zastarati« (Brownlie 2003, 67, 157, 488, 615 v Orakhelashvili 2006, 403). To pravzaprav velja za vse kršitve temeljnih pravnih norm. Podobnega mnenja je tudi Cassese, ki opozarja, da nobeno resno kršitev samoodločbe ni mogoče potrditi s strani vpletenih držav, ker gre za kršitve norme z značajem *jus cogens* (Cassese 1995, 179–180).

Istočasno se zastavlja tudi vprašanje, ali je v primeru, ko pride do kršitev temeljnih norm mednarodnega prava te kršitve mogoče potrditi, na primer z naknadno resolucijo Varnostnega sveta OZN. To vprašanje se je najbolj jasno postavilo prav v primeru Kosova in Varnostnega sveta, ki je sprejel vrsto resolucij o Kosovu leta 1998 in 1999. Oktobra leta 1998 je ZRJ podpisala sporazum, ki je omogočil vrnitev beguncev na Kosovo in verifikacijsko vlogo OVSE. Sporazum je bil dosežen ob neposredni grožnji z vojaško silo, zato je na njega mogoče gledati tudi kot neveljavnega *ab initio* v skladu z 52. členom Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb (Orakhelashvili 2006, 449).

ZDA so trdile, da je bila grožnja z uporabo sile nujna za sprejem navedenih sporazumov. NATO je tedaj skozi izjave generalnega sekretarja odkrito napovedoval, da bo v primeru njihove zavrnitve uporabil silo. Ti sporazumi so bili zato po oceni Orekhashvilija »nični, saj so pogodbe sklenjene pod prisilo neveljavne brezpogojno in absolutno.« To velja tako za sporazume, ki so jih sklenile države, kot za sporazume, ki so jih sprejele mednarodne organizacije, določila Dunajskih pogodb iz let 1969 in 1986 pa dejansko obsegajo pravila običajnega mednarodnega prava. Zato Varnostni svet OZN nima pristojnosti za potrditev sporazumov, doseženih s prisilo. Prepoved uporabe sile kot kogentna norma predstavlja jasno mejo pristojnosti Varnostnega sveta OZN, ob tem pa je ničnost pogodb, doseženih s silo, jasna posledica kršitev *jus cogensa* (2006, 450).

Eden od zadnjih primerov podobnega ravnanja pred razglasitvijo neodvisnosti Kosova je bilo prav ravnanje oziroma neaktivnost VS OZN v primeru vojaške intervencije zoper ZRJ leta 1999, kjer že po začelih napadih Varnostni svet ni sprejel predloga resolucije, (ki so ga pripravile Rusija, Kitajska in Indija), ki je obsojala oborožen napad na ZRJ. Varnostni svet takšnega napada namreč ni niti odobril niti jasno obsodil. Vendar pa je v tem primeru težko izpodbiti prepričljivo stališče,

po katerem »neuspešen sprejem predloga deklaracije, ki poziva k takojšnji ustavitvi zračnih napadov ni mogoče razumeti kot prikrito opustitev« (Gazzini 2001, 431). Potrebno je namreč upoštevati jasno razlikovanje med odsotnostjo odkrite obsodbe akcije zveze NATO in pristankom na to, da je bila akcija zveze NATO v skladu z mednarodnim pravom. Politična narava motivov za neobsodbo napadov skupaj s kritikami številnih članic znotraj in zunaj Varnostnega sveta namreč dokazuje, da v tem primeru ni prišlo do nikakršnega prikritega strinjanja Varnostnega Sveta OZN z napadi zveze NATO na ZRJ (Orakhelashvili 2006, 446).

Na političen proces v VS OZN lahko vpliva marsikaj, toda tudi prevladujoča praksa Meddržavnega sodišča v Haagu dokazuje, da za ugotovitev jasne kršitve norm *jus cogensa* ni nujna obsodba Varnostnega Sveta ali Generalne skupščine OZN. Kot je v ločenem mnenju ob primeru *Namibia* zatrdil sodnik Skubiszewski, namreč »obveznost ne priznati situacijo, ki je bila oblikovana z nezakonito uporabo sile ne nastane samo kot rezultat odločitve Varnostnega Sveta OZN, ki bi zahteval nepriznanje. To pravilo je neposredno izvršljivo« (ICJ Reports 1971, 16 tudi Orakhelashvili 2006, 447).

Enaka pravila veljajo tudi za druge podobne primere. Nikakršna dolžnost nepriznanja ne more obstajati, v kolikor ne obstaja kot del splošnega mednarodnega prava, kot nečesa nasprotnega procesu sprejemanja političnih odločitev v organih OZN. To tudi pomeni, da prevladujoča doktrina in praksa držav dokazujeta, da v primeru, »ko je kršitev *jus cogensa* v stanju, da sproži pravno relevantno spremembo, sledi tudi ničnost relevantnih aktov ali dejanj, dolžnost nepriznanja pa je med naravnimi posledicami kršitve, neodvisno od katerekoli institucionalne opredelitve glede teh učinkov« (Orakhelashvili 2006, 449). Če bi bila namreč resnična obratna predpostavka, potem kogentne norme mednarodnega prava ne bi mogle imeti učinkov ob temeljnih nezakonitostih, vse dokler najpomembnejši organi OZN ne bi odločili o njih. Takšno stališče bi izničilo kogentne norme na »mrtvo črko na papirju« (2006, 449).

Potrditev kršitev kogentnih norm s strani ene ali več držav je že v načelu izključeno. Obstaja pa določen prostor za koncept potrditve takšnih kršitev s strani skupnosti. Vendar je to odvisno od posebnosti posameznih orodij potrditve. Da bi bile priznane kršitve *jus cogensa* mora najprej obstajati odkrito priznanje skupnosti, ki mora vključevati jasno in enotno izraženo voljo skupnosti za takšen učinek. Da bi bile kršitve *jus cogensa* priznane, »mora obstajati veljavna privolitev skupnosti, ki vključuje primerno časovno obdobje in prepričanje o pravni spremembi podobni

oblikovanju splošnih pravil običajnega prava« (Orakhelashvili 2006, 409). Čeprav potrditev skupnosti *jus cogensa* ni mogoče izključiti, »je dokazno breme zmeraj zelo visoko, kar ima negativen vpliv na praktične možnosti, da bi mednarodna skupnost kot celota potrdila specifične kršitve kogentnih norm« (2006, 409).

Mednarodna skupnost bi torej z metodo mednarodnih priznanj Kosova kot države lahko legalizirala morebitne kršitve mednarodnega prava, ki bi bile storjene ob vzpostavitvi Kosova kot države npr. zaradi kršitve načela samoodločbe (zaradi preozke določitve samoodločbene enote ali subjektov odločanja) ali prepovedi uporabe sile (zaradi predhodnega napada zveze NATO na Srbijo). Vendar praksa držav in analiza sodne prakse kažeta, da bi bilo to mogoče le v primeru, če bi svetovna skupnost na jasen, nedvoumen in enoten način priznala upravičenost kršitve kogentnih norm v primeru oblikovanja Kosova kot države. V tem primeru bi tudi priznanja lahko odigrala predvideno »konstitutivno« vlogo pri nastanku neodvisnega Kosova.

Enako vlogo bi priznanje odigralo tudi v primeru, če bi Srbija sama priznala neodvisno Kosovo. Toda ker je mednarodna skupnost razdeljena, Srbija pa Kosova ni priznala, to kaže, da bi lahko bila vloga priznanj pri odcepitvi Kosova manjša, kot so nekatere države pričakovale, razen v primeru, če bi se priznanje Kosova uveljavilo kot presedan, na podlagi katerega bi se spremenilo običajno pravo v pogledu nastanka držav. Za to pa ni dovolj en sam primer (in tudi ne nekaj podobnih primerov, npr. odcepitev v Gruziji in Ukrajini), pač pa tudi spremenjena »zavest« večine v svetovni skupnosti. Dokler ta spremenjena zavest ne bo ne samo zaznavna, pač pa tudi dalj časa prevladujoča, tako dolgo bo med vsemi različnimi vrstami priznanj v primeru enostranskih odcepitev izven kolonialnega konteksta najpomembnejšo vlogo še zmeraj igralo ne priznanje drugih držav v mednarodni skupnosti, pač pa priznanje »matice«, torej v konkretnem primeru morebitno priznanje Kosova s strani Srbije same - do česar pa še vedno ni prišlo.

Glede na to, da Kosova torej ni mogoče opredeliti kot države (vsaj ne na podlagi veljavnega mednarodnega prava), je mogoče status Kosova opisati kot *de-facto režim* in kot ozemlje pod mednarodno upravo. To pa seveda ne pomeni, da države, ki so Kosovo priznale, te entitete ne bodo obravnavale kot države,¹⁶⁵ kar pomeni, da je Kosovo za nekatere države danes država, za druge pa

---

¹⁶⁵ De-facto režim lahko opišemo kot državi podobno entiteto, ki zadovoljuje običajne kriterije za državnost (vlada, prebivalstvo, teritorij, sposobnost vstopanja v odnose z drugimi državami), ki pa (še) ne izpolnjuje

»nedržava«, kar je seveda samo ena od »očitnih anomalij« in »groteskni spektakel« v procesu priznavanja držav, ki ga je kritiziral že Hersh Lauterpacht.

7 POSVETOVALNO MNENJE MEDDRŽAVNEGA SODIŠČA V HAAGU O SKLADNOSTI RAZGLASITVE DEKLARACIJE O NEODVISNOSTI KOSOVA GLEDE KOSOVA Z MEDNARODNIM PRAVOM IN NJEGOVE POSLEDICE

7.1 Vprašanje GS OZN v resoluciji 63/3 in njegova reinterpretacija s strani Meddržavnega sodišča

Osmega oktobra leta 2008 je Generalna skupščina OZN sprejela resolucijo 63/3, ki jo je podprlo 77 držav, s 6 glasovi proti in 74 vzdržanimi glasovi. Glasovanja se ni udeležilo 35 držav. Generalna skupščina je Meddržavnemu sodišču zastavila naslednje vprašanje: »Ali je enostranska deklaracija o neodvisnosti, ki so jo sprejele Začasne institucije samouprave Kosova v skladu z mednarodnim pravom?« Vprašanje je bilo zelo ozko zastavljeno in ni spraševalo po »pravnih posledicah« deklaracije, prav tako ne o tem, ali ima Kosovo pravico do enostranske odcepitve od Srbije.¹⁶⁶

Ne glede na to vprašanje pa so številne države, ki so se nato vključile v postopek pred Meddržavnim sodiščem, očitno pričakovale, da bo Meddržavno sodišče pri odgovoru na zastavljeno vprašanje podalo odločilne odgovore na številna pomembna vprašanja, ki smo jih obravnavali tudi v pričujoči nalogi, od pravice do samoodločbe izven kolonialnega konteksta,

---

mednarodnopravne kriterije za državnost. Jochen Frowein je *de-facto režime* opisal kot entitete, ki se poskušajo odcepiti od matične države in ki jim v tem do določene mere na ravni spremenjenih dejstev tudi uspe, vendar niso splošno priznane (Frowein 1968, 6-7).

¹⁶⁶ Srbija je tako ozko vprašanje, ki se ni nanašalo na vprašanje nezakonnosti priznanj Kosova in problem prehitrega priznanja, pač pa samo na deklaracijo o neodvisnosti Kosova sprejela na podlagi različnih političnih razlogov. Končno odločitev o oblikovanju vprašanja je sprejel, kot je sam potrdil avtorju, takratni predsednik Srbije Boris Tadić. Država je želela »omejiti škodo« v primeru neugodnega mnenja Meddržavnega sodišča in se hkrati ni želela izpostaviti pritiskom močnejših držav, zato se ni odločila niti za tožbo zoper velike sile, ki so podpirale odcepitev Kosova (npr. ZDA, večina članic EU), ne zoper manjše države, ki so Kosovo priznale (da ne bi bila videti kot šibka) in še posebej ne nobene članice EU, ki bi se ji Srbija rada pridružila. Vse to pojasnjuje, zakaj se je Srbija odločila, da izpodbija zgolj deklaracijo o neodvisnosti Kosova in zato, kot meni Allain Pellet, na »neumno vprašanje dobila neumen odgovor« ter da, kot navaja James Ker-Lindsay »ne gre po poti, za katero so mnogi menili, da ponuja največ možnosti za zmago: izpodbija odločitve držav, da priznajo Kosovo« (Ker-Lindsay, James. 2015. *Serbias Decision to Go to the ICJ*, 19, ter Pellet, Allain. 2015. *Kosovo – The Questions Not Asked*, 268; v Milanović Marko. Michael Wood. 2015. *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*. Oxford University Press).

pomena pojma »ljudstvo«, pomena ozemeljske celovitosti, pravice do »zdravilne odcepitve« in podobno. Vendar se to ni zgodilo. Sodišče je na vprašanje odgovorilo zelo ozko, zato so mnoge dileme ostale brez odgovorov. Kljub temu pa je kar 43 držav in med njimi vse stalne članice VS OZN podalo svoja ustna in pisna stališča, kar kaže na izjemno zanimanje držav za ta primer.

Dne 22. julija 2008 je Meddržavno sodišče objavilo svoje posvetovalno mnenje. Sodišče je ugotovilo, da je kompetentno za odločanje o tem vprašanju. Z desetimi glasovi za in štirimi proti je podalo mnenje, da deklaracija o neodvisnosti, ki so jo podali »predstavniki ljudstva Kosova« ni kršila nobenega splošne določbe ali pravila mednarodnega prava, prav tako tudi ne *lex specialis* oziroma prav tako ni kršila Resolucijo VS OZN 1244 in ne Ustavnega okvirja, ki ga je utemeljila začasna uprava OZN v pokrajini oziroma UNMIK. Predstavniki Srbije so izrazili razočaranje nad mnenjem, predstavniki Kosova so odločitev pozdravili, države, ki so Kosovo priznale pa so v svojih izjavah (sicer povsem nepravilno) pozdravljale odločitev o »skladnosti« deklaracije o neodvisnosti z mednarodnim pravom. Kljub zelo uravnoveženemu pristopu sodišča, je bilo posvetovalno mnenje Meddržavnega sodišča skoraj povsod po svetu razumljeno kot mnenje v korist Kosova, kar je bil najbolj očiten takojšen učinek odločitve Meddržavnega sodišča.¹⁶⁷ Pa vendar so se zagovorniki in nasprotniki posvetovalnega mnenja motili. Natančna analiza namreč pokaže, da ima to mnenje »zelo malo vpliva na razpravo, ki poteka« ter da posvetovalno mnenje v resnici »niti ne podpira in prav tako ne spodkopuje državnosti Kosova.«¹⁶⁸

Odločitev sodišča je bila zaradi ozko postavljenega vprašanja sicer pričakovana, istočasno pa je sodišče s svojim dvakratnim preoblikovanjem vprašanja, ki ga je dobilo od OZN, ter svojimi odgovori presenetilo strokovno javnost. Nekateri so odločitev sodišča kritizirali kot izogibanje svojemu poslanstvu. Sodišče je namreč jasno vprašanje o odločitvi začasnih organov samouprave na Kosovu spremenilo tako, da je vprašanje o »skladnosti« deklaracije o neodvisnosti (UDI) spremenilo v vprašanje o tem, ali je deklaracija »v nasprotju« z veljavnim mednarodnim pravom, istočasno pa je v svojem vprašanju »institucije začasne samouprave« označilo kot »predstavnike

---

¹⁶⁷ Daphné Richemond-Barak, »The International Court of Justice on Kosovo: Missed Opportunity or Dispute 'Settlement'?«, Hague Yearbook of International Law, Vol. 23, No. 1, 2010, str. 13. Dostopno prek: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1723034> (25. junij 2015)

¹⁶⁸ Jean d'Aspremont, Thomas Liefländer, »Consolidating the Statehood of Kosovo: Leaving the International Law Narrative Behind«, (November 29, 2012). 1 Journal of European and International Affairs (2013); Amsterdam Law School Research Paper No. 2012-101; Amsterdam Center for International Law No. 2012-15, str. 8. Dostopno prek: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2182933> (25. junij 2015)

ljudstva Kosova,« ki so »delovali skupaj« v svojem »poskusu« opredelitve dokončnega statusa Kosova. Status Kosova pa je po mnenju Meddržavnega sodišča tudi po tem dejanju »poskusa« enostranske določitve statusa ostal enak, kot je bil do sprejema deklaracije, torej kot ozemlje pod začasno upravo OZN, tako kot to določa resolucija VS OZN 1244.

To po oceni Orakhelashvilija ni nenavadna praksa, saj je sodišče tako postopalo že v preteklosti, istočasno pa je sodišče jasno zapisalo, da podaja mnenje »glede na« deklaracijo Kosova, ne pa na primer »o deklaraciji Kosova,«¹⁶⁹ kar prav tako kaže, da sodišče pri svojem obravnavanju ni prejudiciralo končnega statusa Kosova. Tudi sprememba operativne vsebine vprašanja GS OZN v nov termin »je v skladu z mednarodnim pravom« in »ni v nasprotju z mednarodnim pravom« ter ima svoje sistemske razloge. Kot pojasnjuje Orakhelashvili, sodišče ni smatralo, da bi enostranska deklaracija o neodvisnosti (UDI) lahko imela kakršenkoli učinek glede na mednarodno pravo. Zato to po oceni sodišča tudi ni bil akt, ki bi bil »v skladu« (ali v neskladju) z mednarodnim pravom, pač pa je bil akt, ki ni kršil mednarodnega prava preprosto zato, ker po mnenju sodišča ni imel nikakršnih učinkov ali posledic za relevanten mednarodni pravni okvir, ko je bila razglašena neodvisnost Kosova.¹⁷⁰ Tudi zato UNMIK na Kosovu nadaljuje svoj, čeprav ima zaradi novih okoliščin bistveno bolj omejen mandat.

7.2 Najpomembnejše ugotovitve Meddržavnega sodišča o skladnosti deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom in njihova kritika

Sodišče je v svojem mnenju ugotovilo, da avtorji enostranske deklaracije o neodvisnosti niso delovali v okviru ustavnega okvirja, ki sta ga na Kosovu vzpostavila VS OZN 1244 in UNMIK, pač pa kot »osebe, ki so delovale skupaj v svoji vlogi predstavnikov ljudstva Kosova,« torej izven »okvirja začasne uprave.«¹⁷¹ Ker resolucija VS OZN 1244 ni vsebovala nobene prepovedi sprejemanja deklaracij o neodvisnosti, po oceni sodišča njen sprejem ni bil v nasprotju z Resolucijo

---

¹⁶⁹ Alexander Orakhelashvili, *The International Court's Advisory Opinion on the UDI in Respect of Kosovo: Washing Away the »Foam of the Tide of Time«*, Max Planck Yearbook of the United Nations Law, Volume 15, 2011, str. 74

¹⁷⁰ Ibidem, str. 76

¹⁷¹ Meddržavno sodišče, *Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom*, ICJ Reports 2010, str. 451-452, dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. junij 2015)

VS OZN 1244. Do te ugotovitve so bili še posebej kritični podpredsednik sodišča Tomka in sodniki Koroma, Bennouna in Skotnikov, pa tudi del strokovnjakov za mednarodno pravo.¹⁷² Sodnik Bennouna je o tem sklepanju sodišča dejal naslednje: »Če bi takšnemu razmišljanju sledili do konca, potem bi bilo dovolj da postanete razbojnik (*outlaw*), da bi se izognili spoštovanju zakona.«¹⁷³ Na podoben način je podpredsednik sodišča, sodnik Tomka dejal:

Sklep večine predpostavlja, da relevantni akterji niso dobro vedeli, kdo je sprejel deklaracijo 17. februarja 2008 v Prištini: Srbija, ko je predlagala vprašanje; druge države, ki so bile prisotne v Generalni skupščini, ko je bila sprejeta resolucija 63/3; generalni sekretar OZN in visoki predstavnik; in na koncu, najpomembnejše, predsednik vlade Kosova, ki je predstavil tekst deklaracije na posebnem zasedanju Skupščine Kosova!¹⁷⁴

Meddržavno sodišče se je izognilo tudi vprašanju, ali lahko ena stran v procesu mednarodne mediacije, ki bi jo moral potrditi VS OZN »lahko enostransko konča proceduro iskanja rešitve v poskusu, da vsili svojo rešitev drugi strani.« Prav tako pa ni odločalo o tem, »ali podpora določenih držav avtorjem enostranske deklaracije o neodvisnosti predstavlja kršitev obveznosti nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav in obveznost spoštovanja njihove ozemeljske integritete« (Kohen, Del Mar 2011, 112).

Enako kritiko je doživela ugotovitev Meddržavnega sodišča, da avtorji kosovske deklaracije o neodvisnosti niso delovali v nasprotju z resolucijo VS OZN 1244, saj je sklep sodišča v nasprotju s 7. členom okvirne konvencije Komisije za mednarodno pravo o odgovornosti držav in odreja, da je potrebno ravnanje uradnikov organov opredeliti kot ravnanje organov celo takrat, kadar »presežejo

---

¹⁷² Še posebej kritični so bili na primer M. Kohen in K. Del Mar, »The Kosovo Opinion and UNSCR 1244 (1999): A Declaration of Independence from International Law«, str. 114-123 in Jure Vidmar, »The Kosovo Opinion Scrutinized«, str. 337-381 v J. Summers (ur.), Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, The Advisory Opinion and the Implications for Statehood, Self-determination and Minority Rights, Leiden, Martinus Nijhoff, 2011.

¹⁷³ Meddržavno sodišče, Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom, Ločeno odklonilno mnenje sodnika Bennoune, ICJ Reports 2010, str. 510, dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. junij 2015)

¹⁷⁴ Meddržavno sodišče, Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom, Deklaracija sodnika Tomke, ICJ Reports 2010, 22. julij 2010, str. 3, dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. junij 2015)

svoja pooblastila.« Ko se je to zgodilo v primeru kosovske UDI pa je Meddržavno sodišče preprosto sklenilo – da avtorji deklaracije, torej poslanci skupščine, predsednik vlade in predsednik Kosova – niso delovali v svoji »uradni vlogi«, pač pa izven nje. Na podlagi takšnega razmišljanja v posvetovalnem mnenju ICJ o deklaraciji o neodvisnosti *glede* Kosova bi lahko »organ ali agent mednarodne organizacije (ali celo države), ki bi želel delovati tako, da bi se izognil materialni pristojnosti ali kršil veljavna proceduralna pravila, lahko zatrjeval, da ni ravnal v okviru pristojnosti svoje organizacije, pač pa bi se imenoval z drugim imenom, da bi lahko trdil, da njegova dejanja niso *ultra vires*, torej protipravna« (Kohen, Del Mar 2011, 121).

Zanimivo je tudi, da je med 37 nastopajočimi pred Meddržavnim sodiščem (36 državami in avtorji, predstavniki Kosova) samo devet zatrjevalo, da naj bi obstajal kakšen problem glede avtorstva deklaracije o neodvisnosti. To ni bil problem niti za sodišče, ki je primer najprej imenovalo kot »Skladnost Deklaracije o neodvisnosti Začasnih institucij samouprave Kosova« in šele nato spremenilo naziv primera v odločanje o deklaraciji o neodvisnosti »glede Kosova« (Milanović 2015, 48). Zato je očitno, da je bilo stališče Meddržavnega sodišča o tem, da deklaracije o neodvisnosti Kosova niso sprejele začasne institucije Kosova, temveč »avtorji« očitno »post-hoc intelektualni konstrukt,« saj »identiteta avtorjev nikoli ni bila problem vse do trenutka, ko se je pričela razprava pred sodiščem« (Milanović 2015, 48).

Sodišče se je tudi popolnoma izognilo oceni vsebine resolucije VS OZN 1244/1999, ki je na več mestih zagotavljala »ozemeljsko celovitost« ZR Jugoslavije, kar je bil nasploh pogoj, brez katerega Kitajska ne bi dovolila sprejetja te resolucije. Ob tem bi po lastnih odločitvah Meddržavnega sodišča le-to moralo interpretirati omenjeno resolucijo v skladu s »stališči predstavnikov Varnostnega sveta v času sprejema resolucije« (Kohen, Del Mar 2011, 124). Vendar tega Meddržavno sodišče ni storilo. To bi lahko imelo še širše posledice. »V prihodnje bi lahko države zavračale navzočnost OZN na svojem ozemlju, ker bi te situacije lahko privedle do izgube njihovega ozemlja, ne glede na to, ali so bile podana 'zagotovila' glede njihove ozemeljske celovitosti. Namesto da bi vzpodbudilo sodelovanje z OZN, je Meddržavno sodišče s tem ogrozilo celotno varnostno strukturo OZN« (2011, 124).

S tem se strinja tudi Sienho Yee, ki opozarja, da je bila resolucija VS OZN 1244/1999 izpogajana kot »mirovni načrt« tudi s pristankom Srbije, kar je bil tudi pogoj ene od članic VS OZN za njen sprejem, sedaj pa je Srbija spoznala, da ta njen pristanek »ne pomeni nič« (Yee 2010, 775). To bo v

prihodnje države v podobnem položaju prisililo v to, da bodo vztrajale, »same ali ob pomoči države zaščitnice v Varnostnem svetu, na bolj jasnem jeziku garancij, namesto da bi upale, da jim bo pomagal kratek člen v uvodu. To bo zagotovo otežilo in podaljšalo pogajanja v prihodnje. Samo upamo lahko, da se v tem procesu človeške tragedije ne bodo poglobile. Kot je interpretiran s stališča sodišča, se je dogovor obrnil zoper Srbijo; po eni strani so njene roke vezane, ker je svojo suverenost do upravljanja Kosova predala mednarodni skupnosti, po drugi strani pa nič ne onemogoča deklaracije o neodvisnosti. Lahko bi rekli, da če naj bi takšne deklaracije že bile sprejete, potem bi lahko bile sprejete, pošteno in odkrito, ko bo oblast znova vrnjena Srbiji« (2010, 775).

Ob tem je sodišče sprejelo še nekaj drugih sklepov, ki v nekaterih pogledih odstopajo od dosedanjih odločitev Meddržavnega sodišča in prakse držav. Sodišče je, najverjetneje na podlagi izjave Jamesa Crawforda, zastopnika Velike Britanije pred Meddržavnim sodiščem, sprejelo sklep, da v mednarodnem pravu ni nikakršnih omejitev zoper sprejemanje deklaracij o neodvisnosti. Crawford je namreč sodnike vprašal, kakšen prekršek je storil s tem, ko je pred njimi v vlogi »nezadovoljnega Avstralca« zatrdil, da »razglašuje neodvisnost Južne Avstralije.« John Dugard je takšno stališče ostro kritiziral kot primer teatralnosti in absurdnosti:

Enostranska deklaracija o neodvisnosti kot abstraktno stališče vsekakor ne predstavlja nikakršne težave za mednarodno pravo in ne krši nobenega pravila mednarodnega prava ... Toda zdi se, da je to zabavno vprašanje, ki je primer pametnega odvetništva, na žalost služilo temu, da odvrne pozornost od tega, da vprašanje v resnici ni bilo tako enostavno, kot je bilo predstavljeno. Ni mogoče vseh enostranskih deklaracij o neodvisnosti odpraviti tako lahko, kot deklaracijo neodvisnega Avstralca ... Enostranske deklaracije o neodvisnosti (UDI-je) je mogoče v širšem smislu razdeliti v dve kategoriji. V prvo vrsto spadajo tiste, ki jo je predstavil tudi nezadovoljni Avstalec Crawford. To so deklaracije, ki jih sprejme nepomembno politično gibanje in nimajo nobenih posledic saj jim je usojeno, da ne proizvedejo noben političen ali materialni učinek ... V primeru drugih UDI pa obstaja neposredna zveza med deklaracijami in aktom odcepitve. Meddržavno sodišče je to prepoznalo, ko je ugotovilo, da so deklaracije o neodvisnosti Rodezije, Turške republike severni Ciper in Republike srbske v nasprotju z mednarodnim pravom. Vendar pa je sodišče v tem primeru ugotovilo nezakonitost enostranskih deklaracij o neodvisnosti na podlagi kršitev kogentnih norm, brez ocene njihovih političnih posledic (Dugard 2013, 236).

Prav zato je ocena sodišča, da deklaracija o neodvisnosti Kosova ni imela zveze z odcepitvijo in samoodločbo naletela na vrsto kritik strokovnjakov. Sodnik Simma je kritiziral odločitev sodišča, da je kot v primeru *Lotus* v zelo pozitivističnem duhu sklenilo, da je v mednarodnem pravu dovoljeno vse, kar ni prepovedano, še posebej zato, ker je bilo mnenje iz primera *Lotus* zapisano kot obramba držav zoper omejevanje njihove suverenosti, medtem ko je v primeru Kosova sodišče odločilo v korist nedržavne entitete in zoper državo Srbijo, s čemer je omejilo pravico držav (Dugard 2013, 238).

Dugard ocenjuje, da bi bilo pravilneje odločitev sodišča razumeti kot potrdilo, da je mednarodno pravo nevtravno ali »agnostično« v zvezi z deklaracijami o neodvisnosti, vse dokler le-te ne kršijo kogentnih norm. Dugard ocenjuje, da je sodišče pri tem sklepu sledilo razmišljanju Jamesa Crawforda in ni vzelo v obzir resnih posledic deklaracij o neodvisnosti, ki imajo bistven vpliv na države, zoper katere so usmerjene. Kot ocenjuje Dugard, bi bila boljša ocena ta, da je bila v kontekstu kosovskega problema »enostranska deklaracija neodvisnosti v enaki meri akt odcepitve, kot vojaška kampanja proti Srbiji zaradi zagotovitve kosovske neodvisnosti,« kot takšna pa bi »morala biti ocenjena z zornega kota pravil mednarodnega prava, ki urejajo odcepitev« (Dugard 2013, 238-239).

Orakhelashvili na to gleda nekoliko drugače in ocenjuje, da sodišče sploh ni odločilo, da je v mednarodnem pravu po analogiji iz primera *Lotus* dovoljeno vse, kar ni prepovedano, saj sploh ni odločalo o pravicah držav, hkrati pa se sploh ni ukvarjalo z vsebino deklaracije o neodvisnosti (Orakhelashvili 2011, 77).

S tem, ko ni odločalo o tem, ali so bile osebe, ki so sprejele deklaracijo o neodvisnosti res ljudstvo, ki živi v »samoodločbeni entiteti«, ali jim načeli *uti possidetis* in ozemeljske celovitosti onemogočajo zunanjo samoodločbo in ali so bile okoliščine na Kosovu takšne, da so Kosovu dale pravico do »zdravilne odcepitve«, je sodišče po mnenju Dugarda sprejelo »povsem napačen način razmišljanja« o zakonitosti enostranske deklaracije o neodvisnosti in to pod vtisom slike »nezadovoljnega Avstralca« Jamesa Crawforda (Dugard 2013, 239). Zelo očitno je tudi, da je James Crawford v vlogi odvetnika Velike Britanije pred Meddržavnim sodiščem glede Kosova zastopal stališča, ki so v več pogledih v nasprotju s tistimi, ki so predstavljena v njegovih delih do trenutka razglasitve neodvisnosti Kosova. Toda še bolj utemeljeno se zdi mnenje Orakhelashvilija, ki pojasnjuje, da deklaracije o neodvisnosti (UDI) pač »ne ustvarjajo države in niso del kriterijev za

dosego državnosti oziroma kriterijev iz Montevidea«, državnost pa je odvisna od izpolnjevanja faktičnih in pravnih pogojev (Orakhelashvili 2011, 79).

Da bi mednarodno pravo prepovedalo odcepitev bi se moralo nanašati na enoto, ki se odceplja, kar pa ni res. To je v skladu z oceno, da je odcepitev »pravno nevtralen akt, katerega posledice so regulirane mednarodno« (Crawford 2006, 390), kar pa ne omeni, da je zaradi te »neutrnosti« vsaka odcepitev že mednarodnopravno dovoljena (Orakhelashvili 2011, 80). V resnici pa mednarodno pravo ne prepoveduje enostranskih deklaracij o neodvisnosti, ko pa se zgodijo, potem je ta realnost podvržena določilom mednarodnega prava, med drugim tudi obveznosti držav, da druga drugi ne krnijo ozemeljske integritete (Orakhelashvili 2011, 80). O tem pa sodišče zaradi (pre)ozko postavljenega vprašanja – sploh ni odločalo.

Dugard kritizira tudi oceno sodišča, da je Meddržavno sodišče v drugih primerih enostranskih deklaracij o neodvisnosti, ob upoštevanju »konkretnih situacij, ki so obstajale, ko so bile te deklaracije o neodvisnosti sprejete,« obsodilo le-te, ne zaradi njihove enostranskosti, pač pa zato, ker so bile povezane z nezakonito uporabo sile ali drugimi hudimi kršitvami mednarodnega prava, še posebej s kršitvami kogentnih norm. Meddržavno sodišče je namreč ugotovilo, da v zvezi s Kosovom VS OZN nikoli ni zavzel takšnega stališča.¹⁷⁵

Po oceni Dugarda je takšna ocena Meddržavnega sodišča »neprepričljiva«, saj navedba »situacij« s strani sodišča dokazuje, da je bil VS OZN v drugih primerih bolj zaskrbljen zaradi »situacij«, ki so bile rezultat kršitev, kot pa zaradi samih deklaracij o neodvisnosti. To potrjuje tudi 41. člen osnutka Konvencije o odgovornosti držav, ki ga je pripravila Komisija za mednarodno pravo (ILC) in ki odreja, da »nobena država ne sme priznati kot zakonito situacijo, ki je rezultat resne kršitve kogentne norme« (Dugard 2013, 241). V teh primerih je bila posledica državnost, ki ji je VS OZN nasprotoval z mehanizmom nepriznanja. Same deklaracije o neodvisnosti VS OZN niso zanimale.

Dugard sklene, da je »to, kako je na podlagi teh resolucij sodišče prišlo do sklepa, da deklaracija o neodvisnosti Kosova ni v nasprotju z mednarodnim pravom težko razumeti in da bi bil bolj razumljiv sklep, če bi sodišče na podlagi teh navedb sklepalo, da ima obveznost preveriti situacijo,

---

¹⁷⁵ Posredno je s tem sodišče implicitno dalo vedeti, da v primeru Kosova očitno ni neposredne zveze med nezakonito uporabo sile v intervenciji zveze NATO zoper ZRJ in deklaracijo Kosova o neodvisnosti, kar je sicer vprašanje dejstev, kjer pa v strokovni javnosti mnenja o tem ostajajo zoperstavljeni.

ki je nastala po kosovski deklaraciji o neodvisnosti in presoditi, ali je prekršila kakšno od temeljnih norm – na primer načelo varovanja ozemeljske celovitosti – oziroma ali je bilo v teh okoliščinah to dovoljeno kot uresničitev dovoljene zunanje samoodločbe« (2013, 241). Resolucije o deklaracijah o neodvisnosti, ki so z nastalo *situacijo* kršile temeljne mednarodne norme zato niso mogle biti izgovor za to, da je Meddržavno sodišče zavrnilo obravnavo *situacije*, ki je neposredno sledila iz kosovske deklaracije o neodvisnosti.

Meddržavno sodišče se na enak način sploh ni ukvarjalo ne z »množičnimi kršitvami človekovih pravic, dolgotrajnostjo upravljanja Kosova s strani UNMIK-a, leti mednarodno sponzoriranih pogajanj,« razprave o *zdravilni odcepitvi* pa »so na čuden način obvisle v zraku« (Knoll-Tudor v Milanović 2015, 91).

Dugard opozarja, da je sklepanje sodišča neprepričljivo tudi pri posploševanju nepriznavanja držav zaradi kršitev temeljnih norm. V primeru severnega Cipra je na primer jasno, da je šlo za kršitev nedovoljene uporabe sile, toda Dugard se sprašuje, kakšno temeljno pravilo mednarodnega prava je bilo kršeno ne le v primeru Rodezije (poleg kršitve samoodločbe tudi načelo rasne nediskriminacije) pač pa tudi Republike srbske? V primeru Republike srbske Dugard ugotavlja, da je bila resolucija VS OZN 787 (1992) »omnibus« resolucija, ki se je ukvarjala s situacijo v nekdanji Jugoslaviji in je »vse strani« pozivala k spoštovanju ozemeljske celovitosti BiH ter zagotavljala, da »ne bodo sprejete« vse »enostransko razglašene entitete« (Dugard 2013, 242). Vendar VS OZN v tem primeru ni zatrdil, da bodo takšne identitete »nezakonite« ali »nične«, kot je storil v drugih primerih, Republika srbska pa sploh ni omenjena z imenom.

Glede na dejstvo, da je sodišče ugotovilo, da je načelo ozemeljske integritete omejeno na države, pa je po oceni Dugarda »skrivnost,« kako je sodišče primer Republike srbske, ki je bila v podobnem položaju kot Kosovo, lahko navedlo kot primer kršitev vseobvezujoče prisilne (kogentne) norme.¹⁷⁶ To namreč ni mogla biti uporaba sile med državami, saj tega prekrška resolucija VS OZN 787 ne omenja, prav tako pa ni mogla biti nedovoljena uporaba pravice do zunanje samoodločbe, ki se je sicer zgodila, vendar je ista resolucija prav tako ne omenja, saj je

---

¹⁷⁶ Izrazi kogentna norma in peremtorna, vseobvezujoča prisilna norma se večinoma uporabljajo kot sinonimi. Glej npr. Zbornik znanstvenih razprav ob 60. obletnici Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo, Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, 2008, str. 81-82.

sodišče samo prišlo do sklepa, da enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova (ki je imelo podoben status kot Republika srbska) za mednarodno pravo niso pomembne. Prav tako pa to ni mogla biti kršitev ozemeljske celovitosti – če to sploh je kogentna norma¹⁷⁷ – saj te kršitve po oceni sodišča »nedržavni akterji« sploh ne morejo zagrešiti (Dugard 2013, 243).

To neprepričljivo dvojnost razmišljanja Meddržavnega sodišča številni avtorji kritizirajo tudi ob slabo utemeljenemu sklepu sodišča, da je načelo ozemeljske celovitosti omejeno (confined) zgolj na odnose med državami. Sodišče je namreč namerno ali nenamerno spregledalo številne mednarodne instrumente, resolucije OZN in prakso držav, ki kažejo, da se prepoved kršitve ozemeljske celovitosti razteza tudi na »nedržavne« akterje, istočasno pa se je »izognilo tudi odnosu med ozemeljsko celovitostjo in samoodločbo, ki leži v središču razprave o legalnosti odcepitve,« zaradi česar je bilo po oceni Dugarda »zagotovo neodgovorno od sodišča, da se je izrekalo o tako pomembnih vprašanjih, ne da bi v celoti obravnavalo zadevo« (Dugard 2013, 244). Pri tem se sklicuje tudi na oceno Ralpa Walda,¹⁷⁸ da bodo »sedaj vse skupine znotraj držav obveščene, da v skladu s temi pogledi ne obstaja nobeno mednarodno pravilo, ki bi jim prepovedovalo razglasitev neodvisnosti« (Dugard 2013, 245).

Zanimiv je tudi odgovor Meddržavnega sodišča glede pravice do »zdravilne« samoodločbe. Sodišče je po eni strani ugotovilo, da so na podlagi samoodločbe nastale številne države, katerih ljudstva so bila dotlej žrtve izkoriščanja in nadvlade, po drugi strani pa je v tej točki zavrnilo zatrjevanja tistih zagovornikov kosovske neodvisnosti pred sodiščem (med njimi je bila tudi Slovenija), ki so navajali, da je bilo Kosovo zaradi hudih kršitev človekovih pravic s strani srbskih

---

¹⁷⁷ 53. člen Dunajske konvencije o pogodbenem pravu kot takšne opredeljuje »normo, ki jo je sprejela in priznala vsa mednarodna skupnost kot normo, od katere ni dovoljen noben odmik in je ni mogoče spremeniti, razen z [razvojem] nove norme splošnega mednarodnega prava enakega značaja.« Čeprav ni povsem jasno, katere norme spadajo med vseobvezujoče norme mednarodnega prava, je v državni praksi, sodni praksi in literaturi uveljavljeno stališče, da med drugim vključujejo prepoved enostranske uporabe sile v mednarodnih odnosih, prepoved genocida, prepoved mučenja, suženjstva in apartheida, nekatera temeljna načela mednarodnega humanitarnega prava (npr. načelo sorazmernosti in prepoved namernega napadanja civilistov) in pravico do samoodločbe. V skladu s to definicijo načelo varovanja ozemeljske integritete ni *jus cogens* (čeprav jo nekateri avtorji uvrščajo na isto raven kot kogentne norme), vsekakor pa spada med obče norme mednarodnega prava.

¹⁷⁸ Walde, Ralph. 2011. Self-Determination, Secession and Dispute Settlement after Kosovo Advisory Opinion, str. 153, v J. Summers (ur.), Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, The Advisory Opinion and the Implications for Statehood, Self-determination and minority rights, Leiden, Martinus Nijhoff.

državnih organov upravičeno do »zdravilne« zunanje samoodločbe. Sodišče je opozorilo, da so bila glede tega vprašanja »predstavljena radikalno različna mnenja« udeleženk v razpravi, ter da sodišču v tem primeru sploh ni potrebno odločati o tem vprašanju. Tudi predstavniki držav pred Meddržavnim sodiščem so glede tega vprašanja navajali povsem različna mnenja. Nekateri so bili za, drugi proti, tretji pa so, kot na primer predstavnik Rusije trdili, da okoliščine na Kosovu leta 2008 niso bile takšne, da bi zahtevale »zdravilno odcepitev.« Glede na to, da sodišče o tem vprašanju ni zavzelo mnenja in zaradi zelo različnih stališč pa je očitno, da o tem vprašanju med državami ne obstaja splošno sprejet konsenz. Toda po drugi strani je res, da se sodišče s tem vprašanjem sploh ni ukvarjalo, veliko število držav, ki se je pozitivno izreklo o tej pravici manjšin pa je zagotovo samo utrdilo mesto te pravice v mednarodnem pravu in odnosih.

V ločenih mnenjih sta predvsem sodnika Trínidade in Yusuf podprla pravico ogroženih manjšin, da se odcepijo, pri čemer je sodnik Yusuf opozoril, da te pravice ni mogoče izkoristiti, dokler ni bila preizkušena metoda notranje samoodločbe oziroma avtonomije znotraj države. Nekateri avtorji kljub temu menijo, da je sodišče prav pri tem, ključnem vprašanju implicitno in morda nenamerno odločilo o pomembnem vidiku samoodločbe, namreč o vprašanju, ali je manjšina lahko »ljudstvo.« Predvsem Dugard opozarja, da je bilo to, da bo Kosovo služilo kot predsedan za druge odcepitvene entitete, »dramatično demonstrirano celo pred razpravami na sodišču v primeru Kosova s priznanji Južne Osetije in Abhazije s strani Ruske federacije. V tem primeru je Rusija jasno navedla, da se je ravnala po predsedanu Kosova in zatrdila, da sta v primeru, če je bilo Kosovo poseben primer, tudi Južna Osetija in Abhazija posebna primera« (Dugard 2013, 259).

Dugard ocenjuje, da »ni verjetno, da bi brez predsedana Kosova Rusija intervenirala v Gruziji in posledično priznala Abhazijo in Južno Osetijo,« ter da to kaže, da »bo Kosovo tudi v prihodnje služilo kot primer za priznanje odcepitev izven kolonialnega konteksta, kjer so bili pripadniki secesionističnih gibanj žrtve kršitev človekovih pravic in jim je bila onemogočena notranja samoodločba« (Dugard 2013, 260). Meddržavno sodišče je namreč ugotovilo, da so osebe, »ki so sprejele deklaracijo o neodvisnosti, delovale skupaj v svoji vlogi predstavnikov ljudstva Kosova.«¹⁷⁹ Po mnenju Dugarda je s tem Meddržavno sodišče priznalo, da je v skladu z

---

¹⁷⁹ Meddržavno sodišče. 2010. Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom, ICJ Reports. Str. 48-49. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. junij 2015)

mednarodnim pravom albansko prebivalstvo Kosova, ki je manjšina v državi Srbiji, v resnici ljudstvo, ki je upravičeno do samoodločbe in je torej legitimna »samoodločbena enota« (Dugard 2013, 246). Kljub temu, da se sodišče ni izreklo niti o »zdravilni odcepitvi«, pa po oceni Marca Wellerja¹⁸⁰ dejstvo, da je to pravico zagovarjalo veliko število držav pomeni »njeno pomembno okrepitev, kljub ugovorom drugih.«

Vendar pa na problematičnost nekritičnega zagovarjanja »zdravilne odcepitve« opozarjajo številni avtorji. Marcelo Kohen izpostavlja sprevrženo logiko zagovornikov »zdravilne odcepitve« brez temelja v mednarodnem pravu, ki so jo ob primeru Krima na podoben način poudarili tudi najvišji predstavniki Rusije.

Če bi sledili temu razmišljanju, potem bi se Katalonija lahko odcepila v času Frankovega režima, v času, ko je bila celo uporaba katalonskega jezika prepovedna, ne pa sedaj, saj je Španija demokracija, v kateri Katalonija uživa bistveno avtonomijo. Z drugimi besedami, sporočilo doktrine o zdravilni odcepitvi je »kolikor slabše, toliko boljše« za doseganje političnega cilja neodvisne države.¹⁸¹

Meddržavno sodišče se ni neposredno ukvarjalo z bistvenim vprašanjem pričujoče naloge – vprašanjem vloge mednarodnih priznanj pri odcepitvi Kosova. Sodišče se ni opredelilo do vprašanja, ali je Kosovo po sprejemu UDI postalo država ali ne in prav tako ne z vprašanjem, ali so države, ki so Kosovo priznale, s tem kršile mednarodno pravo. Sodišče se prav tako ni ukvarjalo z vprašanjem, ali so se države, ki so priznale Kosovo neupravičeno vmešavale v notranje zadeve Srbije (kar bi bilo mogoče zavrniti z argumentom, da je bilo Kosovo leta 2008 teritorij pod mednarodno upravo in da je Srbija ohranila samo naslov, ne pa suverenosti nad Kosovom),¹⁸² ali pa

---

¹⁸⁰ Weller, Marc. 2011. »Modesty Can Be a Virtue: Judicial Economy in the ICJ *Kosovo Opinion*, str. 137, v J. Summers (ur.), *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence. The Advisory Opinion and the Implications for Statehood, Self-determination and Minority Rights*. Leiden. Martinus Nijhoff.

¹⁸¹ Vidmar, Jure. 2013. *Unilateral Secession in a Multipolar World*. Remarsk by Marcelo Kohen (April 5, 2013). *Proceedings of the American Society of International Law*. Vol. 107 (2013) str. 217. Dostopno prek: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2482775> (25. junij 2015)

¹⁸² Nekateri avtorji so mnenja, da je Kosovo »internacionalizirano ozemlje,« da zato tudi priznanje Kosova ni moglo predstavljati nezakonite intervencije v notranje zadeve Srbije ter da je zato nepomembno, ali je imelo priznanje Kosova deklaratoren ali konstitutiven učinek. Glej npr. Roland Tricot, Barrie Sander, *Recent Developments: The Broader Consequences of the International Court of Justice's Advisory Opinion on the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, *Columbia Journal of Transnational Law*, 4/19/2011, dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1841803> (25. junij 2015), str. 353.

so kršile mednarodno pravo s tem, ker so same kršile določila resolucije VS OZN 1244, ki predpisuje samo dogovorno rešitev za status Kosova in ne omogoča enostranske odcepitve (kar se je v resnici zgodilo), saj je bilo sodišče mnenja, da mu na ta vprašanja - ni potrebno odgovoriti.

Orakhelashvili kljub temu opozarja, da je »veljavnost priznanj držav, še posebej tistih, ki so imele velik političen pomen, zelo dvomljiv« (Orakhelashvili 2011, 86). Kot primere navaja več izjav Velike Britanije, Francije, Nemčije, ZDA in drugih držav, v katerih so leta 2003 in pozneje sprva obsojale enostransko določitev statusa Kosova ter dogovore začasne uprave na Kosovu (UNMIK-a) s Srbijo, v katerih so omenjene države podale zagotovila, da bo spoštovana ozemeljska integriteta Srbije.

Načelo *estoppla* namreč onemogoča državam, da zanikajo ali zahtevajo karkoli, kar je v nasprotju s tem, kar je bilo v pravnih kategorijah ugotovljeno kot resnično in kar so kot takšne ugotovile same. Tudi če države ne bi imele obveznosti, da ne priznajo Kosova kot države že na podlagi kršitev *jus cogensa*, so njihova priznanja brez učinka tudi zato, ker so ali prezgodnja v razmerju do entitete, ki si državnosti ni zagotovila na pravno veljaven način, ali pa zato, ker prejudicirajo status Kosova v nasprotju z resolucijo VS OZN 1244 oziroma zato, ker so ta »priznanja v nasprotju s pravno obvezujočimi preteklimi izjavami istih držav« (Orakhelashvili 2011, 87).

V nasprotju s temi stališči pa so nekateri avtorji prepričani, da pravo pri vzpostavitvi držav ne igra nobene vloge. Allain Pellet tako na primer ocenjuje, da je Kosovo celo »ob odsotnosti priznanj« (s strani članic OZN ali EU) mogoče smatrati za državo, v kolikor entiteta izpolnjuje »znane pogoje Badinterjeve Komisije« (v resnici gre za »kriterije Montevidea«), ki je zapisala, da je »država v splošnem definirana kot skupnost, ki jo sestavljajo ozemlje in prebivalstvo, ki je podrejeno politični avtoriteti ... in je za takšno državo značilna suverenost« (Pellet 2015, 278). Takšno razumevanje vloge mednarodnega prava pri nastanku držav pa je več kot očitno neutemeljeno in je v nasprotju s prakso držav, saj se poleg omenjenih kriterijev pri nastanku države zahteva tudi zakonitost nastanka nove entitete, ne pa zgolj njen obstoj *de facto*.

Tudi James Crawford, ki je še leta 2006 Kosovo ocenjeval kot primer »neuspešne odcepitve,« vidi državnost Kosova kot »ireverzibilno,« vlogo priznanj v tem procesu pa kot zelo pomembno. Crawford opozarja, da se Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju glede UDI glede Kosova »ni strinjalo« s prepričanjem nekaterih udeležencev, »da načelo ozemeljske celovitosti prepoveduje poskuse odcepitev brez pristanka matične države,« saj naj bi bilo to načelo »omejeno

samo na odnose med državami.« Z drugimi besedami, to načelo ne varuje držav pred *notranjimi* poskusi odcepitev.

To je seveda res, vendar se James Crawford pri tem izogne vprašanju, ali je na enak način dovoljeno tudi prezigodnje priznanje države, ki se enostransko odceplja od matice? Meddržavno sodišče se o tem ni opredelilo, toda številni primeri prakse držav od leta 1945, ki jih v svojih delih navaja sam Crawford, so najboljši dokaz, da takšnih priznanj v skladu z veljavnim mednarodnim pravom ni mogoče oceniti kot zakonite. Crawford nato trdi, da mora država, ki se enostransko odceplja od matice dokazati »bistveno in dolgotrajno neodvisnost, predno bo ocenjena kot dokončno vzpostavljena,« kajti v primerih »zavrnjene odcepitve izven kolonialnega konteksta« se od takšnih entitet »zahteva višja stopnja dejanske neodvisnosti« (Crawford 2015, 283).

Vendar pa Crawford ne pojasni, kakšna je ta »višja stopnja dejanske neodvisnosti,« kako se meri in na kateri (dejansko neobstoječi!) praksi držav »izven kolonialnega konteksta« je prišel do svojega sklepa. Očitno se neprepričljivosti lastne argumentacije v luči svojih preteklih ugotovitev zaveda tudi James Crawford, ki zapiše, da je tedaj, ko je o Kosovu »pisal leta 2006 pred enostransko razglasitvijo neodvisnosti,« Kosovo opredelil kot entiteto pod mednarodno upravo, vprašanje statusa pa je pustil odprto. »Položaj je leta 2014 zelo drugačen od tistega leta 2006. Deklaracija o neodvisnosti, prenos javne oblasti na institucije Kosova, ki učinkovito delujejo v okviru samostojnega pravnega okvirja in potrditvev s strani Meddržavnega sodišča, da ta proces ni v nasprotju z resolucijo 1244 skupaj vodijo do sklepa, da je Kosovo sedaj država, kljub svojim posebnostim kot ozemlje pod upravo Združenih narodov.« In čeprav bi pogajanja, ki potekajo, lahko privedla do drugačne rešitve, se zato zdi »neodvisnost Kosova ne samo vzdržna, pač pa tudi trajna« (Crawford 2015, 289).

Ta analiza vzbuja dvom v objektivnost avtorja, ne zgolj zaradi njegove vloge zastopnika Velike Britanije, ki ostaja odločna zagovornica neodvisnosti Kosova, pač pa tudi zato, ker je več kot očitno, da Meddržavno sodišče sploh ni odločalo o »procesu« po razglasitvi neodvisnosti Kosova, ne o zakonitosti prenosa javne oblasti z mednarodnih na institucije Kosova (kar ni nedovoljeno, vendar ne sme vplivati na status Kosova) in niti najmanj ne o tem, da omenjeni »proces« ni v nasprotju z resolucijo VS OZN 1244/99, kot zatrjuje James Crawford. Zato tudi ni jasno, na podlagi česa je avtor tako radikalno spremenil svoje stališče.

Ob oceni vloge mednarodnih priznanj Kosova James Crawford poudarja, da priznanja sicer niso pogoj za državnost, da pa »predstavljajo dokaz pravnega statusa in so lahko velikega pomena v nekaterih primerih,« še posebej v primeru odcepitev »izven kolonialnega konteksta.« Po naštevanju sistematične prakse zavrnitev enostranskih odcepitev s strani mednarodne skupnosti po letu 1945 Crawford opozori, da »je položaj Kosova dobesedno brez presedana, kar se tiče mednarodnih priznanj« (Crawford 2015, 289). Ta priznanja pa ne le da kažejo na to, da »večina držav sedaj meni, da Kosovo izpolnjuje kriterije za državnost kljub svojim posebnim značilnostim, pač pa da se Kosovo opira na široko mednarodno podporo pri izvajanju funkcij države v zvezi s svojim ozemljem in prebivalstvom.« Na podlagi izvajanja učinkovite oblasti ter obsega mednarodnega priznanja, »ki je atipično v primerih odcepitev izven kolonialnega konteksta in proti volji matične države,« Crawford sklepa, da je Kosovo pokazalo, »da je sposobno izvajati funkcije države« (2015, 290).

To ni sporno, ni pa jasno, zakaj avtor spregleda in ne analizira prakse nepriznavanja Kosova s strani dveh članic VS OZN in velikega dela mednarodne skupnosti in zakaj je mnenja, da »je Kosovo danes država« (Crawford 2015, 289), če je isti avtor prav ob navajanju prakse držav v svojem delu *Creation of States in International Law* zatrjeval, da mora poleg učinkovite oblasti entiteta, ki se odceplja in želi postati država, nastati brez kršitev mednarodnega prava. Crawford sam je zatrjeval, da »Kosovo ni (ali še ni) država« (2006, 408), da v primeru enostranskih odcepitev velja presumpcija proti učinkovitosti entitete, ki se odceplja in v korist matične države, s čemer se strinjajo tudi drugi avtorji (T. Christiakos v Kohen 2006, 138).

Ni jasno, zakaj se Crawford sklicuje na »novo stanje,« nastalo po sprejemu deklaracije o neodvisnosti Kosova navkljub temu, da Meddržavno sodišče doslej niti v enem primeru ni odločilo, da bi zgolj neka nova dejstva lahko proizvedla pravice in dolžnosti za subjekte mednarodnega prava, ker je za to potreben sporazum in pristanek med državami, Srbija pa se ne strinja z odcepitvijo Kosova in je ne priznava. Manipulacije te vrste so še posebej nerazumljive ob opozorilih Crawforda, da je pomen mednarodnega prava zlasti v tem, da nekatere probleme »drži odprte« tudi dalj časa, pri čemer prav primer baltskih držav kaže, da tudi obdobje 70 let okupacije za mednarodno pravo ni ovira, da ne bi država, ki je praktično »izginila« znova nastala, njen obstoj pa bi bil brez prekinitev priznan za nazaj (Crawford 2006, 62). Če je res, da ima mednarodno pravo možnost, da takšna vprašanja »obdrži na dnevnem redu,« saj »deluje v dolgem časovnem obdobju«

ter je »glavni prispevek mednarodnega prava v takšnih primerih v tem, da obdrži vprašanje na dnevnem redu, dokler se okoliščine ne spremenijo in postane rešitev možna« (Crawford 2006, 98-99), potem ni razumljivo, katera odločilna dejstva, ki naj bi se zgodila med leti 2006 in 2014 (torej v času, ko je Crawford spremenil svoje prejšnje ocene), so vplivala na to, da bi lahko nastala neka popolnoma nova situacija, ki bi utemeljevala (tudi Crawfordov) sklep, da je Kosovo (že) država. Ta odločilna dejstva očitno ne morejo biti dejanja *skupine avtorjev*, ki po mnenju ICJ sploh niso bili predstavniki začasnih institucij Kosova in tako s sprejemom svoje deklaracije niso uspeli spremeniti veljavnega režima na Kosovu.

Crawford v svojih delih prav tako opozarja, da predpostavka o tem, da je državnost potrebno nujno enačiti z efektivnostjo ni podprta s prakso držav (2006, 97). Pred sklepom o neizpodbitni državnosti Kosova bi bilo zato potrebno najprej prepričljivo dokazati, da nastanku države ni botrovala intervencija zveze NATO ter kršitev kogentnih norm, da so oblasti na Kosovu lahko neodvisne kljub veljavnosti resolucije VS OZN 1244/1999 in prisotnosti sil KFOR-ja in EULEX-a, ter da je nastanek nove države ne samo »stvar dejstev«, pač pa da je zakonit kljub ugovorom Srbije – o vsem tem pa Meddržavno sodišče sploh ni odločalo.

Crawford je prav tako še leta 2006 (in enako tudi leta 2008, ko je *skupina avtorjev* na Kosovu razglasila neodvisnost Kosova) zatrjeval, da je danes izven kolonialnega konteksta »narod« le tisto prebivalstvo, ki živi v okviru ene države - politične enote, da praksa držav ne kaže na bistvene spremembe »niti v bližnji prihodnosti« ter da bo zaradi dejstva, da so »samoodločbene enote vse pogostejše države ... bolj verjetno, da bo samoodločba, v nasprotju z nekdanjimi strahovi, v prihodnosti bolj konservativno načelo« (Crawford 2006, 126). Isti avtor je še v letu razglasitve neodvisnosti Kosova zatrjeval, da praksa držav po letu 1945 kaže izjemno zavračanje držav do priznanja enostranske odcepitve zunaj kolonialnega konteksta, ki se ni spremenila niti od leta 1989, kljub temu, da je v tem času nastalo triindvajset novih držav, in to celo tako, da je bila praksa enostranskih odcepitev »še okrepljena« (Crawford 2006, 415-416).

Če je vse to res, potem ni razumljivo, zakaj Crawford v svojem prispevku iz leta 2014 nenadoma meni, da Kosovo lahko doseže svojo državnost tudi ob vztrajnem nasprotovanju Srbije, da pa se od entitete, ki se na ta način odceplja, v tem primeru zahteva le »višja stopnja dejanske neodvisnosti,« kakor da bi zgolj za Srbijo veljala neka posebna določila mednarodnega prava, ki sicer ne veljajo za nobeno drugo državo na svetu.

Res je, da se je v 19. stoletju in vse do začetka 20. stoletja uveljavljala praksa, po kateri so države, ki so si pred osamosvojitvijo pridobile predhodno priznanje svoje matice, za doseganje svoje polne državnosti potrebovale manj učinkovitega nadzora na lastnem ozemlju v primerjavah z državami, ki so se odcepljale brez pristanka matice, vendar ni jasno, zakaj bi bilo v primeru Kosova odločilnega pomena sklicevanje na že preseženo prakso držav iz 19. stoletja in začetka 20. stoletja, ko je bila pomembna zgolj »efektivnost« odcepitve, ne pa tudi njena zakonitost.

Prav tako ni jasno, na podlagi česa se v primeru Kosova nenadoma uvaja kriterij »dejanske neodvisnosti«, ki ni bila pomembna v primeru drugih nezakonitih, toda dejansko neodvisnih entitet. Pričakovali bi, da se bo Crawford pri analizi kosovskega primera skliceval na sodobno prakso priznavanja držav, kot jo je opisal in zagovarjal v svojih delih, ko je poudarjal, da se na podlagi te prakse po letu 1945 nobeno ozemlje ne more odcepiti brez soglasja matične države, kjer »ni priznanja enostranske pravice do odcepitve zgolj na podlagi večinskega glasovanja določene enote ali ozemlja,« kjer mora biti samoodločba ljudstev zagotovljena »v okviru ustavnega sistema države ter ob spoštovanju njene celovitosti« in kjer celo v primeru visokih referendumskih rezultatov glasovanj za odcepitev od matice (od 65 do 99 odstotkov *za*) »ostaja odločitev o odzivu na vladi, ki jo to zadeva« (Crawford 2006, 417).

Ni torej jasno, ali Crawford nenadoma zagovarja priznanje državnosti Kosova ob nekih novih, še popolnoma neznanih normah mednarodnega prava, toda tudi v tem primeru bi morala biti kumulativno izpolnjena najmanj dva pogoja: prvič, objektivni pogoj razširjene mednarodne prakse, in drugič, subjektivni pogoj, pravna zavest (*opinio juris cive necessitatis*), tako da bi subjekti mednarodnega prava sprejeli to prakso »za obvezujočo«. V primeru Kosova pa je Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju glede pravice do »zdravilne odcepitve« zapisalo, da o tem obstajajo zelo različna stališča držav, kar je seveda močan posreden dokaz, da ta pravica ni postala del običajnega prava. Če je državnost danes res v enaki meri vprašanje dejstev kot tudi mednarodnega prava, kot je zatrjeval tudi James Crawford, potem ni razumljivo, zakaj isti avtor ob svojih presenetljivih poznejših ugotovitvah, ki so v popolnem nasprotju z vsemi njegovimi trditvami izpred samo nekaj let v zvezi z istim problemom - ne zapiše niti enega mednarodnopravnega argumenta za državnost Kosova. Vse kaže, da James Crawford in drugi avtorji, ki sklepajo na podoben način, tako kot je to kritiziral že Ian Brownlie v zvezi s sklicevanjem nekaterih držav na zakonito uporabo sile, tudi v primeru obravnave odcepitve

Kosova nastopajo kot odvetniki nekaterih vplivnih držav ter ignorirajo pogoje za oblikovanje novih načel običajnega prava, ali pa ob različnih priložnostih predlagajo, da postane zahteva po dokazovanju *opinio juris* manj stroga.

Crawford veliko pozornost posveča domnevni »neodvisnosti« Kosova, toda hkrati niti z besedo ne omeni, da je do poskusa odcepitve Kosova prišlo v obliki »nadzorovane« neodvisnosti, pri čemer so odločilno vlogo pri razglasitvi neodvisnosti in oblikovanju institucij Kosova imele številne (čeprav ne vse) evropske države, članice EU ter ZDA, med njimi pa tudi mnoge, ki so leta 1999 sodelovale v nezakoniti intervenciji zoper ZRJ, kar kaže, da Kosovo v trenutku razglasitve neodvisnosti v resnici ni bila neodvisna država, kar bi seveda (če ob očitni odsotnosti pravnih ne bi prevladali politični kriteriji pri odločitvah držav) moralo imeti negativen vpliv tudi na poznejša priznanja neodvisnosti Kosova. Nепrepričljivo je tudi zatrjevanje, da je Kosovo že »neodvisno« ob istočasnem navajanju, da je »mednarodna prisotnost na Kosovu zelo obsežna« (Crawford 2015, 287). Crawford popolnoma zanemari tudi dejstvo, da je ob tem tudi velika skupina vztrajnih nasprotnic priznanja državnosti Kosova zavrnila priznanje Kosova kot samostojne države ter pri tem navajala mednarodnopravne argumente, kar bi prav tako lahko odigralo konstitutivno, vendar negativno vlogo glede upravičenosti Kosova do priznanja državnosti.

Zato ni jasno, na podlagi katerega »zelo drugačnega« stanja leta 2014 v primerjavi z letom 2006 je Crawford sprejel svoje najnovejše sklepe o državnosti Kosova. Leta 2014 na Kosovu res ni bilo srbskega administrativnega nadzora, toda tako je bilo tudi leta 2006, pred razglasitvijo deklaracije o neodvisnosti Kosova s strani *skupine avtorjev*. Edina razlika med stanjem v letih 2006 in 2014 je temelj, na osnovi katerega je vlada Kosova leta 2006 in leta 2014 upravljala z ozemljem. Vlada Kosova trdi, da sedaj z ozemljem upravlja kot neodvisna država, kar je v nasprotju s temeljem, na osnovi katerega je bil administraciji OZN leta 1999 podeljen mandat, da upravlja z ozemljem kot delom Srbije. To pa bi bilo pomembno le v primeru, če bi bil nov temelj zakonit, vendar Meddržavno sodišče očitno ni menilo tako, saj je potrdilo veljavnost resolucije VS OZN 1244/99.

Res je sicer, da Meddržavno sodišče »poskusa« določanja končnega statusa z napovedjo ustanovitve neodvisne države »ni ocenilo kot neskladnega z režimom OZN,« kot trdi Crawford (2015, 285), toda hkrati ni mogoče razumeti, kako je avtor prišel do sklepa, da naj bi Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju o »avtorski« deklaraciji o neodvisnosti *glede* Kosova menilo, da lahko sedanje institucije na Kosovu »izvajajo javno oblast neodvisno od Posebnega

odposlanca generalnega sekretarja.« Takšne ugotovitve v posvetovalnem mnenju Meddržavnega sodišča z dne 22. julija 2010 sploh ni mogoče najti. In če je sodišče odločalo samo o deklaraciji kot o »poskusu« določitve statusa, ne pa o njenih posledicah, potem seveda ni moglo prav ničesar odločati in ne odločiti o izvajanju javne oblasti na Kosovu. Čeprav kosovske oblasti ne obvezuje načelo ozemeljske integritete Srbije, kot je potrdilo tudi Meddržavno sodišče, pa istočasno ni dvoma, da jih obvezuje resolucija VS OZN 1244/99, ki po oceni Meddržavnega sodišča še zmeraj velja in Kosova ne opredeljuje kot samostojne države z določenimi »posebnimi značilnostmi,« kot je prepričan Crawford, pač pa kot del ozemlja Srbije pod mednarodno upravo.

Zaradi takšnih sklepov se je mogoče strinjati z mnenjem, da so številna priznanja Kosova kot države res »atipična« v primerjavi z drugimi primeri poskusov enostranskih odcepitev in za Kosovo zelo pomembna (Crawford 2015, 289). Vendar se ni mogoče strinjati, da so ta priznanja tudi odločilna v smislu doseganja nesporne državnosti in prav tako ne, da je mogoče govoriti o »potrditvi Meddržavnega sodišča,« da celoten »proces« odcepitve (in ne samo deklaracija o neodvisnosti Kosova, ki so jo kot »poskus« določitve statusa sprejeli »avtorji«, sicer najvišji predstavniki kosovske oblasti, ki po mnenju sodišča le v tem primeru *niso predstavljali* institucije Kosova!) ni v nasprotju oziroma da je v skladu z mednarodnim pravom, kot napačno povzema mnenje Meddržavnega sodišča v Haagu James Crawford.

Sicer pa to vsaj posredno priznava tudi sam James Crawford, ki v sklepu svoje razprave objavljene leta 2015 v zborniku Milanovića in Wooda zapiše, da bo morda popolna integracija Kosova v mednarodno skupnost odvisna od »končne razrešitve tega spora s Srbijo,« kar bi lahko Kosovu »odprlo pot v Združene narode« (Milanović 2015, 290). Če bi bila za opisano integracijo in dejansko univerzalno priznanje odločilna samo priznanja drugih držav in ne Srbije, neodvisnost Kosova pa bi bila res povsem nepovratna in nesporna, potem mednarodnopravni zadržki držav, ki Kosova ne priznavajo, ne bi imeli nikakršnega pomena in Kosovo za »popolno integracijo« v mednarodno skupnost res ne bi potrebovalo še priznanja Srbije in priznanja mednarodne skupnosti. Razkritje, da je »končna rešitev spora« odvisna od dogovora s Srbijo pa dokazuje, da v skladu z veljavnim mednarodnim redom Kosova (še?) ni mogoče smatrati za državo in tako dolgo, dokler (če sploh kdaj) Kosova kot države ne prizna tudi matična država – Srbija.

To pa posledično pod vprašaj postavlja tudi veljavnost mednarodnih priznanj Kosova. Še posebej v primeru, kadar bi bila vloga priznanj »konstitutivna«, to pa velja prav za primer Kosova. Možnost,

da je prišlo do kršitve ozemeljske integritete Srbije s strani drugih držav, ki so Kosovo priznale kot državo s svojim »molkom« glede ocene, ali so bila priznanja Kosova »konstitutivna« ali »deklaratorna«, pa po oceni Tricota in Sanderja dopušča tudi Meddržavno sodišče (Tricot, Sander 2011, 341).

Navedena Crawfordova analiza, ki neutemeljeno razglaša nekakšno strinjanje Meddržavnega sodišča s »procesom« enostranske odcepitve Kosova in njeno skladnost z »resolucijo 1244«, je zato očitno tipičen primer napačne predstavitve dejstev, o katerih je odločalo Meddržavno sodišče. Njihovo banaliziranje in delno potvarjanje s strani enega od najboljših in najbolj vplivnih strokovnjakov za vprašanja nastanka držav, ki je imel po oceni Johna Dugarda velik vpliv tudi na oblikovanje posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča v primeru Kosova, je samo ena od posledic zelo »ozkega« mnenja Meddržavnega sodišča. Ob tem pa takšno ravnanje sploh ne preseneča, pač pa predstavlja trend. Ta trend je sicer še bolj opazen na področju medijev.

Navedimo samo en primer: raziskovalci na Univerzi Glasgow so leta 2000 mesec dni, od 28. septembra do 16. oktobra analizirali delo televizij BBC1 in ITV ter ugotovili, da je v 3500 vrsticah poročil prevladovala »bum-bum vsebina«, le 17 vrstic pa je bilo posvečenih pravi analizi, vzrokom spopadov in njihovi kontekstualizaciji. To kaže, da je v današnjih medijih zelo pomembno »slediti ozko predstavljeni vsebini in preprosto razkriti ideološko pristranskost ter manipulacijo« (Stones 2014, 5-6). Nekaj podobnega pa zaradi njihovega političnega naboja, na kar je opozarjal že Hersh Lauterpacht, velja tudi za analize mednarodnih odnosov in mednarodnega prava.

V tem smislu je vsebinsko zelo ozko zastavljeno posvetovalno mnenje Meddržavnega sodišča glede deklaracije o neodvisnosti Kosova omogočilo zelo različne in tudi neutemeljene interpretacije sodbe, obenem je bilo prav zaradi tega razočaranje za mnoge, ki so upali, da bo Meddržavno sodišče dalo jasne in prepričljive odgovore na pomembna vprašanja glede enostranskih odcepitev, samoodločbe, vloge priznanj in drugih pomembnih vprašanj s področja mednarodnega prava in varnosti. Da je sodišče imelo priložnost, da to stori, je razvidno iz ločenih mnenj sodnika Sime, Yusufa, Sepulvede in Trinidade.

Pričakovanja, da bo sodba ponudila nedvoumne odgovore na številna zgoraj naštetá vprašanja je okrepilo tudi dejstvo, da je sodišče v svojih prejšnjih mnenjih o Namibiji (1971), Zahodni Sahari (1975), Legalnosti grožnje z uporabo jedrskega orožja (1996) in Izgradnji zidu na okupiranem

palestinskem ozemlju (2004) izkoristilo priložnost, da da nov prispevek k razvoju mednarodnega prava. Tudi iz nastopov držav, ki so sodišču predstavile svoje stališče *glede* Kosova, je bilo razvidno, da so pričakovale, da se bo Meddržavno sodišče o teh vprašanjih opredelilo, kar pa se ni zgodilo.

Meddržavno sodišče je vztrajalo, da ni bilo vprašano, da se opredeli o »pravnih posledicah« deklaracije o neodvisnosti Kosova, kot je bilo vprašanje zastavljeno v primeru Namibije in v primeru mnenja o gradnji zidu na okupiranih palestinskih ozemljih. Sodišče prav tako ni sklenilo, da mora pred odgovorom na vprašanje, tako kot je to storilo v drugih opisanih primerih posvetovalnih mnenj, opredeliti obseg veljavnega mednarodnega prava, saj bi se bilo v tem primeru dolžno opredeliti o vseh spornih, z deklaracijo o neodvisnosti povezanih vprašanjih. Vendar pa je v primeru Kosova bilo očitno neutemeljeno pričakovanje, da bo tam, kjer so bila stališča držav tako zoperstavljena, Meddržavno sodišče podalo jasne in dokončne odgovore.

Dugard opozarja tudi na dejstvo, da je bila za oblikovanje ozkega vprašanja odgovorna predvsem sama Srbija, da sodniki zmeraj iščejo »najmanjši skupni imenovalec,« ter da je Meddržavno sodišče že v primeru posvetovalnega mnenja o izgradnji zidu na okupiranem palestinskem ozemlju (2004) doživelo »ignoriranje« s strani VS OZN, generalnega sekretarja in držav, kljub temu, da je bilo mnenje obvezujoče za organe OZN.¹⁸³ To je spodkopalo kredibilnost Meddržavnega sodišča kot organa, katerega naloga je tudi mirno reševanje sporov. Še ena podobna odločitev, ki bi se razlikovala od prakse držav, bi zato še bolj spodkopala avtoriteto in ugled sodišča, ki se je zato odločilo, da v primeru Kosova ne poda »bistvenih ugotovitev« (Dugard 2013, 253).

Posvetovalno mnenje o Kosovu z dne 22. julija 2010 zato res predstavlja »prvi primer, da je nek organ Združenih narodov dal tiho podporo secesionističnemu poskusu, izvedenemu na ozemlju države članice« (Kohen, Del Mar 2011, 125), toda prav zaradi sklepa Meddržavnega sodišča, da *lex specialis*, ki je bil uveden z resolucijo VS OZN 1244/1999 ostaja v veljavi, se je mogoče strinjati tudi z oceno, da »to pomeni, da je končni sklep, ki ga je mogoče narediti na podlagi posvetovalnega mnenja o Kosovu ta, da poskus določitve končnega statusa Kosova s strani

---

¹⁸³ O različnih motivih sodišča pri presoji glej A. Noelkaemper, *The Court and its multiple constituencies: Three perspectives on the Kosovo Advisory Opinion*, Amsterdam Center for International Law (ACIL), No. 2014-18

avtorjev enostranske deklaracije o neodvisnosti z dne 17. februarja 2008 ni bil uspešen« (2011, 126). To pa posledično pomeni, da Kosovo (še?) ni samostojna država, čeprav ni dvoma, da je Kosovo istočasno že *de facto* neodvisno od Srbije.

7.3 Primer Kosova – primer »sui generis« ali presedan za podobne primere odcepitev?

Vprašanje je, ali je mnenje Meddržavnega sodišča o Kosovu - presedan? Tukaj gre v prvi vrsti za iskanje odgovora na vprašanje, ali bo priznanje Kosova s strani 110 držav postalo vodilo državam in mednarodnim organizacijam, ko bodo v drugih primerih odcepitev soočene z dilemo glede priznanja države, ki se bo osamosvajala »izven kolonialnega konteksta« oziroma ali je Kosovo primer avtoritativnega pravnega stališča v prihodnjih primerih odcepitev? Kot opozarja Richard Falk, bo »rezultat v zvezi s Kosovom najverjetneje takšen, da bodo posvetovalno mnenje v prihodnje brali *bolj široko*, kljub temu, da ga je večina sodnikov napisala *ozko*, prav zato, da ne bi opogumili širšo uporabo enostranskih deklaracij o neodvisnosti.«¹⁸⁴

Očitno je tudi, da Kosovo ni in ne more biti primer *sui generis*, kar je bilo stališče številnih držav zagovornic kosovske osamosvojitve pred Meddržavnim sodiščem, med katerimi je bila tudi Slovenija. Tudi strokovnjaki so bili večinoma »zelo nenaklonjeni« ideji o Kosovu kot primeru *sui generis*, Meddržavno sodišče, ki se s tem vprašanjem sploh ni ukvarjalo, pa je ta argument vsaj posredno zavrnilo s tem, ko je skladnost kosovske deklaracije o neodvisnosti obravnavalo glede na veljavno mednarodno pravo (Dugard 2013, 258). Prav zaprav so s trditvami o Kosovu kot primeru *sui generis* vlade držav, ki so zagovarjale to stališče, same spodkopale temelj za priznanje državnosti Kosova, kajti trditev o primeru *sui generis* je zasnovana na zanikanju pravnega statusa takšne entitete v skladu z občim mednarodnim pravom (Orakhelashvili 2011, 85).

Meddržavno sodišče je namreč ugotovilo, da je bil namen VS OZN 1244 samo začasno ustaviti izvajanje oblasti Srbije na Kosovu, ne pa spremeniti status entitete. Meddržavno sodišče je namreč jasno zapisalo, da se veljavnost režima, ki ga je vzpostavila resolucija VS OZN 1244 na Kosovu nadaljuje, kljub deklaraciji o neodvisnosti. Ne države in ne entitete namreč ne morejo unilateralno

---

¹⁸⁴ Falk, Richard. The Kosovo Advisory Opinion: Conflict Resolution and Precedent. *The American Journal of International Law*. Vol. 105. No. 1 (January 2011), str. 51

»izstopiti« iz okvirja pravnega reda, ki je nastal na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine OZN (Orakhelashvili 2011, 90). Tudi argumenti Avstrije, da samostojnost Kosova nikoli ni bila izključena, ter argumenti Velike Britanije, da je bilo čakanje na dokončni status za Kosovo »nevzdržno,« po oceni Orakhelashvilija ne vzdržijo presoje, kajti mednarodna uprava na Kosovu je v skladu z resolucijo VS OZN 1244 vzpostavljena za nedoločen čas, vse dokler VS OZN ne odloči drugače, VS OZN pa se je ob sprejemanju določil resolucije št. 1244 vsekakor zavedal, da v kratkem času med zelo nasprotujočima stranema ne bo mogoče najti dogovorne rešitve za status Kosova. In čeprav Meddržavno sodišče ne zapiše, da so avtorji enostranske deklaracije o neodvisnosti (UDI) kršili mednarodno pravo, si je po oceni Orakhelashvilija »težko zamisliti drugačen pomen teh besed – če bi jo sprejeli organi, ki so del Začasnih institucij - ko sodišče prizna, da je bila enostranska deklaracija o neodvisnosti sprejeta izven določil VS OZN 1244« (Orakhelashvili 2011, 97).

Sklep je torej jasen – če bi deklaracijo o neodvisnosti Kosova sprejeli organi institucij Kosova, in ne »avtorji«, torej posamezniki, ki domnevno sploh niso predstavljali institucije Kosova, potem bi se organi OZN morali odzvati in razveljaviti takšno kršitev. V tem smislu je točna tudi navedba Michaela Botha, da je Meddržavno sodišče avtorje deklaracije s svojo interpretacijo potisnilo v »sivo območje,« kjer se zastavlja vprašanje, kakšna je sploh razlika med skupino, ki je sprejela predmetno deklaracijo o neodvisnosti in »katerokoli skupino na tržnici.«¹⁸⁵ Dokaz za nespremenjenost pravnega stanja na Kosovu pa vidi Orakhelashvili tudi v dejstvu, da so zakoni, ki jih sprejemajo kosovski organi še vedno objavljeni v uradnem listu z grbom UNMIK-a, ki hkrati »prevaja« kosovske izraze v zakonih tako, da besedo »Kosova« nadomešča s »Kosovo«, besedo »državljan« s »stalno naseljen prebivalec,« besede »Ministrstvo za obrambo in Kosovske varnostne sile« z »druge vladne institucije,« »obrambne sile« pa s »kosovske zaščitne sile.« To pomeni, da tudi po UDI Kosovo v okviru sistema OZN nima položaja neodvisne države (Orakhelashvili 2011, 100).

Tudi glede primera Kosova kot pravnega predsedana se mnenja strokovnjakov razlikujejo. V postopku pred Meddržavnim sodiščem je kar dvajset držav zatrjevalo, da je Kosovo primer *sui*

---

¹⁸⁵ Bothe, Michael. 2010. »Kosovo – So What – The Holding of International Court of Justice is not the last Word on Kosovo's Independence«. *German Law Journal* 11. str. 838

generis, enajst pa, da kosovski primer ni »presedan«. Štiri države (Srbija, Ciper, Argentina, Bolivija) so opozarjale na negativne posledice primera Kosova kot *presedana*.

Nekateri avtorji opozarjajo, da je mnenje Meddržavnega sodišča samo posvetovalno in je namenjeno le organom OZN, ob tem pa mednarodno pravo presedanom ne daje enake vloge, kot jo imajo v nekaterih pravnih sistemih. »Presedani« namreč niso vir mednarodnega prava, pač pa v tehničnem smislu obstajajo samo v običajnem pravu, kjer je to sodba, ki predstavlja avtoritativen primer sodbe za ostale podobne primere. V mednarodnem pravu pa, kot je to v svojem stališču ob presojanju primera Kosova pred Meddržavnim sodiščem zapisal Ciper, presedani nimajo moči ustvarjanja zavezujočih norm pravnega sistema, istočasno pa je »presedan« tudi termin iz mednarodnih odnosov in pomeni »pretekli dogodek, ki je lahko politično prepričljiv ali se lahko uporabi v diplomatskem jeziku.«¹⁸⁶ Kosovo je v smislu »presedana« v mednarodnih odnosih Rusiji lahko služilo kot »presedan« prav zaradi molka Meddržavnega sodišča o ključnih vprašanjih, povezanih z odcepitvami držav (Peters 2014, 7).

Dugard opozarja, da so se države ob prejšnjih posvetovalnih mnenjih sklicevale na mnenja Meddržavnega sodišča in da ni razlogov, zakaj bi v primeru posvetovalnega mnenja glede neodvisnosti Kosova ravnale drugače, čeprav so zunanja ministrstva Velike Britanije, ZDA in Italije sodbo sodišča poskusila predstaviti kot takšno, ki se nanaša samo na ta »edinstven primer.« Vendar ta zatrjevanja niso prepričljiva, kajti kot pojasnjuje Dugard »niti priznanj Kosova niti mnenja sodišča ni mogoče omejiti samo na ta primer« (Dugard 2013, 261). Dugard je prepričan, da

dejstva v primeru Kosova niso nič bolj posebna kot v primeru drugih neuspešnih ali uspešnih odcepitev kot so primeri Biafre, Izraela, Bangladeša ali Abhazije, posvetovalno mnenje Meddržavnega sodišča pa bi ob presoji splošnih načel mednarodnega prava moralo imeti precedenčen učinek (Dugard 2013, 261).

Glede občega mednarodnega prava je Meddržavno sodišče po oceni Dugarda sprejelo več daljnosežnih sklepov, med njimi pa so na prvem mestu ugotovitev, da enostranska deklaracija o neodvisnosti ne krši kogentnih norm mednarodnega prava, nato da mednarodno pravo prepoveduje samo tiste deklaracije o neodvisnosti, ki kršijo te norme (med katerimi pa ni ozemeljske

---

¹⁸⁶ Peters, Anne. 2014. »Kosovo Precedent?« v Milanović, Marko. Woods Michael Wood (ur). 2015. *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, str. 3. Oxford University Press.

celovitosti), ter da je načelo ozemeljske integritete omejeno samo na odnose med državami, in še posebej, da lahko manjšina na ozemlju, v tem primeru kosovski Albanci, predstavlja »ljudstvo«, ter da se bodo na te ugotovitve »nujno sklicevali kot na avtoritativna stališča o pravu v prihodnjih sporih o odcepitvah« (Dugard 2013, 262).

Vse to so zagotovo pomembne, po mnenju nekaterih celo »revolucionarne« ugotovitve, ki odstopajo od dosedanje prakse držav. K temu lahko dodamo le to, da primeri odcepitve Krima od Ukrajine in njegova pripojitev Rusiji ter primer *de facto* odcepitve Doneške in Luganske republike v Ukrajini kažejo, da so bile ocene o vplivu posvetovalnega mnenja glede vprašanja Kosova na druge odcepitve v celoti potrjene tudi v praksi, saj so se najvišji predstavniki Rusije in secesionističnih enot sklicevali prav na Kosovski »presedan« in pri tem za obrambo lastnih pozicij uporabljali prav tiste argumente, ki so jih v primeru Kosova nekaj let pred tem navajali predstavniki držav, ki so priznale Kosovo kot državo.¹⁸⁷

Kljub temu tudi Dugardova analiza ni brez pomanjkljivosti. Dugard opozarja na dejstvo, da se Meddržavno sodišče v svojem mnenju sploh ni dotaknilo sklepov Badinterjeve komisije, ki je svoje zaključke gradila prav na načelu *uti possidetis*. Dugard kritizira Badinterja in njegove sklepe kot presežene. Priznanju Kosova odvzema političen pridih in poudarja, da so pri tej odločitvi imele največji pomen vrednote držav. Toda če je 110 držav priznalo Kosovo kot državo, ostale države v 193-članski skupnosti članic OZN pa so bile večinoma ostro proti enostranski odcepitvi in priznanju Kosova in so pri tem mnenju ostale tudi po sprejemu posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča, (med njimi je tudi 5 članic EU), to zagotovo ne more biti dokaz o spremenjeni »pravni zavesti« in spremenjeni praksi držav glede odcepitev.

Vprašati se je zato potrebno, ali je res prišlo do velike spremembe, ali pa gre le za široko sprejeto kršitev in za druga »zrcaljenja« te kršitve (Abhazija, Južna Osetija, Krim, Donjeck in Lugansk), ter

---

¹⁸⁷ Na podlagi razlik med primerom Kosova in primerov odcepitve Krima ter poskusa odcepitve Doneške in Luganske republike nekateri avtorji nekritično in pristransko pri analizi v bistvu enakih situacij zatrjujejo, da naj bi bilo mednarodno pravo do odcepitve Kosova menda »nevtralno,« medtem ko naj bi bila v primeru Ukrajine odcepitev Krima »kršitev« mednarodnega prava. Tipičen primer takšne argumentacije je npr. analiza Anne Stepanowe. Anna Stepanowa. 2015. *International Law and Legality of Secession in Crimea. Cambridge Journal of International and Comparative Law*. Dostopno prek: <http://cjicl.org.uk/2014/04/20/international-law-legality-secession-crimea/> (25. junij 2015)

za kršitev sicer še vedno veljavnih pravil, ki uravnavajo odcepitve držav? Posvetovalno mnenje v primeru Kosova zato v pravnem pogledu ni obvezujoče in (za zdaj) ni pravi pravni »presedan«. Neposrednega vpliva nima niti na reševanje kosovskega vprašanja, saj je ta mehanizem in končni cilj – brez časovnih omejitev – zapisan že v še zmeraj veljavni resoluciji VS OZN 1244. Ne glede na to pa številni avtorji opozarjajo na posledice, ki jih bo imelo posvetovalno mnenje o Kosovu v svetu v prihodnje. In to ne samo za ravnanje držav, pač pa tudi različnih nedržavnih akterjev.

Abhazijo in Osetijo tako na primer mnogi opredeljujejo kot primere neuspele secesije zaradi zelo majhnega števila priznanj. Povezovanje teh primerov s Kosovom lahko zato vodi do zaključka o spremenjeni praksi v mednarodnih odnosih, vendar ni mogoče izključiti niti drugačnega sklepanja – da na primer tudi Kosovo, ne glede na visoko število priznanj, ravno zato, ker ni prišlo do univerzalnega priznanja Kosova, ni primer uspešne odcepitve. Priznanje namreč lahko pomeni, da neka država resnično meni, da je entiteta, ki jo je priznala »država«, lahko pa je takšno priznanje »tudi del politike agresije in vzpostavljanja marionetnih držav,« saj bodo »pravne konsekvence razvidne šele iz kršitev mednarodnega prava« (Brownlie 2008, 89). Dugard opozarja, da so države Kosovo priznale iz »načelnih razlogov,« hkrati pa pozablja omeniti, da so druge države nasprotovale temu priznanju na podlagi enako načelnih razlogov.

Veliko število priznanj Kosova je zato lahko po eni strani dokaz relativne uspešnosti odcepitve Kosova in dokaz spremenjenega ravnanja v mednarodni skupnosti, ali pa primer doslej neobičajne, obsežne kršitve veljavnih pravil mednarodnega prava s strani večjega števila rivalskih držav in zavezništev, ki kaže resno krizo v spoštovanju mednarodnega prava - in nič več. Odgovor na vprašanje, v katero smer se bo nagnila tehtnica mednarodnega prava in odnosov leži v prihodnosti in je odvisen od ravnanja vseh članic mednarodne skupnosti, predvsem pa od ravnanj velikih sil ter predstavnikov Srbije in Kosova. Kar se tiče veljavnosti mednarodnega prava v tem trenutku ni dvoma, da enostranska odcepitev Kosova in priznanje te entitete kot države s strani držav, ki so »diplomatsko intervenirale« s svojimi priznanji – najmanj do morebitnega priznanja Kosova s strani Srbije ali kakšne druge neizpodbitne določitve (»settlement«, kot določa Res.VS OZN 1244/1999) statusa Kosova - ne morejo veljati za mednarodnopravno nesporna in zakonita.

Kljub temu pa so Dugardova opozorila na mestu predvsem tam, kjer ob enakih pogojih uporablja enake kriterije za ocenjevanje upravičenosti odcepitev. Za razliko od mnogih avtorjev, ki ob enakih ali podobnih razmerah uporabljajo dvojne kriterije in nekatere odcepitve neobjektivno obsojajo ali

odobravajo glede na svoje politične preference ali zaradi drugih motivov, ostaja Dugard dosleden. Odločitev Meddržavnega sodišča v primeru Kosova namreč po njegovi oceni zahteva »ponovno oceno« odločitev OZN in držav, na podlagi katerih je bilo načelo ozemeljske celovitosti opredeljeno kot tisto, »ki je preprečevalo določenim secesionističnim gibanjem, da si pridobijo neodvisnost« (Dugard 2012, 272) in pri tem konkretno navaja Čečenijo, Somaliland in Republiko srbsko, za katero meni, da je »ustavno in politično ni mogoče ločiti od Kosova.«

Dugard ob tem navaja, da se Meddržavno sodišče v primeru Kosova sploh ni oprlo na načelo *uti possidetis*, na podlagi katerega je sprejela svojo odločitev Badinterjeva komisija, ki je bila vodilo za osamosvojitve vseh jugoslovanskih republik. Dugard se sprašuje, ali to ne pomeni, da je bilo to načelo »nujno preseženo« s primerom Kosova, kajti »faktične situacije v primeru Kosova ni mogoče ločiti od tiste v Krajini ali Republiko srbski« (Dugard 2013, 274). Vse tri so bile namreč »etnične enklave v okviru zvezne enote,« »priznanje Kosova s strani okoli 100 držav pa je v nasprotju s stališčem Badinterjeve komisije v njenem drugem mnenju, da takšne enklave nimajo pravice do zunanje samoodločbe in da je to v nasprotju z načelom *uti possidetis*.« Zato je Dugard prepričan, da je »le malo dvoma v to,« da je mnenje Meddržavnega sodišča o neodvisnosti deklaracije o neodvisnosti Kosova »v najboljšem primeru oslabilo, v najslabšem pa spremenilo« pomen mnenj Badinterjeve Arbitražne komisije (Dugard 2013, 275). Gre za stališče, ki se bistveno razlikuje od stališč številnih raziskovalcev mednarodnih odnosov, ki te primere vidijo kot povsem različne.

Glede na dejstvo, da so države, ki so priznale Kosovo v primeru Ukrajine zagovarjale povsem drugačna stališča, kar je v enaki meri značilno tudi za Rusijo, pa se ni mogoče brez zadržkov strinjati z mnenjem, da gre v primeru Kosova res za pravni »presedan.« Ena ali celo več kršitev veljavnega mednarodnega prava namreč tudi v primeru, če se sklicujejo na – očitno pristransko interpretirano – mnenje Meddržavnega sodišča, še ne more predstavljati spremembe veljavnega mednarodnega prava. Spremenjene »pravne zavesti« v svoji odločitvi o deklaraciji o neodvisnosti Kosova ni ugotovilo niti Meddržavno sodišče samo, kljub velikemu številu držav in pisnim prispevkom vseh petih stalnih članic VS OZN. Le v primeru, če bi takšno prakso v daljšem časovnem obdobju podpirale številne države in drugi subjekti mednarodnih odnosov, oziroma velika večina držav mednarodne skupnosti, ki bi istočasno to ravnanje zavestno sprejemali kot novo pravno pravilo, bi lahko govorili o spremembi običajnega mednarodnega prava.

V trenutku, ko je mednarodna skupnost o tem vprašanju tako globoko razdeljena, da del mednarodne skupnosti Kosovo priznava kot državo, drug del pa izvaja politiko nepriznavanja, pa ni mogoče govoriti o spremembi uveljavljenega mednarodnega prava. Če so primeri najverjetneje uspešnih (Krim, Abhazija, Južna Osetija) in poskusov odcepitev (Luganska, Doneška republika) iz Ukrajine in Gruzije res nezakoniti, kot Rusiji v svojih številnih sporočilih poudarja EU,¹⁸⁸ primer poskusa spremembe pravnega statusa Kosova s strani »avtorjev deklaracije« pa tudi po oceni Meddržavnega sodišča ni nikakršen »primer *sui generis*«, potem se zastavlja vprašanje, kako je mogoče, da večina evropskih držav ob praktično enaki situaciji (samoodločbi manjšine, ki že ima svojo nacionalno državo, vendar se kljub temu odceplja od matice) še zmeraj priznava kot zakonito tudi enostransko odcepitev Kosova? Različni kriteriji pri presoji teh primerov imajo verjetno svoje politične, ne pa upravičene mednarodnopravne temelje.

Prav tako se zdijo pretirano daljnosežne tudi interpretacije pomena besedne zveze »predstavniki ljudstva« v posvetovalnem mnenju Meddržavnega sodišča glede deklaracije o neodvisnosti Kosova, še posebej zato, ker Meddržavno sodišče samo zatrdi, da so mnenja držav o »zdravilni odcepitvi« zelo različna. Ni namreč verjetno, da bi Meddržavno sodišče samo z dvema besedama in brez podrobne utemeljitve »ljudstvu« na Kosovu s tem priznalo tudi pravico do enostranske odcepitve, pač pa je bolj verjetno, da je *avtorje* označilo kot predstavnike »ljudstva« na podlagi dejstva, da so bili izvoljeni na svoje položaje v administraciji kosovske samouprave. Če pa bo primer Kosova v prihodnje vplival na spremembo običajnega prava, potem ima Dugard zagotovo prav, ko je prepričan, da bi te spremembe morale obveljati ne samo za Kosovo, pač pa za vse podobne situacije v svetu.

7.4 Vpliv posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča o skladnosti deklaracije o neodvisnosti glede Kosova na odnose med Kosovom in Srbijo ter ravnanje drugih držav

Mnenje o Kosovu ima zaradi svoje »ozke« naravnosti, paradoksalno, manj vpliva na reševanje kosovskega problema s strani predstavnikov Kosova in Srbije, kot pa na ravnanje drugih, predvsem močnejših držav in različnih skupin, ki zahtevajo odcepitev od svojih matičnih držav. Glede

---

¹⁸⁸ BBC. 2014. Ukraine crisis: »Illegal« Crimean referendum condemned. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26475508> (25. junij 2015)

samega Kosova je sodišče zato služilo bolj kot posrednik, saj je s svojimi številnimi za Srbijo neprijetnimi odgovori po eni strani onemogočilo pravno »zmago« Srbije pred sodiščem, po drugi strani pa prav tako tudi predstavnikom kosovskih Albancev ni priznalo pravice do enostranske in »zdravilne odcepitve« ter se ni izreklo pozitivno o zatrjevani državnosti Kosova, pač pa je sprejem deklaracije o neodvisnosti razglasilo kot (očitno neuspešen) »poskus« določanja končnega statusa; Meddržavno sodišče je obenem s svojim pritrjevanjem veljavnosti resolucije VS OZN 1244 predstavnike začasnih kosovskih institucij dejansko napotilo na iskanje skupne in dokončne statusne rešitve za Kosovo v dialogu s predstavniki Srbije.

Eno samo in še to tako skopo (iz vidika odprtih vprašanj glede državnosti Kosova) napisano posvetovalno mnenje, pa čeprav s strani Meddržavnega sodišča, in tudi 110 držav, ki neposredno po priznanju »zadnje svetovne velesile« (ZDA) priznajo odcepljeno entiteto kot državo, zato niso dokaz, da so se mednarodna pravila glede odcepitev spremenila ter da je s tem že nastala nova država. Številna priznanja so lahko dokaz spremenjene prakse - ali pa zgolj obsežnosti kršitve. Pri sklicevanju na številčnost priznanj Kosova pa ni mogoče pozabiti tudi množičnosti (ne sicer tako kot v primeru Cipra, TRNC, Rodezije) popolnoma prostovoljne in s strani VS OZN celo nezapovedane »politike nepriznanja.« In če je Meddržavno sodišče v svojem lastnem posvetovalnem mnenju nekonsistentno, kar ugotavljajo številni avtorji, potem seveda ni nujno, da bo mnenje o primeru Kosova res postalo »presedan« ter da ne bo doživelo usode podobnega (do danes ignoriranega) mnenja Meddržavnega sodišča o gradnji zidu na okupiranih palestinskih ozemljih.

Ker se je Meddržavno sodišče pri svoji presoji zavestno omejilo na zelo ozko vprašanje zakonitosti ali nezakonnosti samega sprejema deklaracije o neodvisnosti in je v ta namen celo spremenilo vprašanje, ki ga je dobilo s strani GS OZN (v katerem je bilo zapisano, da so deklaracijo sprejelečasne institucije Kosova, s čemer pa se Meddržavno sodišče ni strinjalo), so vsa najpomembnejša mednarodnopravna vprašanja, povezana z uresničitvijo pravice do samoodločbe in odcepitve, ki so bila odprta ob razglasitvi neodvisnosti Kosova in o katerih je tekla razprava pred Meddržavnim sodiščem, znova ostala neodgovorjena. Strinjati se je mogoče z Dugardom, da »ni verjetno, da je na obzoru jasno pravilo, ki bi prepovedovalo ali dovoljevalo odcepitev držav v nekolonialnem kontekstu ali določenih jasno definiranih okoliščinah,« saj od držav »ni mogoče pričakovati, da bodo sklenile pogodbo, ki bi omogočala fragmentacijo njihovih ozemelj,« enako

pomanjkanje entuzijazma za to nalogo pa je pokazalo tudi Meddržavno sodišče v svojem mnenju o razglasitvi deklaracije o neodvisnosti *glede* Kosova (in ne »neodvisnosti Kosova«) (Dugard 2013, 280).

To pomeni, da naloga iskanja bolj jasnih pravil glede odcepitev ostaja na državah in pravnih svetovalcih, kar se bo izvrševalo »s prakso držav in sredstvi enostranskega in kolektivnega priznavanja,« kjer pa je prav »priznanje osrednjega pomena v primeru odcepitev, saj se uspeh ali neuspeh odcepitve odloča na podlagi priznanj« (Dugard 2013, 281). Priznanja zato niso zgolj deklaratorne narave, pač pa »konstitutivni akti, ki ustvarijo novo državo in ji izrečejo dobrodošlico v mednarodni skupnosti.« Kadar ta dobrodošlica ni univerzalna in matična država zatrjuje, da je odcepitev njene entitete nezakonita pa zgolj priznanja ne morejo spremeniti pravnega statusa entitete, ki si prizadeva za samostojnost. Vloga priznanj novih držav nastalih z odcepitvami entitet ni vsemogoča, vendar še zmeraj ostaja ključnega pomena, kar je po molku Meddržavnega sodišča glede posledic sprejema kosovske deklaracije o neodvisnosti še toliko bolj očitno.

Dokler ne bodo kodificirana jasna pravila glede odcepitev pa je pričujoča naloga prav tako pokazala, da bodo v procesu nastanka držav poleg priznanj enako pomembno vlogo imele tudi kogentne norme, v okviru priznanj pa bo najpomembnejšo vlogo imelo predvsem priznanje matične države, ki lahko v tem trenutku edino – če do njega pride – mednarodnopravno veljavno in nesporno potrdi državnost odcepljene entitete, v konkretnem primeru Kosova.

Meddržavno sodišče je tako po eni strani sicer vplivalo na umiritev spora o Kosovu, po drugi strani pa je drugim državam in odcepitvenim gibanjem dalo v roke nove argumente za odcepitve od matičnih držav. Na to je opozoril sodnik Koroma, ki je v ločenem mnenju zapisal, da je posvetovalno mnenje ustvarilo (vsaj politično, če ne že pravno) »zelo nevaren presedan,« ki bo »služil kot priročnik za secesionistične skupine po vsem svetu.« Posledic tega mnenja zato ni mogoče celovito oceniti že v tem trenutku, zagotovo pa ima prav Yee, ki meni, da bo to mnenje »za mnoge priložnost za ponovno oceno o tem, ali so posvetovalna mnenja dobro sredstvo za reševanje mednarodnih sporov« (Yee 2010, 782).

8 VLOGA SPORAZUMOV O NORMALIZACIJI ODNOSOV, SKLENJENIH MED BEOGRADOM IN PRIŠTINO OB POSREDOVANJU EU

Po objavi posvetovalnega mnenja Meddržavnega sodišča in pozivu GS OZN je EU na Kosovo decembra leta 2008 napotila »statusno nevtralno« misijo EULEX, med predstavniki kosovskih začasnih oblasti in Srbije pa se je pričel proces dialoga v okviru katerega je bila podpisana vrsta sporazumov, na primer o sodelovanju na regionalnih srečanjih (»sporazum o pripombi«), o režimu na meji med Kosovom in preostalim delom Srbije in podobno. Najpomembnejši med sporazumi, ki so bili sprejeti med Prištino in Beogradom je bil Bruseljski sporazum iz leta 2013, ki je zagotovil vključitev srbske manjšine v institucije Kosova in opredelil, da se Kosovo in Srbija ne bosta blokirala na poti v evropske integracije.

S tem se je po pozivu GS OZN začel proces pogajanja med Beogradom in Prištino pod okriljem EU, ki je privedel do napotitve »statusno nevtralne« misije EULEX in številnih sporazumov med predstavniki kosovskih oblasti in predstavniki Srbije v okviru dialoga o »normalizaciji« odnosov med Beogradom in Prištino. Pri tem je Srbija, očitno v največji meri prav zaradi želje po sprejemu v polnopravno članstvo EU, pokazala veliko stopnjo pripravljenosti na sodelovanje s kosovskimi oblastmi, še posebej s podpisom t.i. »Bruseljskega sporazuma«.

Omenjene sporazume, dialog med stranema in skupne sestanke ni mogoče šteti za konkludentna dejanja, s katerimi bi Srbija priznala Kosovo kot državo, kajti »tudi sodelovanje na konferencah in podpisovanje ali ratifikacija nekega večstranskega dogovora ne pomeni priznanje neke do tedaj nepriznane države ali vlade,« prav tako pa tudi vstop neke države v neko mednarodno organizacijo »ne pomeni, da so s tem novo državo priznale vse članice organizacije,« kar pa seveda ne velja v primeru glasovanja države za sprejem nepriznane države. Za priznanje države velja tudi akt podpisa formalne, dvostranske pogodbe (Andrassy 1987, 68). Ne glede na to pa so se tako v Srbiji kot na Kosovu po februarju 2008 pogosto pojavljale trditve, da je Srbija tako ali drugače že »de facto« priznala Kosovo.¹⁸⁹

---

¹⁸⁹ Glej na primer »Srbija je de fakto priznala Kosovo«. Ministrstvo za zunanje zadeve Kosova. Dostopno prek: <http://www.mfa-ks.net/?page=3,4,2495#.VYhCPPmqpBc> (25. junij 2015).

Dogovori v Bruslju so bili sprejeti v obliki tripartitnih političnih izjav (predstavnikov Kosova, Srbije in visokega predstavnika za zunanjo politiko EU) in uresničeni brez ratifikacij, z enostranskimi akti Srbije in Kosova. Dialog je prispeval k zmanjševanju napetosti med Srbi, Albanci in drugimi skupnostmi na Kosovu ter je bistveno olajšal predvsem življenje ljudi na Kosovu. Srbsko ustavno sodišče je te sporazume označilo kot politične. Srbija je bila kljub temu soočena z zahtevami nekaterih članic EU, predvsem Nemčije, da pred vstopom v EU s Kosovom podpiše tudi dvostranski sporazum in s tem Kosovo tudi formalno prizna¹⁹⁰ oziroma da pristane na vstop Kosova v OZN, kar bi bil formalno enak korak.¹⁹¹ Srbija doslej tega ni storila, vendar pa so številna priznanja Kosova imela opazen vpliv na najvišje predstavnike srbskih oblasti, katerih izjave bi se v določenih okoliščinah lahko spremenile tudi v mednarodne obveznosti Srbije.

Predsednik Srbije Tomislav Nikolić je tako na primer dejal, da misli, da »nikoli več ne bo predsednik v Prištini, vendar tudi predsednik Začasnih oblasti v Prištini nikoli ne bo predsednik v Kosovski Mitrovici.«¹⁹² Na podoben način je srbski zunanji minister Ivica Dačić dejal, da se je Srbija pripravljena pogovarjati o »sedežu za Kosovo v OZN,« da pa mora tudi »Priština nekaj dati.«¹⁹³ Ti primeri kažejo, da najvišji predstavniki Srbije pod težo mednarodnih priznanj Kosova že razmišljajo o »validaciji« sprva po njihovem mnenju nezakonite situacije, prav tako pa z opustitvijo zatrdjevanja, da bodo povrnili suverenost Srbije na Kosovu kažejo, da bi bili v prihodnosti pripravljeni priznati neodvisnost Kosova.

Rešitev resnega mednarodnega problema, ki je nastal z razglasitvijo neodvisnosti Kosova je zato znova potisnjena izven področja mednarodnega prava in prepuščena predstavnikom Srbije in

---

¹⁹⁰ Večernje Novosti. 2014. *Šta se od nas očekuje, Berlin poslao novih 11 uslova*. 9. december 2014.

Dostopno prek:

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:523437-STA-SE-OD-NAS-TACNO-OC EKUJE-Berlin-poslao-novih-11-uslova> ; Al Jazeera, »Dačić: Indirektno traže da priznamo Kosovo«, 8. julij 2012. Dostopno prek: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dacic-indirektno-traze-da-priznamo-Kosovo> (25. junij 2015)

¹⁹¹ B-92. 2013. *Stolica u UN važna, ali ne za datum*. Dostopno prek: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=01&dd=24&nav_category=640&nav_id=680337 (25. junij 2015)

¹⁹² Blic. 2012. *Nikolić: Mislim da više nikada neću biti predsednik u Prištini*. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/332487/Nikolic-Mislim-da-vise-nikada-necu-biti-predsednik-u-Pristini> (25. junij 2015)

¹⁹³ B-92. 2013. *Dačić: I Priština nešto mora da da,«* 15. januar 2013. Dostopno prek: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=01&dd=15&nav_category=640&nav_id=677587 (25. junij 2015)

Kosova ter predvsem institucijam EU in v vse manjši meri OZN, kar je privedlo do »Bruseljskega sporazuma« ter vrste drugih sporazumov, ki so bili ob istočasnem pridruženju Srbije EU sklenjeni pod okriljem Evropske Unije, ne da bi bilo vprašanje statusa že dokončno rešeno. Istočasno Srbija in številne države sveta - med njimi tudi pet članic EU - še vedno izvajajo politiko nepriznavanja Kosova, ki si je hkrati prizadevalo in deloma uspelo postati član nekaterih mednarodnih organizacij.

Pri vseh teh sporazumih je Srbija skoraj v celoti odstopila od politike blokade ali povračilnih ukrepov zoper Kosovo ali države, ki so priznale Kosovo (za dobo šest mesecev je umaknila samo veleposlanike), kljub temu pa (vsaj doslej) ni mogoče sklepati, da je s svojimi postopki v okviru omenjenega dialoga Srbija že priznala Kosovo kot državo. To bi Srbija lahko storila samo s konkludentnim dejanjem ali na primer s podpisom dvostranskega sporazuma s kosovskimi oblastmi. V omenjenem primeru pa o tem ni mogoče govoriti, saj srbski organi in najpomembnejši predstavniki še zmeraj zavračajo možnost priznanja Kosova kot države. Iz ravnanj številnih držav v EU, ki so priznale Kosovo kot državo in še posebej večjih držav (npr. Nemčije) je prav tako očitno, da je prav to rešitev, na katero ob reševanju kosovskega vprašanja računajo te države, namreč na to, da Srbija po rešitvi številnih vprašanj s predstavniki začasnih institucij na koncu tudi prizna Kosovo kot državo, saj je to praktično edini način »legalizacije« Kosova kot države in njenega morebitnega sprejema v OZN.

9 SKLEP

Pričujoča predstavitev vloge priznanj pri odcepitvi Kosova je potrdila vse štiri hipoteze zastavljene v začetku naloge. Izjave pooblaščenih predstavnikov držav in njihovo ravnanje dokazujejo obstoj posebne tehnike, prakse in doktrine, ki se uporablja, kadar države iz načelnih razlogov nasprotujejo določenim situacijam. To pomeni, da nepriznavanje odcepitve Kosova v primeru večjega števila držav ni niti nenamerno niti naključno, pač pa gre za namerno uporabo načela nepriznanja kot posebne metode, ki se v mednarodni skupnosti uporablja v primeru obrambe spoštovanja temeljnih načel mednarodnega prava.

Z drugo hipotezo sem preizkusil teoretično izhodišče, v skladu s katerim mednarodno pravo nima posebno pomembne vloge v procesu ustvarjanja držav oziroma je celo povsem irelevantno, saj naj

bi bilo za nastanek države dovolj že to, da novo državo prizna dovolj veliko število drugih, predvsem pa evropskih držav. Ugotovil sem, da je imelo mednarodno pravo v preteklosti manjšo vlogo pri nastanku držav, vendar konsistentna praksa držav zlasti po letu 1945 dokazuje, da se vloga mednarodnega prava v procesu nastajanja držav v zadnjih desetletjih ne zmanjšuje, pač pa je vse pomembnejša, ter da zato število držav, ki so Kosovo priznale ali niso priznale samo v primeru delne podpore neodvisnosti Kosova ne bi moglo odigrati odločilne vloge pri oblikovanju Kosova v državo, pač pa imajo pomembnejšo vlogo drugi dejavniki – predvsem odgovor na vprašanje, ali je država nastala v skladu s temeljnimi načeli ali s kršitvijo temeljnih načel mednarodnega prava.

Tretja hipoteza naloge je povezana z vprašanjem vloge mednarodnih priznanj v primeru Kosova. V skladu z večinskim ravnanjem v državni praksi, doktrinarnimi mnenji stokovnjakov in sodni praksi naj bi imelo priznanje nove države le deklaratorni (in ne konstitutivni) učinek v odnosu do novonastale države. Predpostavil sem, da *bo od zakonitosti nastanka določene države odvisna tudi veljavnost mednarodnih priznanj. Če bi bila odcepitev Kosova zakonita, bi je bile države zaradi spoštovanja načela do samoodločbe dolžne priznati, v kolikor pa nastanek Kosova kot države ne bi bil zakonit, potem bi priznanje takšne entitete kot države lahko predstavljalo mednarodni delikt oziroma kršitev mednarodnih obveznosti.* Tudi to hipotezo lahko pogojno potrdim, saj je na podlagi predstavitve temeljnih načel mednarodnega prava, prakse držav in odločitve mednarodnih pravosodnih organov mogoče predpostaviti, da enostranske razglasitve neodvisnosti Kosova brez pristanka Srbije ni mogoče oceniti kot zakonite.

Na podoben način lahko potrdim tudi četrto hipotezo, s katero sem predpostavil, da bi lahko v primeru, ko je neka država nastala s kršitvijo kogentnih norm mednarodnega prava, mednarodna skupnost njen obstoj naknadno – predvsem zato, ker je sama tvorec temeljnih norm mednarodnega prava – z metodo mednarodnih priznanj države legitimizirala oziroma »legalizirala« žepovročene kršitve mednarodnega prava. Ugotovim lahko, da bi bilo to vsekakor mogoče, tako zaradi »konstitutivnih« učinkov priznanj kot v primeru širokega priznanja nove države, vendar le v primeru, če bi svetovna skupnost na jasep, nedvoumen in enoten način priznala upravičenost kršitve kogentnih norm oziroma upravičenost priznanja Kosova kot primera »sui generis«. Vendar pa razdeljenost držav na več taborov glede tega vprašanja in aktivno izvajanje politike nepriznanja s strani dela mednarodne skupnosti (in to kljub molku VS OZN in drugih organov OZN) dokazuje, da v primeru Kosova še zmeraj nimamo opraviti z opisanim primerom naknadne potrditve.

Naloga je zato pokazala, da je vloga priznanj pri nastanku nove države pomembna, vendar ne odločilna in je še posebej v državah, ki so entiteto priznale kot državo, pogosto precenjena. Čeprav so v zadnjih letih teorije o »humanitarnih intervencijah« kot delu doktrine o dolžnosti zaščititi (P2P) ter »zdravilne odcepitve« sicer postale široko sprejete prakse držav, odločitve mednarodnih sodišč in dela mednarodnih pravnikov še vedno dokazujejo, da v tem trenutku nova pravila običajnega prava, povezana s temi vprašanji, še vedno ne obstajajo. Primer Kosova zato ni ne primer »sui generis« in prav tako ni »precedens« (v pravnem pomenu).

Primer Kosova pa predvsem nazorno kaže, da priznanja držav, še posebej kadar so soočena z *estoppelom*, resnimi kršitvami običajnega prava ali kogentnimi normami ter z zavrnitvijo odcepitve s strani matične države, ne morejo ozdraviti težav, ki nastopijo kot posledica enostranskih odcepitev, čeprav so istočasno pomembna kot dokaz pravnega statusa in dejanske neodvisnosti nastajajoče države. Najbolj pomembno med vsemi priznanji enote, ki se odceplja, je izven kolonialnega konteksta v primeru enostranskih odcepitev zato še zmeraj priznanje države-matice, v konkretnem primeru - Srbije.

V nalogi sem se približal ugotovitvi, da bi v primeru Kosova lahko imela priznanja večjo vlogo od tiste, ki jo priznanjem pripisuje prevladujoča deklarativna teorija, ter da bi večje število priznanj lahko imelo konstitutiven učinek, predvsem zaradi spornosti razglasitve neodvisnosti. Po drugi strani pa praksa držav kaže, da je sklicevanje na načelo učinkovitosti kot najpomembnejšega temelja za nastanek države danes zastarelo in neprimerno. Prav tako bi težko zatrdil, da danes že obstaja nesporna definicija državnosti, to pa vpliva tudi na arbitrarno in preveč politično odločanje o izpolnjevanju kriterijev za nastanek držav. Istočasno sem opisal, kako tudi konstitutivna teorija omogoča vnos političnih kriterijev v odločanje o priznanjih. Predstavil sem razloge, zaradi katerih ima mednarodno pravo vse večjo vlogo pri nastanku držav ter zakaj ima tudi nezakonita uporaba sile ob nastanku držav pomembno, vendar omejevalno vlogo. Ugotovil sem, da pravica do samoodločbe ni nesporen temelj za priznanje državnosti Kosova, hkrati pa nastanek Kosova kot države otežuje tudi dejstvo, da Kosovo ni bilo kolonija, da ga ni mogoče nesporno opredeliti kot samostojno samoodločbeno enoto ter da tudi matica (še?) ni pristala na odcepitev Kosova.

Zaradi podobnosti primera Kosova z drugimi podobnimi primeri odcepitev se je kot neprepričljiva pokazala tudi argumentacija o tem, da je Kosovo primer »sui generis«, kar dokazuje tudi molk Meddržavnega sodišča o tem pojmu in dejstvo, da je sodišče ocenjevalo skladnost razglasitve

deklaracije o neodvisnosti z mednarodnim pravom, enako kot v podobnih primerih odcepitev. Tudi za trditev, da imamo v primeru Kosova opraviti z bistveno spremembo običajnih ali celo kogentnih pravil mednarodnega prava nisem našel prepričljivih dokazov. Priznanje Kosova torej ni utemeljeno na podlagi spremenjenih pravil mednarodnega prava, istočasno pa veljavna načela, običajno in pozitivno pravo ter kogentne norme ne omogočajo zakonite enostranske odcepitve Kosova.

Pri analizi geopolitičnih razlogov za odcepitev Kosova sem hkrati tudi iz širših teoretičnih izhodišč, na osnovi »teorije racionalne izbire« in neorealističnih teoretičnih predpostavk poskusil pojasniti, kako kršitev veljavnih pravil mednarodnega prava s strani ene države ali skupine držav znotraj današnjega sistema legalizirane hegemonije lahko privede do podobnih kršitev druge države ali skupine držav, kar vpliva na splošno zmanjšanje varnosti vseh držav in vpliva na odločitve o potrebi po spoštovanju mednarodnega prava. Enako omejevalno na kršitev veljavnih pravil deluje tudi politika nepriznanja, ki se izvaja tudi v primeru nepriznanja Kosova s strani velikega števila držav članic OZN. Zaradi vseh opisanih dejavnikov je primer Kosova bližje odstopanju in kršitvi veljavnih mednarodnih norm (bližje »Veronski tezi«) kot pa primeru mednarodno-političnega (in ne pravnega!) »presedana« (»Dunajski tezi«), ki bi pomenil pristanek mednarodne skupnosti na povsem nova pravila glede samoodločbe ali odcepitve delov suverenih držav. Kljub temu pa bi Kosovo zaradi nekaterih podobnosti s primerom Bangladeša, pa tudi zaradi teoretično dopustne odcepitve manjšine kot »zadnjega sredstva«, ki v zadnjih letih pridobiva na veljavi, lahko postalo primer izjeme, vendar le pod pogojem, če bi mednarodna skupnost bolj ali manj soglasno priznala državnost Kosova – kar pa je še daleč od uresničitve.

Veliko število mednarodnih priznanj ali pa (eksplicitno ali implicitno, npr. s podpisom skupne bilateralne pogodbe) priznanje Kosova s strani Srbije, bi zato lahko »ozdravilo« tudi morebitne kršitve mednarodnega prava oziroma bi nezakonito odcepitev spremenilo v zakonito oziroma celo dogovorno odcepitev s pristankom matice. V tem primeru bi se tudi na evropskih tleh ponovil vzorec, ki je znan že iz primera Bangladeša – tudi v primeru Kosova bi tako po hudih kršitvah človekovih pravic (v Bangladešu pakistanske, na Kosovu srbske vojske) in tuji intervenciji (v Bangladešu je intervenirala Indija, na Kosovu zveza NATO) prišlo najprej do razglasitve neodvisnosti, ki bi bila nato sprejeta kot »fait accompli« (Bangladeš) oziroma še en primer »sui generis« (Kosovo). Vendar pa velika razdeljenost mednarodne skupnosti glede tega vprašanja ne

potrjuje takšne spremembe. Pri tem ne velja pozabiti, da je velika večina držav v GS OZN obsodila tudi rusko pripojitev Krima ob sprejetju resolucije 68/262 (2014),¹⁹⁴ kar pomeni, da tudi v zadnjih primerih odcepitev v Evropi (po letu 2008) ne gre za uveljavljanje novih pravil glede nastanka držav, pač pa le za povezane kršitve uveljavljenih pravil, do katerih prihaja zaradi kršitve »suverene enakosti« - velesil.

To je očitna resnica, ki pa še zmeraj ostaja prikrita in zavržena, prav zato, ker so človeška zgodovina in naše lastne izkušnje prepolne dokazov, da »resnice ni težko ubiti, dobro povedana laž pa je nesmrtna« - kot nas je pronicljivo opozoril že Mark Twain.

Ob vseh potrjenih hipotezah pa je pričujoča naloga pokazala še na več globljih in resnejših problemov v zvezi s sedanjo mednarodno ureditvijo priznanj in nastanka novih članov mednarodne skupnosti. Odločitve o priznanju novonastale države so namreč še zmeraj v politični diskreciji drugih držav, zato proces priznavanja držav ni proces nepristranskega, objektivnega preverjanja obstoja določenih dejstev, pač pa je v veliki meri podvržen vplivu politike, s tem pa tudi borbi za moč in vpliv. Mednarodno pravo sicer ne določa obveznosti priznanja držav in zato odločitev o nepriznanju ne pomeni nikakršne kršitve mednarodnega prava. Vendar lahko priznanje entitete, ki ne izpolnjuje vseh pogojev državnosti ali pa je nastala s kršitvijo kogentnih norm mednarodnega prava, pomeni kršitev mednarodnega prava oz. nedopustno intervencijo v notranje zadeve matične države. Če je bilo mogoče Hallsteinovo doktrino opisati kot dejanje »blizu pojma intervencije« (Türk 1984, 286) zato, ker je ZRN »grozila s prekinitvijo diplomatskih odnosov državam, ki bi navezale diplomatske odnose z NDR,« potem je tudi priznanje dela ozemlja neke države kot samostojne države, zagotovo še večja kršitev spoštovanja osebnosti te države, njene celovitosti in suverene enakosti. Takšna kršitev osebnosti države pa je po vseh značilnostih enaka nedopustni intervenciji.

Ker pa Kosovo zaradi dvomljive neodvisnosti ne bi uspelo prestati niti standardnega »testa neodvisnosti v secesionistični situaciji« in ne more zadostiti sodobnim zahtevam za priznanje državnosti, je bila s strani dela mednarodne skupnosti izbrana drugačna rešitev: Kosovo je bilo s strani skupine držav razglašeno za primer »sui generis«, za »test državnosti« pa je bil uporabljen že dve stoletji star in danes popolnoma presežen mehanizem »dejanske, efektivne oblasti«. Ta

---

¹⁹⁴ OZN. Generalna skupščina. Resolucija 68/262 (2014). Dostopna prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/262 (25. junij 2015).

mehanizem naj bi ob pomoči revitalizirane konstitutivne teorije, modela »nadzorovane neodvisnosti« in prakse velikega števila priznanj Kosova ob pomoči »tihega pristanka« Srbije, njene »opustitve« zahteve po ozemeljski celovitosti, njenega lastnega priznanja odcepitve Kosova (zaradi nadaljevanja procesa integracije v EU) morda lahko Kosovo spremenil v priznano državo. Vendar opisane omejitve takšnega metode nastanka države potrjujejo domnevo, da je bila vloga mednarodnih priznanj pri odcepitvi Kosova kljub njenim nespornim konstitutivnim učinkom precenjena, hkrati pa je ta metoda povzročila »zrcaljenje« in uporabo enakih metod s strani Rusije ter secesionističnih entitet v Gruziji in Ukrajini, kar je privedlo do odcepitve Krima, Južne Osetije in Abhazije in resno ogrozilo svetovni mir. Za problem Kosova in druge podobne probleme bo zato potrebno poiskati novo, trajnejšo in kompromisno rešitev, ki bo v skladu z mednarodnim pravom.

Ob tem pa bo zaradi dejstva, da je bilo Kosovo stoletja središče srbske države, ki je bilo osvobojeno in pripojeno Srbiji že v Balkanskih vojnah, ter ima svoje mesto globoko v mitologiji Srbije, prav to predstavljalo še poseben problem pri iskanju za ZDA in večino držav EU, ki so priznale neodvisnost Kosova, najbolj enostavne rešitve kosovskega gordijskega vozla. Kot kažejo izjave najvišjih predstavnikov ZDA in omenjenih evropskih držav, bi do te rešitve lahko prišlo s srbskim pristankom na odcepitev Kosova. Ker pa sem že dokazoval, da je sprememba *naslova* ali »lastništva« nad določenim ozemljem potrjena šele tedaj, ko je materialni element dejanske učinkovitosti dopolnjen s psihološkimi elementi sporazuma in pristanka (Orakhelashvili 2008, 122), bi bilo za ta korak nujno potrebno najprej doseči tudi strinjanje Srbije s spremembo naslova na Kosovu oz. njen pristonek na priznanje Kosova kot države.

Prav ta, »psihološki faktor«, ki ga omenjajo teoretiki, pa je v Srbiji kot demokratični državi neposredno povezan z javnim mnenjem, ki tudi osem let po razglasitvi neodvisnosti Kosova še zmeraj ne kaže sprememb, saj je po vseh anketah javnega mnenja večina javnosti v Srbiji še zmeraj prepričana, da je Kosovo še zmeraj del Srbije ter da je bila enostransko razglašena neodvisnost nezakonita. Čeprav Srbija zoper to nezakonitost v sedanjih razmerah in prav tako ne v dogledni prihodnosti ne more storiti skoraj ničesar drugega poleg izvajanja politike nepriznanja Kosova, pa prav prepričanje o nezakonitosti odcepitve Kosova v srbski javnosti še zmeraj preprečuje hitro rešitev kosovskega problema z metodo priznanja rezultatov »spremenjenih dejstev na terenu« ter posledično legalizacijo »zatrupljenega sadeža« - nezakonite odcepitve Kosova.

Vse to pa nas na koncu vodi še do enega, širšega problema, povezanega z mednarodno ureditvijo (oziroma ne-ureditvijo) vprašanja mednarodnih priznanj novih držav. Lauterpacht je opozoril, da kljub temu, da se večina teoretikov strinja, da akt priznanja države ni področje, ki bi bilo uravnano s pravom, temveč gre za vprašanje politike, že samo dejstvo, da se o tem vprašanju vodijo velike razprave dokazuje, da je vprašanje pomembno tudi s stališča mednarodnega prava ter da predstavlja celo najslabšo točko mednarodnega prava. Lauterpachtova primerjava vprašanja priznanj držav z nedopustnostjo vojne v mednarodnem pravu je povsem na mestu, kar so februarja 2008 in 2015 pokazali tudi za Evropo zelo usodni dogodki na Kosovu, v Gruziji, pa tudi v Ukrajini. Države danes zavezujejo natančna mednarodna pravila, na osnovi katerih morajo spoštovati suverenost in neodvisnost drugih držav. V vseh teh naštetih primerih so mednarodna priznanja odcepljenih entitet (Gruzija, Kosovo) ali njihova ponovna pripojitev (Krim - Ukrajina), predstavljala nadaljevanje vojne z diplomatskimi sredstvi. Diplomacija v tem primeru ni odigrala vloge orodja za preprečevanje konfliktov, pač pa orodja za nadaljevanje spopada med vodilnimi silami in njihovimi zavezniki na drugačen, samo na videz manj sporen način.

Toda, tako kot v tradicionalnem razumevanju vojne, ko je bila država povsem svobodna in prepuščena lastni diskreciji pri odločanju o vojni in fizičnem napadu na sam obstoj drugih držav, tako je danes še vedno povsem svobodna pri svoji neovirani pravici in pri odločanju zgolj v skladu s svojimi lastnimi interesi, ko se odloča o tem, ali naj neka druga skupnost postane država ali ne. Lauterpacht je namreč razkril tudi drugo plat medalje, ki je danes opazna v primerih Kosova, pa tudi Južne Osetije, Abhazije, Krima in odcepljenih pokrajin v Ukrajini - to je arbitrarnost in političnost postopka priznanj, ko države s svojimi priznanji dejansko »intervenirajo« ter spreminjajo meje, ki so sicer zaščitene z mednarodnim pravom.

Arbitrarnost pri zavrnitvi priznanja neke države je namreč samo druga plat nezakonitega priznanja neke entitete kot države. V prvem primeru pride do kršitve pravice do samoodločbe, v drugem pravice do ozemeljske celovitosti države. Priznanja in nepriznanja držav pa so ob tem skoraj v popolnosti prepuščena zunanji politiki držav, ki ni nepristranska, pač pa lahko z metodo »oblikovanja« novih, »prijateljskih« držav (primeri odnosa Rusije do Gruzije in Ukrajine ter ZDA do Srbije so značilni) sodeluje v zelo realistični mednarodni borbi za moč in »vpliv« z omogočanjem nastanka novih držav na ozemljih držav, ki si pridobijo status »nasprotnikov«, »kršiteljic mednarodnega reda« ali celo »odpadniških režimov« in »propadlih držav«, kar je

slovenskim diplomatom s trditvijo, da bi izguba »zaupanja Kosovarjev« omenila »izgubo vpliva ZDA« potrdil tudi namestnik tedanje ameriške zunanje ministrice Daniel Fried. State Department je bil ob tem prepričan, da bo za zagotovitev državnosti Kosova »že dovolj«, če bo neodvisnost razglašena v nedeljo in jo bo priznalo 15 od 17 članic EU. Izkazalo se je, da to vendarle ni »bilo dovolj.« Podobni kratkovidni politični pritiski bodo na področju priznavanja držav tudi v prihodnje verjetno trajali tako dolgo, dokler vprašanje priznanja držav ne bo izrecno vprašanje dejstev in zakonov, pač pa bo ostajalo v območju zunanje politike ter boja držav za moč in prestiž v mednarodnih odnosih. Vendar pa velike sile, ki prekršijo zavezujoče norme (ZDA v primeru Kosova) zaradi doseganja svojih koristi (»vpliva ZDA«, kot pojasni Daniel Fried) lahko ob tem le zelo kratek čas uživajo prednosti svojega položaja, saj zaradi posledične retaliacije drugih »suvereno enakih velikih sil« ter enake kršitve veljavnega pravnega reda (Rusije v primeru Krima, Abhazije in J. Osetije) dolgoročno tudi same izgubljajo.

Lauterpachtova kritika obstoječega načina odločanja o priznanjih držav je zato še danes izredno aktualna – vdor političnih kriterijev v odločanje o priznanjih držav dokazuje, da svet potrebuje tudi kolektivizacijo procesa priznavanja v okviru mednarodne skupnosti, ki bi lahko preprečila enostranske in politične interpretacije pravil, ki urejajo mednarodna priznanja. Lauterpacht je svoja opozorila zapisal že leta 1944, še pred nastankom OZN. Že tedaj je predlagal, da bi morala v tem procesu, kjer države pravzaprav odločajo o prihodnji sestavi mednarodne skupnosti, sodelovati tudi najvišja mednarodna sodišča v obliki posvetovalnih mnenj ali na podoben način, ki bi tako pomagala pri odločitvah o priznanju držav. In prav to se je prvič v zgodovini zgodilo v primeru Kosova, vendar se je sodišče odločilo, da bo s svojim mnenjem poskusilo odigrati vlogo mediatorja med sprtima stranema, ne da bi s svojim mnenjem v resnici podalo odločilne napotke o najpomembnejših vprašanjih odcepitve in s tem pomagalo pri razvoju mednarodnega prava.

Naloga, ki ne glede na uspeh primera odcepitve Kosova ostaja pred mednarodno skupnostjo je zato težka, a pomembna – določitev natančnejših pravil nastanka novih držav, ki bi preprečila ali vsaj omejila vpliv političnih pritiskov na presojo držav glede priznavanja drugih držav. Takšen cilj se danes morda zdi celo nekoliko utopičen. Toda če si pomagam z analogijo, se je še nedolgo tega tudi prepoved vojne kot sredstva politike zdela popolnoma utopična. Res je tudi, da prepoved vojne ni preprečila nezakonitih intervencij in vojn, toda zagotovo je vplivala vsaj na bistveno zmanjšanje konfliktov v svetu. Podoben pozitiven učinek bi lahko imela tudi kodifikacija pravil priznavanja

držav. Odsotnost pravil in uporaba dvojnih kriterijev glede priznavanja držav v današnjem svetu proces priznanja držav pogosto spreminjata v politiko nadaljevanja nezakonitih intervencij z diplomatskimi sredstvi. Čeprav je Meddržavno sodišče v svojem posvetovalnem mnenju z dne 22. julija leta 2010, žal, zamudilo izjemno priložnost, da razsvetli številna pomembna vprašanja v zvezi s pravico do samoodločbe in priznanjem držav, problem odcepitve in delnega mednarodnega priznanja Kosova prav zato ni samo problem, pač pa še vedno ostaja tudi priložnost za utrditev mednarodnega prava in natančnejšo določitev pravil, ki uravnavajo procese in metode nastanka novih držav v svetu.

LITERATURA:

- ActMedia*. 2010. ForMin reconfirms Romania's position regarding the non-recognition of Kosovo's independence. Dostopno prek:
<http://www.actmedia.eu/2010/02/19/top+story/formin+reconfirms+romania%26%2339%3Bs+positio+n+regarding+the+non-recognition+of+Kosovo%26%2339%3Bs+independence/25761> (25. september 2015).
- Al Jazeera*. 2012. Dačić: Indirektno traže da priznamo Kosovo (8. julij). Dostopno prek:
<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dacic-indirektno-traze-da-priznamo-Kosovo> (25. september 2015).
- Almqvist, Jessica. 2009. *The Politics of Recognition. Kosovo and International Law*. WP 14/2009 - 16/3/2009, dostopno prek:
http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/europe/dt14-2009 (25. september 2015).
- Anderson, Malcolm. 1996. *Frontiers, Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge: Polity Press.
- Andrassy Juraj. 1987. *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga.
- Aspermont, Jean De. 2007. Regulating Statehood: The Kosovo Status Settlement. *Leiden Journal of International Law*. 20: 649–668.
- B-92*. 2009a. Israel firm in refusing to recognize Kosovo. Dostopno prek:
http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2009&mm=10&dd=28&nav_id=62641 (25. september 2015).
- 2009b. Ambassador: India continues to back Serbia. Dostopno prek:
http://www6.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2009&mm=01&dd=24&nav_id=56642 (25. september 2015).
- 2009c. Argentina rules out recognition. Dostopno prek:
http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2008&mm=02&dd=29&nav_id=48079 (25. september 2015).
- 2009d. Georgia will not recognize Kosovo. Dostopno prek:
http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2008&mm=05&dd=09&nav_id=50095 (25. september 2015).
- 2009e. Lajčak: Intl. law based on principles. Dostopno prek:
http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2009&mm=05&dd=05&nav_id=58942 (25. september 2015).

- 2010. Kouchner, Robert. Independence »irreversible«, says French FM. Dostopno prek: http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2010&mm=03&dd=02&nav_id=65538 (25. september 2015).
- 2013a. Dačić: I Priština nešto mora da da. (15. januar) Dostopno prek: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=01&dd=15&nav_category=640&nav_id=677587 (25. september 2015).
- 2013b. Stolica u UN važna, ali ne za datum. Dostopno prek: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=01&dd=24&nav_category=640&nav_id=680337 (25. september 2015).
- Badinterjeva komisija. 1992. *Mnenje št. 2*. 11. januar 1992.
- BalkanInsight*. 2008. 3 Million Euro for Kosovo Recognition Lobbying. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/main/news/13462> (25. september 2015).
- BBC*. 2008. Izjava predsednika vlade Kosova ob razglasitvi neodvisnosti. Dostopna prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249034> (25. september 2015).
- BBC*. 2014. Ukraine crisis: »Illegal« Crimean referendum condemned. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26475508> (25. september 2015).
- Bell, Andrew Fialkoff. 1996. *Ethnic Cleansing*. London: Macmillan.
- Bellamy, Alex J. in Nicholas Wheeler. 2008. Humanitarian Intervention in World Politics. V *The Globalization of World Politics*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 522–41. Oxford: Oxford University Press.
- Benko, Vlado. 1987. *Mednarodni odnosi*. Maribor: Založba Obzorja.
- Benko, Vladimir. 2000a. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Benko, Vladimir. 2000b. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. 2. izdaja. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Beta*. 2008. Turkey to lobby for recognition of Kosovo's independence. Dostopno prek: <http://www.emg.rs/en/news/serbia/73816.html> (25. september 2015).
- Biersteker, J. Thomas in Cynthia Weber, ur. 1996. *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blic*. 2012. Nikolić: Mislim da više nikada neću biti predsednik u Prištini. (10. julij). Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/332487/Nikolic-Mislim-da-vise-nikada-necu-bit-predsednik-u-Pristini> (25. september 2015).
- Bogdanović, Dimitrije. 1985. *Knjiga o Kosovu*. Beograd: SANU.
- Bojanić, Mirko in Aleksandar Ardeljan, ur. 2000. *NATO na Balkanu*. Beograd: Jumedija Mont.

- Borgen, J. Christopher. 2008. *Kosovo's Declaration of Independence: Self-Determination, Secession and Recognition*. American Society of International Law: *ASIL INSIGHT*. Dostopno prek: <http://www.asil.org/insights/2008/02/insights080229.html> (25. junij 2015).
- Bormann, Robin. 2008. *Völkerrechtliche Probleme der Unabhängigkeitserklärung des Kosovo*. München: Grin Verlag. Dokument Nr. V93177.
- Bothe, Michael. 2011. Kosovo – So What – The Holding of International Court of Justice is not the last Word on Kosovo's Independence. *German Law Journal*. 11: 837–839.
- Brglez, Milan. 1996. *Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Brglez, Milan in Zlatko Šabič, ur. 1999. Institucionalizacija mednarodne politike. Posebna številka *Časopisa za kritiko znanosti*. XXVII (197): 9–148. Ljubljana: ČKZ
- Brglez, Milan. 2006. *Pomen nepozitivističnih epistemoloških in realističnih ontoloških predpostavk za osmišljanje mednarodnih odnosov in metodologije njihovega proučevanja*. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani. Ljubljana: FDV.
- Brown, Philip Marshall. 1948. The Recognition of Israel. 42 *American Journal of International Law (AJIL)* 620.
- Brownlie, Ian. 2008. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Bučar, Bojko. 1997. Emerging new criteria for the recognition of states. *Journal of International Relations* 4 (1–4): 73–83.
- Caplan, Richard. 2007. *Europe and Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cappieters, Bruno. 2007. Kosovo and principles of just secession. *CEPS Policy Brief* 146, November. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/7538/01/146.pdf> (25. september 2015).
- Cassese, Antonio. 1995. *Self-determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chandler, David. 2009. The EU's promotion of democracy in the Balkans. *International Affairs* 85 (3): 73–82. London: The Royal Institute of the International Affairs.
- Chatham House. 2008. *Kosovo: International Law and Recognition, A Summary of the Chatham House International Law Discussion Group meeting held on 22 April 2008*. Dostopno prek: http://www.chathamhouse.org.uk/files/11547_il220408.pdf (25. september 2015).
- Chatham House. 2010. *Meeting Summary Recognition of States: the Consequences of Recognition or Non-Recognition in UK and International Law, Summary of the International Law Discussion Group meeting held at Chatham House on 4 February 2010*. Dostopno prek: http://www.chathamhouse.org.uk/files/16184_040210il.pdf (25. september 2015).

- Cheytanova, Dessislava. 2007. Separatism or legitimate aspirations to independence? *European Society of International Law. Budapest Research Forum, Agora 3*. Dostopno prek: http://www.esil-sedi.eu/fichiers/en/Agora_Cheytanova_313.pdf. (25. september 2015).
- Chomsky, Noam. 2005. *Prevlada ali preživetje*. Ljubljana: Sanje.
- Christiakis, Theodore. 2006. The State as a 'primary fact': Some thoughts on the principle of effectiveness. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 138–71. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clark, K. Wesley. 2001. *Waging Modern War*. New York: Public Affairs.
- Conference on Yugoslavia Arbitration Commission. 1992. Opinions on Questions Arising from Dissolution of Yugoslavia. Opinion No. 8, July 4, 1992. *International Legal Materials* 31 (6): 1488–1526.
- Corten, Olivier. 2006. Are there gaps in international law of secession? V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 231–55. Cambridge: Cambridge University Press.
- Council of EU. 2008. Council Conclusions on Kosovo 2008/02/18. *EU News 30/2008*. Dostopno prek: http://www.deljpn.ec.europa.eu/home/news_en_newsobj2664.php (25. september 2015).
- Crawford, James. 2006. *The Creation of State in International Law*. New York: Oxford University Press.
- Crawford, James. 2015. Statehood in International Law. V *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, ur. Marko Milanović in Michael Wood, 281–90. Oxford: Oxford University Press.
- Critescu, Aureliu. 1981. *The Right to Self-Determination: Historical and Current Development on the Basis of the United Nations Instruments*. New York: UN Doc.E/CN.4/Sub2/404/Rev.1.
- Čomski, Noam /Chomsky, Noam/. 2001. *Novi militaristički humanizam – lekcije Kosova*. Beograd: Filip Višnjić.
- Ćosić, Dobrica. 2004. *Kosovo*. Beograd: Kompanija Novosti.
- Daily News Montenegro*. 2010. William Montgomery: Podjela Kosova je jedino rešenje. Dostopno prek: <http://dailynewsmn.wordpress.com/2010/06/06/7-318/> (25. september 2015).
- d'Aspremont, Jean in Thomas Liefländer. 2012. Consolidating the Statehood of Kosovo: Leaving the International Law Narrative Behind. 1 *Journal of European and International Affairs* (2013). Amsterdam Law School Research Paper No. 2012-101. *Amsterdam Center for International Law No. 2012-15*. Dostopno prek: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2182933> (25. september 2015).
- Deklaracija neodvisnosti Kosova. 2008. *The text of Kosovo's Declaration of Independence*, 17 February 2008. Dostopno prek: <http://www.assembly-kosova.org/?krye=news&newsid=1635&lang=en> (25. september 2015).
- Delo*. 2008. O pravnih vidikih razglasitve neodvisnosti in priznanja Kosova. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/o-pravnih-vidikih-razglasitve-neodvisnosti-in-priznanja-kosova.html> (25. september 2015)

- Delo. 2008. Neodvisnost Kosova zadnji korak razpada Jugoslavije. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o288506> (25. september 2015).
- Delo. 2010. Srbija se zahvaljuje za nepriznanje Kosova. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/101757> (25. september 2015).
- Di Carlo, Rosemary. 2008. U.S. assistant secretary of state Rosemary DiCarlo: *Washington will support Kosovo's desire to become UN member.* Dostopno prek: <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?128881-Posts-on-Kosovo/page122&highlight=%22Kosovo+principle%22> (25. september 2015).
- Dokument MZZ VWA070767 z dne 24. december 2007. Washington. *Dokument dostopen pri avtorju.*
- Dougherty, E. James in Pfalzgraff Robert L, Jr. 1997. *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey.* New York: Longman.
- Drenik, Simona. 2008. Neodvisnost Kosova – sui generis. *Pravna Praksa* (22): 19–20.
- Društvo narodov. 1921. *Aaland Island Question.* LN Doc. B7.21/68/106 21–22, 78–80, 86–87.
- Društvo narodov. 1929. *Deutsche Continental Gas Gesellschaft v. Etat polonais, Mixed German-Polish Arbitral Tribunal.* Rec.TAM, 9, 336, 1 Avgust 1929.
- Društvo narodov. 1933. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States.* Dostopno prek: <http://www.molossia.org/montevideo.html> (25. september 2015).
- Dugard, John in David Raič. 2006. The role of recognition in the law and practice of secession. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 94–138. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dugard, John. 1987. *Recognition and the United Nations.* Cambridge: Grotius.
- Dumberry, Patrick. 2006. Lessons learned from the Quebec Secession Reference before Supreme Court of Canada. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 416–53. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih. 1961. (18. april 1961). Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Mednarodno_pravo/dunajska_konvencija_o_dipl._odnosih.pdf (25. september 2015).
- Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb. 1969. *Vienna Convention on the Law of Treaties* (22. maj 1969). 1155 U.N.T.S. 331. Dostopno prek: <http://www.un.org/law/ilc/texts/treaties.htm#abstract> (25. september 2015).
- Dunoff, L. Jeffrey, R. Steven Ratner in David Wippman. 2006. *International Law: Norms, Actors, Processes.* Druga izdaja. New York: Aspen Publishers.
- Đilas, Aleksa. 1995. *Strah i nada.* Beograd: Princip.

- Fabry, Mikulas. 2010. *Recognizing States. International Society and the Establishment of New States Since 1776*. Oxford: Oxford University Press.
- Falk, Richard. 2011. The Kosovo Advisory Opinion: Conflict Resolution and Precedent. *The American Journal of International Law* 105 (1): 50–81.
- Fawn, Rick. 2008. The Kosovo—and Montenegro—effect. *International Affairs* 84: 269–294.
- Fay, B. 1996. *Contemporary Philosophy of Social Science*. New York: Blackwell.
- Fico: Non-recognition of Kosovo aimed at fighting Hungarian policy against Slovakia's sovereignty. 2010. *Kosovo Compromise*. Dostopno prek: <http://www.Kosovocompromise.com/cms/item/topic/en.html?view=story&id=2233&sectionId=1> (20. september 2011).
- Fierstein, Daniel. 2008. Kosovo's Declaration of Independence: A Incident Analysis of Legality, Policy and Future Implications. *Boston University International law Review* 26: 419–444.
- Focus News Agency. 2010. Romania will not recognize Kosovo's independence. Dostopno prek: http://www.csees.net/?page=news&news_id=70902&country_id=6 (20. september 2012).
- Fried, Daniel. 2008. *Kosovo: The Balkans' Moment of Truth?* (Pričanje pred senatnim odborom za zunanje zadeve). Dostopno prek: <http://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/101722.htm> (25. september 2015).
- Frowein, Jochen Abr. 1968. *Das de facto-Regime im Volkerrecht*. Köln-Berlin: Heymanns Verlag.
- Frye, Alton, ur. 2000. *Humanitarian Intervention: Crafting a Workable Doctrine*. A Council Policy Initiative. New York: The Council of Foreign Relations.
- Garton, Aš Timoti /Garton, Ash Timothy/. 2006. *Slobodan svet*. Beograd: B92.
- Gazeta Express. 2010. Swaziland e ka njohur Kosovën. Dostopno prek: <http://www.gazetaexpress.com/web/index.php/artikujt/lexo/28292/C4/C13/> (25. september 2015).
- Gazzini, Tarcisio. 2001. Coercive Military Activities in the Yugoslav Crisis. 12 *EJIL* 2001.
- General Treaty for the Renunciation of the War*. 1928. Paris. Dostopno tudi prek: [http://www.cosmopolitikos.com/Documents/Kellogg-Briand%20Pact%20\(1928\).pdf](http://www.cosmopolitikos.com/Documents/Kellogg-Briand%20Pact%20(1928).pdf). (20. september 2015)
- Generalna skupščina OZN. 2010. A/RES/64/298, (11. september). Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/Documents/GA64298.pdf> (25. september 2015).
- Gleni, Miša. 2001. *Balkan 1804 – 1999*. Beograd: B92.
- Glennon, Michael. 1999. New Interventionism: The Search for a Just International Law. *Tampa: *Foreign Affairs* 2: 4.
- Grant, D. Thomas. 2007. *The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution*. New York: Praeger Publisher.

- Guardian*. 2010. Pilot mission to promote Kosovo. Dostopno prek:
<http://guardian.co.tt/news/general/2010/04/02/pilot-mission-promote-Kosovo> (25. september 2015).
- Guzman, T. Andrew. 2008. *How International Law Works*. Oxford: Oxford University Press.
- Haines, Steven. 2009. The influence of Operation Allied Force on the development of the jus ad belum. *International Affairs* 85 (3): 477–490.
- Handke, Peter. 1999. Moral je druga reč za nepravdu. V Kosovo. *Nova srpska politička misao* VI (2): 61. Beograd: NP Vreme d.o.o.
- Hannah, Mathew G. 1999. Sceptical realism: From either/or to both-and. *Environment and Planning D. Society and Space* 17: 17–34.
- Hasani, Enver. 2003. Utti possidetis juris: from Rome to Kosovo. *Fletcher Forum of World Affairs*, Summer/Fall, 2003. Dostopno prek:
http://pbosnia.kentlaw.edu/symposium/resources/hasani-fletcher.htm#Document2zzFN_Ba1 (25. september 2015).
- Helsinki Comitee for Human Rights in Serbia. 1998a. *International Community and Kosovo: Collection of Relevant Documents*. Beograd: Helsinki Comitee for Human Rights in Serbia.
- Helsinki Comitee for Human Rights in Serbia. 1998b. *Kosovo Law and Politics: Kosovo in normative acts before and after 1974*. Beograd: Helsinki Comitee for Human Rights in Serbia.
- Helsinki Comitee For Human Rights in Serbia. 1998c. *Samoopredeljenje između autonomije i otepljenja: dokumenti v srbskem in albanskem jeziku*. Beograd: Helsinki Comitee for Human Rights in Serbia.
- Hemond, Filip in Edvard Herman. 2001. *Degradirana moć: Mediji i kosovska kriza*. Beograd: Plato.
- Hinsli, Frensis Henri /Hinsley, Francis Henry/. 2001. *Suverenitet*. Beograd: Filip Višnjić.
- Hofbauer, Hannes. 2008. *Experiment Kosovo: Die Rückkehr des Kolonialismus*. Druck: Promedia.
- Horvat, Branko. 1988. *Kosovsko pitanje*. Zagreb: Globus.
- Ignjatijef, Majkl /Michael Ignatieff/. 2001. *Virtuelni rat*. Beograd: B-92, Samizdat.
- Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*. 2009. Dostopno prek:
http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_II.pdf (25. september 2015).
- Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo (Rambouillet Accords). 1999. *International Peacekeeping* 5 (1–2): 51–65.
- International Crisis Group. 2007a. *Breaking the Kosovo Stalemate: Europe's Responsibility*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5018> (25. september 2015).
- International Crisis Group. 2007b. *Nagorno-Karabakh: Risking War, Europe Report No 187*.
- International Law Comission. 1994. *Draft Declaration on Rights and Duties of States*. Dostopno prek:
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/2_1_1949.pdf (25. september 2015).

Izjava predsedujoče VS OZN, S/PRST/2008/44, dostopno prek:

<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20SPRST%202008%2044.pdf> (25. september 2015).

Jackson, Robert. 1990. *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.

James, Simon. 2008. *EU Reactions to Kosovo's Independence. The Lessons for Scotland*. Dostopno prek: <http://www-c.ucl.ac.uk/constitutionunit/files/media/articles/2008/Kosovo08.pdf> (25. september 2015).

Jankov, Fernandez Fernanda in Vesna Čorić. 2007. The legality of *Uti Possidetis* in the definition of Kosovo's legal status. *Agora 7. European Society of International Law*. 2007 Budapest Research Forum. Dostopno prek: http://www.esil-sedi.eu/fichiers/en/Agora_Fernandez_117.pdf (25. september 2015).

Jennings, Ivor. 1956. *The Approach to Self-Government*. Cambridge: Cambridge University.

Jovanović, Miloš. 2008. Recognition of Kosovo Independence as a Violation of International Law. 3 *ANNALS FAC. L. BELGRADE INT'L ED.* 108: 126–131.

Karjakov, Ristov. 2008. Kosovo Regional Recognition Almost Complete. Dostopno prek: <http://www.worldpress.org/Europe/3272.cfm>. (25. september 2015).

Kejgan, Robert /Keagan, Robert/. 2003. *O raju i moći. Amerika i Evropa u novom svetskom poretku*. Beograd: Čarobna knjiga.

Ker-Lindsay, James. 2015. Serbias Decision to Go to the ICJ. V *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, ur. Marko Milanović in Michael Wood, 9–18. Oxford: Oxford University Press.

Kisindžer, Henri /Kissinger, Henry/. 2003. *Da li je Americi potrebna spoljna politika*. Beograd: BMG.

Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York: Touchstone.

Knoll-Tudor, Bernard. 2015. Self-Determination Conflict. V *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, ur. Marko Milanović in Michael Wood, 29–73. Oxford: Oxford University Press.

Kohen, G. Marcelo in Katherine Del Mar. 2011. The Kosovo Advisory Opinion and UNSCR 1244 (1999): A Declaration of Independence from International Law? *Leiden Journal of International Law* 24 (1): 109–126.

Komisija za mednarodno pravo. 2001. *Osnutki členov Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo o odgovornosti držav*. United Nations. International Law Commission. Report on the work of its fifty-third session (23 April-1 June and 2 July-10 August 2001). General Assembly. Official Records. Fifty-fifth Session. Supplement No. 10 (A/56/10). Dostopno prek: <http://www.un.org/law/ilc/> (25. september 2015).

Kontaktna skupina. 2005. *The Guiding principles of the Contact Group for a Settlement of the Status of Kosovo*. 7 October, and other Contact Group statements of 2005-2007. Dostopno prek:

- <http://www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf> (25. september 2015).
- Koskeniemi, Martti. 1990. Politics of International Law. *European Journal of International Law* 1 (1): 4–32.
- Koskenniemi, Martti. 2002. The Lady Doth Protest Too Much' Kosovo, and the Turn to Ethics in International Law. *The Modern Law Review* 65 (2): 159–175.
- Kosovo News*. 2008. Recognition of Kosovo and Bangladesh. Dostopno prek: <http://www.myKosovonews.com/2008/07/recognition-of-Kosovo-and-bangladesh.html> (25. september 2015).
- Kosovo. 1999. *Nova srpska politička misao* VI (3–4). Beograd: NP Vreme d.o.o.
- Košunica, Vojislav. 2008. *Obrana Kosova*. Beograd: Filip Višnjić.
- Kovačević, Živorad. 2007. *Amerika i raspad Jugoslavije*. Beograd: Filip Višnjić.
- Kristan, Ivan. 2008. Kaj je (bil) problem Kosova. *Pravna praksa* (14), priloga str. II-V.
- Kulish, Nicholas in C. J. Chivers. 2008. Kosovo is Recognized but Rebuked by Others. *The New York Times*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2008/02/19/world/europe/19Kosovo.html> (25. september 2015).
- Lajčak, Miroslav: Intl. law based on principles. 2009. Dostopno prek: http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2009&mm=05&dd=05&nav_id=58942 (25. september 2015).
- Lauterpacht, Hersch. 1944. Recognition of States in International Law. *The Yale Law Journal* 53 (3): 385-458.
- Lauterpacht, Hersch. 1947. *Recognition in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levieu-Sawyer, Clive. 2009. Romania ready to partner Serbia in World Court action against Kosovo. *Sofija: Sofia Echo*. Dostopno prek: http://www.sofiaecho.com/2009/09/04/779528_romania-ready-to-partner-serbia-in-world-court-action-against-Kosovo (25. september 2015).
- Louard, Evan, Iztok Simoniti in Anton Grizold, ur. 2001. *Človek, država in vojna*. Ljubljana: FDV.
- Marković, Milenko, ur. 1998. *Samoopredeljenje između autonomije i otcepljenja*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- Mastnak, Tomaž. 2008. Kosovo: A new Versailles?. *Foreign Policy in Focus*. Dostopno prek: http://www.fpif.org/articles/Kosovo_a_new_versailles (25. september 2015).
- MEA. 2008. Joint Communiqué on the outcome of the Meeting of the Foreign Ministers of the Russian Federation, the People's Republic of China and Republic of India. Dostopno prek: <http://www.meaindia.nic.in/> (25. september 2015).

- Meddržavno sodišče. 1945. *Statut Meddržavnega sodišča* (26. junij). Dostopen prek: <http://www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasictext/ibasicstatute.htm> (25. september 2015).
- 1962a. Case Concerning the Temple of Preah Vihear. Judgment of 15 June 1962. *ICJ Reports*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=284&p1=3&p2=3&case=45&p3=5> (25. september 2015).
- 1962b. Certain Expenses of the United Nations. Advisory Opinion of 20 July 1962. *ICJ Reports*.
- 1971. Pravne posledice za države zaradi nadaljne prisotnosti Južne Afrike v Namibiji (Vzhodno-Zahodni Afriki) v nasprotju z resolucijo 276 (1979). *ICJ Reports*. 36.
- 1986a. Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). International Court of Justice, General List No. 70. Dostopno prek: <http://www.ilsa.org/jessup/jessup08/basicmats/icjnicaragua.pdf> (25. september 2015).
- 1986b. Frontier Dispute (Burkina Faso/Mali). *ICJ Reports*. 567.
- 1995. East Timor Case (Portugal v. Australia). *ICJ Reports*. 90.
- 2004a. *Case Concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium et al.)*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/105/4405.pdf> (25. september 2015).
- 2004b. *Legal consequences of the construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*. *ICJ Reports* 136.
- 2009. *Note concerning the proclamation by the Province of Kosovo of its secession from the Republic of Serbia*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15636.pdf>. (25. september 2015).
- 2010a. Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom. *ICJ Reports*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. september 2015).
- 2010b. Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom, Ločeno odklonilno mnenje sodnika Bennoune. *ICJ Reports*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. september 2015).
- 2010c. Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom. Deklaracija sodnika Tomke. *ICJ Reports*. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. september 2015).
- 2010d. Posvetovalno mnenje o skladnosti enostranske deklaracije o neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom. Ločeno odklonilno mnenje sodnika Bennoune. *ICJ Reports*. LETNICA. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> (25. september 2015).

- Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost. 2001. *The responsibility to protect, report of the International Commission of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Dostopno prek: <http://www.iciss.ca/report2-en.asp> (25. september 2015).
- Mednarodna krizna skupina. 2008. *ICG: Kosovo's Final Status*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=3225&l=1> (25. september 2015).
- Mekina, Igor in Meta Roglič. 2008. Fried: Slovenija naj prva prizna Kosovo. *Dnevnik* (25. januar 2008): 7.
- Mekina, Igor. 2010. Polomija na Brdu. *Mladina*. (21. marec 2010). Dostopno prek: http://www.mladina.si/dnevnik/20-03-2010-polomija_na_brdu/ (25. september 2015)
- Mertus, A. Julie. 2009. Operation Allied Force: Handmaiden of independent Kosovo. *International Affairs*. 85: 3461-3476.
- Milano, Enrico. 2007. The doctrine(s) of non-recognition: Theoretical underpinnings and policy implications in dealing with de facto regimes. *ESIL Budapest Research Forum. Agora 3*. Dostopno prek: http://www.esil-sedi.eu/fichiers/en/Agora_Milano_060.pdf (25. september 2015).
- Miliband, David. 2008. *Kosovo: Is it legal?* Dostopno prek: https://blogs.fco.gov.uk/roller/miliband/entry/Kosovo_is_it_legal (25. september 2015).
- Mill, Stuart John. 2001. Pravica do posredovanja proti zatiralni tuji vladi. V *Čovek, država in vojna*, ur. Evan Louard, Iztok Simoniti in Anton Grizold, 414–418. Ljubljana: FDV.
- Milanović, Marko in Michael Wood, ur. 2015. *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*. Oxford: Oxford University Press.
- Ministrstvo za zunanje zadeve Kosova. 2015. *Srbija je de facto priznala Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.mfa-ks.net/?page=3,4,2495#.VYhCPPmqpBc> (25. september 2015).
- Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2008. *Zbornik znanstvenih razprav ob 60. obletnici Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/knjiznica/mzz_zbornik_kor.pdf (25. september 2015).
- Ministrstvo za zunanje zadeve Srbije. 2008. *Đelić: Srbija ne priznaje Kosovske pasoše*. Dostopno prek: http://www.mfa.gov.rs/Srpski/spopol/CI/KIM/160708_s.html (25. september 2015).
- Ministry of Foreign Affairs of Kosovo. 2010. *Somalia recognized the Republic of Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.mfa-ks.net/?page=2,4,525> (25. september 2015).
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Information and Press Department. 2008. *Statement by Russia's Ministry of Foreign Affairs on Kosovo*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/d-ru20080313_/d-ru20080313_08.pdf (25. september 2010).
- Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi. Borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.

- Nagovor predsednika ZDA. 1999. United States of America, President, Address »Clinton on Kosovo: 'We Can Make a Difference'«. *New York Times*. 14 February 1999. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/library/world/europe/021499Kosovo-clinton-text.html> (25. september 2015).
- NATO. 1999a. *Military Technical Agreement between the International Security Force (»KFOR«) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia, also known as the »Kumanovo Agreement«*. 9 June 1999. Dostopno prek: <http://www.nato.int/Kosovo/docu/a990609a.htm> (25. september 2015).
- NATO. 1999b. *Press. Statement by Dr. Javier Solana, Secretary General of NATO. NATO Press Release* (1999) 040, 23 March. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm> (25. september 2015).
- Neumann, Iver B. in Ole Waever, ur. 1997. *The Future of International Relations*. New York: Routledge.
- New Kosova Report*. 2009. Miliband lobbying for Kosovo recognition. Dostopno prek: <http://www.newkosovareport.com/200901081531/Politics/Miliband-lobbying-for-Kosovo-recognition.html> (25. september 2015).
- New York Times*. 1999. President Clinton's Address on Airstrikes Against Yugoslavia. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/library/world/europe/032599clinton-address-text.html> (25. september 2015).
- New York Times*. 2007. U.S. and EU are ready to recognize Kosovo independence. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2007/09/24/world/europe/24iht-balkans.4.7622427.html?_r=1 (25. september 2015).
- Nincic, Miroslav. 2005. *Renegade Regimes*. New Jersey: Columbia University Press.
- Noelkaemper, A. 2014. The Court and its multiple constituencies: Three perspectives on the Kosovo Advisory Opinion. *Amsterdam Center for International Law (ACIL)*. No. 2014-2018.
- Nolte, Georg. 2006. Secession and external intervention. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 65–94. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nova srpska politička misao, posebna izdaja. 1999. *Srbija i NATO (II)*. Beograd: NP Vreme d.o.o.
- Olševski, Malte. /Malte Olschewski/. 1999. *Rat za Kosovo*. Klagenfurt: Nida Verlag; Prometej.
- Oppenheim, Lassa Francis Lawrence. 1957. *International Law: A Treatise, Vol. 1. Peace*. 8th ed., 2nd impression. London, New York in Toronto: Longmas, Green.
- Orakhelashvili, Aleksander. 2006a. *Peremptory Norms in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- 2006b. The Idea of European International Law. *The European Journal of International Law* 17 (2): 315–47.
- 2008a. Statehood, Recognition and the United Nations System: A Unilateral Declaration of Independence in Kosovo. *Max Planck Yearbook of United Nations Law* 12: 1–44.

- 2008b. *The Interpretation of Acts and Rules in Public International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- 2011. The International Court's Advisory Opinion on the UDI in Respect of Kosovo: Washing Away the »Foam of the Tide of Time«. *Max Planck Yearbook of the United Nations Law* 15: 65–104.
- OVSE. 1975. Helsinška sklepna listina. Dostopna prek: http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (25. september 2015).
- OZN. 2001. Osnutki členov Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo o odgovornosti držav. United Nations, International Law Commission. *Report on the work of its fifty-third session*. (23 April-1 June and 2 July-10 August 2001). General Assembly, Official Records, Fifty-fifth Session, Supplement No. 10 (A/56/10). Dostopno prek: <http://www.un.org/law/ilc/> (25. september 2015).
- 2007. Report of the EU/U.S./Russia Troika on Kosovo. Dostopno prek: <http://www.swp-berlin.org/transfer/Kosovo/troikareport.htm> (22. junij 2010).
- 2008. *Načrt posebnega odposlanca generalnega sekretarja OZN Martija Ahtisaarija*. Dostopno prek: <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf> (25. september 2015).
- Generalna skupščina. 1953. *General Assembly Resolution 799 (VII) Request for the codification of the principles of international law governing State responsibility* (7. decembra). Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/086/64/IMG/NR008664.pdf?OpenElement> (25. september 2015).
- 1960. *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and peoples*. GS 1514 (XV). (14. december) Dostopna prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement> (25. september 2015).
- 1970a. *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in accordance with the Charter of the United Nations*. Sprejeta 24. oktobra 1970. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (25. junij 2015).
- 1970b. Resolucija GS 2625. A/RES/25/2625 (24. oktober 1970).
- 2002. *General Assembly Resolution A/RES/56/83 Responsibility of States for internationally wrongful acts*. Sprejeta 28. januarja 2004. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/97/PDF/N0147797.pdf?OpenElement> (25. september 2015).
- 2004. *General Assembly Resolution A/RES/59/35 Responsibility of States for internationally wrongful acts*. Sprejeta 16. decembra 2004. Dostopno prek:

- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/478/36/PDF/N0447836.pdf?OpenElement> (25. september 2015).
- 2010. Resolucija A/RES/64/298 (11. september 2010). Dostopno prek:
<http://www.unmikonline.org/Documents/GA64298.pdf> (25. september 2015).
- 2014. Resolucija 68/262. Dostopna prek:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/262 (25. junij 2015).
- Generalni sekretar. 2007. *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*. S/2007/168. Dostopno prek: <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf> (25. september 2015).
- Generalni sekretar. 2008. *Report of the Secretary on the Interim Administration Mission in Kosovo*. Dostopno prek:
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/377/90/PDF/N0837790.pdf?OpenElement> (25. september 2015).
- Varnostni svet. 1961. SC/RES/161, sprejeta dne 21. decembra 1961.
- 1961. SC/RES/169, sprejeta dne 24. novembra 1961.
- 1974. SC/RES/351, sprejeta dne 10. junija 1974.
- 1983. SC/RES/541, sprejeta dne 18. novembra 1983.
- 1992a. SC/RES/777, sprejeta dne 19. septembra 1992.
- 1992b. SC/RES/787, sprejeta dne 16. novembra 1992.
- 1993c. SC/RES/828, sprejeta dne 26. maja 1993.
- 1993d. SC/RES/ 853, sprejeta dne 29. julija 1993.
- 1993e. SC/RES/ 874, sprejeta dne 4. oktobra 1993.
- 1993f. SC/RES/876, sprejeta dne 19. oktobra 1993.
- 1993g. SC/RES/ 882, sprejeta dne 5. novembra 1993.
- 1993h. SC/RES/ 884, sprejeta dne 12. novembra 1993.
- 1993i. SC/RES/541, sprejeta dne 18. novembra 1993.
- 1994a. SC/RES/896, sprejeta dne 31. januarja 1994.
- 1994b. SC/RES/906, sprejeta dne 25. marca 1994.
- 1995. S/RES/971, sprejeta dne 12. januarja 1995.
- 1998a. SC/RES/1160, sprejeta dne 31. marca 1998.
- 1998b. SC/RES 1199, sprejeta dne 23. septembra 1998.
- 1998c. SC/RES/1203, sprejeta dne 24. oktobra 1998.
- 1999. SC/RES/1244, sprejeta dne 10. junija 1999. Dostopno prek:
<http://www.unmikonline.org/misc/N9917289.pdf> (25. september 2015).
- 2001. SC/RES/1345/, sprejeta dne 21. marca 2001.

--- 2008. SC/RES/68/262, sprejeta dne 19. septembra 2008.

Paech, Norman. 2008. *Resolution des Sicherheitsrats 1244 (1999) und eine evtl. Unabhängigkeitserklärung des Kosovo. Eine Gegenstellungnahme zur Position des Auswärtigen Amtes*. Dostopno prek: <http://web.archive.org/web/20100502170315/http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/regionen/Serbien/kosovo-aa-paech.html> (25. september 2015).

Pellet, Allain. 1992. The Opinions of the Badinter Committee: A Second Breath for Self-Determination of Peoples. *European Journal of International Law*. 3 (1): 178–85.

Pellet, Allain. 2015. Kosovo – The Questions Not Asked. V *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, ur. Marko Milanović in Michael Wood, 268–277. 2015. Oxford: Oxford University Press.

People's Daily. 2008. Cyprus will never recognize unilaterally declared independence of Kosovo (12. februar 2008). Dostopno prek: <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90777/90853/6353117.html> (25. september 2015).

Peters, Anne. 2014. Kosovo Precedent? V *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, ur. Marko Milanović in Michael Woods, 291–311. Oxford: Oxford University Press.

Petrič, Ernest. 1977. *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin*. Maribor: Založba Obzorja.

Petrič, Ernest. 1983. *Pravica do samoodločbe*. Maribor: Založba Obzorja.

Petrit, Imami. 1999. *Srbi i Albanci kroz vekove*. Beograd: Samizdat B92.

Petritsch, Wolfgang, Kaser Karl in Pichler Robert. 1999. *Kosovo, Kosova, Mythen, Daten, Fakten*. Celovec: Wieser Verlag.

Petrović, Momčilo. 1996. *Pitao sam Albance šta žele, a oni su rekli: Republiku...ako može*. Beograd: B92.

Photini, Pazartzis. 2006. Secession and International Law: The European Dimension. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 355–74. Cambridge: Cambridge University Press.

Politika. 2014. Ustavni sud poništio uredbu o katastru za Kosovo. (28. februarja 2014.) Dostopno prek: <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Ustavni-sud-ponistio-uredbu-o-katastru-za-Kosovo.lt.html> (25. september 2015).

Position Paper - Greece - 2009 - UN General Assembly. 2009. Dostopno prek: http://www.cimun.org/position_papers-109 (25. september 2015).

Press Conference by Spain's Prime Minister José Luis Rodríguez Zapatero. 2009. (23. september 2009). Dostopno prek: http://www.un.org/News/briefings/docs//2009/090923_Spain.doc.htm (25. september 2015).

Press Statement by Dr. Javier Solana, Secretary General of NATO. 1999. *NATO Press Release (1999) 040*, 23 March. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm> (25. september 2015).

Raič, David. 2002. *Statehood and the Law of Self-determination*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

- Ralph Walde. 2011. Self-Determination, Secession and Dispute Settlement after Kosovo Advisory Opinion. V *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, The Advisory Opinion and the Implications for Statehood, Self-determination and minority rights*, ur. J. Summers, Leiden: Martinus Nijhoff.
- Rawls, John. 1999. *A theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Reuters. 2008. Izjava predsednika vlade Srbije ob razglasitvi neodvisnosti Kosova. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSL1743063> (3. marec 2009).
- Richmond-Barak, Daphné. 2010. The International Court of Justice on Kosovo: Missed Opportunity or Dispute »Settlement«?. *Hague Yearbook of International Law* 23 (1). Dostopno prek: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1723034> (25. september 2015).
- Rohan, Albert. 2008. Kosovos langer Weg in die Unabhängigkeit. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen*, EJM 2.
- Rousseau, Richard. 2010. Hague's Decision on Kosovo's Recognition Could Reverberate Throughout Georgia. *Georgian Times* (11. januar 2010). Dostopno prek: <http://www.geotimes.ge/index.php?m=home&newsid=19893> (25. september 2015).
- RTS. 2008. MSP, dan četvrti. Dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/343731/MSP%2C+dan+%C4%8Detvrti+> (25. september 2015).
- 2009a. Dobra saradnja sa Azerbejdžanom. Dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/692451/Dobra+saradnja+sa+Azerbejd%c5%beanom> (25. september 2015).
- 2009b. Francuska protiv izjašnjavanja MSP. Dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/354871/Francuska+protiv+izja%C5%A1njava+MSP.html> (25. september 2015).
- 2009c. MSP: Sudije traže odgovor. Dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/360231/MSP%3A+Sudije+tra%C5%BEe+odgovor.html> (25. september 2015).
- 2010a. Podela Kosova neprihvatljiva za SAD. (11. maj 2010). Dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/689011/Podela+Kosova+neprihvatljiva+za+SAD.html>. (25. september 2015).
- 2010b. *Kosovo između Rusije i Amerike*. Dostopno prek: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/352231/Kosovo+izme%C4%91u+Rusije+i+Amerike+> (25. september 2015).
- RTV SLO. 2008. Juriš Kosova na nova priznanja. Dostopno prek: <http://rtvslovenija.si/svet/juris-kosova-na-nova-priznanja/92695>. (25. september 2015).

- SE Times*. 2009. EP members promise to lobby for Kosovo's recognition. Dostopno prek: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/newsbriefs/setimes/newsbriefs/2009/09/24/nb-12 (25. september 2015).
- Serbianna*. 2009. Saudis lobby for Kosovo independence. Dostopno prek: <http://www.serbianna.com/blogs/newspost/?p=1791> (25. september 2015).
- Serbianna/AFP*. 2009. Spain reaffirms not to recognize Kosovo. Dostopno prek: <http://www.serbianna.com/blogs/newspost/?p=1572> (25. september 2015).
- Simma, Bruno, ur. 2002. *The Charter of the United Nations: A Commentary*. Druga izdaja. Vol. 1. Oxford: Oxford University Press.
- Simma, Bruno. 1999. *NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects*. Dostopno prek: <http://207.57.19.226/journal/Vol10/No1/ab1.html> (25. september 2015).
- Simpson, Gari /Gerry Simpson/. 2006. *Velike sile i odmetničke države*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- Skupina avtorjev. 1984. *Albanci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Skupščina Kosova. 2008. *Deklaracija o neodvisnosti Kosova. The text of Kosovo's Declaration of Independence*, 17 February 2008. Dostopno prek: <http://www.assembly-kosova.org/?krye=news&newsid=1635&lang=en> (25. september 2015).
- Sodba Mednarodnega kazenskega sodišča za bivšo Jugoslavijo (ICTY). 2009. *Milutinovic & all*. Dostopna prek: <http://www.icty.org/x/cases/milutinovic/tjug/en/090226summary.pdf> (25. september 2015).
- Sporazum iz Rambouilleta – osnutek. 1999. *The Rambouillet draft accords, 23 February 1999*. Dostopno prek: <http://jurist.law.pitt.edu/ramb.htm> (25. september 2015).
- Sporazumi, postignuti sa Prištinom uz posredovanje EU. 2015. Vlada Republike Srbije, dostopno prek: <http://www.srbija.gov.rs/Kosovo-metohija/?id=164576> (25. september 2015).
- STA. 2008. Mnenje ICJ ni odločilno za prihodnost Kosova. 10. oktober 2008.
- State Department. 2008. *Kosovo's Final Status: A Key to Stability and Prosperity in the Balkans*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/99718.pdf> (22. september 2008).
- Staub, Christian. 2008. *Kosovo: Eine rechtliche Analyse*. Norderstedt: Books on Demand.
- Stepanowa, Anna. 2015. International Law and Legality of Secession in Crimea. *Cambridge Journal of International and Comparative Law*. Dostopno prek: <http://cjcicl.org.uk/2014/04/20/international-law-legality-secession-crimea/> (25. september 2015).
- Sterio, Milena. 2008. The Kosovar Declaration of Independence: »Botching the Balkans« or Respecting International Law? *Research Paper* 08-158. Cleveland State University.
- Stimson Doctrine*. 2008. Dostopno prek: <http://courses.knox.edu/hist285schneid/stimsondoctrine.html> (22. junij 2010).

- Stones, Rob. 2014. Social theory and current affairs: A framework of intellectual engagement. *The British Journal of Sociology* 65 (2):1–24.
- Stratfor. 2008. Georgia and Kosovo: A Single Intertwined Crisis. Dostopno prek: http://www.stratfor.com/weekly/georgia_and_Kosovo_single_intertwined_crisis (25. september 2015).
- Svet EU. 2008a. *EU Council Conclusions on Kosovo*. 18 February 2008. Dostopno prek: <http://www.auswaertigesamt.de/diplo/de/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Suedosteuropa/Download-und-Dokumente/080218-Ratsschlussfolgerungen-Kosovo.pdf> (25. september 2015).
- 2008b. *EU Joint actions on EULEX*. 4 February 2008. Dostopno prek: <http://www.auswaertigesamt.de/diplo/en/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Suedosteuropa/Downloads/Eulex-Kosovo.pdf> (25. september 2015).
- 2008c. *Council Joint Action 2008/124/CFSP*, 2008. *O.J.* (L 42) 92.
- Škrk, Mirjam. 1994. Mednarodno pravo in (ne)priznanje tujih sodnih odločb. *Pravnik* 49 (1/3): 31–36.
- Šuković, Olga. 1988. *Način donošenja odluka u Ujedinjenim nacijama i specijalizovanim ustanovama*. Beograd: Institut za Međunarodno politiku i privredu.
- Švarc, Dominika. 2008. O pravnih vidikih neodvisnosti in priznanja Kosova. *Delo* (10. marec 2008): 5.
- Tancredi, Antonello. 2006. A normative 'due process' in the creation of states through secession. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 171–208. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tanjug. 2008. Vatican won't recognize Kosovo soon. Dostopno prek: http://www6.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2008&mm=06&dd=17&nav_id=51155 (25. september 2015).
- The Balcan Chronicle*. 2010. Russian Ambassador Rogozin: »Serbia cannot enter NATO with Kosovo« Dostopno prek: http://www.balkanchronicle.com/index.php?option=com_content&view=article&id=413:russian-ambassador-rogozin-qserbia-cannot-enter-nato-with-Kosovoq&catid=83:middle-east&Itemid=460 (25. september 2015).
- The report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. *The responsibility to protect*. 2001. Dostopno prek: <http://www.iciss.ca/report2-en.asp> (25. september 2015).
- Todorova, Maria. 2001. *Imaginarij Balkana*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Tomuschat, Christian. 2006. Secession and self-determination. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 23–46. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tricot, Roland in Barrie Sander. 2011. Recent Developments: The Broader Consequences of the International Court of Justice's Advisory Opinion on the Unilateral Declaration of Independence in

- Respect of Kosovo. *Columbia Journal of Transnational Law* 19 (4). Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1841803> (25. september 2015).
- Türk, Danilo. 1984. *Načelo neintervencije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 1986. Sodba meddržavnega sodišča v Haagu o vojaških in polvojaških dejavnostih v Nikaragvi in zoper njo (Nikaragva proti Združenim državam Amerike). *Pravnik* (11–12): 512–522.
- 1995. The dangers of Failed States and Failed Peace in the Post Cold War Era. *27 New York University Journal of International Law & Politics* 625.
- 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
- UNMIK. 2001. *UNMIK's Constitutional Framework for Provisional Self-Government*. 15 May 2001. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/constframework.htm> (25. september 2015).
- 2004. *Kosovo Standards Implementation Plan*. 31 March 2004. Dostopno prek: http://www.unmikonline.org/standards/docs/ksip_eng.pdf (25. september 2015).
- 2006. *European Partnership Action Plan*. 9 August 2006. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/eu/epap.html> (25. september 2015).
- 2008. *The UN Secretary-General's proposal for UNMIK reconfiguration*. 12 June 2008. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sc9366.doc.htm> (25. september 2015).
- Unofficial website of the Pridnestrovian Moldavian Republic. 2007. *President: Transdnister deserves independence more than Kosovo*. Dostopno prek: <http://presidentpmr.org/material/397.html> (25. september 2015).
- Urad vlade za informiranje. 2010. *PMs' Pahor and Kosor Emphasise Mutual Recognition in the Western Balkans*. Dostopno prek: http://www.ukom.gov.si/en/news/newsletter_slovenia_news/news/article/391/1264/cb3b609f5b/?tx_ttnews%5Bnewsletter%5D=50. (25. september 2015).
- US Department of State. 2008. *Why Kosovo Is Different*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/eur/ci/kv/c24701.htm>. (25. september 2015).
- Ustanovna listina OZN. 1945. Dostopno prek : <http://www.unaslovenia.org/dokumenti/ulzn> (25. september 2015).
- Ustava Kosova. 2008. *Constitution of Republic of Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf> (25. september 2015).
- Ustava Republike Srbije. 2006. *Constitution of Republic of Serbia*. Dostopno prek: http://www.srbija.gov.rs/cinjenice_o_srbiji/ustav.php?change_lang=en (25. september 2015).
- Ustava Srbije. 1990. Dostopno prek: <http://www.arhiva.srbija.gov.rs/cms/view.php?id=1014> (25. september 2015).

- Varnostni svet. 2001. *Resolucija 1345 S/RES/1345/2001* (21. marec 2001). Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7036.doc.htm> (22. junij 2010).
- Večernje Novosti*. 2014. Šta se od nas tačno očekuje, Berlin poslao novih 11 uslova. Dostopno prek: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:523437-STA-SE-OD-NAS-TACNO-OCEKUJE-Berlin-poslao-novih-11-uslova> (25. september 2015).
- Veleposlaništvo ZDA v Tirani. 2008. *Statement by Secretary of State Condoleezza Rice*. Dostopno prek: http://tirana.usembassy.gov/08pr_0219.html (25. september 2015).
- Vidmar, Jure. 2013. Unilateral Secession in a Multipolar World. Remarsk by Marcelo Kohen, (April 5, 2013). *Proceedings of the American Society of International Law* 107. Dostopno prek: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2482775> (25. september 2015).
- Vidmar, Jure. 2014. *Excusing Unlawful Use of Force Under the Law of State Responsibility*. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2482741> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2482741> (25. september 2015).
- Vienna Convention on the Law of Treaties. 1969. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (25. september 2015).
- Vlada Republike Albanije. 2008. *Statement of Prime Minister of Albania Mr. Sali Berisha on Recognition of Independence of Kosova*. Dostopno prek: <http://www.keshilliministrave.al/index.php?fq=brenda&m=news&lid=7323&gj=gj2> (25. september 2015).
- Vlada Republike Francije. 2008. *Declaration de reconnaissance del'etat du Kosovo*. Dostopno prek: http://www.Kosovothanksyou.com/files/Declaration_sur_le_Kosovo_2404.pdf (25. september 2015).
- Vlada Republike Kanade. 2008. *Canada Joins International Recognition of Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.international.gc.ca/media/aff/news-communiqués/2008/385954.aspx?lang=en> (25. september 2015).
- Vlada Republike Makedonije. 2008. *Macedonia recognizes Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.vlada.mk/?q=node/1252> (25. september 2015).
- Vlada Republike Srbije. 2015. *Sporazumi, postignuti sa Prištinom uz posredovanje EU*. Dostopno prek: <http://www.srbija.gov.rs/Kosovo-metohija/?id=164576> (25. september 2015).
- Voitovich A., Sergei. 1993. The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institutional Model. *European Journal of International Law* 4 (3): 418–430.
- Von Clausewitz, Carl. 1985. O vojni. Ljubljana: *Časopis za kritiko znanosti* (75/76).
- Walde, Ralph. 2011. Self-Determination, Secession and Dispute Settlement after Kosovo Advisory Opinion. V *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence. The Advisory Opinion and the Implications for Statehood, Self-determination and Minority Rights*, ur. J. Summers. Leiden: Martinus Nijhoof.

- Washington Post*. 1999. Text of Clinton's Remarks to Newspaper Editors. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/daily/april99/text15.htm>. (25. september 2015).
- Weller, Marc. 2011. Modesty Can Be a Virtue: Judicial Economy in the ICJ Kosovo Opinion. V *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence. The Advisory Opinion and the Implications for Statehood, Self-determination and Minority Rights*, ur. J. Summers, 127–147. Leiden: Martinus Nijhoff.
- Wikipedia*. 2006. Kosovo. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Kosovo>. (25. september 2015).
- 2008. International Recognition of Kosovo. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/International_recognition_of_Kosovo (25. september 2015).
- 2010. Estoppel. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Estoppel> (25. september 2015).
- 2013a. Brussels Agreements 2013. Dostopno prek: [https://en.wikipedia.org/wiki/Brussels_Agreement_\(2013\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Brussels_Agreement_(2013)) (25. september 2015).
- 2013b. Briselski sporazum. Dostopno prek: [https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%91%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%B8_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%BC_\(2013\)](https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%91%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%B8_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%BC_(2013)) (25. september 2015).
- Worster Thomas, William. 2009. *Boston Journal of international Relations*: 117. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1447887> (25. september. 2015).
- Xinhua*. 2008. No »legal basis« to recognize independence of Kosovo. Dostopno prek: http://news.xinhuanet.com/english/2008-02/18/content_7621579.htm (25. september 2015).
- Xinhuanet*. 2008. Putin: supports for Kosovo unilateral independence »immoral, illegal«. Dostopno prek: http://news.xinhuanet.com/english/2008-02/14/content_7604675.htm (25. september 2015).
- Yee, Sienho. 2010. Notes of the International Court of Justice (Part 4): The *Kosovo* Advisory Opinion. 9 *Chinese Journal of International Law* 763-782.
- Zimmerman, Andreas. 2006. Secession and the law of state succession. V *Secession: International Law Perspectives*, ur. Marcelo G. Kohen, 208–31. Cambridge: Cambridge University Press.